ROMAN ISTORIC

OAMENI ŞI SEMIZEI

Povestea Romei antice

STEVEN SAYLOR

Steven Saylor

Oameni şi semizei

Povestea Romei antice - Volumul 1

www.virtual-project.eu

Traducere din limba engleză Iuliana Hiliuţă

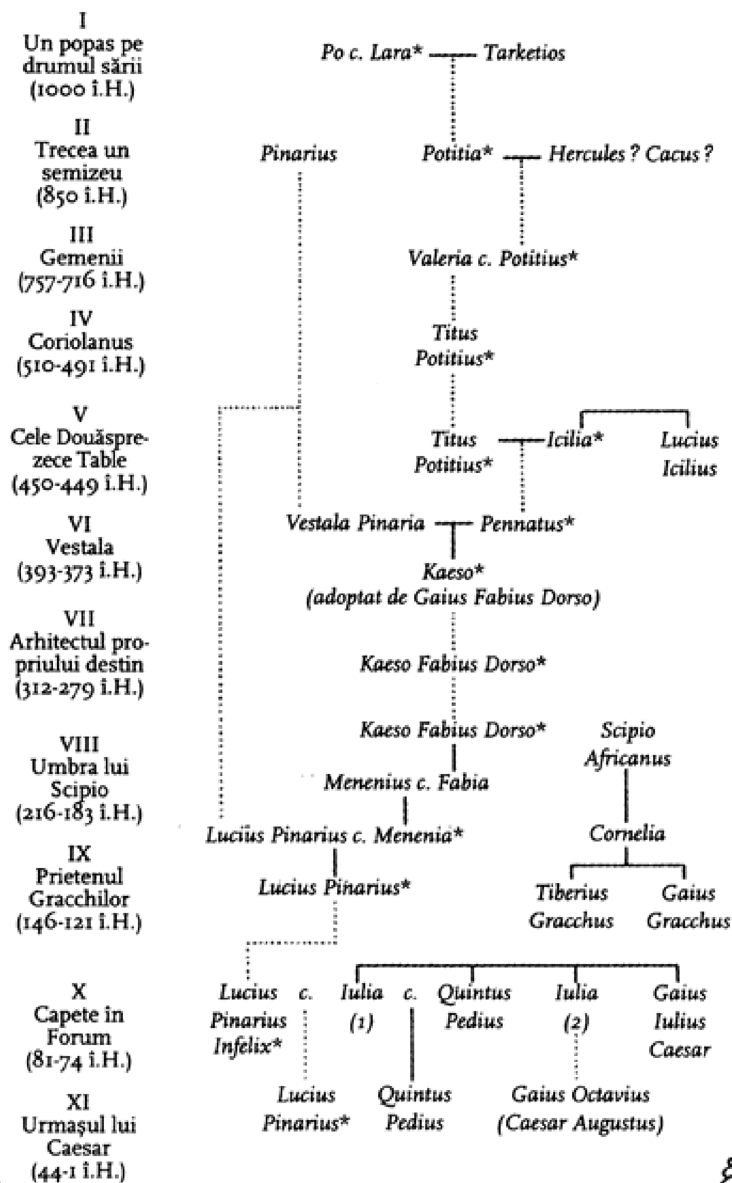
Editura ALLFA

Roma: The Novel of Ancient Rome
2007

Steven Saylor s-a născut în 1956, în Statele Unite ale Americii, şi a studiat istorie şi limbi clasice la University of Texas din Austin. Este aclamatul autor al seriei de douăsprezece romane Roma Sub Rosa, o istorie secretă a Romei antice sub Cicero, Caesar şi Cleopatra, văzută prin ochii lui Gordianus Descoperitorul. Cărţile lui au fost traduse în douăzeci şi una de limbi şi au fost incluse pe listele de bestselleruri ale unor publicaţii de prestigiu, iar autorul a apărut în documentare difuzate la nivel internaţional pe History Channel, în calitate de expert în politica şi viaţa romană.

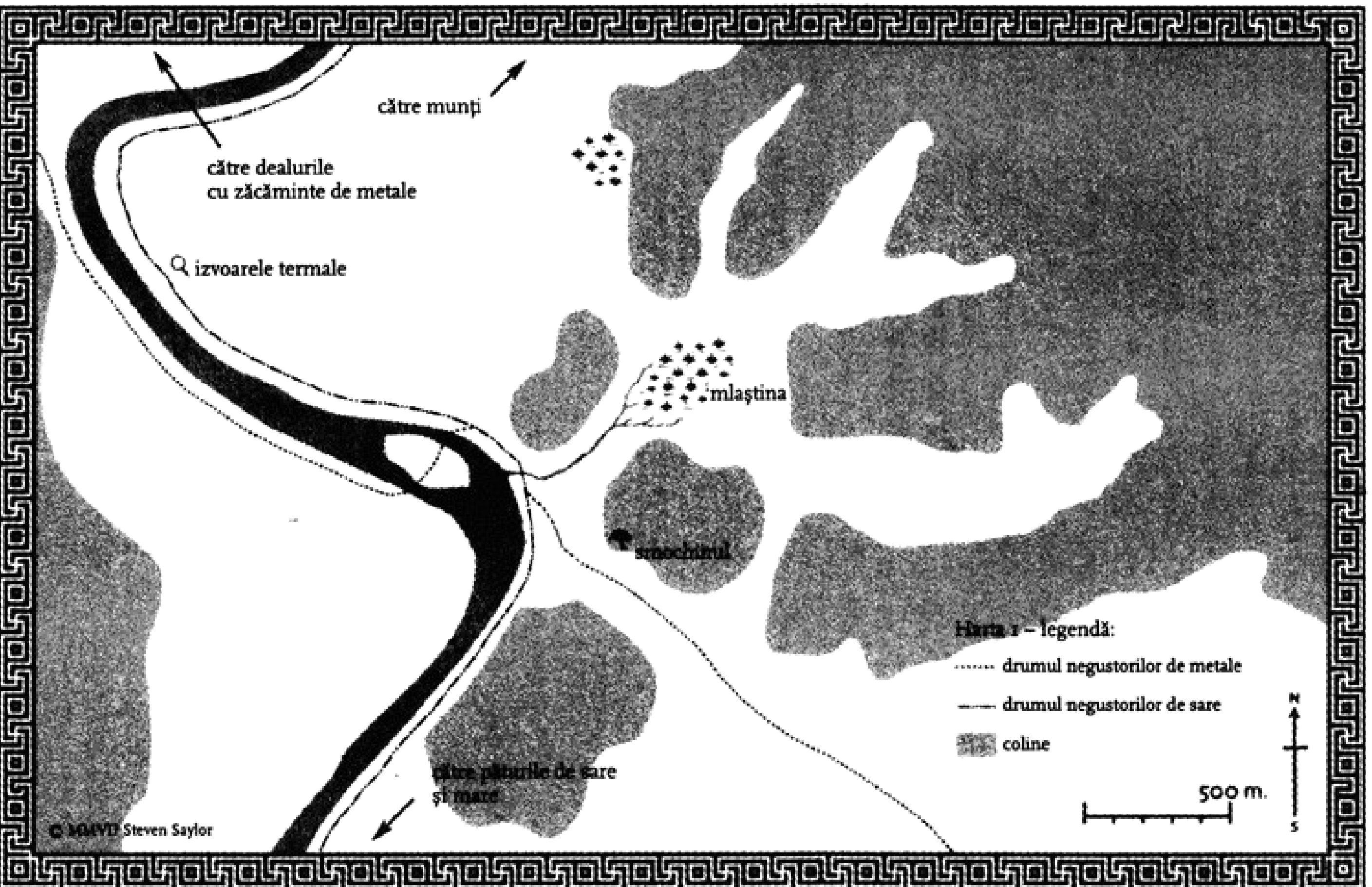
Umbrei lui Titus Livius,
cunoscut in engleză ca Livy,
care ne-a transmis
cele mai timpurii poveşti
de la începuturile Romei

CAPITOLE
Arbore genealogic (*purtătorii lui Fascinus)
I
Un popas pe drumul sării
(1000 î.H.)
Po c. Lara*
Tarketios
II
Trecea un semizeu
(850 î.H.)
Pinarius
Potitia*
Hercules ? Cacus ?
III
Gemenii
(757-716 î.H.)
Valeria c. Potitius*
IV
Coriolanus
(510-491 î.H.)
Titus Potitius*
V
Cele Douăsprezece Table
(450-449 î.H.)
Titus Potitius*
Icilia*
Lucius Icilius
VI
Vestala
(393-373 î.H.)
Vestala Pinaria
Pennatus*
Kaeso*
(adoptat de Gaius Fabius Dorso)
VII
Arhitectul propriului destin
(312-279 î.H.)
Kaeso Fabius Dorso*
VIII
Umbra lui Scipio
(216-183 î.H.)
Kaeso Fabius Dorso*
Scipio Africanus
Menenius c. Fabia
Lucius Pinarius c. Menenia*
Cornelia
IX
Prietenul Gracchilor
(146-121 î.H.)
Lucius Pinarius*
Tiberius Gracchus
Gaius Gracchus
X
Capete în Forum
(81-74 î.H.)
Lucius Pinarius Infelix*
c.
Iulia (1)
c.
Quintus Pedius
Iulia (2)
Gaius Iulius Caesar
XI
Urmaşul lui Caesar
(44-1 î.H.)
Lucius Pinarius*
Quintus Pedius
Gaius Octavius
(Caesar Augustus)

Zilele si lunile romane

Numele lunilor romane erau Januarius, Februarius, Martius, Aprilis, Maius, Junius, Quinctilis (ulterior Julius, în cinstea lui Julius Caesar), Sextilis (ulterior Augustus, în cinstea lui Caesar Augustus), September, October, November şi December.

Prima zi a fiecărei luni se numea calende. Idele cădeau în a cincisprezecea zi a lunilor Martius, Maius, Quinctilis şi October şi în a treisprezecea zi a celorlalte luni. Nonele cădeau cu nouă zile înaintea idelor.

către munți
către dealurile
cu zăcăminte de metale
izvoarele termale
mlaștina
către păşunile de sare
și mare
Harta 1 – legendă:
drumul negustorilor de metale
drumul negustorilor de sare
coline
N
S
500 m.
© MMVI Steven Saylor

I

Un popas pe drumul sării

Anul 1000 î.H.

La o cotitură a drumului care şerpuia în paralel cu râul, Lara recunoscu un smochin din vârful unei coline din apropiere. Era foarte cald, iar zilele erau lungi. Smochinul era plin de frunze, dar încă nu rodise.

În curând, a văzut alte puncte de reper – o piatră care aducea cu un chip de bărbat, o zonă mlăştinoasă în care se bălăceau nişte păsări sperioase, un copac înalt care semăna cu un om cu braţele ridicate. Se apropiau de locul în care se afla o insulă. Era un loc tocmai bun de popas pe timpul nopţii.

În scurta ei viaţă, Lara străbătuse de multe ori drumul de pe malul râului. Nu tovarăşii Larei făcuseră drumul – se aflase acolo dintotdeauna, la fel ca râul – dar încălţările lor din piele de căprioară şi roţile de lemn ale căruţelor îl bătătoriseră bine. Neamul Larei se ocupa cu negoţul de sare, iar traiul acesta îi purta neîncetat pe drumuri.

La gura râului, micul grup format din şase familii înrudite strângea sare din straturile mari de lângă mare. Cerneau sarea, apoi o încărcau în căruţe. Când căruţele erau pline, cea mai mare parte a grupului rămânea în urmă, adăpostindu-se printre stânci, în nişte locuinţe rudimentare, iar vreo cincisprezece oameni dintre cei mai puternici porneau pe drumul care şerpuia de-a lungul râului.

Cu preţioasa încărcătură de sare, călătorii traversau regiunile joase de coastă, îndreptându-se spre munţi. Dar neamul Larei nu ajunsese niciodată în vârf de munte, oprindu-se întotdeauna la poale, în sătucurile ascunse în pădure sau risipite pe pajiştile înverzite. În schimbul sării, locuitorii acestora le ofereau carne uscată, piei de animale, stofa de lână, vase de lut, ace, unelte de răzuit cioplite în os şi mici jucării de lemn.

După ce făceau trocul, Lara şi ai ei o porneau înapoi pe drumul care şerpuia pe lângă râu, spre mare. Şi o luau de la capăt.

Dintotdeauna era aşa, Lara nu cunoştea alt trai. Călătorea înainte şi înapoi, în sus şi în jos, pe malul râului. Nicăieri nu era acasă. Îi plăcea pe malul mării, unde se găsea întotdeauna peşte de mâncat, iar noaptea adormea legănată de clipocitul blând al valurilor. Pe colinele de la poalele munţilor nu se mai simţea aşa de bine, fiindcă drumul devenea abrupt, nopţile erau mai reci, iar priveliştile de la înălţime îi dădeau ameţeli. Nu se simţea în largul ei în sate şi era sfioasă în prezenţa străinilor. Drumul în sine era locul unde se simţea cel mai în largul ei. Îi plăceau răcoarea râului în zilele fierbinţi şi orăcăitul broaştelor pe timpul nopţii. Prin lăstărişul des de pe maluri creştea viţă-de-vie cu struguri numai buni de

mâncat. Chiar şi în cea mai călduroasă zi, apusul aducea o briză răcoroasă dinspre apa care suspina şi susura printre trestii şi iarba înaltă.

Dintre toate locurile din drumul lor, cel de care se apropiau acum, insula de pe râu, era preferatul Larei.

În această porţiune a râului, pământul era în mare parte neted, dar, în imediata apropiere a insulei, înspre răsărit, semăna cu o haină boţită, cu dealuri şi văi. Neamul Larei avea un pătuţ de copil, care putea fi legat de o căruţă şi care fusese transmis din generaţie în generaţie. Insula avea forma acelui pătuţ, mai mult lungă decât lată şi mai ascuţită la capătul din amonte, unde apa erodase ambele maluri. Insula semăna cu un pătuţ, iar colinele de la răsărit semănau cu nişte bătrâne înfofolite cu mantale, care se adunaseră să arunce o privire la copilul din pătuţ – aşa descrisese, cândva, ţinutul tatăl Larei.

Larth vorbea aşa tot timpul, evocând figuri de uriaşi şi monştri în peisaj. Vedea spiritele, aşa-zisele *numina*, care sălăşluiau în pietre şi în copaci. Uneori vorbea cu ele şi asculta ce aveau de spus. Râul era cel mai vechi prieten al lui şi îi spunea unde se găseau bancurile de peşti. Din şoaptele aduse de vânt putea prezice vremea din ziua următoare. Graţie acestor însuşiri, Larth era liderul grupului.

— Suntem aproape de insulă, nu-i aşa, tată?

— De unde ştii?

— Păi mai întâi am văzut colinele, în partea dreaptă, din ce în ce mai înalte. Şi chiar înainte de a da cu ochii de insulă, se zăreşte smochinul ăla de sus, din vârful acelei coline.

— Ce fată isteaţă! exclamă Larth, mândru de memoria fiicei sale şi de spiritul ei de observaţie. Era un bărbat puternic şi chipeş, cu barba neagră înspicată cu fire albe. Soţia lui născuse mai mulţi copii, dar toţi muriseră de foarte tineri, cu excepţia Larei, ultima, la naşterea căreia murise soţia. Lara era lumina ochilor lui. Avea părul auriu, ca mama ei. Acum, că ajunsese la vârsta pubertăţii, i se rotunjiseră şoldurile şi sânii. Cea mai mare dorinţă a lui Larth era să trăiască să-şi vadă nepoţii. Nu toată lumea trăia atât de mult, dar Larth avea speranţe. Fusese sănătos toată viaţa lui, iar asta se datora, în parte, credea el, şi faptului că avusese întotdeauna grijă să le arate respect acelor *numina* pe care le întâlnise în călătoriile lui.

Respectul faţă de *numina* era important. *Numen*-ul râului putea să te tragă sub apă şi să te înece. *Numen*-ul unui copac îţi putea pune piedică cu rădăcinile sale sau putea să-ţi arunce o ramură putredă în cap. Pietrele puteau să-ţi fugă de sub picioare, chicotind, amuzate de propria lor şiretenie. Până şi cerul trimitea uneori degete de foc, însoţite de răcnete de furie, care te prăjeau ca pe un iepure la frigare sau, mai rău, te lăsau în viaţă, dar îţi luau minţile. Larth auzise că

pământul însuşi putea să se deschidă şi să te înghită; cu toate că niciodată nu văzuse aşa ceva cu ochii lui, în fiecare dimineaţă făcea un ritual, cerându-i pământului permisiunea înainte de a porni să-l traverseze.

— Este ceva foarte special în legătură cu locul acesta, spuse Lara, cu privirea pierdută la râul scânteietor din stânga sa, iar apoi la colinele stâncoase, cu copaci rari, din faţa şi din dreapta sa. Cum a fost făcut? Cine l-a făcut?

Larth se încruntă. Întrebarea nu avea niciun rost pentru el. Un loc nu era niciodată făcut de cineva, pur şi simplu exista. Mici trăsături se puteau schimba în timp. Un copac se putea prăbuşi în râu, smuls din rădăcini de o furtună. Un bolovan se putea rostogoli de pe colină. *Numina* care însufleţeau toate lucrurile remodelau peisajul de la o zi la alta, dar elementele fundamentale nu se schimbau niciodată şi se aflau acolo dintotdeauna: râul, colinele, cerul, soarele, marea, păturile de sare de la gura râului.

Încerca să găsească un mod de a-i împărtăşi aceste gânduri Larei, când dădură de o căprioară, care se adăpa la râu. Luată prin surprindere de apropierea lor, căprioara o zbughi prin stufăriş, dar se opri pe cărare. În loc să fugă la adăpost, rămase pe loc, uitându-se la ei. Cât se poate de limpede, de parcă animalul le-ar fi rostit tare, Larth a auzit aceste cuvinte: „Mâncaţi-mă“. Căprioara li se oferea.

Larth se întoarse să dea un ordin, dar cel mai iscusit vânător din grup, un tânăr pe nume Po, îşi luase deja avânt, ridicând băţul ascuţit pe care îl avea întotdeauna la el şi aruncându-l printre Larth şi Lara.

Cât ai zice peşte, suliţa străpunse pieptul căprioarei cu o asemenea putere, încât animalul a fost doborât. Incapabilă să se ridice, căprioara îşi răsuci gâtul, dând din picioarele lungi şi subţiri. Po trecu în fugă pe lângă Larth şi Lara. Ajungând la căprioară, smulse suliţa şi o înjunghie încă o dată. Căprioara scoase un sunet înăbuşit, ca un suspin, apoi nu se mai mişcă.

Dinspre grup se auziră strigăte de admiraţie şi de mulţumire, în loc de peşte, în seara aceea aveau să mănânce în sfârşit şi nişte vânat.

***

Distanţa dintre malul râului şi insulă nu era mare, dar în perioada aceea a anului – începutul verii – apa era adâncă. Cu mult timp în urmă, cei din neamul Larei construiseră nişte plute simple din crengi legate cu fâşii de piele, pe care le lăsau pe mal, reparându-le şi înlocuindu-le când era nevoie. Când trecuseră ultima oară pe acolo, lăsaseră trei plute pe malul de răsărit, toate în stare bună. Două dintre ele se aflau încă acolo, a treia lipsea.

— O văd! Acolo, trasă pe malul insulei, aproape ascunsă printre frunze, zise Po, care avea privirea ageră. O fi folosit-o cineva ca să traverseze râul.

— Atunci s-or afla încă pe insulă, spuse Larth. Nu-l deranja că plutele erau folosite şi de alţii, iar insula era destul de mare ca să îi adăpostească pe toţi. Cu

toate acestea, situaţia impunea prudenţă, îşi făcu palmele pâlnie la gură şi strigă. Nu dură mult şi un bărbat apăru pe malul insulei. Le făcu semn cu mâna.

— Îl cunoaştem? întrebă Larth, mijindu-şi ochii.

— Nu cred, răspunse Po. E tânăr, de vârsta mea sau mai tânăr, aş spune. Pare puternic.

— Foarte puternic, întări Lara. Chiar şi de la depărtare, musculatura străinului părea impresionantă. Purta o tunică scurtă, fără mâneci. Lara nu mai văzuse niciodată asemenea braţe la un bărbat.

Po, care era mic şi slab, îi aruncă o privire piezişă Larei şi se încruntă.

— Nu prea-mi place înfăţişarea acestui necunoscut.

— De ce nu? întrebă Lara. Ne zâmbeşte.

De fapt, tânărul bărbat îi zâmbea Larei şi numai ei.

***

Numele lui era Tarketios. Asta era cam tot ce putea spune Larth, pentru că străinul vorbea o limbă necunoscută, în care fiecare cuvânt părea la fel de lung şi de încâlcit ca numele bărbatului. Fusese mai uşor să înţeleagă căprioara decât sunetele ciudate rostite de acel bărbat şi de cei doi tovarăşi ai lui! Chiar şi aşa, cei trei păreau prietenoşi şi nu reprezentau nicio ameninţare pentru negustorii de sare, mult mai numeroşi.

Tarketios şi cei doi tovarăşi mai vârstnici erau fierari iscusiţi dintr-o regiune aflată la vreo trei sute de kilometri mai la nord, unde dealurile erau bogate în fier, cupru şi plumb. O porniseră spre sud ca să facă comerţ, iar acum se întorceau acasă. Aşa cum drumul de pe malul râului îi purta pe oamenii lui Larth de la malul mării către coline, un altul, perpendicular pe cursul râului, traversa lunca întinsă a acestuia. Pentru că în dreptul insulei era cel mai bun vad pentru traversarea râului, aici se intersectau cele două drumuri. Din întâmplare, în această călătorie, negustorii de sare şi cei de metal ajunseseră pe insulă în aceeaşi zi. Acum se întâlneau prima oară.

Cele două grupuri îşi ridicară taberele, fiecare într-un capăt al insulei. Ca un gest de prietenie, Larth îi invită prin semne pe Tarketios şi pe ceilalţi să împartă cu ei carnea de vânat în seara aceea. În vreme ce gazdele şi oaspeţii lor mâncau în jurul focului, Tarketios încerca să explice o parte din meşteşugul lui. Flăcările licăreau în ochii Larei, care îl urmărea pe Tarketios arătând înspre foc şi mimând lovituri de ciocan. Lumina focului dansa pe muşchii contractaţi ai braţelor şi umerilor lui. Când îi zâmbi, păru mândru nevoie mare. Lara nu mai văzuse niciodată dinţi atât de albi şi fără de cusur.

Po băgă de seamă privirile pe care le schimbau cei doi şi se încruntă. Tatăl Larei văzu aceleaşi priviri şi zâmbi.

***

Masa de seară luase sfârşit. După multe gesturi de recunoştinţă făcute pentru carnea de vânat, negustorii de metal se retraseră în tabăra lor din celălalt capăt al insulei. Înainte de a dispărea în umbră, Tarketios aruncă o privire peste umăr şi îi oferi Larei un zâmbet de despărţire.

După ce toţi ceilalţi puseră capul jos, Larth rămase treaz o vreme, după cum îi era obiceiul. Îi plăcea să privească focul. Ca toate celelalte lucruri, focul avea un *numen* care îi vorbea uneori, arătându-i diverse viziuni. Când ultimul tăciune se stinse şi se aşternu întunericul, adormi.

Larth clipi. Dintr-odată, focul izbucni din nou cu putere. Aerul fierbinte îl lovi în faţă. Flăcări albe, mai strălucitoare decât soarele, îi arseră ochii.

În centrul acestei străluciri orbitoare, văzu ceva care levita pe deasupra flăcărilor. Era un membru masculin, desprins de trup, dar, cu toate acestea, viril şi ridicat. Avea aripi, asemenea unei păsări, şi plutea. Deşi părea a fi făcut din carne, flăcările nu aveau nicio putere asupra lui.

Larth mai văzuse acest falus înaripat, întotdeauna în aceleaşi circumstanţe, când privea focul şi se adâncea în meditaţie. Îi dăduse chiar un nume sau, mai exact, lucrul acela îi sădise numele în minte: Fascinus.

Fascinus nu semăna cu acele *numina* care însufleţeau copacii, pietrele sau râurile. Acelea existau fără nume, fiecare era legat de obiectul pe care îl locuia şi se deosebeau foarte puţin. Când *numina* acelea vorbeau, nu puteai avea întotdeauna încredere în ele. Uneori erau prietenoase, alteori erau răuvoitoare sau chiar ostile.

Fascinus era diferit. Era unic. El exista în el însuşi şi prin el însuşi,fără început sau sfârşit. Era limpede, din forma sa, că avea legătură cu viaţa şi originea vieţii şi totuşi părea că vine dintr-un loc aflat dincolo de lumea aceasta, strecurându-se pentru câteva clipe printr-o spărtură făcută de căldura flăcărilor care dansau. O apariţie a lui Fascinus avea întotdeauna însemnătate. Falusul înaripat nu apărea niciodată fără să-i dea răspuns la o dilemă care îl măcina sau fără să-i sădească în minte un nou gând important. Îndrumarea dată de Fascinus nu îl condusese niciodată pe un drum greşit.

În alte părţi, în ţinuturi îndepărtate – în Grecia, Israel, Egipt – bărbaţii şi femeile se închinau la zei şi zeiţe. Oamenii din acele ţinuturi făceau chipuri ale zeilor lor, spuneau poveşti despre ei şi le ridicau temple. Larth nu întâlnise niciodată asemenea oameni, nici măcar nu auzise despre ţinuturile în care trăiau, după cum nu întâlnise şi nu-şi imaginase vreodată vreun zeu. Însăşi noţiunea de zeitate, asemenea celor venerate de oamenii respectivi, îi era necunoscută lui Larth, dar lucrul care se apropia cel mai mult de un zeu în imaginaţia şi experienţa sa era Fascinus.

Clipi din nou cu surprindere.

Flăcările se stinseseră. În locul acelei străluciri insuportabile, se aşternuse din nou întunericul unei nopţi calde de vară, luminate doar de câteva raze palide de lună. Aerul care îi atingea faţa nu mai era fierbinte, ci proaspăt şi răcoros.

Fascinus dispăruse, nu înainte de a sădi un gând în mintea lui Larth. Se îndreptă în grabă către culcuşul de frunze de lângă râu, unde îi plăcea Larei să doarmă, spunându-şi în gând: Dacă aşa spune Fascinus, atunci aşa trebuie să fie! Îngenunche lângă ea, dar nu era nevoie să o trezească. Era trează.

— Tată? Ce s-a întâmplat?

— Du-te la el!

Nu trebuia să-i ceară nicio explicaţie. Asta îşi dorea şi ea să facă, aşteptând neliniştită şi dornică în întuneric.

— Eşti sigur, tată?

— Fascinus… Se opri, dar ea înţelesese. Nu îl văzuse niciodată pe Fascinus, dar tatăl ei îi povestise despre el. De multe ori în trecut, Fascinus îl îndrumase. Acum îşi făcuse din nou cunoscută voinţa.

Întunericul nu era o piedică în calea ei. Cunoştea fiecare cotitură şi denivelare a fiecărei cărări de pe mica insulă. Când ajunse la tabăra negustorilor de metal, îl găsi pe Tarketios într-un culcuş de frunze, izolat de ceilalţi; îl recunoscu după silueta vânjoasă. Era treaz şi aştepta, la fel cum şi ea stătuse trează, aşteptând, atunci când tatăl ei venise la ea.

La apropierea ei, Tarketios se ridică în capul oaselor. Îi rosti numele în şoaptă. În vocea lui se simţea un tremur care aducea a disperare; intensitatea dorinţei lui o făcu să zâmbească. Suspină şi se aşeză lângă el. În lumina palidă a lunii, văzu că avea un fel de amuletă la gât, agăţată de o cureluşă de piele. Cuibărită în părul de pe pieptul lui, bucăţica de metal fără formă părea să capteze razele slabe ale lunii, răspândind la rându-i o lumină mai puternică decât luna însăşi.

Braţele lui – pe care le admirase atât de mult mai devreme – se întinseră spre ea şi o înlănţuiră cu o surprinzătoare blândeţe. Corpul lui era la fel de cald şi de gol ca al ei, dar mult mai mare şi mai vânjos. Se întrebă dacă Fascinus era cu ei, în întuneric, pentru că atunci când a fost pătrunsă de cel care dădea naştere vieţii, a părut să simtă fâlfâitul unor aripi între picioarele lor.

***

A doua zi de dimineaţă, când ceilalţi începură să se trezească, Larth văzu că Lara dormea la locul ei, în culcuşul de frunze. Se întrebă dacă îi nesocotise dorinţa, apoi îşi dădu seama, după privirea din ochi şi zâmbetul de pe chipul ei când se trezi, că îl ascultase.

Au început să strângă tabăra, pregătindu-se de plecare, iar Larth îl chemă pe Po la el. Tânărul se codi, lucru care nu-i stătea în fire, şi îşi feri privirea de Larth cât acesta îi vorbi.

— Înainte să pornim la drum în dimineaţa asta, Po, vreau să te întorci la locul în care ai ucis ieri căprioara. Netezeşte pământul şi ascunde toate urmele de sânge de pe cărare. Dacă sângele s-a împrăştiat pe frunze sau pe pietre, aruncă-le în râu. Treaba asta trebuia făcută de ieri, dar apunea soarele şi am avut mult de lucru cu jupuitul şi friptul căprioarei. Fă-o acum, înainte să pornim, nu putem să lăsăm sângele pe drum.

— De ce nu? întrebă Po.

Larth era surprins. Po nu i se mai adresase niciodată pe un ton atât de aspru.

— Sângele va atrage insectele şi animalele de pradă. Sângele de pe cărare s-ar putea să le supere pe *numina* care trăiesc de-a lungul râului, chiar dacă căprioara s-a oferit de bunăvoie. Dar nu am de ce să-ţi explic toate lucrurile astea ţie. Fă cum îţi spun!

Po nu-şi ridica privirea din pământ. Larth se pregătea să vorbească din nou, pe un ton mai sever, dar sosirea negustorilor de metal, care veniseră să-şi ia rămas-bun, i-a distras atenţia.

Tarketios păşi în faţă, ceremonios, şi îi oferi un dar lui Larth. Era un obiect din fier, care încăpea în palma unei mâini, despicat la un capăt şi foarte ascuţit la celălalt. Era un vârf de suliţă făcut din fier

— Un lucru foarte folositor pentru doborârea următoarei căprioare pe care o vor fi întâlnit pe drumul de pe malul râului. Tarketios îi arătă cât se poate de clar că nu aştepta nimic în schimb.

Oamenii lui Larth aveau câteva cuţite şi unelte de răzuit din fier, prelucrate grosolan, dar nimic atât de frumos lucrat ca vârful de suliţă. Era foarte impresionat. I-l arătă lui Po.

— Cum ţi se pare? îl întrebă. Înainte ca Po să poată răspunde, Larth îi smulse suliţa din mână. Dintre noi, eşti cel mai bun vânător. Ar trebui să-l iei tu. Tarketios o să ne arate cum să prindem vârful pe suliţă.

Fără ca Po să rostească un cuvânt, Larth îi dădu suliţa şi vârful de fier lui Tarketios. Tarketios le zâmbi celor doi bărbaţi. La vederea dinţilor lui perfecţi, Po îşi încleştă pumnii. Cu un ciocan mic şi nişte cuie, Tarketios începu să monteze vârful de suliţă. Larth îl privea cum lucrează, fascinat, şi nu observă roşeaţa intensă care se răspândise pe chipul lui Po.

După ce îşi termină treaba, Tarketios îi înapoie suliţa lui Po. Noul vârf era mai greu decât îşi închipuise. Suliţa se înclină în faţă, iar vârful de fier se lovi de pământ cu o bufnitură.

— Nu mai e acelaşi echilibru, spuse Larth, râzând de consternarea bărbatului mai tânăr. Va trebui să înveţi din nou cum să ţinteşti şi să arunci. Dar noul vârf ar trebui să uşureze sacrificarea, nu crezi? Nu va mai fi nevoie să arunci atât de tare.

Po îşi încordă mai tare braţul şi ţinu iar suliţa dreaptă, strângând-o cu atâta putere, încât i se albiră încheieturile degetelor.

***

Puţin mai târziu, când negustorii de sare se pregăteau să se urce pe plute, Tarketios se apropie de Lara. Îi făcu semn să îl urmeze într-un loc retras. Nu existau cuvinte prin care să poată exprima ce simţeau. O vreme s-au atins pur şi simplu şi s-au îmbrăţişat, apoi s-au despărţit. În aceeaşi secundă, fiecare citi intenţia celuilalt: să ofere un cadou de despărţire. Clipa de înţelegere reciprocă şi intenţia comună îi făcu pe amândoi să râdă.

Lara îi dărui lui Tarketios cel mai preţios lucru pe care îl avea: un vas mic de lut cu dop de plută, plin cu sare albă şi pură.

Tarketios acceptă darul, apoi îl puse deoparte. Îşi scoase de la gât cureluşa de piele pe care era agăţată amuleta. Era ciudată, neavând o formă desluşită; părea să nu fie nimic mai mult decât o bucată mică de metal neprelucrat. Dar era un metal cum nu mai văzuse niciodată, care atârna greu în palma ei şi avea o culoare neobişnuită, un galben pur ca lumina soarelui. Singura prelucrare a metalului era gaura mică prin care trecea şnurul de piele.

Tarketios i-l puse la gât. Murmură ceva, spunându-i cum se numea obiectul pe care i-l dăruise, dar cuvântul acela era doar un sunet ciudat pentru urechea ei. Lara nu avea de unde să ştie cât de preţioasă era acea bucăţică; era singurul metal care nu ruginea niciodată. Dar, după privirea lui Tarketios, Lara îşi dădea seama că el o preţuia şi că, dăruindu-i-o ei, îi arăta respectul lui.

Deşi încă nu ştia, îi mai făcuse un dar. O viaţă nouă creştea în pântecul ei.

***

Când micul grup porni la drum, soarele era sus pe cer. În amonte de insulă, colinele din dreapta lor au început să dispară, iar râul a cotit brusc în jurul unui promontoriu jos şi întins. Primul punct de reper era o cărare care ducea spre nişte izvoare termale din apropierea râului. Pe vreme mai răcoroasă, erau locul preferat de popas, dar nu în anotimpul acesta.

Larth se obişnuia cu ritmul de mers, când îşi aminti de sarcina pe care i-o încredinţase lui Po înainte de a porni la drum. Aruncă o privire peste umăr.

— Ai curăţat sângele din drum? întrebă el.

Din privirea lui Po înţelese imediat că ordinul lui fusese ignorat.

— Întoarce-te imediat şi fă-o acum! rosti exasperat. N-o să te aşteptăm. O să alergi să ne ajungi din urmă.

Fără să scoată un cuvânt, Po se opri. Îi lăsă pe ceilalţi să-l depăşească şi îi urmări cu privirea, până când ultima siluetă dispăru la orizont.

Suliţa din mâna lui părea să vibreze. Se uită în jos şi văzu că îi tremurau mâinile. Una era să acţioneze din impuls – să vadă o căprioară şi să îşi ia avânt,

să arunce suliţa, iar apoi să înjunghie animalul până când murea, fără să se gândească la nimic – şi alta să facă ce avea acum în gând.

Rămase mult timp încremenit pe cărare. În cele din urmă, se întoarse şi o luă spre insulă, alergând la pas constant, cântărind suliţa în mână şi apreciindu-i greutatea.

***

Pe măsură ce înaintau în amonte, drumul devenea din ce în ce mai abrupt. Larth se opri de mai multe ori, în locuri care îi permiteau să vadă drumul în urmă, şi îi ceru Larei, ai cărei ochi erau mai ageri decât ai lui, să se uite şi ea. Nu se vedea nici urmă de Po sau de altcineva pe drum. Soarele începea să apună, iar Po nu se alăturase încă grupului. Larth începu să se teamă. N-ar fi trebuit să-l trimită pe tânăr singur. Din cauză că Po nu-l ascultase, mânia îi umbrise judecata.

Dar tocmai când grupul se opri pentru popasul de peste noapte, apăru şi Po. Venea cu pas hotărât,fără grabă sau cu răsuflarea tăiată. Părea calm şi relaxat.

— Ai mers încet! spuse Larth.

— Care era graba? N-ai cum să te rătăceşti dacă urmezi drumul râului.

— Ai făcut cum ţi-am spus?

— Bineînţeles.

Vederea lui Larth slăbise, dar avea în schimb un ascuţit simţ al mirosului. Se uită mai cu băgare de seamă la el, mai ales la părul şi mâinile lui. Erau foarte curate – neobişnuit de curate.

— Miroşi a izvor termal.

Preţ de câteva clipe, Po nu-i răspunse.

— Da. M-am oprit să fac baie la izvoare.

— Ai spălat chiar şi asta. Larth atinse tunica de lână a tânărului. Era proaspăt spălată şi încă umedă.

— Simţeam… sângele căprioarei pe mine. Ai spus să acopăr toate urmele. *Numina* de lângă râu… îşi plecă privirea. Am simţit nevoia să mă spăl.

Larth încuviinţă. Nu mai spuse nimic.

***

Făcură popas la poalele unui deal înalt şi abrupt. Din călătoriile trecute, când vederea lui era mai ascuţită, Larth ştia că din vârful dealului se vedea la mare depărtare. O găsi pe Lara şi îi spuse să vină cu el.

— Unde mergem, tată?

— În vârful dealului. Repede, cât mai este lumină.

Îl urmă, nedumerită de graba lui. Când ajunseră în vârf, Larth se opri o clipă să-şi tragă răsuflarea, apoi arătă spre râu, în aval. Soarele care apunea era în ochii lor. Scălda regiunea într-o lumină roşiatică, preschimbând râul care şerpuia într-o

panglică de foc. Chiar şi cu vederea lui slabă, Larth desluşea regiunea deluroasă de lângă insulă, cu toate că insula era ascunsă. Arătă înspre ea.

— Acolo, fiica mea. Unde este insula. Vezi ceva?

Ea ridică din umeri.

— Dealuri, apă, copaci?

— Ceva care se mişcă?

Lara îşi miji ochii şi îşi puse mâna streaşină la ochi. Pe cerul roşu al amurgului, se vedea o grămadă de pete mici şi negre, care se roteau pe deasupra insulei, lăsându-se purtate de vânt, ca nişte scântei deasupra unui foc.

— Vulturi, spuse ea. Văd mulţi vulturi.

***

Mai târziu, în timp ce toţi ceilalţi dormeau, Larth rămase treaz, după cum îi era obiceiul. Privi focul pentru o vreme, apoi se ridică şi se îndreptă tiptil către locul unde era culcat Po. Tânărul dormea singur, departe de ceilalţi, de parcă ar fi vrut să păstreze distanţa faţă de ei. Suliţa era lângă el. Larth o luă cu mare grijă, ca să nu-l trezească.

La lumina focului, cercetă vârful de fier cu atenţie. Chiar şi în izvoarele termale, ar fi fost imposibil să se curețe fiecare strop de sânge de pe metalul forjat. În crăpăturile mici şi zimţate rămâneau urme de sânge.

Se întoarse la Po şi se aplecă peste el. Îi propti vârful suliţei în gât şi îi dădu un ghiont. Po se mişcă, tresări speriat, apoi se trezi imediat. În jurul locului în care suliţa îi apăsa gâtul apăru o picătură de sânge. Icni şi apucă suliţa cu ambele mâini, dar Larth îşi folosi toată forţa ca să o ţină nemişcată.

— Vorbeşte în şoaptă! îi spuse, nedorind să-i trezească pe ceilalţi. Ia-ţi mâinile de pe suliţă! Pune-ţi-le pe lângă trup! Aşa e mai bine. Acum spune-mi adevărul. Toţi trei… sau doar Tarketios?

O vreme, Po nu răspunse nimic. Larth îi văzu ochii scânteind în întuneric şi îi auzi respiraţia întretăiată. Deşi Po stătea nemişcat, Larth simţea încordarea din trupul tânărului, care se transmitea prin coada suliţei.

— Toţi, răspunse într-un sfârşit.

Larth simţi că îl cuprinde o răceală puternică. Până în clipa aceea nu fusese sigur de adevăr.

— Trupurile lor?

— În râu.

Cel mai vechi prieten al meu, pângărit cu sânge! se gândi Larth. Oare ce va crede *numen*-ul râului despre el şi despre neamul lui acum?

— Apa îi va purta către mare, zise Po. N-am lăsat nicio urmă…

— Nu! Cel puţin unul dintre cadavre a fost aruncat pe mal.

— De unde ştii?

— Am văzut vulturii! Larth parcă le vedea aievea – sângele din apă, un cadavru printre trestii, vulturii zburând în cerc deasupra lui.

Dădu din cap, nevenindu-i să creadă. Ce vânător era băiatul, dacă urmărise şi ucisese trei bărbaţi! Şi ce neghiob! Oare s-ar fi descurcat fără el? Oare era bine să treacă cu vederea cele petrecute?

Era în puterea lui Larth să îl ucidă, pe loc, dar ar fi trebuit să-şi justifice acţiunea în faţa celorlalţi. Mai mult decât atât, ar fi trebuit să-şi justifice acţiunea sieşi.

În cele din urmă, oftă şi spuse:

— Ştiu tot ce faci, Po. Să ţii minte! Ridică vârful suliţei de la gâtul tânărului şi aruncă suliţa la pământ. Îi întoarse spatele şi se întoarse la locul lui de lângă foc.

Ar fi putut fi mai rău. Dacă băiatul ar fi fost atât de nesăbuit încât să-l ucidă doar pe Tarketios, ceilalţi doi ar fi venit după el, căutând să se răzbune. Ar fi dat de veste neamului lor. Ştirea că un negustor de sare săvârşise o asemenea faptă s-ar fi răspândit. Urmările şi acuzaţiile nu s-ar fi stins toată viaţa sau poate generaţii întregi.

Aşa cum stăteau lucrurile, doar *numina* de-a lungul drumului aveau să ştie, şi râul, şi vulturii. Şi Larth.

Cu privirea aţintită asupra flăcărilor, îşi dori, mai arzător decât îşi dorise vreodată, ca Fascinus să i se arate în noaptea aceea. Fascinus îi putea spune ce era mai bine să facă. Focul se stinse şi se aşternu întunericul, dar Fascinus tot nu îşi făcu apariţia.

Nu avea să-i mai apară niciodată.

***

În noaptea aceea, mica insulă de pe râu a fost pustie, cu excepţia vulturilor care se ospătaseră pe îndelete cu carne de hoit.

Cât a mai trăit Larth, negustorii de sare nu au mai făcut niciodată popas acolo. El le spuse că lemurii – umbrele morţilor fără odihnă – veniseră să locuiască pe insulă. Întrucât se ştia că Larth posedă o înţelegere profundă a acelor lucruri, ceilalţi acceptară spusele lui fără să crâcnească.

La venirea primăverii, Lara dădu naştere unui fiu. A fost o naştere grea, Lara aflându-se la un pas de moarte. Dar când suferinţa ei părea să fi atins apogeul, avu o viziune a lui Fascinus şi o voce din capul ei o asigură că ea şi copilul vor supravieţui. În tot acest timp, se agăţa strâns de bucata de aur care atârna de colierul de la gâtul ei, iar metalul rece părea să-i absoarbă durerea. În delirul ei, aurul şi Fascinus deveniră unul şi acelaşi. După aceea, îi spuse tatălui ei că spiritul falusului înaripat venise să locuiască în bucata aceea de aur.

La scurt timp de la naştere, în cadrul unei ceremonii simple ţinute lângă păturile de sare de la malul mării, Lara a fost unită cu Po. Cu toate că ştia

adevărul, Po a susţinut că el era tatăl copilului. O făcuse pentru că Larth îi spusese că aşa trebuie, iar el ştia că Larth are dreptate. Po nu era atât de înţelept în ceea ce le privea pe *numina*, cum era socrul lui, dar până şi el simţea că actul de violenţă pe care îl săvârşise pe insulă cerea un act de căinţă. Acceptându-l pe fiul bărbatului pe care îl ucisese, Po compensa răul făcut sufletului mortului Tarketios. În acelaşi timp, le împăca pe *numina* care fuseseră martore la crimă şi fuseseră ofensate de sângele pe care îl vărsase cu bună ştiinţă.

Amintirile Larei despre Tarketios se estompară odată cu trecerea anilor, dar amuleta de aur pe care i-o dăruise el şi despre care credea că găzduieşte acum spiritul lui Fascinus nu-şi pierduse deloc strălucirea. Înainte de a muri, îi dărui amuleta fiului ei. Explicaţia pe care i-o dădu despre provenienţa amuletei nu era adevărată, dar nu era nici minciună, pentru că Lara ajunsese să creadă în poveştile pe care le inventase ca să umple golul lăsat de amintirile din ce în ce mai şterse.

— Aurul a venit din foc, îi spuse ea fiului ei, acelaşi foc deasupra căruia bunicul tău l-a văzut pe Fascinus, în ultima noapte când am făcut popas pe insulă. Dacă n-ar fi fost Fascinus, fiul meu, tu nu ai fi fost niciodată conceput. Dacă n-ar fi fost Fascinus, nici tu, nici eu nu am fi supravieţuit la naşterea ta.

Fascinus însufleţea concepţia, Fascinus ocrotea naşterea, dar mai avea o putere: Fascinus te ocrotea de deochi. Lara ştia din proprie experienţă, pentru că după naşterea fiului ei le auzise pe unele femei şuşotind pe la spatele ei şi le surprinsese că îi aruncau priviri ciudate. De fapt, o priveau cu suspiciune şi curiozitate, dar Lara le interpretă privirile insistente ca fiind de invidie. Tatăl ei o învăţase că privirile invidioşilor puteau aduce boală, ghinion şi chiar moarte. Dar cu Fascinus la gâtul ei, Lara se simţise ocrotită, încrezătoare că strălucirea orbitoare a aurului va abate chiar şi cea mai periculoasă privire.

Cum amuleta şi povestea originii ei le-au fost transmise generaţiilor următoare, a rămas ca descendenţii Larei să cântărească adevăratul rol pe care îl jucase Fascinus în continuarea liniei familiei. Oare falusul înaripat ieşise din flăcări să o fecundeze el însuşi pe Lara? Oare se mai întâmplase şi înainte sau s-a mai pomenit după aceea o asemenea legătură între *numina* şi oameni? Oare celelalte femei fuseseră suspicioase şi invidioase pe Lara din cauză că tatăl copilului ei era un *numen*? Oare Fascinus îi dăruise bucata de aur, ştiind că Lara va avea nevoie de ea ca să se apere şi să-i ocrotească urmaşul?

Amuleta din aur s-a transmis din generaţie în generaţie, adevărata ei origine fiind uitată.

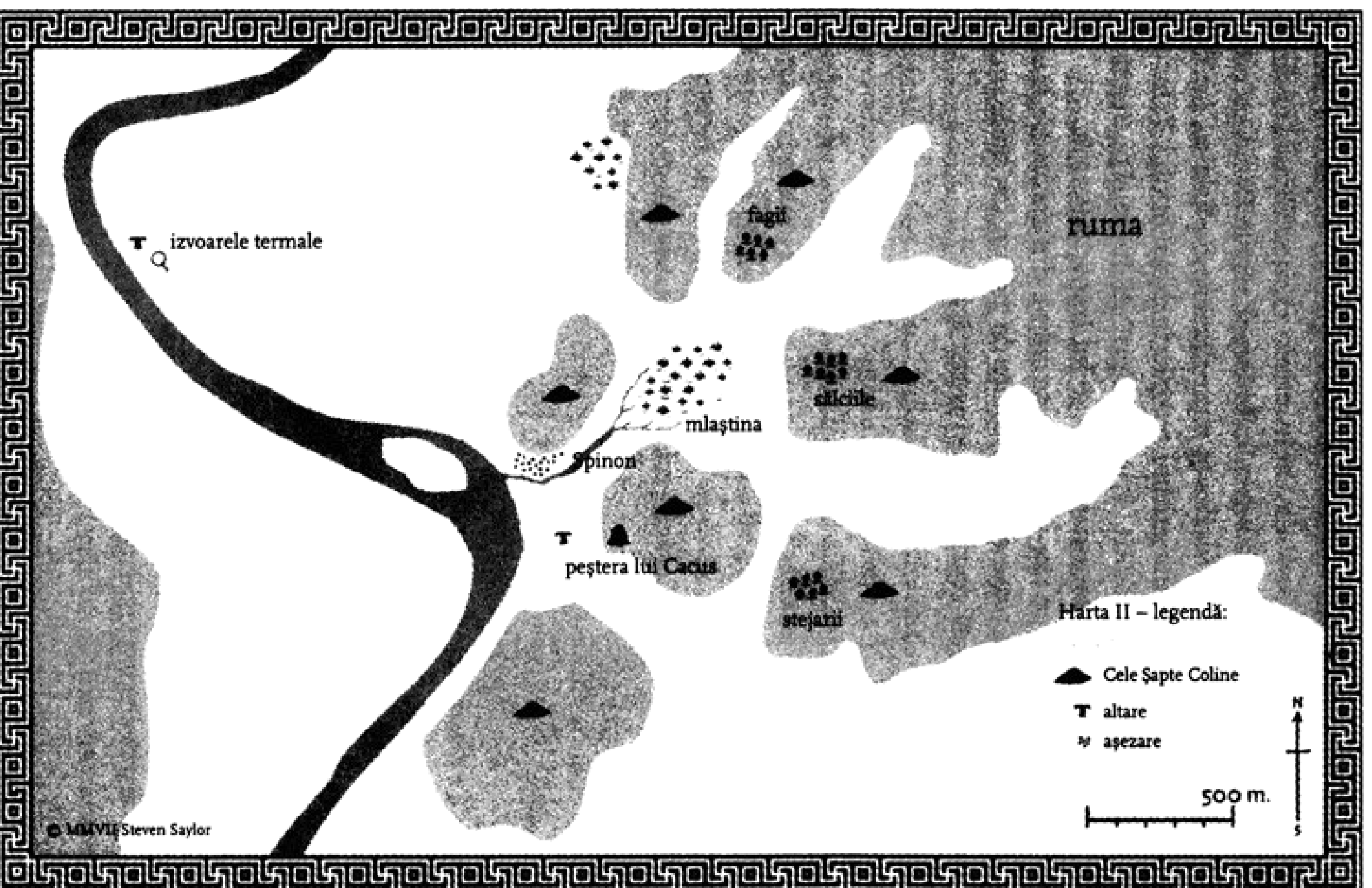
***

Mulţi ani s-au scurs de-atunci. Avertismentul lui Larth cu privire la lemurii fără odihnă de pe insula de pe râu a fost dat uitării, iar negustorii de sare au

început să-şi facă iar tabăra acolo. Totuşi, insula şi împrejurimile ei au rămas doar un loc de popas. Căprioarele, iepurii şi lupii stăpâneau peste cele şapte coline din apropiere. Broaştele şi libelulele vieţuiau în câmpiile mlăştinoase dintre coline. Păsările zburau în înaltul cerului şi nu vedeau niciun semn de ocupaţie umană dedesubtul lor.

În alte părţi ale lumii, oamenii construiau oraşe grandioase, purtau războaie, înălţau temple pentru zeii lor, cântau despre eroi şi visau la imperii. În Egiptul îndepărtat, dinastiile faraonilor domneau deja de milenii; Marea Piramidă din Giza avea mai mult de o mie cinci sute de ani vechime. Războiul grecilor împotriva Troiei avusese loc cu două sute de ani în urmă; răpirea Elenei şi mânia lui Ahile deveniseră deja legende. În Israel, regele David cucerise vechea cetate a Ierusalimului şi o proclamase capitala sa, iar fiul lui, Solomon, construia primul templu închinat zeului Yahweh. Mai departe spre răsărit, arienii migratori întemeiau regatele Media şi Parsa, predecesoare ale marelui Imperiu Persan.

Dar insula de pe râu şi cele şapte coline din apropiere rămâneau neocupate de oameni şi ignorate de zei, un loc unde nu se petrecuse niciodată ceva de mare însemnătate.

izvoarele termale
fagii
ruma
sălciile
mlaștina
spinoși
peștera lui Cacus
stejarii
Harta II – legendă:
Cele Șapte Coline
altare
așezare
N
S
500 m.
© MMVII Steven Saylor

II

Trecea un semizeu

Anul 850 î.H.

Lui Cacus i se părea că fusese cândva om.

Se născuse într-un sat aflat sus, în munţi. Asemenea celorlalţi locuitori ai satului, avea două mâini şi mergea ridicat pe două picioare. Era cât se poate de limpede că nu se născuse animal, ca oile sperioase sau lupii sălbatici, ci om.

Dar Cacus fusese dintotdeauna altfel decât ceilalţi. Ei mergeau cu paşi egali; el mergea târşâit, având un picior mai scurt şi strâmb. Ceilalţi stăteau mândri şi drepţi, cu braţele pe lângă corp; el era adus de spate, iar braţele lui erau inegale. Avea ochi ageri, dar ceva nu era în regulă cu gura lui; nu a învăţat niciodată să vorbească şi nu putea scoate decât un sunet deformat, care aducea a „cacus”; de la sunetul acela i se trăgea numele. Avea chipul pocit; un copil îi spusese odată că un olar îi făcuse chipul din lut, după care îl aruncase pe jos şi călcase pe el.

Puţini îl priveau drept în faţă. Cei care îl cunoşteau se uitau la el de milă; străinii se dădeau înapoi cu frică. Diformităţile lui ar fi trebuit să-l condamne la moarte din clipa în care se născuse, dar mama lui reuşise să-l cruţe, susţinând că dimensiunea uriaşă a copilului – din cauza căreia fusese cât pe ce să-şi piardă viaţa când îl adusese pe lume – prevestea că va fi puternic. Avusese dreptate, încă din copilărie, Cacus s-a făcut mai mare şi mai puternic chiar şi decât cel mai mare şi mai puternic bărbat din sat.

Când s-a întâmplat asta, locuitorii care până atunci îl compătimiseră au început să se teamă de el.

Apoi a venit Foametea.

Iarna a fost uscată şi rece. Primăvara a fost uscată şi călduroasă. Vara a fost mai uscată şi mai călduroasă. Râurile au scăzut, apoi au secat de tot. Recoltele s-au uscat şi au murit. Nu aveau cu ce să hrănească oile. Când şi-au zis că mai rău nu se poate, într-o noapte muntele s-a cutremurat atât de tare, încât mai multe colibe s-au prăbuşit. Nu peste mult timp, din vest au venit nişte nori negri; promiteau ploaie, dar nu au trimis decât fulgere. Un fulger a pornit un foc care a măturat versantul, distrugând adăpostul în care erau păstrate grânele.

Sătenii s-au întors către cei mai în vârstă, cerându-le sfaturi. Mai merseseră lucrurile atât de rău vreodată? Ce era de făcut?

Un bătrân îşi aminti de o perioadă asemănătoare din copilăria lui, când numărul sătenilor crescuse prea mult şi câţiva ani neroditori duseseră la foamete şi deznădejde. Existase un ritual care se transmisese din tată în fiu încă dinainte de naşterea lui, numit ritualul primăverii sacre. Se făcea un pact cu marile *numina* ale cerului şi pământului: dacă satul trecea de iarnă, atunci, la venirea

primăverii, mai mulţi copii urmau să fie alungaţi din sat, trimişi să supravieţuiască în lumea mare, după puterile lor.

Părea o măsură aspră, dar vremurile erau grele. Bătrânii propuseră să se facă ritualul primăverii sacre. Sătenii încuviinţară.

Numărul copiilor care urmau să fie alungaţi a fost stabilit în urma unui semn prevestitor. Într-o zi senină, bătrânii au urcat pe o culme a versantului pe care era aşezat satul. Acolo au dat foc la o legătură de vreascuri, după care s-au dat înapoi şi au aşteptat până când fumul s-a ridicat într-o coloană, împărţind cerul în două. Au privit cerul, numărând păsările care au zburat dintr-o parte în cealaltă, traversând linia de fum. În total, şapte păsări au fost văzute traversând linia înainte ca vreascurile să se prefacă în cenuşă, iar coloana de fum să se împrăştie. Şapte copii urmau să fie aleşi.

Alegerea lor s-a făcut prin tragere la sorţi. Era important ca toţi locuitorii satului să poată vedea că rezultatul era dictat de *numina* destinului şi nu de uneltirile vreunui părinte. În timp ce adulţii priveau, copiii aşteptau aşezaţi în linie. Un vas plin cu pietricele, toate de culoare albă, cu excepţia a şapte pietricele negre, a trecut pe la fiecare. Unul câte unul, copiii au băgat mâna în vas şi au luat o pietricică. După ce au ales toţi, au deschis pumnii în acelaşi timp, să arate piatra pe care o luaseră. A fost jale mare când s-a aflat ce copii aleseseră pietricelele negre; dar când s-a deschis mâna lui Cacus şi s-a văzut că avea o pietricică neagră, până şi mama lui a părut uşurată.

Iarna aceea a fost mai blândă decât cea din anul anterior. În ciuda foametei şi a greutăţilor, nimeni din sat nu muri. Părea că ritualul primăverii sacre le împăcase pe *numina* şi apărase satul de nenorociri. Când veni primăvara şi se deschiseră primii muguri, se luă hotărârea ca copiii să plece.

Potrivit ritualului, un animal trebuia să îndrume copiii către noua lor casă. Toţi bătrânii căzură de acord în privinţa asta, dar niciunul nu-şi amintea cum trebuia să fie ales acel animal. Cel mai vârstnic le spuse că animalul se va face singur cunoscut, iar în noaptea dinaintea plecării copiilor, mai mulţi bătrâni visară un vultur.

În dimineaţa următoare, cei şapte copii au fost luaţi de la casele lor. Ceilalţi copii şi toate femeile din sat au fost închişi; plânsetele lor răsunau pe tot versantul. Bătrânul cu privirea cea mai ageră se urcă pe culme şi aşteptă. În cele din urmă, scoase un strigăt şi arătă spre sud-vest: la orizont apăruse un vultur care zbura în cerc.

Bărbaţii puseră mâna pe ciomege. Bătând tobele şi agitând moriştile, bătrânii i-au condus spre ieşirea din sat, cu un cântec menit să le dea curaj şi să le întărească inimile. Cântecul devenea din ce în ce mai iute şi se auzea din ce în ce

mai puternic. În cele din urmă, ţipând şi agitând ciomegele, bărbaţii se repeziră spre cei şapte copii şi îi alungară din sat.

***

Zilele care au urmat au fost foarte grele. În fiecare dimineaţă, copiii scrutau cerul în căutarea unui vultur. Dacă vedeau unul, se îndreptau către el. Uneori, vulturul îi conducea către un stârv care era încă bun de mâncat; alteori, îi ducea către un hoit atât de stricat, încât nici măcar vulturul nu l-ar fi atins. Disperarea îi învăţă să vâneze şi să pescuiască şi să încerce fiecare plantă care li se părea comestibilă; chiar şi aşa, erau multe zile în care copiii sufereau de foame. Cacus era prea stângaci ca să le fie de mare folos la vânat, iar ceilalţi îl detestau pentru că avea nevoie de mai multă mâncare, dar era de departe cel mai puternic şi când, noaptea, animalele de pradă urlau, la Cacus căutau protecţie.

Prima care a murit a fost o fetiţă. Leşinată de foame, ea căzu de undeva de la înălţime şi se lovi la cap. Copiii discutară ce să facă cu trupul ei. Nu a fost Cacus cel care a sugerat inimaginabilul, ci un alt băiat. Ceilalţi încuviinţară, iar Cacus făcu ce făcură şi ceilalţi. Oare în momentul acela, când a mâncat pentru prima oară carne de om, a început el să devină o făptură care nu mai era umană?

Încetul cu încetul, rătăcirile lor îi conduseră către ţinuturile mai joase de la sud şi vest de munţi. Aici pământul era mai bogat în vânat, iar râurile aveau mai mult peşte şi plantele erau mai bune de mâncat. Cu toate acestea, tot le era foame.

Următorul copil care a murit a fost un băiat rănit la picior. Când au dat peste un urs şi au fugit care încotro, cuprinşi de spaimă, băiatul a rămas în urmă. Ursul l-a prins şi l-a sfârtecat, dându-i drumul când Cacus a venit în fugă spre el, ţipând şi fluturând o creangă. Băiatul era deja mort.

Când au mâncat în seara aceea, li s-a părut corect ca cea mai mare porţie să o ia Cacus.

Vara trecu, iar ei nu găsiseră încă niciun adăpost. Unul dintre copii muri după ce mâncă o ciupercă. Altul muri după ce zăcu câteva zile, cu febră. Deşi le era foame, supravieţuitorii se temură să mănânce trupurile celor care muriseră otrăviţi sau de febră, aşa că îi îngropară la repezeală.

Rămăseseră doar Cacus şi alţi doi băieţi. Iarna aceea a fost neobişnuit de aspră şi friguroasă. Copacii tremurau golaşi în bătaia vântului. Pământul se făcuse tare ca piatra. Animalele dispărură. Chiar şi celui mai iscusit vânător i-ar fi fost imposibil să supravieţuiască în lipsa soluţiei disperate la care recursese Cacus.

Oare atunci s-a produs schimbarea în el? Când s-a hotărât să nu mai aştepte următoarea cădere sau următorul urs sau următorul eveniment neprevăzut? Când a făcut-o cu mâna lui? A făcut ce trebuia să facă şi din raţiunea cea mai elementară: trebuia să mănânce. Dar nu a acţionat nechibzuit. Nu i-a omorât pe

amândoi odată. Mai întâi l-a omorât pe cel mai puternic şi l-a lăsat pe cel mai slab să mai trăiască o vreme. În repetate rânduri a încercat copilul acela, ultimul lui tovarăş, să scape de el. Cacus a aşteptat cât de mult a putut, până când foamea a fost atât de puternică, încât nimeni n-ar fi putut s-o îndure. A aşteptat pentru că ştia că de îndată ce o să moară şi ultimul copil, o să urmeze singurul lucru mai greu de îndurat decât foamea: singurătatea.

Veni primăvara. Cacus era singur. Noaptea nu putea dormi, ciulind urechea la zgomotele sălbăticiei, pătrunzând din ce în ce mai mult într-o lume lipsită de raţiune.

A continuat să rătăcească. În cele din urmă, a întâlnit călători şi a dat peste sate, dar nimeni nu voia să aibă de-a face cu el. Se temeau de el şi pe bună dreptate: în mai multe rânduri, a furat câte un copil şi l-a mâncat. De fiecare dată, sătenii porneau pe urmele lui. De câteva ori au fost aproape să-l prindă, dar Cacus scăpa întotdeauna, lăsând în urmă doar oasele perfect curăţate ale vânătorilor. Viaţa în sălbăticie îl învăţase să fie viclean şi să fure. Niciun bărbat nu îl egala la trup; Cacus crescuse mai mare şi mai puternic decât orice bărbat pe care îl văzuse vreodată.

Roata anotimpurilor se întorcea iar şi iar. Cacus le supravieţuia verilor secetoase şi iernilor aspre, mereu singur, mereu rătăcitor.

Într-o zi, văzu un vultur pe cer. Era primăvara devreme. Verdeaţa pământului şi aerul călduţ şi plăcut îi treziră o amintire vagă a începutului călătoriei lui. Începu să urmărească vulturul.

Se trezi pe o cărare, lângă râu. La o cotitură mare a râului, îi apăru în faţă o regiune deluroasă şi, în spatele unei coline, o coloană de fum. Pierdu din vedere vulturul, dar hotărî că drumul pe care mergea era la fel de bun ca oricare altul. Drumurile duceau spre sate; în sate se găsea mâncare de furat. De data aceasta, îşi spuse el, va sta ascuns şi va ieşi la furat doar noaptea. Dacă nu-l vedeau, sătenii nu aveau cum să-l alunge.

Dintr-odată, pe Cacus îl copleşi o mare tristeţe. Cândva locuise şi el într-un sat. Ceilalţi îl necăjiseră şi îl batjocoriseră uneori, dar îl acceptaseră ca pe unul de-ai lor, în ciuda faptului că era atât de diferit. Apoi îl alungaseră. De ce? Pentru că pământul şi cerul o ceruseră; asta îi spusese mama lui. Înainte de a pleca din sat, nu făcuse niciodată rău, nimănui; totuşi, lumea, cu tot ce era în ea, devenise duşmanul lui. Tristeţea pe care o simţea creştea înlăuntrul lui şi se transformă în mânie.

La o cotitură zări o tânără pe cărare. Avea un coş cu rufe şi se îndrepta spre râu. Avea părul auriu, iar în jurul gâtului, atârnând de o cureluşă simplă de piele, era o mică amuletă de aur care strălucea în lumina soarelui. Fata îl văzu şi ţipă. Scăpă coşul şi o rupse la fugă înapoi.

Furios, izbucni în plâns şi fugi după ea, strigându-şi numele:

— Cacus! Cacus!

O urmări pe o distanţă scurtă, pentru că văzu în faţa lui primele semne ale unei aşezări. Dorindu-şi să poată dispărea, ieşi de pe cărare şi se ascunse în tufişuri. Tot mai auzea ţipetele fetei care intra în sat, apoi strigătele celorlalţi, care alergau spre ea şi o întrebau ce văzuse.

Ce văzuse fata când se uitase la el? Nu un om ca ea, asta era sigur. Dar nici animal nu era; niciun animal, poate cu excepţia şarpelui, nu inspira asemenea repulsie şi frică. Văzuse un monstru. Doar un monstru putea smulge un asemenea strigăt din gâtul fetei.

Devenise un monstru. Când se întâmplase asta? Lui Cacus i se părea că fusese cândva om…

***

Aşezarea de lângă râu fusese la început un loc de întâlnire al negustorilor. Circulaţia pe drumul care urma cursul râului şi pe ruta folosită de negustorii de metale crescuse atât de mult, încât tot timpul păreau să existe oameni care veneau şi plecau din regiunea celor Şapte Coline. Un descendent întreprinzător al Larei şi al lui Po avu iniţiativa de a ridica o aşezare permanentă la această răscruce şi de a organiza o piaţă pentru schimbul de bunuri. De ce să-şi transporte negustorii de sare marfa tot drumul până la poalele munţilor, când puteau să o aducă doar până la locul de întâlnire al negustorilor, să o schimbe acolo pe bunurile pe care le doreau şi să se înapoieze la gura râului pentru mai multă sare?

Un loc care fusese o răscruce de drumuri deveni o destinaţie, iar pentru cei câţiva locuitori ai aşezării, o casă. Acţionând ca intermediari şi oferindu-le adăpost călătorilor, colonii prosperau.

Aşezarea de aproximativ douăzeci de colibe era amplasată la poalele unei stânci abrupte, pe o pajişte întinsă şi netedă în apropierea râului, care oferea acces uşor la drum şi asigura suficient spaţiu pentru organizarea pieţei. Un pârâu numit Spinon tăia pajiştea în două şi se vărsa în râul căruia oamenii îi spuneau acum Tibru.

Colibele erau rotunde, cu o singură încăpere spaţioasă, fiind făcute din nuiele împletite şi pământ; acoperişurile erau ascuţite, făcute din stuf şi trestie. În dreptul uşii erau aşezaţi nişte ţăruşi drepţi şi solizi, uneori ornamentaţi, care sprijineau buiandrugul. Colibele, mobilate cu aşternuturi simple de paie pentru dormit sau odihnă, erau folosite doar ca adăpost de vreme rea sau pentru relaţii intime. Gătitul şi majoritatea activităţilor sociale se desfăşurau afară.

Piaţa, situată pe celălalt mal al Spinonului şi mai aproape de râu, era alcătuită din câteva şoproane acoperite cu paie pentru depozitarea sării, ţarcuri pentru

animale – boi, vaci, porci, oi şi capre – şi o zonă liberă, unde negustorii îşi trăgeau căruţele şi îşi scoteau marfa la vânzare: stofe de lână vopsită, piei de animale, pălării de paie sau fetru, traiste de piele, vase din lut, coşuri împletite, piepteni şi agrafe făcute din carapace de broaşte ţestoase sau chihlimbar, podoabe şi catarame din bronz, topoare şi brăzdare din fier. Se găseau seminţe de pin din munţi, raci împlătoşaţi din râu, broaşte suculente din lacul mlăştinos, vase cu miere, castroane cu brânză, urcioare cu lapte proaspăt şi, când venea vremea, castane, fructe de pădure, struguri, mere şi smochine. Unii negustori veneau la intervale regulate, devenind buni prieteni cu localnicii şi între ei, dar întotdeauna apăreau şi chipuri noi, oameni veniţi de departe, care aflaseră de acest loc de negoţ şi erau nerăbdători să vadă cu ochii lor varietatea de bunuri care se găsea aici.

Aşezarea aceasta era şi un loc în care se schimbau veşti şi bârfe, unde puteai să asculţi poveşti din tărâmuri îndepărtate şi pe cântăreţii ambulanţi. Pe acolo treceau bărbaţi cu puteri magice. Unii puteau să vindece boli, alţii, să facă fertilă o femeie stearpă. Unii vedeau viitorul. Alţii vorbeau cu *nomina* care populau tărâmul de dincolo.

Cei mai exotici vizitatori ai aşezării erau, de departe, negustorii care veneau cu bărcile dinspre ţărmul mării, în amonte, până la gura Tibrului, unde îşi ancorau corăbiile. Acele corăbii imense şi splendide – câţiva coloni făcuseră odată o călătorie pe râu în jos ca să se uite la una – îi purtau pe negustori de-a lungul coastei şi chiar, după cum susţineau ei, pe marea cea imensă. Aceşti navigatori îşi spuneau fenicieni. Vorbeau mai multe limbi, purtau haine viu colorate şi bijuterii fine şi aduceau cu ei, pentru a face schimb, lucruri nemaipomenite, făcute în ţinuturi neînchipuit de îndepărtate; printre acestea se aflau şi figurine de metal sau lut. La început, colonii crezură că în interiorul acelor figurine sălăşluiau nişte *numina*, la fel ca înăuntrul copacilor şi pietrelor, deşi ideea că un *numen* ar putea locui chiar şi în cel mai minunat obiect făcut de mâna omului li se părea multora trasă de păr. Fenicienii au încercat să le explice că un idol nu adăposteşte un *numen*, ci este reprezentarea a ceea ce ei numeau un zeu, dar era o noţiune prea abstractă pentru ei.

Ultimul descendent al Larei şi al lui Po era o fată pe nume Potitia, fiica lui Potitius. Copilărind în locul de negoţ, i se dăduse voie de mică să cutreiere ţinutul din jur. Pe o distanţă mare în amonte şi în aval, Potitia cunoştea fiecare dâmb sau mlaştină de pe maluri. Traversase Tibrul cu piciorul când nivelul apei era scăzut sau înot când apa era adâncă.

Cercetase şi Spinonul, care trecea prin faţa aşezării, mergând pe firul lui, printr-o vâlcea străjuită de-o parte şi de alta de dealuri abrupte, către izvor, un lac mlăştinos înconjurat de coline. Mlaştina era plină de vietăţi – broaşte, şopârle,

libelule, păianjeni, şerpi şi tot felul de păsări. Era amuzant să vezi un stol de gâşte speriate luându-şi zborul din stufăriş sau să priveşti lebedele zburând în cerc înainte de a ateriza pe apă, cu graţie.

Cu anii, se avânta din ce în ce mai departe de aşezare. Într-o zi, aventurându-se în amonte, descoperise izvoarele termale, încântată până peste poate, o luase la fugă spre casă, să le împărtăşească şi celorlalţi descoperirea ei, şi se întristase când aflase că tatăl ei ştia deja despre izvoare. De unde venea apa aceea fierbinte? Potitius îi spuse că izvora dintr-un loc care ardea în adâncurile pământului. Curioasă, Potitia cercetase împrejurimile izvoarelor termale, căutând o intrare în lumea subterană, dar fără rezultat. Odată, izvoarele termale au secat, dar s-au întors. Speriaţi că s-ar putea întâmpla din nou, locuitorii au hotărât să ridice un altar la izvoare şi să aducă ofrande, ca să le împace pe acele *numina* incandescente din măruntaiele pământului. Potitius construise altarul cu mâna lui, înjugând boii şi trăgând o piatră mare până la locul respectiv şi cioplind apoi blocul într-o formă care i se părea potrivită. O dată pe an, o ofrandă de sare era presărată pe altar, iar apoi împrăştiată peste izvoarele termale, care nu au mai secat de atunci.

Cu fiecare zi, se aventura un pic mai departe. Prima dintre cele Şapte Coline pe care a cucerit-o a fost cea care se afla chiar în spatele colibei familiei ei. Panta dinspre aşezare era atât de abruptă, încât nici cel mai hotărât copil n-ar fi reuşit să o urce, dar, după încercări repetate, Potitia descoperise pe versantul celălalt un drum care ducea până în vârf. Priveliştea îţi tăia răsuflarea: se vedeau lacul mlăştinos, aşezarea de la poalele colinei şi regiunea izvoarelor termale, care, acum băga de seamă, erau aşezate la marginea unei câmpii întinse, formate într-un cot al Tibrului. Privind dincolo de aceste locuri cunoscute, îşi dădu seama că lumea era mult mai mare decât îşi imaginase înainte. Râul şerpuia şi într-o parte şi în cealaltă, cât vedeai cu ochii. În orice direcţie s-ar fi uitat, orizontul neînchipuit de îndepărtat se pierdea într-o pată purpurie.

Una câte una, Potitia cuceri toate cele Şapte Coline. Cele mai multe erau mai mari decât cea de lângă casă, dar mai uşor de urcat după ce descopereai locul cel mai potrivit de unde să începi ascensiunea şi ce drum să apuci. Fiecare colină avea o trăsătură numai a ei. Una era acoperită de o pădure de fag, alta avea o coroană de stejari bătrâni, alta era acoperită de sălcii şi tot aşa. Încă nu li se dăduseră nume. Din cele mai vechi timpuri, li se spusese Cele Şapte Coline. Mai recent, un călător care trecuse pe acolo poreclise regiunea, mai în glumă, mai în serios, cu numele de *ruma*, un cuvânt folosit pentru sânii unei femei sau ugerul unei vaci. Numele prinsese, iar acum regiunea aceasta deluroasă era cunoscută de mulţi ca *ruma*. Colonilor li se părea cât se poate de firesc să asemene trăsăturile pământului cu părţile corpului.

Într-o stâncă aflată în împrejurimile aşezării, la marginea pajiştii de pe celălalt mal al Spinonului, Potitia descoperise o peşteră. Era o deschizătură în colina abruptă, mascată de tufişuri pitice care se agăţau cu dârzenie de stânci; dacă nu te uitai cu băgare de seamă, ai fi zis că e o simplă umbră aruncată de vreun colţ de stâncă. După încercări repetate, Potitia s-a convins că era imposibil să coboare la peşteră dinspre culme. Trebuia să se caţere de la poale, ceea ce necesita îndemânare şi cutezanţă. Primele câteva încercări dintr-o vară s-au sfârşit cu căzături şi mustrări repetate din partea mamei ei, care dezaproba mâinile zgâriate ale Potitiei, genunchii sângerânzi şi tunicile rupte.

În cele din urmă, Potitia găsi o cale de a ajunge la peşteră. Când păşi prima oară înăuntru, simţi că toate încercările ei meritaseră efortul. În ochii unui copil, spaţiul părea enorm, aproape la fel de mare ca şi coliba familiei. Se aşeză pe un bloc de piatră ca o bancă, odihnindu-şi braţul pe un fel de poliţă. Peştera era ca o casă de piatră, aşteptând să fie revendicată. Spre deosebire de izvoarele termale, peştera era necunoscută pentru ceilalţi locuitori ai aşezării. Potitia era prima fiinţă umană care pusese piciorul în ea.

Peştera deveni refugiul ei secret. În zilele fierbinţi de vară, se retrăgea în ea ca să tragă un pui de somn. În zilele umede de iarnă, stătea înăuntru, la adăpost, ascultând ploaia care cădea.

Pe măsură ce creştea, cutreieratul pădurilor şi explorarea rumei şi-au mai pierdut din importanţă. Era mai interesată să deprindă diverse îndeletniciri gospodăreşti de la mama ei, precum gătitul şi împletirea coşurilor de răchită. Mama ei îi spusese că ar trebui să se gândească cu care dintre băieţii din sat ar vrea să se mărite; trupul Potitiei începuse să dea semne că devine femeie.

Ca să-i celebreze maturizarea, tatăl ei îi făcu un dar preţios. Era o amuletă făcută din metalul galben numit aur.

Timp de zece generaţii, bucata de aur pe care Tarketios i-o dăruise Larei fusese lăsată în starea ei naturală; nu i se dăduse nicio formă, pentru că metalul părea prea moale ca să poată fi lucrat cum trebuie. Un fenician care trecuse pe acolo îi arătase bunicului Potitiei că aurul poate fi aliat cu alt metal preţios, numit argint, şi, în schimbul unei recompense considerabile, prelucrase aliajul, dându-i forma cerută de bunicul Potitiei. După cele mai înalte standarde feniciene, lucrătura amuletei era grosolană, dar Potitiei i se părea un lucru minunat. Făcută să fie agăţată de un şnur de piele, mica amuletă avea forma unui falus înaripat. Tatăl ei îl numea Fascinus – aducător al fertilităţii, protector al femeilor şi copiilor la naştere, apărător împotriva deochiului.

Cu toate că îi pusese multe întrebări tatălui ei şi îi ascultase cu atenţie răspunsurile, Potitia nu reuşea să înţeleagă dacă amuleta chiar era Fascinus sau îl adăpostea pe Fascinus sau doar îl reprezenta pe Fascinus, aşa cum idolii

fenicienilor îi reprezentau pe zeii lor. Deşi aceste lucruri nu îi erau limpezi, când purta amuleta se simţea ca un om mare. Nu mai era fetiţa cu genunchii juliţi şi picioarele murdare, copilul care hoinărea fără griji prin mica lume a rumei. Chiar şi aşa, păstra înăuntrul ei uimirea unui copil şi nostalgia plăcută a copilăriei petrecute într-o lume unde erau puţine lucruri de temut şi multe de descoperit.

Până de curând, acea lume rămăsese neschimbată – un loc unde străinii deveneau prieteni şi unde Potitia se aştepta să-şi crească propriii copii, fără să-şi facă prea multe griji pentru siguranţa lor şi dându-le voie să hoinărească după bunul-plac, aşa cum făcuse şi ea. Dar acum totul se schimbase. Lumea devenise un loc întunecat şi periculos. Copiii nu mai erau lăsaţi să plece din sat. Nici măcar bărbaţii în toată firea nu îndrăzneau să cutreiere singuri *ruma*.

Venirea monstrului Cacus schimbase totul.

***

Potitia îl văzuse prima, în ziua în care se îndrepta spre râu, cu un coş cu rufe. La vederea lui, ţipase şi fugise, scăpând coşul. Creatura o urmărise, scoţând un sunet nepământean, la auzul căruia i se ridicase părul de pe ceafă: „Cacus! Cacus!“

Tocmai când începuse să obosească, iar el ar fi putut s-o prindă, monstrul renunţase s-o mai urmărească. Potitia ajunse la aşezare nevătămată. Era convinsă că numai lui Fascinus i se datora salvarea ei. Tot drumul spre sat alergase cu o mână la gât, strângând amuleta în pumn şi implorându-l pe Fascinus să o apere şi murmurând cu voce tare: „Salvează-mă! Salvează-mă, Fascinus!“ După aceea, tremurând de uşurare, îi mulţumi în şoaptă amuletei, jurându-i devotament. Era o rugăciune pe care şi fenicienii ar fi înţeles-o, adresată nu unui *numen* fără nume care sălăşluia într-un lucru sau într-un loc, ci unei entităţi puternice, supraomeneşti, care poseda inteligenţa de a-i înţelege cuvintele. Nu încercase să împace vreun *numen* cu un act ritual, ci se rugase direct unui zeu. În momentul acela, cu toate că Potitia acţionase fără să aibă nicio idee cu privire la însemnătatea a ceea ce făcuse, Fascinus deveni primul zeu autohton venerat în ţinutul *rumei*.

***

O lungă perioadă de timp, Potitia a fost singura care văzuse monstrul; unii localnici, auzind descrierea lui Cacus, credeau că-şi imaginase întâlnirea de pe drum. La urma urmei, familia ei era cunoscută ca având credinţe ciudate, lăudându-se cu amuleta căreia îi spuneau Fascinus şi susţinând că neamul lor pornise de la uniunea dintre un *numen* şi o femeie – de parcă ar fi fost posibil aşa ceva!

Apoi, încetul cu încetul, deveni limpede pentru toţi că o creatură răuvoitoare se afla într-adevăr printre ei. Dispăreau alimente şi mici obiecte, pe care nimeni

nu avea interesul să le fure. Din când în când, îşi găseau obiectele de valoare sfărâmate – o roată de tors, un vas de lut, o căruţă de jucărie din lemn – de parcă un copil uriaş şi foarte puternic le-ar fi distrus din răutate. Făptaşul acţiona noaptea şi nu lăsa nicio urmă; Cacus devenise foarte iscusit la ştergerea urmelor.

Localnicii erau furioşi şi speriaţi. Teama lor de monstru era dublată de o alta: să nu afle negustorii care veneau la piaţă de Cacus şi să nu mai calce pe acolo. Dacă s-ar fi întâmplat una ca asta, colonii şi-ar fi pierdut mijloacele de trai şi aşezarea ar fi dispărut de pe faţa pământului.

Într-o dimineaţă, în timpul celui mai aglomerat târg de vite al anului, toţi cei din aşezare fură treziţi de mugetul animalelor, în afara ţarcului găsiră o vită moartă, cu trupul sfârtecat şi mare parte din carne lipsă. Vaca n-ar fi putut să sară gardul, iar poarta rămăsese închisă. Ce fel de om avea puterea să ridice o vacă şi să o treacă peste gard, iar apoi s-o omoare şi s-o sfâşie cu mâinile goale? Un freamăt de panică străbătu aşezarea. Câţiva negustori de vite îşi strânseră turmele şi plecară de îndată spre casă.

Înarmaţi cu suliţe şi cuţite, vânând doi câte doi, localnicii cercetară Cele Şapte Coline. Doi dintre vânători dăduseră probabil de monstru. Trupurile lor au fost descoperite într-un sfârşit pe colina cu sălcii, zdrobite şi eviscerate, aşa cum fusese şi al vacii.

Nu dură mult până când vestea se răspândi pe drumurile care duceau către *ruma*: monstrului care pândea locul de negoţ îi plăcea carnea de om. Negustorii nu doar că nu mai făceau comerţ la aşezare, ci făceau ocoale uriaşe pentru a evita să treacă fie şi prin împrejurimile ei.

După ce majoritatea negustorilor plecă, iar circulaţia în zonă se reduse considerabil, monstrul deveni şi mai îndrăzneţ. O copilă dispăru. Rămăşiţele ei au fost găsite la mică distanţă de aşezare, la poalele colinei abrupte de pe celălalt mal al Spinonului. Unul dintre sătenii care o căutau, privind în sus ca să-şi întoarcă ochii de la cumplita privelişte, zări o mişcare pe culme. Iţit peste marginea unei stânci acoperite de rugi, un chip hidos cercetă o clipă cu privirea poalele dealului, după care dispăru. Puţin mai târziu, o ploaie de pietre se abătu asupra căutătorilor, care o luară la goană. Cercetând coasta dealului de la o distanţă sigură, descoperiră ceva ce părea să fie o peşteră cu intrarea ascunsă de nişte rugi de mure. Nu se vedea nicio cărare care să ducă la ea. Şi chiar dacă ar fi existat, nimeni nu ştia ce i-ar fi aşteptat odată ce ajungeau la intrarea peşterii.

Întorşi la aşezare, cercetaşii povestiră ce aflaseră. Spre oroarea ei, Potitia îşi dădu seama că monstrul se adăpostea în peştera ei secretă, care deja nu mai era secretă.

Cacus ieşea noaptea din ascunzătoarea aflată sus pe coasta colinei şi teroriza aşezarea. În timpul zilei, stătea ascuns în peşteră.

Nu o dată au încercat localnicii să urce dealul şi să-l atace în ascunzătoarea lui. Cacus arunca cu pietre în ei, urlându-şi numele. Un sătean a căzut şi şi-a rupt gâtul. Altul a fost lovit în ochi şi a rămas chior. Altul a reuşit să ajungă foarte aproape de intrarea peşterii, dar a fost ucis pe loc de o piatră care l-a lovit în frunte. Trupul lui fără viaţă a rămas prins între stâncile ascuţite şi rugi. Nimeni nu îndrăzni să se caţere şi să îl coboare, rămânând acolo mai multe zile şi nopţi, ca un avertisment înfricoşător pentru cei care încercaseră să ucidă monstrul. Într-o dimineaţă, cadavrul a dispărut. Cacus îl revendicase. Oasele bărbatului,fără pic de carne pe ele, au apărut unul câte unul la poalele colinei, aruncate de Cacus.

Potitius a fost acela care a sugerat să i se dea foc colinei. Dacă flăcările şi fumul nu ucideau monstrul pe loc, cel puţin l-ar fi scos din ascunzătoare. Au dat foc la tufişurile de la poalele colinei. Flăcările au pornit în sus, îndreptându-se drept spre peşteră. Apoi a început să bată vântul dinspre Tibru şi flăcările s-au împrăştiat. Tăciunii au fost purtaţi de vânt peste Spinon şi au aprins acoperişul de stuf al unei colibe. Flăcările s-au răspândit de la o colibă la alta. Localnicii au încercat cu disperare să stingă focul, aruncând găleţi de apă din râu peste el. După ce s-a stins, în cele din urmă, coasta dealului era pârjolită şi neagră, dar peştera era neatinsă şi monstrul, nevătămat.

***

Hotărâră să facă de strajă la peşteră, ca să dea alarma dacă monstrul cobora. Bărbaţii şi băieţii făceau cu rândul, zi şi noapte, cercetând cu privirea intrarea în peşteră, atât cât se putea vedea de jos.

Unul dintre verii Potitiei, un tânăr voinic şi temerar pe nume Pinarius, se jură că îi va veni de hac lui Cacus. Molipsindu-se de entuziasmul lui, Potitia îi mărturisi vărului ei că urcase de multe ori la peşteră. Cu toate că n-o prea credea, Pinarius băgă la cap indicaţiile ei.

Într-o după-amiază, când îi veni rândul să facă de pază la peşteră, Pinarius se hotărî să acţioneze. Era o zi călduroasă, care îndemna la somn. Toţi localnicii moţăiau, mai puţin Potitia, care ştia de planul vărului ei; înainte să-şi înceapă urcarea, îi dădu un sărut, ca să aibă noroc.

De deasupra se auzea un zgomot slab, pe care îl puseră pe seama sforăitului monstrului. Poate că era bâzâitul muştelor, atrase în peşteră de mirosul de sânge. Potitia îşi aminti după-amiezile de vară, când moţăia în răcoarea peşterii întunecoase. Şi-l închipuia pe monstru dormind în locul acela familiar şi iubit. Imaginea o făcu să se înfioare, dar îi provocă şi un sentiment inexplicabil de tristeţe. Pentru prima oară, se întrebă de unde venea monstrul. Mai erau şi alţii ca el? Cu siguranţă avea o mamă care îi dăduse viaţă. Ce soartă îl adusese la *ruma*, unde devenise cea mai nenorocită dintre creaturi?

Pinarius se căţără iute, în linişte, dar când s-a apropiat de peşteră, a ajuns la un punct de sprijin care l-ar fi dus într-o direcţie greşită. Privindu-l de jos, Potitia îi corectă traseul cu o şoaptă destul de puternică.

Sunetul care putea fi sforăitul monstrului încetă brusc. Potitia se cutremură, îngrozită.

Pinarius ajunse la intrarea în peşteră. Se ridică pe buza stâncii, îşi recăpătă echilibrul şi se uită în jos la ea, zâmbind. Îşi scoase cuţitul şi îi arătă lama, apoi dispăru în peşteră.

Urletul care urmă nu semăna cu nimic din ce mai auzise vreodată, era atât de puternic, încât trezi pe toată lumea din sat. Se auzi ceva ca o sfâşiere, apoi se aşternu liniştea. Câteva clipe mai târziu, capul lui Pinarius zbură cu viteză prin deschizătura de pe coastă şi ateriză în iarbă cu o bufnitură, chiar la picioarele Potitiei, care căzu la pământ, fără putere. Năucită, cu soarele bătându-i în ochi şi copleşită de căldură, se uită în sus şi îl zări pe Cacus, care stătea pe marginea stâncii şi se uita în jos la ea. Trupul lui masiv şi deformat era scăldat în sânge. Sunetul care ieşea din gâtul lui – „Cacus? Cacus?“ – avea un ton întrebător, insistent şi grav, de parcă se uita la un lucru care îl fascina şi de la care dorea un răspuns.

— Cacus? rosti el iar, aplecându-şi capul într-o parte şi uitându-se insistent la ea.

Potitia sări în picioare. O luă la fugă, orbeşte, şi se împiedică de capul lui Pinarius. Scoase un ţipăt şi se îndreptă împleticit spre sat, plângând.

***

Moartea lui Pinarius îi aduse pe mulţi localnici la limita răbdării. Tatăl lui, care se numea tot Pinarius, susţinea că venise timpul să părăsească aşezarea. Monstrul le pricinuise multă suferinţă, iar ei nu aveau nicio putere împotriva lui; mai mult chiar, venirea monstrului dezlănţuise un mare rău în ţinutul rumei. *Numina* din jurul lor se întorseseră împotriva sătenilor. Cea mai mare nenorocire o făcuseră flăcările şi vântul perfid, care le dăduseră foc la colibe, dar se mai întâmplaseră şi alte nenorociri mai mici în ultima vreme. Colonii trebuie să pornească la drum, susţinea bătrânul Pinarius. Singurele întrebări la care trebuiau să se gândească erau când şi în ce direcţie să meargă şi dacă ar trebui să rămână împreună sau să-şi vadă fiecare de drumul lui.

— Dacă plecăm, ce-l va ţine pe monstru aici, vere? întrebă Potitius. Eu cred că ne va urmări. Ne va vâna pe rând. Copiii noştri vor fi prada lui.

— Poate, aprobă Pinarius, dar în spaţiu deschis, departe de peşteră, am avea cel puţin o şansă să ucidem creatura.

Potitius dădu din cap.

— Această bestie este un vânător mult mai iscusit decât oricare dintre noi. N-am avea nicio şansă împotriva lui în sălbăticie. Ne-ar ucide unul câte unul.

— Asta face şi acum! Pinarius începu să plângă, jelindu-şi fiul.

Nu se luă nicio hotărâre, dar Potitiei i se părea că era doar o chestiune de timp până când soluţia lui Pinarius va fi acceptată de ceilalţi. *Ruma* devenise un loc al tristeţii şi al disperării. Cu toate acestea, i se rupea sufletul la gândul că va trebui să părăsească colinele copilăriei sale.

***

Atunci sosi străinul.

În dimineaţa aceea, Potitia a fost trezită de mugetul unor vite. De mult timp nu mai fuseseră aduse vite la piaţă. La început, crezu că visează despre vremurile trecute, dinainte de venirea lui Cacus. Dar când se ridică în capul oaselor, mugetul vitelor continuă să se audă. Ieşi repede din colibă, să vadă ce se întâmpla.

Într-adevăr, în lumina soarelui se vedea o mică cireadă de boi, pe pajiştea de pe celălalt mal al Spinonului, care păşteau liniştiţi iarba care creştea în apropierea colinei pe care trăia Cacus. Lângă cireadă, aşezat pe pământ şi rezemat de trunchiul unui copac, era văcarul. Avea ochii închişi şi capul aplecat într-o parte; părea că doarme. Chiar şi dintr-o singură privire şi de la o asemenea distanţă, Potitia era destul de sigură că nu-l mai văzuse până atunci. În primul rând, era mult mai solid şi mai înalt decât orice alt bărbat pe care îl văzuse vreodată, cu excepţia lui Cacus, dacă acesta putea fi numit bărbat. Păşi pe pietrele puse de săteni pentru traversarea Spinonului şi se îndreptă spre el.

— Potitia! Ce faci? Tatăl ei şi o grămadă de săteni se adunaseră lângă ţarcul gol de vite. Îl priveau pe străin de la distanţă, neştiind dacă să se apropie de el şi cine să facă primul pasul. Potitia înţelese că se temeau de străin, dar nu le împărtăşea frica.

Apropiindu-se de el, observă că avea gura întredeschisă şi sforăia uşor. Avea părul lung şi negru şi barba deasă. Totul era supradimensionat în ceea ce îl privea. Faţa lui colţuroasă şi aspră era cât se poate de potrivită cu umerii şi braţele musculoase. Potitia îşi zise că era de departe cel mai chipeş bărbat pe care îl văzuse vreodată, chiar dacă arăta uşor caraghios în poziţia în care dormea.

Pe umeri purta o blană, legată la piept cu picioarele din faţă ale animalului. Blana era auriu-roşiatică, iar labele aveau nişte gheare fără de pereche. Potitia îşi dădu seama că era o blană de leu şi îl privi pe străin cu şi mai mare curiozitate.

Probabil că îi intrase o insectă în gură, pentru că se aplecă dintr-odată în faţă, trezindu-se din somn. Se strâmbă şi începu să tuşească. Sătenii de pe celălalt mal se speriară, dar Potitia râse. Văcarul i se părea din ce în ce mai caraghios – şi mai atrăgător.

El scoase o muscă din gură, ridică din umeri, apoi se uită la ea şi zâmbi.

Potitia oftă.

— Nu poţi să stai aici.

El se încruntă.

— Boii tăi nu sunt în siguranţă aici, îi explică ea.

O privi nedumerit. Oare era posibil să nu fi auzit de Cacus? Probabil că venea de foarte departe, se gândi ea. Când vorbi, îi confirmă bănuiala. Nu înţelegea niciun cuvânt din ce spunea.

Un câine care stătuse culcat lângă boi se ridică şi veni agale către ei, dând din coadă. Văcarul clătină din cap. Îi făcu semn cu degetul şi îi spuse ceva pe un ton uşor dojenitor. În mod limpede, era sarcina câinelui să-l trezească dacă se apropia cineva de boi cât dormea el, iar câinele nu-şi făcuse datoria.

Văcarul se ridică şi se întinse, ridicându-şi braţele uriaşe deasupra capului. Era chiar mai înalt decât crezuse Potitia. Îşi ridică capul ca să se poată uita la el şi se simţi foarte mică, ca un copil. Fără să-şi dea seama, îşi duse mâna la gât şi atinse amuleta de aur. Văcarul se uită cu atenţie la Fascinus, o clipă, apoi se uită în ochii ei. Privirea lui insistentă îi trezi anumite sentimente şi atunci ştiu că nu mai era copil, că devenise femeie.

***

Oricât s-au străduit, localnicii nu au reuşit să-i comunice străinului pericolul cu care se confrunta stând pe pajişte, atât de aproape de peştera lui Cacus. Au gesticulat, au mimat şi i-au vorbit în toate limbile pe care le învăţaseră de la negustori. Bărbatul nu înţelegea şi pace.

— Nu sunt sigur că-i în toate minţile, spuse tatăl Potitiei.

— De dimineaţă, când o să ne trezim, o să-i găsim cadavrul la poalele colinei, bombăni Pinarius.

— Cum puteţi spune asemenea grozăvii! Cred că vă înşelaţi amândoi, zise Potitia. Îi zâmbi văcarului, care îi răspunse la zâmbet.

Pinarius schimbă o privire piezişă cu vărul lui şi coborî glasul.

— Avem păreri diferite în multe privinţe, Potitius, dar cred că un lucru e clar pentru amândoi. Fiica ta s-a îndrăgostit de străinul acesta.

— Este impresionant, spuse Potitius, măsurându-l cu privirea din cap până-n picioare. Cum crezi că a dobândit blana de leu pe care o poartă? Dacă Potitia îl consideră potrivit…

Pinarius clătină din cap şi scuipă.

— O să se sfârşească prost. Ţine minte ce-ţi spun!

***

După-amiaza deveni înăbuşitoare, soarele strălucind cu toată puterea peste *ruma*. O briză caldă, care aducea cu ea miros de noroi şi putrefacţie, se ridica din

mlaştini şi urma Spinonul către Tibru. Ţârâitul greierilor umplea pajiştea, unde boii dormitau la umbră.

Aşa cum credeau că există *numina* în locuri şi obiecte, localnicii mai credeau şi că *numina* sunt la originea anumitor fenomene, cum ar fi somnul. La fel ca celelalte *numina*, şi cele ale somnului puteau fi prietenoase sau ostile. Somnul îi putea vindeca pe cei obosiţi şi bolnavi şi le aducea alinare celor îndureraţi. Dar putea, de asemenea, să-l facă complet neajutorat chiar şi pe cel mai puternic bărbat.

În după-amiaza aceea, *numen*-ul somnului coborî asupra aşezării ca o mână pe fruntea unui copilaş, închizând ochii sătenilor,fără deosebire. Bărbaţii se luptară să rămână treji, dar pierdură bătălia fără măcar s-o ştie.

Boii dormeau. Câinele dormea. Şi văcarul dormea, rezemat de copacul unde îl văzuse Potitia prima oară.

Potitia nu dormea. Stătea la umbra unui stejar şi îl studia pe străin, întrebându-se ce avea să-i aducă viitorul.

Mai era cineva care nu dormea. Cu braţele lui lungi şi puterea lui nemaipomenită, Cacus găsise o cale de a coborî din peşteră, una despre care nici măcar Potitia nu avea habar. Tufişurile îl ascundeau în aproape orice punct al coborârii. Dacă era foarte viclean şi reuşea să nu facă nicio frunză să tremure şi nicio pietricică să-i alunece de sub picioare, coborârea lui pe peretele de stâncă avea să treacă neobservată. Chiar dacă băiatul care stătea de pază la peşteră în ziua aceea n-ar fi moţăit, Cacus ar fi coborât probabil tot pe nesimţite.

Cacus nu ştia de venirea străinului, dar auzise mugetul vitelor. Nu mai mâncase carne de animal de multă vreme.

Dădu cu ochii de boii de pe pajişte. Nu-i observă pe văcar sau pe Potitia. Amândoi erau în apropiere, dar stăteau nemişcaţi, ascunşi la umbra copacilor. Alese cel mai mic bou şi se îndreptă către el. Nicio rămurică nu se frânse sub picioarele lui; era remarcabil cum o creatură atât de mare şi de greoaie putea să se mişte atât de uşor pe pământ. Cu toate acestea, animalul simţi pericolul, îşi mişcă coada, se ridică şi mugi uşor. Îl văzu pe Cacus, se dădu înapoi, apoi îngheţă.

Când ajunse lângă animal, Cacus nu ezită. Îşi încleştă pumnii şi cu ei împreunaţi dădu o lovitură ca de ciocan în fruntea boului.

Animalul gâfâi o dată, se clătină şi căzu ca secerat. La contactul cu pământul, se auzi o bufnitură puternică. Celelalte animale se treziră şi începură să se mişte. Câinele ciuli urechile, dar continuă să doarmă.

Potitia, care abia aţipise, tresări. Deschise ochii şi văzu monstrul care se afla la mai puţin de zece paşi de ea. Trase aer în piept şi dădu să ţipe, dar i se pusese un nod aşa de mare în gât, încât niciun sunet nu voia să iasă.

Sări în picioare. Primul ei gând a fost să-l trezească pe văcar, dar pentru asta ar fi trebuit să treacă de monstru. Se întoarse şi o luă la fugă în direcţia opusă, departe de aşezare, înspre peşteră.

Privirea lui Cacus fu atrasă de mişcare. O zări alergând prin iarba înaltă şi o recunoscu pe loc. Fugi după ea.

Picioarele lui erau inegale, dar foarte lungi şi puternice. Când voia, putea alerga cu o viteză incredibilă. Muştele care bâzâiseră în jurul boilor îl urmară în roi, atrase de mirosul de sânge şi carne în putrefacţie pe care îl răspândea.

Potitia se împiedică de o rădăcină ieşită în afară şi căzu. Poate că era aşa cum spusese bătrânul Pinarius: toate *numina* rumei se întorseseră împotriva lor; până şi rădăcinile copacilor erau mână în mână cu monstrul. Ce proastă fusese să creadă că sosirea văcarului era un semn de vremuri mai bune! Rostogolindu-se pe pământul tare şi ars de soare, îşi duse mâna la gât să-l atingă pe Fascinus şi murmură o rugăciune, ca monstrul s-o omoare repede.

Dar Cacus nu avea de gând s-o omoare.

***

Văcarul dormea, visând la ţinutul îndepărtat al copilăriei lui. Era un vis cu vreme senină şi pajişti înflorite, cu boi care mugeau şi greieri care cântau.

Apoi, într-o clipă, se dezmetici.

Unul dintre boi stătea deasupra lui, împungându-i insistent obrazul cu botul umed şi rece. Străinul mormăi ceva, dezgustat, îşi şterse faţa cu dosul palmei şi se uită în jur.

Descoperi imediat motivul neliniştii animalului: unul dintre tovarăşii lui zăcea în iarba din apropiere, nemişcat şi într-o poziţie nefirească. Unde era câinele? Îl zări încolăcit în iarbă, nu departe de el. Câinele căscă, deschise repede ochii, apoi îi închise la loc şi se aşeză mai bine.

Văcarul blestemă şi sări în picioare.

Auzi un sunet înăbuşit, care putea fi ţipătul unei femei, şi o luă la fugă înspre locul de unde i se părea că vine.

La început văzu un roi de muşte deasupra unei adâncituri făcute în iarba înaltă. Apoi zări o bucată de piele acoperită de păr – spatele cocoşat al lui Cacus, care se mişca în sus şi în jos, într-o parte şi-n alta. Văcarul înaintă mai cu băgare de seamă, neştiind dacă se apropie de un om sau de vreo fiară. Icnetele şi gemetele pe care le scotea creatura erau punctate de un sunet ciudat şi gutural: Cacus… cacus… cacus!

Apoi se auzi un sunet care îi îngheţă sângele în vine – ţipătul pe care îl auzise mai înainte, al unei femei aflate în mare primejdie.

Văcarul strigă. Spatele cocoşat încremeni. Un chip izbitor de hidos se ridică deasupra ierbii şi îl cercetă cu privirea. Creatura mârâi, scoase un strigăt de

indignare – „Cacus!“ –, apoi se ridică cu totul. Era evident că era mascul după membrul viril dezgolit care îi atârna între picioare. Sub creatură, încă ascunsă de iarbă, femeia se tânguia.

Văcarul nu mai întâlnise nicio creatură pe două picioare care să fie la fel de mare ca el; aceasta era mai mare. Nici nu mai întâlnise o creatură aşa de respingătoare cum era Cacus. A fost cuprins de repulsie şi de un sentiment cu totul neobişnuit pentru el – fiorul rece al fricii. Ucisese cu mâinile goale leul a cărui blană era acum pe umerii lui, dar un leu părea o primejdie neînsemnată în comparaţie cu Cacus.

Văcarul se îmbărbătă şi scoase încă un strigăt, provocând creatura la luptă. O clipă mai târziu, cu un urlet asurzitor, Cacus se năpusti asupra lui.

Toată greutatea creaturii îl izbi pe văcar cu o forţă năucitoare, trântindu-l la pământ. Duhoarea răsuflării ei îi umplu nările. Când se rostogoliră pe pământ, mirosul dezgustător al sudorii monstrului se amestecă cu gustul amar al ţărânei. Muştele care roiau în jurul lui Cacus îi bâzâiau în urechi şi îi intrau în nări şi în urechi, chinuindu-l şi distrăgându-i atenţia.

Cu creatura peste el, zdrobindu-l, văcarul întinse disperat mâinile după orice lucru care putea fi folosit ca armă. Mâna lui se încleştă pe o ramură de copac uscată. Lovi cu toată puterea. O durere puternică îi săgetă braţul când ramura se frânse de ţeasta lui Cacus. Bucata care îi rămase în pumn era zimţată şi ascuţită; o înfipse în coasta creaturii. Un urlet îi străpunse urechile. Sângele fierbinte curgea în şuvoaie peste mâna lui, făcându-l să-i dea drumul băţului. Cacus sări ca o săgeată şi se îndepărtă.

Văcarul se ridică împleticit. Văzu cum creatura îşi smulge ţăruşul din carnea sângerândă şi îl aruncă. O clipă, crezu că o s-o ia la goană. Dar Cacus se repezi spre el şi îl trânti la pământ. Văcarul reuşi să se elibereze şi să sară iute în picioare. La mică distanţă de el, în iarba înaltă, văzu o piatră de mărimea unui viţel nou-născut şi fugi către ea. Nici lui nu-i venea să creadă când ridică piatra deasupra capului. O azvârli înspre Cacus, care îl urmărea.

Cacus reuşi să o evite în ultima clipă, dar îi zgârie umărul şi îl făcu să se clatine. Înfuriat, luă o piatră şi mai mare şi o aruncă spre văcar. Văcarul se aruncă într-o parte. Piatra se lovi de un stejar înalt, care se prăbuşi ca secerat la pământ.

Speriat de crengile care trosneau, un stol de păsări îşi luă zborul, după care se făcu linişte. Văcarul îşi trăgea răsuflarea. Cacus nu se vedea nicăieri. Oare fugise? Sau era prins sub crengile copacului? Pentru o clipă, lăsă garda jos – apoi îl izbi duhoarea creaturii şi auzi bâzâitul muştelor. Se răsuci şi în clipa următoare simţi două mâini care i se încleştau în jurul gâtului.

Vederea începea să i se înceţoşeze. Pajiştea deveni întunecată, de parcă s-ar fi aşternut dintr-odată noaptea. Capul părea să i se umfle ca un burduf de vin umplut, până simţi că îi va crăpa.

Încercă din răsputeri să-i descleșteze mâinile lui Cacus de la gâtul lui, dar strânsoarea creaturii era de nezdruncinat. Disperat, reuşi, în cele din urmă, să prindă unul dintre degetele lui Cacus şi să-l îndoaie încet pe spate. Auzi degetul trosnind, iar zgomotul îi făcu greaţă, dar Cacus continua să-l ţină cu putere. Rupse încă un deget, de la cealaltă mână a creaturii, apoi încă unul. Când al patrulea deget se frânse, Cacus scoase un urlet nepământean şi îi dădu drumul.

De frică să nu-i scape, văcarul se furişă iute în spatele lui şi îi prinse gâtul în îndoitura cotului, ca într-o menghină. Îşi apucă încheietura cu cealaltă mână, strângând menghina. Cacus se zbătea să răsufle, dar nu reuşea. Nu putea nici să-i desprindă mâna de la gât, fiindcă avea degetele rupte şi nu se mai putea folosi de mâini.

Adunându-şi toată puterea rămasă, văcarul răsuci capul creaturii într-o parte şi îl întoarse cu putere. Gâtul lui Cacus se frânse. Se zvârcoli, apoi greutatea imensă a trupului său alunecă din strânsoarea văcarului. Se prăbuşi la pământ cu capul răsucit într-un unghi ce părea imposibil şi cu membrele contorsionate.

Epuizat, văcarul căzu în genunchi, încercând să-şi recapete răsuflarea. Îi venea să verse. Vederea îi era împăienjenită. Muştele îi bâzâiau în urechi.

Câinele, complet treaz acum, apăru dintr-odată la galop, lătrând feroce şi arătându-şi colţii la vederea cadavrului. Se năpusti asupra cadavrului lui Cacus, se ridică în două picioare şi îi alertă pe locuitorii rumei cu un urlet prelung de triumf.

***

Potitia urmărise întreaga luptă cu sufletul la gură.

Când provocarea străinului îi distrăsese atenţia lui Cacus, reuşise să se ridice şi să fugă. De-abia se mai ţinea pe picioare, împiedicându-se şi clătinându-se; se oprise de mai multe ori ca să se uite în urmă. I se păruse că nu vede doi bărbaţi, ci două creaturi mai mari decât oamenii, prinse într-o luptă pe viaţă şi pe moarte. Simţi pământul cutremurându-se sub picioarele lor. Văzu un copac mare căzând la pământ, doborât de lupta lor. Îl văzu pe Cacus căzând la pământ, mort, şi pe văcar prăbuşindu-se în genunchi.

Ca prin vis, se îndreptă spre râu. Oricât de bine se spălă, frecându-şi pielea până când deveni roşie şi sângerândă, tot nu reuşi să îndepărteze duhoarea monstrului.

După ce se întoarse cu chiu cu vai la aşezare, nimeni nu făcu nicio observaţie despre miros. De fapt, nu o băgară în seamă deloc. Aflând despre uciderea monstrului, localnicii extaziaţi îl înconjuraseră pe văcar, ovaţionându-l

zgomotos, atingându-l cu sfială, încercând să-l ridice pe umerii lor şi izbucnind în râs când se dovedi a fi prea mare şi prea greu.

Nimeni nu-şi dădu seama ce i se întâmplase Potitiei, cu excepţia văcarului, care îi aruncă o privire de uşurare amestecată cu remuşcare. Ea nu-i povesti nimic nici măcar tatălui ei.

***

Trupul lui Cacus a fost târât de săteni la mare depărtare de aşezare. Vulturii dădeau roată. Oamenii i-au alungat, până când văcarul le-a spus că ar trebui să-i lase să se ospăteze după plac. Când vulturii au zburat cu ochii şi limba lui Cacus, văcarul a bătut din palme.

— Se pare că are o mare consideraţie pentru vulturi, remarcă Potitius. Şi de ce nu? Când apare un vultur, înseamnă că un duşman al lui e mort!

După ce hotărâră că vulturii s-au înfruptat destul, oamenii aruncară cu pietre în cadavrul lui Cacus, apoi îi dădură foc. Un vânt dinspre sud-vest ridică fumul urât mirositor sus în cer şi îl purtă departe de *ruma*. *Numina* focului şi vântului păreau să fie de partea oamenilor, care sperau că acum, după ce fusese înlăturată influenţa malefică a monstrului, şi celelalte *numina* ale regiunii să le arate din nou bunăvoinţă şi ocrotire.

În noaptea aceea a fost mare sărbătoare în aşezare. Boul ucis de Cacus a fost tăiat, iar carnea lui a fost friptă pentru marea petrecere în cinstea străinului care îi salvase. Acesta avea o foame de lup; mâncă tot ce îi puseseră în faţă.

Emoţionat, Potitius simţi nevoia să ţină un discurs.

— De când trăim aici, nu ni s-a mai întâmplat un lucru atât de cumplit ca venirea monstrului. Şi niciun lucru atât de minunat ca nimicirea lui. Eram disperaţi, ne pregăteam să părăsim această aşezare. Aici îi aruncă o privire piezişă vărului său, Pinarius. Apoi am fost salvaţi de o întâmplare pe care niciunul dintre noi n-ar fi putut să o prevadă – sosirea unui străin la fel de puternic ca monstrul. Acesta este un semn că am fost sortiţi să locuim pentru totdeauna în ţinutul rumei. Orice s-ar întâmpla, trebuie să avem încredere că destinul nostru e unul important. Chiar şi în cele mai întunecate clipe, trebuie să ne amintim că suntem apăraţi de *numina* prietenoase, cu puteri mari.

Vinul fusese întotdeauna un bun rar şi de preţ în aşezare; devenise şi mai valoros de când negustorii nu mai treceau pe acolo. Au îndoit o parte din vinul pe care îl mai aveau cu apă, ca să ajungă pentru toată lumea la petrecere, păstrând cealaltă parte – care li se părea uriaşă – pentru văcarul care, spre uimirea lor, l-a dat pe gât cât ai zice peşte. Încurajat de strigătele şi râsetele puternice ale sătenilor, acesta mimă în repetate rânduri lupta cu Cacus, râzând şi împleticindu-se în jurul grătarului, până când, extenuat, căzu într-un somn adânc.

Localnicii erau beţi şi ghiftuiţi. Mulţi dintre ei nu se mai bucuraseră de un somn adevărat de la venirea lui Cacus, aşa că îl urmară bucuroşi pe străin în tărâmul viselor.

Toţi dormeau, cu excepţia Potitiei, care se temea că somnul nu-i va aduce decât coşmaruri.

Îşi găsi un loc departe de ceilalţi şi se întinse pe un covoraş de lână, sub cerul plin de stele. Noaptea era caldă şi luminată de o lună strălucitoare. Într-o astfel de noapte, în copilărie, s-ar fi urcat la peştera ei şi ar fi dormit acolo, singură şi la adăpost. Monstrul îi distrusese peştera şi amintirile despre ea pentru totdeauna.

Se ghemui şi începu să plângă, dar tresări când simţi prezenţa cuiva, care duhnea a vin. Silueta lui masivă bloca lumina lunii. Se cutremură, dar atunci când îngenunche lângă ea şi o atinse uşor, se opri din plâns. O mângâie pe frunte. Îi sărută lacrimile care îi curgeau pe obraji.

Se aplecă peste ea aşa cum făcuse şi Cacus, dar de data asta era cu totul altfel. Mirosul trupului său era puternic, dar plăcut. Cacus fusese brutal şi dezlănţuit, în schimb atingerea văcarului era blândă şi liniştitoare. Cacus îi provocase durere, în schimb atingerea străinului îi aducea doar plăcere. Când se retrase, temându-se că greutatea lui ar putea s-o strivească, se agăţă de el aşa cum un copil se agaţă de părintele lui şi îl trase mai aproape de ea.

După ce fiorul primei lor împerecheri trecu, rămase tăcută o vreme, simţindu-se complet relaxată, de parcă ar fi plutit în aer. Apoi începu dintr-odată să tremure. Se înfioră şi începu să plângă din nou. El o îmbrăţişă strâns. Ştia că trecuse printr-un chin care depăşea puterea lui de înţelegere şi se străduia să o liniştească, stângaci, dar cu multă blândeţe.

Nici măcar Potitia nu înţelegea prea bine motivul acestor lacrimi. Îşi amintea ceva ce încercase să uite. În momentul de suprem dezgust şi deznădejde – când Cacus era înăuntrul ei, strângând-o şi zdrobind-o din toate părţile –, Potitia se uitase în ochii lui. Nu erau ochii unui animal, ci ai unui om, asemenea ei. În clipa aceea îşi dăduse seama că el, Cacus, strânsese mai multă suferinţă şi frică decât îşi putea ea închipui. Pe lângă ură şi dezgust, o încercase un sentiment nou: mila. O înjunghiase ca un cuţit. Acum, când lăsase garda jos, plângea nu pentru ceea ce îi făcuse Cacus, ci pentru el şi pentru existenţa lui îngrozitoare.

***

A doua zi de dimineaţă, când se dezmeticiră, localnicii mahmuri descoperiră că străinul plecase, cu tot cu boii şi câinele lui.

Pinarius spuse că ar trebui să trimită pe cineva după el, să-l roage să se întoarcă. Potitius se împotrivi; plecarea străinului fusese neprevăzută, la fel ca venirea, iar sătenii nu aveau de ce să se amestece în treburile salvatorului lor.

Vestea morţii lui Cacus s-a răspândit cu repeziciune. Unul câte unul, negustorii au început să se întoarcă în aşezare. Când au auzit povestea văcarului, au început să emită tot felul de ipoteze cu privire la identitatea şi locul lui de baştină.

Navigatorii fenicieni, care călătoriseră cel mai mult dintre toţi negustorii, au emis ipoteza cea mai plauzibilă, susţinând că văcarul era eroul din legendele lor, un semizeu pe nume Melkart. Un semizeu, le explicară ei, era un copil rezultat din împreunarea unui zeu cu un om. Localnicii recunoscură că străinul demonstrase o putere care o depăşea pe cea a unui simplu muritor.

— O, da, eroul care v-a salvat era cu siguranţă Melkart, declară căpitanul fenician. Toţi fenicienii au auzit de el, dar puţini l-au întâlnit. Faptul că purta o blană de leu îmi întăreşte spusele. Uciderea leului este una dintre cele mai faimoase isprăvi ale lui Melkart; îi poartă pielea ca trofeu. Da, cu siguranţă Melkart e cel care l-a ucis pe acest monstru al vostru. Ar trebui să-i ridicaţi un altar, aşa cum aţi ridicat pentru *numen*-ul care locuieşte la izvoarele termale. La urma urmei, Melkart a făcut mai mult pentru voi decât au făcut vreodată acele izvoare termale! Ar trebui să îi aduceţi ofrande şi să vă rugaţi să vă apere mereu.

— Dar cum a ajuns acest… semizeu… aici, atât de departe de ţinuturile unde e cunoscut? întrebă Potitius.

— Melkart călătoreşte mult. E cunoscut în multe ţinuturi, sub multe nume. Grecii îl numesc Heracles şi spun că tatăl lui e zeul cerului, pe care îl numesc Zeus.

Localnicii nu prea aveau habar despre greci, dar numele de Heracles li se părea mai plăcut decât Melkart, deşi pronunţia grecească a căpitanului era puţin cam stricată. S-au hotărât să-i spună văcarului Hercules.

Aşa cum le sugerase căpitanul fenician, îi ridicară un altar lui Hercules, foarte aproape de locul în care Potitia îl văzuse dormind întâia oară. De vreme ce fenicienii ştiau mai multe despre venerarea zeilor decât localnicii, li s-a cerut sfatul cu privire la cele mai bune moduri de a-i arăta preţuirea lor lui Hercules. Se hotărî ca muştele şi câinii să fie ţinuţi departe de altarul lui, de vreme ce, în timpul luptei, câinele îl părăsise, iar muştele luptaseră împotriva lui. Cum preţuise vulturii, se hotărî ca vulturul să fie considerat sacru, în memoria lui. Se hotărî, de asemenea, ca de fiecare dată când se va face o ofrandă, să se mănânce toate părţile animalului sacrificat, fiindcă Hercules arătase o poftă de mâncare atât de mare şi de nepotolit.

Aşa se face că, deşi Fascinus a fost primul zeu autohton şi primul zeu către care s-au ridicat rugăciunile unui localnic, întâiul altar care s-a ridicat în cinstea unui zeu în ţinutul rumei i-a fost închinat unei zeităţi venerate deja în alte ţinuturi.

***

Potitia era însărcinată. Tatăl ei bănuise că între fiica lui şi străin se petrecuse ceva mai mult decât un simplu flirt, iar sarcina ei îi confirma suspiciunile. Potitius era încântat. Potrivit tradiţiei familiei, cu mult timp în urmă, o străbună se împreunase cu un *numen*. Potitia era în parte o descendentă a lui Fascinus, a cărui amuletă o purta. Oare semizeul Hercules văzuse în Potitia o scânteie de ceva nepământesc? Oare de aceea o considerase demnă să-i poarte copilul? Cum ar fi putut copilul acela să nu fie ceva nou şi deosebit pe pământ, dacă avea în venele sale esenţa combinată a unui *numen*, a unui semizeu şi a unui om? Potitius se îmbăta cu astfel de gânduri şi era mulţumit.

Potitia era frământată de gânduri mai negre, fiindcă ştia că acel copil putea avea în egală măsură alt tată: pe Cacus. Dacă ceea ce va ieşi din pântecele ei va fi un monstru hidos, toată lumea îi va cunoaşte ruşinea. Oare îi vor ucide copilul pe loc şi pe ea odată cu el? Ceea ce creştea în pântecul ei era oare un zeu sau un monstru? O încercau atâtea emoţii. Tatăl ei era nedumerit şi speriat de suferinţa ei.

Sătenii se hotărâră să facă prima jertfa în cinstea lui Hercules, dar nu în ziua aniversării sosirii lui în sat, aşa cum avea să fie mai târziu obiceiul, ci în ziua în care Cacus fusese văzut întâia oară, primăvara; astfel, primul Festin al lui Hercules urma să şteargă amintirea amară a sosirii lui Cacus. Potitius şi Pinarius se dondăniră, fiecare dorind să-şi asume răspunderea de a tăia un bou, de a frige carnea şi de a pune ofrandele pe altar înainte de a fi mâncate, în cele din urmă, se înţeleseră să-şi împartă sarcina şi să îndeplinească ritualurile împreună. Familiile lor aveau să participe în mod egal la sărbătoare.

Dar, în ziua aleasă pentru sacrificiu, Pinarius a lipsit. Plecase să viziteze nişte rude la o fermă din amonte şi nu se întorsese încă. Potitius hotărî să săvârşească ritualul fără el.

Câinii au fost alungaţi, iar muştele, ţinute la distanţă cu un pămătuf dintr-o coadă de bou. Boul a fost sacrificat, tăiat şi fript, iar ofranda a fost pusă pe altar. Au înălţat o rugăciune, folosind cuvintele sugerate de căpitanul fenician. Potitius îşi invită toate rudele, chiar şi pe cele mai îndepărtate, să ia parte la festin.

— Trebuie să-l mâncăm pe tot, le spuse el, nu doar carnea, ci şi organele şi măruntaiele – inima, rinichii, ficatul, plămânii şi splina – pentru că acesta este exemplul pe care ni l-a oferit Hercules cu pofta lui de mâncare nemăsurată. E un privilegiu să mâncăm aceste părţi ale animalului sacrificat, aşa că ar trebui să începem cu ele. Uite, fiica mea, ţie îţi dau o bucată din ficat.

În timp ce mânca, Potitia îşi aminti de prima oară când îl văzuse pe Cacus şi de rugăciunea pe care o murmurase către Fascinus; îşi aminti, de asemenea, de groaza pe care o simţise când o atacase Cacus şi de blândeţea bărbatului căruia

acum îi spuneau Hercules. Nu mai avea mult până la naştere, simţind când exaltare puternică, când deznădejde acută. Adesea, plângea şi râdea în acelaşi timp. Potitius o privea şi, văzând cât era de palidă şi de trasă la faţă, se întreba dacă fiica lui era o făptură prea delicată pentru a primi sămânţa unui semizeu.

Festinul era pe terminate, când sosi şi Pinarius, cu familia lui.

— Ai ajuns târziu, vere, foarte târziu! Mă tem că am început fără tine, spuse Potitius. Un pântec ghiftuit şi un urcior cu vin, doar puţin îndoit cu apă, îl înveseliseră bine. Mă tem că am terminat deja măruntaiele, dar mai sunt câteva bucăţi de carne pentru tine.

Pinarius, mânios pe el însuşi pentru că lipsise de la ceremonie, deveni furibund la auzul unei asemenea insulte.

— Ai întrecut măsura! Ne-am înţeles că vom fi preoţi egali la Altarul lui Hercules şi că mâncatul măruntaielor este o îndatorire sacră – cu toate astea, nu ai păstrat nimic pentru mine şi familia mea!

— Ai întârziat, spuse Potitius, căruia îi pierise buna dispoziţie. Vei mânca ce ţi-a lăsat zeul!

Cearta deveni mai aprinsă şi cuvintele, mai aspre. Rudele începură să se adune în spatele fiecărui bărbat. Părea că primul sacrificiu în cinstea lui Hercule se va transforma într-o încăierare.

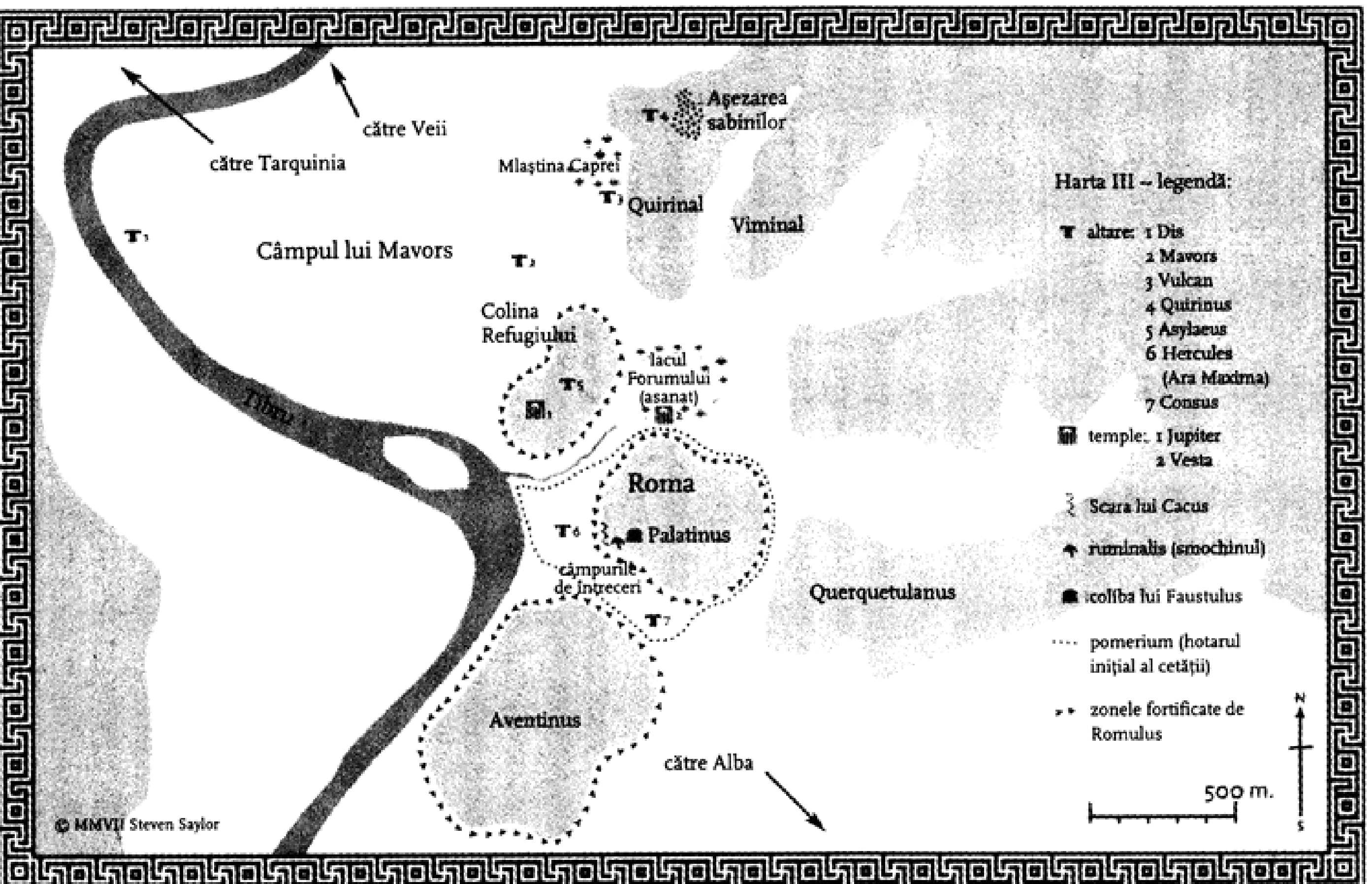
Cearta fu întreruptă de un strigăt puternic. Potitia ţipase, începuseră durerile facerii.

Naşterea avu loc în faţa Altarului lui Hercules, pentru că Potitia avea dureri prea mari şi nu putea fi mutată. Naşterea a fost rapidă, dar intensă, şi ceva nu a fost în regulă cu ea. Copilul era prea mare ca să poată ieşi; moaşele se speriară. Pe lângă durerea fizică, Potitia trăia în agonia pe care o presupunea aşteptarea deznodământului.

În cele din urmă, copilul ieşi din pântecul ei. Era băiat. Potitia întinse mâinile după el. Moaşele i-l puseră în braţe. Era mare, foarte mare, într-adevăr – dar nu era un monstru. Toate membrele erau intacte, iar proporţiile nu se deosebeau de ale altor copii.

Cu toate acestea, Potitia avea îndoieli. Se uită cu atenţie în ochii copilului, aşa cum se uitase în ochii lui Cacus şi în ochii văcarului. Nu putea fi sigură! Ochii care o priveau la rândul lor puteau fi ai oricăruia dintre cei doi bărbaţi.

Potitiei nu-i păsa. Oricine ar fi fost tatăl lui, copilul era preţios şi pentru ea, şi pentru Fascinus. Slăbită şi epuizată, dar fericită, Potitia îşi scoase de la gât lănţişorul care îl purta pe Fascinus şi îl puse la gâtul copilului ei nou-născut.

către Veii
către Tarquinia
Așezarea sabinilor
Mlaștina Caprei
Quirinal
Viminal
Câmpul lui Mavors
Colina Refugiului
lacul Forumului (asanat)
Tibru
Roma
Palatinus
câmpurile de întreceri
Querquetulanus
Aventinus
către Alba
© MMVII Steven Saylor
Harta III – legendă:
altare: 1 Dis
2 Mavors
3 Vulcan
4 Quirinus
5 Asylaeus
6 Hercules (Ara Maxima)
7 Consus
temple: 1 Jupiter
2 Vesta
Scara lui Cacus
ruminalis (smochinul)
coliba lui Faustulus
pomerium (hotarul inițial al cetății)
zonele fortificate de Romulus
500 m.
N
S

III

Gemenii

Anul 757 î.H.

Era o zi importantă pentru Potitius, cea mai importantă din viaţa lui de până atunci. Încă din copilărie, fusese martor la ritual, apoi participase la festin. Acum, la vârsta de paisprezece ani, îşi asista pentru prima oară tatăl la săvârşirea ritualului anual al sacrificiului de la Altarul lui Hercules.

În timp ce familiile adunate ale Potitilor şi Pinarilor ascultau, tatăl lui Potitius istorisea în faţa altarului vizita zeului, povestind cum Hercules îşi făcuse apariţia într-o vreme când peste aşezare se abătuseră mari nenorociri şi îl omorâse pe monstrul Cacus, după care dispăruse fără veste. Între timp, tânărul Potitius înconjura încet altarul şi scutura mănunchiul sacru, făcut dintr-o coadă de bou cu capăt de lemn, ca să alunge muştele. Pinarius, vărul lui îndepărtat, care era cam de aceeaşi vârstă cu el şi lua parte tot pentru prima oară la ritual, înconjura altarul puţin mai departe decât el, mergând în direcţia opusă; sarcina lui era să alunge orice câine care s-ar fi apropiat.

Tatăl lui Potitius ajunse la sfârşitul poveştii. Se întoarse către tatăl lui Pinarius, care stătea lângă el. De generaţii, cele două familii aveau grijă de altar împreună şi îndeplineau ceremoniile sacre cu rândul, făcând schimb de sarcini în fiecare an. Anul acesta era rândul lui Pinarius să rostească rugăciunea prin care să invoce ocrotirea lui Hercules.

Au sacrificat şi sfârtecat un bou. Au pus o bucată de carne crudă pe altar, restul fiind friptă. Preoţii şi fiii lor cercetau cerul. Tânărul Potitius a scos un strigăt de încântare, fiind primul care a zărit vulturul rotindu-se în zbor deasupra capetelor lor. Vulturul era preţuit de Hercules; apariţia lui era un semn că zeul era mulţumit de ofrandă şi o accepta.

Preoţii şi familiile lor se adunară la festin. În toate celelalte privinţe care aveau legătură cu ceremonia, familiile îşi împărţeau sarcinile în mod egal; dar, potrivit tradiţiei, mâncatul măruntaielor rămânea un privilegiu care le revenea doar Potitilor. Devenise, de asemenea, o tradiţie ca Pinarii să protesteze,fără supărare:

— Unde este porţia noastră? Noi de ce nu primim măruntaie?

Iar verii lor le dădeau replica tradiţională:

— Nu mai sunt măruntaie pentru voi! Aţi ajuns târziu la ospăţ!

Tânărul Potitius îşi îndeplinea toate sarcinile cu cea mai mare seriozitate. Încercă chiar să-l ia peste picior pe tânărul Pinarius în legătură cu măruntaiele, dar nu i se răspunse decât cu o privire aspră şi un mormăit. Cei doi băieţi nu fuseseră niciodată prieteni.

După ospăţ, tatăl îl luă deoparte pe Potitius.

— Sunt mândru de tine, fiule. Te-ai descurcat bine.
— Mulţumesc, tată.
— Mai avem un singur ritual şi se termină ziua.
Potitius se încruntă.
— Credeam că am terminat.
— Nu chiar, fiule. Deşi vorbim rareori despre asta – nedorind să-i facem pe Pinari mai invidioşi pe noi decât sunt deja! — cred că ştii că neamul nostru se trage din Hercules însuşi.
— Da, tată.
— Ştii şi că printre strămoşii Potitilor se numără un zeu chiar mai vechi decât Hercules. Îşi duse mâna la gât şi atinse amuleta lui Fascinus, prinsă de o cureluşă de piele.
Potitius putea număra pe degete de câte ori văzuse amuleta. Tatăl său o purta doar la ocazii importante. O privi îndelung, fascinat de strălucirea aurului.
Tatăl său zâmbi.
— Când eram de vârsta ta, am luat parte pentru prima oară la ritualul de la Altarul lui Hercules, făcând exact ce ai făcut tu astăzi, am alungat muştele. Când ospăţul a luat sfârşit, tatăl meu m-a luat deoparte. Mi-a zis că mă descurcasem bine. Din ziua aceea, mi-a spus el, nu mai eram băiat: devenisem bărbat. Ştii ce a făcut el atunci, fiule?
Potitius dădu din cap cu gravitate.
— Nu, tată. Ce a făcut?
Drept răspuns, tatăl lui îşi scoase cureluşa de piele peste cap şi o puse la gâtul lui Potitius. Zâmbi şi îşi trecu mâna prin părul blond şi mătăsos al fiului său, un gest de afecţiune care să pecetluiască ultima clipă a copilăriei lui.
— Acum eşti bărbat în toată firea, fiule. Îţi încredinţez amuleta lui Fascinus.

***

Poate că Potitius devenise bărbat, dar după sărbătoare, când îndatoririle zilei se încheiară şi era în sfârşit liber să facă ce vrea, începu să se comporte din nou ca un copil. Soarele strălucea încă pe cer şi mai erau câteva ore până la căderea întunericului. Le promisese celor mai buni prieteni ai săi că o să-i viziteze după festin şi acum era nerăbdător să-i întâlnească.
Din vremea lui Cacus, mica aşezare de pe malurile Tibrului continuase să prospere şi să se dezvolte. În piaţa de lângă râu se făcea un comerţ înfloritor cu sare, peşte şi vite; aceste trei mărfuri veneau separat, dar, după ce erau tratate cu sare, peştele şi carnea conservate puteau fi transportate pe distanţe mari sau puteau fi schimbate pe alte bunuri care se găseau în piaţa aglomerată. Familiile cele mai vechi şi mai prospere, precum Potitii şi Pinarii, continuau să trăiască în aşezarea iniţială din apropierea Spinonului şi a pieţei, în colibe care nu se

deosebeau prea mult de cele ale generaţiilor anterioare, deşi numărul lor sporise considerabil, fiind acum ridicate mult mai aproape una de alta. Alte aşezări mai mici, unele locuite de un singur clan, apăruseră în ţinutul rumei, unele de-a lungul văilor, altele pe coline. Toate aceste aşezări erau legate între ele de numeroase poteci bătătorite.

Însuşi cuvântul *ruma*, folosit pentru a descrie regiunea celor Şapte Coline, îşi schimbase subtil pronunţia de-a lungul anilor şi, ca urmare a întrebuinţării repetate, căpătase statutul de nume propriu, oamenii numind acum regiunea „*Roma*”. Numele acesta te ducea cu gândul la un ţinut pitoresc şi tihnit, ale cărui coline îşi ocroteau cu iubire locuitorii.

Odată cu sporirea numărului aşezărilor şi al locuitorilor, a apărut şi nevoia de a le da nume diferitelor regiuni ale celor Şapte Coline, adesea după copacii care creşteau pe ele. Astfel, colina cu stejari era Querquetulanus, colina cu sălcii era Viminal, iar colina cu fagi era Fagutal.

Păstorii şi porcarii trăiau acum cu animalele lor în vârful colinei de deasupra vechii peşteri a lui Cacus. Acelei coline i se spunea Palatinus, după numele zeiţei pe care o venerau păstorii – Pales, în Roma existau acum mulţi zei cândva necunoscuţi. Pe măsură ce crescuse populaţia muritorilor, crescuse şi numărul zeilor şi fiecare aşezare mică din ţinutul celor Şapte Coline avea o zeitate proprie pe care locuitorii ei o venerau. Unele dintre aceste zeităţi erau nedefinite şi fără nume, asemenea vechilor *numina*, dar altele aveau nume şi trăsături bine definite, după moda zeilor şi zeiţelor. Printre aceste zeităţi, supremaţia lui Hercules era recunoscută de toţi locuitorii Romei, iar altarul său ajunsese să fie numit Ara Maxima sau Altarul Suprem. Toată lumea ştia că tatăl lui era zeul cerului, cunoscut local sub numele de Jupiter. Rolul Potitilor şi Pinarilor în îngrijirea Altarului Suprem le oferea acestora un rang dintre cele mai înalte printre locuitorii Romei.

Potitius era mândru să ducă mai departe tradiţia familiei; dar acum, după ce sarcinile lui luaseră sfârşit, era nerăbdător să se vadă cu cei doi prieteni care locuiau pe Palatinus. Se întoarse repede acasă, aruncă cât colo roba din lână fină, ţesută cu măiestrie, pe care o purtase la ceremonie, şi se îmbrăcă cu o tunică veche, mai potrivită pentru joacă. Păstră amuleta lui Fascinus, vrând să se dea mare în faţa prietenilor.

Îşi făcu drum prin piaţa aglomerată şi traversă un podeţ de lemn, care unea cele două maluri ale Spinonului noroios. Trecu pe lângă Ara Maxima, împrejurul căruia mai zăboveau câteva rude ameţite de vin. Continuă să meargă spre Palatinus. Odată ajuns la colină, începu să urce pe nişte trepte abrupte, cioplite de săteni în versantul stâncos cu mult timp în urmă, după uciderea monstrului Cacus, ca să înlăture ameninţarea peşterii la care nu putuseră să ajungă.

Mulţumită treptelor, versantul nu mai era imposibil de urcat, iar peştera, un loc blestemat, fusese umplută cu pământ şi pietre. În locul acela crescuseră rugi şi tufişuri agăţătoare, astfel încât rămăseseră puţine urme ale intrării în peşteră – un contur vag, care putea fi desluşit doar dacă te uitai cu mare băgare de seamă. Potitius cunoştea povestea Scării lui Cacus, cum era numită poteca abruptă, iar tatăl lui îi arătase locul exact în care se aflase peştera; de fiecare dată când trecea pe acolo, murmura o rugăciune de mulţumire către Hercules. Dar Scara lui Cacus avea şi o întrebuinţare cât se poate de practică: era cel mai scurt drum către vârful colinei Palatinus.

În capătul treptelor era un smochin. Era mai în vârstă decât Potitius şi neobişnuit de mare, cu ramuri care formau o coroană imensă. După ce urcă scările, Potitius se opri bucuros la umbra răcoroasă făcută de frunzişul lui des. Se opri să-şi tragă răsuflarea, apoi ţipă când ceva îl lovi în cap. Proiectilul era dureros, dar nu periculos. Urmară alte lovituri.

Undeva mai sus se auzeau râsete. Îşi frecă capul în locurile dureroase şi, uitându-se în sus, îi văzu pe cei doi prieteni ai săi, aşezaţi pe o creangă înaltă, zâmbindu-i. Remus începu să râdă atât de tare, încât păru că e gata-gata să cadă din copac. Romulus ridică o smochină verde, necoaptă.

— Opriţi-vă amândoi! strigă Potitius. Îl văzu pe Romulus pregătindu-se să arunce smochina. Se feri, dar era prea târziu. Scoase un strigăt când îl lovi în frunte. Romulus era cunoscut ca un bun ţintaş, cu braţul puternic.

— Opriţi-vă, am spus! Potitius sări şi apucă capătul crengii pe care stăteau fraţii. Folosindu-se de toată greutatea corpului, se legănă înainte şi înapoi. Lemnul moale se îndoi fără să se rupă, dar mişcarea era destul de puternică ca să-i răstoarne pe gemeni, care se rostogoliră, hohotind.

Se ridicară imediat şi se repeziră spre Potitius, doborându-l. Gâfâiau toţi trei, abia reuşind să răsufle de la atâta râs.

— Ce-i asta? întrebă Romulus. Întinse mâna după amuleta lui Fascinus şi o ridică, trăgând de lănţişorul de piele, care stătea să se rupă. O rază de soare trecu printre frunze, iar aurul scânteie. Fratele lui se apropie şi el să se uite.

Potitius zâmbi.

— Este imaginea zeului pe care îl numim Fascinus. Mi l-a dăruit tatăl meu după ceremonie. Mi-a spus că…

— Şi de unde are tatăl tău aşa ceva? întrebă Remus. L-a furat de la vreun negustor fenician?

— Nu vorbi prostii! Fascinus este zeul familiei noastre. Tatăl meu a primit amuleta aceasta de la tatăl lui, care a primit-o de la tatăl lui şi aşa mai departe, de la începuturile lumii. Tata spune că…

— Ce frumos trebuie să fie! i-o tăie Romulus, care nu mai râdea, dar ţinea încă amuleta în mână şi o privea. Potitius se simţi dintr-odată stingherit, aşa cum i se întâmpla uneori în prezenţa celor doi prieteni ai săi. Potitius provenea din una dintre cele mai vechi şi respectate familii ale Romei. Romulus şi Remus fuseseră părăsiţi la naştere; porcarul care îi crescuse era un om neînsemnat, iar soţia porcarului avea o reputaţie proastă. Tatăl lui Potitius nu vedea cu ochi buni prietenia fiului său cu cei doi gemeni, aşa că se întâlnea cu ei fără ştirea lui. Potitius ţinea foarte mult la amândoi, dar uneori, ca acum, resimţea acut diferenţele sociale dintre ei.

— Şi ce ştie să facă Fascinus ăsta? întrebă Romulus.

Pe Remus îl bufni râsul.

— Ştiu ce-aş face eu dacă bărbăţia mea ar avea aripi! Fâlfâi din mâini, apoi făcu un gest obscen.

Potitius începea să regrete că luase amuleta cu el. Fusese o greşeală să creadă că gemenii ar fi putut înţelege ce însemna pentru el.

— Fascinus ne protejează, spuse.

— Nu şi de smochinele zburătoare! replică Remus.

— Sau de băieţii care-s mai puternici decât tine, adăugă Romulus, recăpătându-şi buna dispoziţie. Dădu drumul amuletei, înşfacă braţul lui Potitius şi i-l răsuci la spate.

— Nu sunteţi mai puternici decât mine! protestă Potitius. Pot să-l bat pe oricare dintre voi, numai să nu vă uniţi împotriva mea.

— Şi de ce-am face asta, dacă tot suntem doi? Remus îl apucă de celălalt braţ şi i-l răsuci la spate. Potitius scoase un urlet de durere.

Aşa era întotdeauna cu gemenii: acţionau la unison, de parcă ar fi împărţit aceeaşi minte. Armonia dintre ei era unul dintre lucrurile pe care Potitius, care nu avea fraţi, le admira cel mai mult la ei. Ce importanţă avea că nu le cunoştea nimeni obârşia?

Gemenii nou-născuţi fuseseră găsiţi de porcarul Faustulus după o mare inundaţie. Tibrul îşi ieşea adesea din matcă, dar potopul acela fusese de departe cel mai cumplit din câte-şi putea aminti cineva. Nivelul apei crescuse atât de mult, încât inundase piaţa. Lacul mlăştinos care alimenta Spinonul devenise o mică mare, iar cele Şapte Coline deveniseră şapte insule. După ce se retrăsese apa, porcarul Faustulus îi găsise pe cei doi copii pe coasta colinei Palatinus, aduşi de ape într-un pătuţ de lemn. Mulţi dintre cei care locuiau în amonte muriseră la inundaţie şi, cum nimeni nu veni în căutarea gemenilor, se crezu că părinţii lor muriseră. Faustulus, care locuia la o aruncătură de băţ de smochin, într-o colibă sărăcăcioasă şi mică, înconjurată de cocini de porci, îi crescu ca pe fiii săi.

Pe soţia lui Faustulus o chema Acca Larentia. Potrivit unei glume răutăcioase care circula pe seama gemenilor, aceştia fuseseră alăptaţi de o lupoaică. Când era mic şi a auzit prima oară gluma asta – spusă de vărul lui, Pinarius, care a zâmbit răutăcios şi i-a făcut cu ochiul - Potitius a crezut că era adevărat; abia mai târziu a înţeles că „lupoaică” era un termen folosit pentru târfă şi, prin urmare, o insultă la adresa Accăi Larentia. Pinarius îi spusese şi că numele puse gemenilor de Faustulus erau un joc de cuvinte vulgar, Romulus şi Remus referindu-se la cele două *ruma* ale Accăi Larentia, pe care lui Faustulus îi plăcea să le privească când aceasta îi alăpta pe cei doi copii în acelaşi timp. Pentru că locul ei preferat de alăptat era la umbra smochinului, Faustulus îl poreclise ruminalis sau copacul alăptării.

— Un bărbat vulgar şi murdar, cu nimic mai presus de porcii pe care-i creşte! Aşa îl descrisese tatăl lui Potitius pe Faustulus. Cât despre Acca Larentia, cu cât se spune mai puţin, cu atât mai bine. Ce părinţi sunt ăia care-şi lasă băieţii să umble ca nişte sălbatici? Romulus şi Remus sunt vai de capul lor – doi lupi crescuţi într-o cocină de porci!

Dar până şi cei care îşi exprimau cel mai vehement dezaprobarea în privinţa gemenilor nu puteau să nege că aceştia erau foarte chipeşi.

— Doar că Romulus e mai arătos decât Remus, spunea gura lumii, dar numele erau inversate cu uşurinţă.

— Şi doar Remus poate să rivalizeze cu Romulus, venea răspunsul, pentru că gemenii erau de departe cei mai rapizi şi mai puternici băieţi din împrejurimi şi erau cât se poate de dornici să o demonstreze cu orice prilej. Lui Potitius i se părea că gemenii erau exact cum şi-ar fi dorit orice băiat să fie – chipeşi, atletici şi neîngrădiţi de autoritatea paternă. Chiar şi când se uneau ca să-l chinuie puţin, lui Potitius tot i se părea captivant să-şi petreacă vremea în compania lor.

Gemenii îl eliberară în acelaşi timp. Potitius gemu şi îşi frecă umerii, ca să-i treacă durerea.

— Deci? întrebă Romulus, uitându-se la fratele lui. Să-i spunem sau să nu-i spunem?

— Ai zis c-ar trebui să-i spunem.

— Da, dar acum nu mai sunt aşa sigur. Nu vezi că se făleşte cu amuleta lui preţioasă de la taică-său şi se uită dispreţuitor la nişte coate-goale ca noi?

— Nu-i adevărat! protestă Potitius. Ce să-mi spuneţi?

Remus îl privi cu viclenie.

— Eu şi fratele meu vrem să facem o farsă. Vrem să ne distrăm. Zile-ntregi de-acum încolo, oamenii vor vorbi numai despre asta.

— Zile? Ani! interveni Romulus.

— Şi poţi să ni te alături, dacă îndrăzneşti, adăugă Remus.

— Bineînţeles că-ndrăznesc, spuse Potitius. Umerii îl dureau atât de tare, încât abia îşi putea ridica braţele, dar era hotărât să nu arate. Care-i planul ăsta pe care-l puneţi la cale?

— Ştii ce spun oamenii despre noi – cum ne fac pe la spate? întrebă Romulus.

Neştiind cum să răspundă, Potitius ridică din umeri şi încercă să nu tresară de durere.

— Ne fac lupi. Cică Romulus şi Remus sunt doi lupi alăptaţi de o lupoaică. Aşa se spune.

— Oamenii sunt proşti, replică Potitius.

— Oamenilor le e frică de lupi, ăsta-i adevărul, spuse Remus.

— Mai ales fetelor, adăugă fratele lui. Uită-te la asta. Luă ceva de sub smochin şi şi-l puse pe cap. Era o blană de lup, croită în aşa fel încât capul lupului să vină peste faţa lui, ca o mască, lăsându-i doar gura descoperită. Ce părere ai?

Cu mâinile în şolduri şi cu faţa lupului peste chipul său, Romulus avea o înfăţişare fioroasă. Potitius îl privi, fără să scoată o vorbă. Remus avea şi el blana lui, pe care şi-o potrivi pe cap, aşezându-se lângă fratele său.

Romulus zâmbi, mulţumit de privirea uimită a lui Potitius.

— Bineînţeles, dacă ne mascăm doar eu şi Remus, toată lumea va şti că suntem noi. De-asta trebuie să fie şi-un al treilea lup, ca să-i încurce pe oameni.

— Un al treilea lup? întrebă Potitius.

Remus îi aruncă ceva. Potitius tresări, dar reuşi să o prindă.

— Pune-o pe tine, spuse Remus.

Era tot o blană de lup. Cu mâini tremurânde, Potitius îi potrivi capul lupului pe chipul său. Un miros urât îi umplu nările. Privind prin găurile ochilor, se simţi tăinuit de lume şi schimbat.

Romulus zâmbi.

— Arăţi de-a dreptul fioros, Potitius.

— Chiar aşa?

Remus râse.

— Dar ai o voce de băieţaş. Trebuie să înveţi să mârâi – uite aşa. Şi îi demonstră. Romulus i se alătură. După o clipă de ezitare, Potitius îşi dădu toată silinţa să îi imite.

— Şi trebuie să înveţi să urli. Remus îşi dădu capul pe spate. Când auzi sunetul care ieşi din gâtul lui, Potitius simţi fiori pe şira spinării. Romulus i se alătură, iar armonia urletelor celor doi era atât de nefirească, încât lui Potitius i se făcu pielea de găină. Dar când scoase şi el un urlet, ceilalţi doi izbucniră în râs.

— Trebuie să mai repetăm, spuse Romulus. Nu eşti pregătit încă. Trebuie să înveţi să urli ca un lup, Potitius. Trebuie să înveţi să te mişti ca un lup şi să gândeşti ca unul. Trebuie să devii lup!

— Şi când va sosi ziua cea mare, va trebui să-ţi dai jos amuleta, adăugă fratele lui. S-ar putea ca cineva s-o recunoască şi să-i dea de ştire tatălui tău.

Potitius ridică din umeri. Durerea dispăruse.

— Aş putea să-l port pe Fascinus pe sub tunică, nu l-ar vedea nimeni.

— Pe sub tunică? Romulus râse. Lupii nu poartă tunici!

— Dar… ce-o să port?

Romulus şi Remus se uitară unul la altul şi izbucniră în râs, apoi îşi dădură capetele pe spate şi începură să urle.

***

La venirea iernii, gemenii căzură de acord că Potitius ajunsese să stăpânească cât de cât obiceiurile unui lup. Nu voiau să-şi pună planul în aplicare când vremea era rece şi umedă, aşa că aşteptară până se încălzi din nou. În sfârşit, sosi ziua perfectă – o zi senină şi liniştită, când toţi locuitorii de pe cele Şapte Coline aveau să-şi facă de lucru pe afară.

În zori ieşiră la vânătoare. Gemenii urmăreau de câteva zile un lup, supraveghindu-i mişcările pentru a-i descoperi vizuina. Puţin după răsărit, îl scoaseră din ascunzătoare şi îl vânară. Romulus a fost cel care a omorât animalul cu suliţa.

Jupuiră lupul pe un altar improvizat – o simplă lespede – şi îşi înmuiară mâinile în sângele lui. Tăiară pielea în fâşii pe care le legară în jurul încheieturilor, gleznelor, coapselor şi braţelor. Pe câteva le ţineau în mâini. Lui Potitius i se părea că simte forţa vitală a animalului emanând încă din pielea caldă şi mlădioasă.

Nu i se mai părea ciudat să alerge dezbrăcat pe coline. Alergase aşa de multe ori, împreună cu Romulus şi cu Remus, de obicei noaptea şi departe de aşezări. Ceea ce încă i se mai părea stranie era masca de lup care îi acoperea faţa. Faptul că se uita prin găurile ochilor, ştiind că era ascuns şi imaginându-şi înfăţişarea sa feroce, îi dădea un sentiment de putere şi senzaţia că legătura sa cu tot ce îl înconjura se schimbase, de parcă masca l-ar fi înzestrat cu însuşiri pe care oamenii obişnuiţi nu le aveau.

Alergau pe coline şi prin văi, de la o aşezare la alta, urlând şi mârâind şi fluturând fâşiile de blană. De fiecare dată când întâlneau o fată, alergau drept spre ea, luându-se la întrecere ca să vadă cine ajunge primul şi o loveşte cu fâşia lui de piele. Ei erau lupii, iar fetele ar fi putut fi oile; asemenea oilor, cele mai multe umblau în grupuri, ocupându-se de treburile gospodăreşti de dimineaţă,

aducând apă sau cărând tot felul de lucruri. Unele ţipau alarmate la vederea lor. Altele râdeau de se prăpădeau.

Potitius nu mai făcuse niciodată ceva atât de amuzant. Era excitat. Multe dintre fete păreau mai speriate la vederea sexului său care se legăna decât de ameninţarea fâşiilor de piele de lup, iar unele păreau amuzate, chicotind cu mâinile la gură şi ferindu-şi privirea. Romulus şi Remus, văzându-l că se excită, se apropiară de el. Râzând şi urlând, îi ochiră sexul cu fâşiile lor din piele de lup.

— Păcat că astăzi ţi-ai lăsat amuleta acasă, şopti Romulus. N-ai niciun falus la gât care să ţi-l apere pe cel dintre picioare!

— Nu mai încerca să te acoperi, spuse Remus, zguduindu-se de râs. O bătaie bună cu o curea ca asta o să te facă mai potent ca niciodată! Vei avea puterea lupului între picioare!

În cele din urmă, gemenii se potoliră şi se întoarseră toţi trei la urmărirea fetelor care ţipau.

***

Aşa cum prevestiseră gemenii, incidentul deveni subiectul de discuţie preferat al întregii Rome. În seara aceea, tatăl lui Potitius îşi adună rudele cele mai apropiate – pe Potitius, pe mama şi pe surorile lui – ca să discute problema.

— Trei tineri dezbrăcaţi, doar cu nişte piei de lup pe capete, ca să îşi ascundă chipurile laşe, aleargă de colo-colo pe cele Şapte Coline, îngrozindu-i pe toţi cei care le ies în cale – o asemenea purtare este cum nu se poate mai ruşinoasă!

— N-a încercat nimeni să-i oprească? întrebă mama lui Potitius.

— Câţiva bătrâni au îndrăznit să-i mustre pentru purtarea lor; nelegiuiţii au alergat în cerc în jurul bieţilor oameni, urlând ca fiarele şi speriindu-i de moarte. Câţiva bărbaţi mai tineri i-au urmărit, dar netrebnicii au fost mai iuţi de picior.

— Dar cum arătau, bărbate? Nu era nimic care să-i deosebească?

— Eu, unul, nu i-am văzut. I-a văzut careva dintre voi?

Potitius îşi feri privirea şi nu spuse nimic. Îşi muşcă nervos buza când una dintre surorile lui, care era puţin mai mică decât el, vorbi cu sfială.

— Eu i-am văzut, tată. Eram în vizită la o prietenă de pe Viminal când au năvălit ca nişte turbaţi în sat, urlând şi mârâind.

Tatăl înmărmuri.

— Ţi-au făcut ceva rău?

Ea roşi.

— Nu, tată! Doar că…

— Vorbeşte, fata mea!

— Fiecare dintre ei avea ceva în mână; cred că era o fâşie lungă şi îngustă din piele de lup. Le plesneau în aer ca pe nişte bice. Şi…

— Spune mai departe.

— De fiecare dată când se apropiau de o fată sau de o femeie tânără, o loveau cu ea.

— O loveau?

— Da, tată. Roşi mai tare ca niciodată. Peste fund.

— Şi te-au lovit şi pe tine, fata mea… peste fund?

— Nu-mi amintesc prea bine, tată. A fost atât de înfricoşător, încât nu pot să-mi amintesc.

Mincinoasa! ar fi vrut să strige Potitius. El îşi amintea foarte limpede întâmplarea şi era sigur că la fel şi sora lui. Remus o lovise peste fund, iar ea, departe de a fi înspăimântată, alergase după ei, chicotind şi încercând să-i dea şi ea o palmă lui Remus, peste fundul gol. În ciuda nervozităţii, Potitius se forţă să-şi reprime un zâmbet.

Tatăl lui Potitius clătină din cap.

— Aşa cum am spus, cum nu se poate mai ruşinos! Ceea ce mă supără şi mai tare e faptul că nu toată lumea e de aceeaşi părere cu noi în privinţa asta.

— Ce vrei să spui cu asta, tată? întrebă Potitius.

— Am stat de vorbă cu bătrânul Pinarius, care pare să fie amuzat de întâmplare! Pinarius spune că numai oamenii mai în vârstă ar găsi o asemenea purtare ruşinoasă, că toţi tinerii îi invidiază pe aceşti pui de lupi sălbatici şi că toate femeile tinere îi admiră. Tu nu-i invidiezi, nu-i aşa, Potitius?

— Eu? Bineînţeles că nu, tată. Potitius îşi atinse cu nervozitate amuleta de la gât. Îşi pusese lănţişorul de îndată ce se întorsese acasă în seara aceea, dorindu-şi ca Fascinus să-i fie aproape. Ce-i drept, nu prea se putea spune că-l minţea pe tatăl său; un om nu se poate invidia pe el însuşi.

— Şi tu, fiica mea, nu-i admiri pe aceşti nelegiuiţi, nu-i aşa?

— Bineînţeles că nu, tată. Îi dispreţuiesc!

— Bine. Alţii n-au decât să-i laude cât vor pe sălbaticii ăia, dar în familia noastră trebuie să respectăm nişte standarde. Potitii trebuie să fie un exemplu pentru toată Roma. Aşa ar trebui să facă şi Pinarii, dar mă tem că verii noştri au uitat de poziţia lor înaltă printre oameni. Clătină din cap. Identităţile a doi dintre aceşti pui de lup sunt mai mult decât evidente – vagabonzii de Romulus şi Remus. Dar cine este al treilea pui de lup? Cine este tânărul inocent, pe care băieţii porcarului l-au ademenit să participe la acest joc dezgustător? Îl privi ţintă pe Potitius, care se făcu palid. Fiule, crezi cumva că ar putea fi vărul tău, tânărul Pinarius?

Potitius înghiţi în sec.

— Nu, tată. Sunt cât se poate de sigur că nu este Pinarius.

Tatăl său mormăi ceva în barbă şi îi aruncă o privire pătrunzătoare.

— Foarte bine. Destul despre asta, am ceva mult mai important de discutat. E în legătură cu tine, fiul meu.

— Da, tată? spuse Potitius, uşurat că se schimbase subiectul.

Vârstnicul Potitius îşi drese glasul.

— Ca preoţi ai lui Hercules, noi jucăm un rol foarte important printre oameni. Judecata noastră în problemele divinităţii este foarte respectată, dar am mai avea multe de învăţat în ceea ce priveşte descifrarea voinţei zeilor şi a *numina*. Spune-mi, fiule, când fântâna unui fermier seacă, pe cine cheamă el să împace *numen-ul* răuvoitor care a blocat izvorul? Când un pescar vrea să găsească un nou loc de pescuit, pe cine cheamă el să traseze hotarele în râu şi să spună o rugăciune care să împace *numen*-ul apei? Când un bou este ucis de fulger, cui îi cere sfatul văcarul, ca să afle dacă carnea distrusă este blestemată şi ar trebui să fie arsă pe altar sau binecuvântată şi ar trebui să fie mâncată cu bucurie?

— Dacă au cu ce să-l răsplătească, oamenii cheamă un augur etrusc – ceea ce etruscii numesc *haruspex*.

— Exact. Bunii noştri vecini din nord, etruscii, sunt foarte înţelepţi în privinţa divinaţiei – iar aceşti haruspexes etrusci trăiesc foarte bine din asta. Dar divinaţia este o simplă îndeletnicire, ca oricare alta. Poate fi predată şi se poate învăţa. Există o şcoală de divinaţie în oraşul etrusc Tarquinia. Sunt încredinţat că e cea mai bună dintre toate şcolile de acest fel. Am orânduit să mergi să studiezi acolo, fiule.

Potitius rămase tăcut o perioadă lungă.

— Dar, tată, eu nu vorbesc etruscă.

— Ba cum să nu.

— Doar cât să mă târguiesc cu negustorii etrusci la piaţă.

— Atunci vei învăţa mai întâi să vorbeşti etrusca fluent, iar apoi vei învăţa tot ce îţi pot preda etruscii despre divinaţie. Când îţi vei fi încheiat studiile, te vei întoarce la Roma ca *haruspex* şi vei deveni o persoană importantă în rândul romanilor.

Potitius stătea în cumpănă, copleşindu-l când un sentiment de exaltare, când frica de a-şi părăsi familia şi prietenii.

— Cât timp voi fi plecat?

— Mi s-a spus că studiile tale vor dura trei ani.

— Aşa de mult! Şi când trebuie să plec, tată?

— Mâine.

— Atât de repede!

— Cu cât mai repede, cu atât mai bine. După cum a demonstrat-o şi incidentul de astăzi, cu puii de lup, printre noi se află nişte persoane cu influenţe cât se

poate de proaste. Am încredere în tăria ta de caracter, fiule. Totuşi, cred că e mai bine să te iau din preajma acestor influenţe şi cu cât mai repede, cu atât mai bine.

— Dar, tată, doar nu crezi…

— Cred că Romulus şi Remus sunt nişte tineri foarte convingători. Cred că influenţa lor dăunătoare ar putea să-i facă mari probleme chiar şi celui mai cinstit dintre tineri. Este de datoria mea de tată să am grijă să nu ţi se întâmple şi ţie una ca asta, fiule. Te vei duce la Tarquinia. Îţi vei asculta dascălii în toate privinţele şi vei învăţa arta etruscă a divinaţiei. Eu cred că ai o înclinaţie spre asta şi vei învăţa uşor. Şi nu te vei mai gândi la Romulus şi la Remus. Băieţii porcarului sunt buni la un singur lucru – să facă necazuri. Au venit din nimic şi vor rămâne cu nimic!

Anul 754 î.H.

Cu timpul, s-a dovedit că tatăl lui Potitius nu se înşelase în privinţa plăcerii de a învăţa a fiului său şi a înclinaţiei acestuia către divinaţie. Dar, în privinţa destinului gemenilor, nici că s-ar fi putut înşela mai tare.

Potitius fusese primul tânăr care căzuse sub vraja gemenilor, dar nu şi ultimul. Întâmplarea cu puii de lup le sporise considerabil reputaţia în rândul tinerilor zvăpăiaţi ai Romei, mulţi fiind dornici să le devină tovarăşi. Romulus şi Remus aveau acum o suită numeroasă, formată îndeosebi din tineri pe care tatăl lui Potitius i-ar fi catalogat ca fiind de cea mai joasă speţă – băieţi din familii sărace şi umile, care nu se dădeau înapoi de la furtul unei vaci sau tunsul unei oi şi vândutul lânii fără ştirea stăpânului.

— O vor sfârşi rău, declară tatăl lui Potitius, bucuros că fiul lui era departe, în Tarquinia, la studii. Romulus şi Remus şi mica lor adunătură cred că faptele lor sunt ca un fel de joacă, că oamenii pe care îi jefuiesc sunt fie prea bogaţi ca să le pese, fie prea speriaţi să riposteze. Dar, mai devreme sau mai târziu, vor da nas în nas cu cine nu trebuie şi după aia nici că vom mai auzi de Romulus şi Remus.

Prezicerea lui a fost la un pas să se adeverească în ziua în care Remus şi câţiva tovarăşi s-au aventurat mai departe decât de obicei şi s-au încăierat cu nişte păstori, în apropiere de Alba, orăşel situat într-o regiune deluroasă la sud-est de Roma. Spre deosebire de romani, locuitorii Albei fuseseră supuşi, cu mult timp în urmă, de către cel mai puternic bărbat dintre ei, care se proclamase rege şi purta o coroană de fier. Actualul rege al Albei, Amulius, acumulase mari bogăţii – metale preţioase, bijuterii lucrate cu măiestrie, vase de lut din ţinuturi îndepărtate şi ţesături de lână dintre cele mai fine –, pe care le păstra într-un loc fortificat cu ţăruşi înalţi din lemn şi păzit de mercenari. Amulius nu trăia într-o colibă, având o locuinţă grandioasă din lemn.

Motivul încăierării a generat discuţii aprinse. Mulţi au bănuit că Remus şi oamenii lui încercaseră să fure nişte oi, iar păstorii din Alba îi prinseseră; Remus avea să declare mai târziu că păstorii începuseră cearta, aruncându-le insulte la adresa bărbăţiei lor şi injurii la adresa poporului roman. Oricare ar fi fost motivul, Remus ieşise cel mai rău din încăierare. Câţiva dintre oamenii lui fuseseră ucişi, câţiva fuseseră capturaţi, iar o parte reuşise să scape. Remus însuşi a fost luat prizonier, legat cu lanţuri de fier şi dus înaintea regelui Amulius. Atitudinea lui Remus era sfidătoare. Regele, care nu era obişnuit să fie contrazis, porunci ca Remus să fie legat de o grindă şi începu să-l schingiuiască, folosind fierul încins, lame ascuţite şi bice de piele.

Când vestea capturării lui Remus ajunse la urechile fratelui său, pe Palatinus, acesta începu să-i cheme la arme pe toţi tinerii de pe cele Şapte Coline, nu doar ca să-l salveze pe Remus, ci şi ca să apere onoarea Romei. Până şi bărbaţi din familii de vază, care nu se întovărăşiseră niciodată cu gemenii, se alăturară cauzei. Ştiind că mercenarii lui Amulius erau înarmaţi până în dinţi, luară cu ei toate armele pe care le găsiră – toiege de oieri pe post de bâte, cuţite de măcelărie, praştii, arcuri şi săgeţi de vânători – şi porniră la drum.

În faţa zidurilor Albei, Romulus îi ceru regelui să-i elibereze pe fratele lui şi pe ceilalţi captivi. Amulius, flancat de mercenarii lui, sus, pe parapet, cercetă adunătura pestriţă şi refuză.

— Vrei o recompensă? îl întrebă Romulus.

Amulius izbucni în râs.

— Şi cu ce-ar putea să plătească unii ca voi? Cu nişte piei de oaie, roase de molii? Nu, după ce-i voi fi schingiuit pe fratele tău şi pe tovarăşii lui, le voi tăia capetele şi le voi înfige în ţăruşii ăştia, ca avertisment pentru alţii de teapa lor. Şi dacă vei mai fi în regatul meu la venirea dimineţii, tinere nesăbuit, capul tău va sfârşi lângă al fratelui tău!

Romulus şi oamenii lui se retraseră, descurajaţi de înălţimea ţăruşilor care înconjurau fortificaţia regelui, precum şi de arcaşii care păzeau zidurile. Nu părea să existe nicio cale de a ataca cetatea fără a fi doborâţi de o ploaie de săgeţi. Dar, în noaptea aceea, la adăpostul întunericului, Romulus reuşi să dea foc unei porţiuni de zid mai slab apărate. Focul se răspândi cu repeziciune. În învălmăşeala care urmă, oamenii lui se dovediră mai curajoşi şi mai însetaţi de sânge decât mercenarii lui Amulius. Străjerii regelui au fost măcelăriţi.

Năvălind în sala cea mare, Romulus îl prinse pe Amulius şi ceru să-şi vadă fratele. Tremurând de frică, regele îl conduse în încăperea unde se afla Remus, prins în lanţuri, apoi aduse o cheie şi îl eliberă. Remus se prăbuşi în genunchi, fiind prea slăbit şi neputând să se ţină pe picioare. În timp ce Remus privea, Romulus îi făcu vânt lui Amulius, care căzu la pământ, şi îl lovi cu picioarele până când acesta îşi pierdu cunoştinţa, după care îi tăie gâtul. Coroana regelui, un simplu cerc de fier, se rostogoli pe podea şi se opri cu un zăngănit în faţa lui Remus.

— Ridic-o, frate! îl îndemnă Romulus. Acum este a noastră!

Dar Remus, cu trupul gol plin de arsuri şi tăieturi, era prea slăbit, nefiind în stare nici să ridice coroana de fier. Văzându-şi fratele într-o asemenea stare, Romulus începu să plângă, îngenunche înaintea lui, ridică coroana de pe jos şi se pregăti să o pună pe capul lui Remus.

Apoi ezită. Luă coroana de pe fruntea fratelui său.

— Coroana asta ne aparţine în mod egal, frate, dar nu putem s-o purtăm decât cu rândul. Lasă-mă s-o port eu mai întâi, ca să apar cu ea în faţa celor care astăzi au luptat alături de mine şi să le arăt că această coroană a Albei ne aparţine nouă acum.

Romulus îşi puse coroana de fier pe cap, apoi se ridică şi ieşi să proclame victoria în faţa oamenilor săi.

***

După ce au pus mâna pe tezaurul Albei, Romulus şi Remus au devenit nişte oameni bogaţi, întrecându-i în bogăţie pe toţi locuitorii Romei. După ce Remus s-a întremat cât să poată porni la drum, s-au întors acasă triumfători, înconjuraţi de tovarăşii lor devotaţi şi urmaţi de căruţele încărcate cu prada de război.

Nu toţi locuitorii Romei erau încântaţi de reuşita lor. Tatăl lui Potitius se întâlni cu alţi bătrâni şi îşi făcu cunoscute îndoielile.

— Dacă Remus a fost prins de păstorii lui Amulius în timp ce încerca să le fure oile, atunci regele Amulius a avut tot dreptul să-l ţină captiv şi să pretindă o răscumpărare. În acest caz, atacul lui Romulus asupra Albei a fost nejustificat. Uciderea regelui a fost o crimă, iar însuşirea tezaurului se consideră furt. O să transformăm nişte tâlhari în eroi?

Bătrânul Pinarius îl contrazise.

— Nu mai are importanţă dacă Remus s-a dus la Alba cu gânduri rele. După ce l-a luat prizonier pe Remus, Amulius n-a cerut nicio răscumpărare sau compensaţie, în schimb, l-a supus la suplicii şi şi-a exprimat cât se poate de limpede intenţia de a-l ucide. Romulus s-a văzut atunci nevoit să pună mâna pe arme pentru a-şi salva fratele. Amulius a fost un nesăbuit şi a murit ca atare. Bogăţiile pe care a pus mâna Romulus în Alba îi aparţin de drept.

— S-ar putea ca locuitorii Albei să nu fie de aceeaşi părere, spuse bătrânul Potitius. O astfel de întâmplare ar putea da naştere unei duşmănii sângeroase, care să se întindă pe mai multe generaţii. Şi e posibil ca gemenii să-i fi supărat şi pe zei. Ar trebui să cerem părerea unui *haruspex*, pentru a afla voinţa zeilor în această privinţă.

— Scuză-mă, mă duc să-ntreb un etrusc dacă am voie să urinez! replică Pinarius, cu o voce plină de sarcasm.

— Întâmplarea face, vere, să nu mai avem nevoie de un *haruspex* etrusc. Fiul meu şi-a terminat studiile. În curând se va întoarce acasă. Potitius poate face ritualul aşa cum trebuie.

— Ce norocos a fost băiatul tău că a lipsit în timpul bătăliei de la Alba, evitând astfel orice pericol, spuse Pinarius, al cărui fiu luptase alături de Romulus.

— Cuvintele acestea, Pinarius, sunt nelalocul lor şi nedemne de un preot al lui Hercules! în realitate, bătrânul Potitius răsuflase uşurat că fiul lui nu se întorsese încă, evitând astfel să fie racolat de Romulus, dar insinuarea lui Pinarius, că ar fi lipsit din laşitate, era nedreaptă. Trase aer în piept ca să se calmeze. Trebuie să se facă un ritual de divinaţie, pentru a afla voinţa zeilor.

— Şi dacă divinaţia va fi împotriva lui Romulus? Ce se va întâmpla atunci? întrebă Pinarius. Nu, cred că trebuie să existe o cale mai bună pentru ca toţi cei implicaţi, inclusiv locuitorii Albei, să vadă că a fost drept ca Romulus să pună mâna pe coroana şi tezaurul regelui Amulius. După sclipirea vicleană din ochii bărbatului, Potitius înţelese că punea ceva la cale.

***

A doua zi, Potitius sosi acasă din Tarquinia. Familia îl întâmpină cu mare bucurie, dar şi curiozitate, căci era îmbrăcat cum i se cade unui *haruspex* etrusc. Pe deasupra unei tunici galbene avea o mantie lungă şi plisată, prinsă pe umăr cu o agrafă de bronz, iar pe cap purta o pălărie în formă conică, prinsă cu o cureluşă sub bărbie. Tatăl lui observă cu mândrie că purta şi amuleta lui Fascinus. Când îi dăruise amuleta lui Potitius, îi spusese că a devenit bărbat, cu toate că în sufletul lui nu fusese prea convins. Dar Potitius se maturizase mult în anii în care fusese plecat, înfăţişarea încrezătoare şi vorba cumpătată erau ale unui bărbat, nu ale unui băiat.

Tatăl lui îi povesti despre asediul de la Alba şi despre întoarcerea triumfală a gemenilor. Departe de a se arăta fascinat de istorisire, Potitius păru mai degrabă preocupat de rănile pe care le suferise Remus, iar această nouă dovadă de maturitate îl încântă pe tatăl său.

— Fiule, ştiu că le-ai fost prieten în pofida dezaprobării mele. Du-te să-i vezi. Bagă-le minţile-n cap. Arată-le voinţa zeilor. În clipa de faţă, toţi locuitorii Romei le aduc laude. Nesăbuiţii ca Pinarius îi vor încuraja să facă alte nelegiuiri. Vor deveni din ce în ce mai nechibzuiţi, până când vor abate asupra noastră furia vreunui despot războinic. Roma nu are ziduri, asemenea celor pe care le-a ridicat Amulius la Alba. Siguranţa noastră depinde în întregime de bunăvoinţa şi interesele celor care vin să facă negoţ aici. Dacă gemenii vor continua să verse sânge nevinovat şi să-şi prade victimele

— Adunându-i pe tinerii locului într-o bandă de răufăcători – mai devreme sau mai târziu vor muşca de coadă un lup mai puternic decât ei, iar populaţia Romei va plăti un preţ cumplit.

***

În dimineaţa următoare, Potitius merse să-şi viziteze vechii prieteni. În pofida recentei lor îmbogăţiri, gemenii locuiau tot în coliba porcarului de pe Palatinus. Pe Potitius îl cuprinse nostalgia în timp ce urca pe Scara lui Cacus şi murmură o

rugăciune de mulţumire către Hercules când trecu pe lângă intrarea în peşteră. Ajunse în vârf, lângă smochin. Crengile atârnau până aproape de pământ, pline de fructe coapte. Umbra era atât de deasă, încât la început nu văzu cele trei persoane care stăteau în cerc lângă trunchiul copacului.

Auzi o şoaptă joasă:

— Vedeţi, v-am spus eu că s-a-ntors! mai fălos ca niciodată – priviţi numai ce pălărie importantă poartă!

După ce ochii i se obişnuiră cu întunericul, Potitius îşi dădu seama că vorbele acestea în şoaptă nu fuseseră rostite de vreunul dintre gemeni, ci de vărul lui, Pinarius.

Romulus sări în picioare. Avea o barbă deasă şi părea mai vânjos, dar zâmbea la fel, din toată inima. Se prefăcu uimit de ţinuta neobişnuită a lui Potitius, ridicând o sprânceană şi dându-i un bobârnac în pălăria conică. Potitius ridică şi el dintr-o sprânceană şi arătă cu degetul spre coroana de pe capul lui Romulus. Izbucniră amândoi în râs.

Remus se ridică încet în picioare. Şchiopăta uşor, zâmbind slab. Întinse mâinile şi îl îmbrăţişă pe Potitius.

Pinarius se dădu mai la o parte, privindu-l ţintă pe Potitius, cu braţele încrucişate şi o expresie sarcastică pe chip.

— Mă bucur că te-ai întors, vere. A fost bine la studii?

— Foarte bine, după ce dascălii m-au învăţat destulă etruscă cât să le pot înţelege lecţiile.

— Mă bucur. Prin locurile astea, gemenii ne-au dat tuturor o altfel de lecţie – cum să dobori un rege şi să-i iei coroana!

— Da, mi-a spus tata. Îi mulţumesc lui Hercules că eşti în viaţă, Remus.

— Poate că m-a ajutat şi Hercules, dar fratele meu a fost cel care i-a luat gâtul ticălosului de Amulius.

Romulus zâmbi.

— Da, tocmai vorbeam despre asta cu Pinarius.

Pinarius îi făcu un semn cu capul spre Potitius, precaut.

— Poate-ar fi mai bine să plec şi să ne continuăm discuţia altă dată.

— Nu-i nevoie! Potitius poate să ni se alăture, spuse Romulus.

— Eşti sigur că-i o idee bună? Privirea vărului său era atât de glacială, încât Potitius se întoarse să plece, dar Remus îl apucă de braţ.

— Rămâi, Potitius. Avem nevoie de sfatul tău.

Se aşezară toţi patru la umbra smochinului. Romulus reluă discuţia.

— Uitaţi care-i problema: i-am auzit pe unii zicând că nu a fost drept ce am făcut la Alba, că uciderea regelui Amulius a fost o crimă, iar însuşirea tezaurului, un furt. Nu contează că asemenea vorbe sunt prosteşti; dacă oamenii au o părere

proastă despre noi, mai mult ca sigur că ne vor face necazuri în viitor. Nimeni nu vrea o vrajbă sângeroasă cu rudele lui Amulius sau alte conflicte între Alba şi Roma. Nu mă înţelegeţi greşit: mă voi lupta cu oricine ne va provoca la luptă şi voi ucide pe oricine ni se va pune în cale, dar totul ar fi mult mai uşor dacă oamenii ar înţelege că ce am făcut noi a fost drept. Cum am putea să-i convingem? Eu şi cu Remus ne-am bătut capul zile întregi,fără să aflăm niciun răspuns, când, dintr-odată, dis-de-dimineaţă, apare Pinarius cu o idee sclipitoare. Remus, nu-i aşa că-i nemaipomenită?

— Poate. Nu părea la fel de încântat ca fratele lui.

— Eu şi Remus nu suntem gânditori, nouă ne plac faptele, de-aceea un tovarăş ca Pinarius este atât de valoros… S-a luptat ca un leu la Alba şi, în plus, are şi cap!

Pinarius îi aruncă o privire plină de înfumurare lui Potitius.

Potitius se încruntă.

— Despre ce vorbeşti, Romulus?

— Despre planul lui Pinarius! Sau, mai bine zis, despre adevărul pe care ni l-a dezvăluit Pinarius şi pe care noi, la rândul nostru, îl vom dezvălui întregii lumi. Să-i spun eu povestea sau i-o spui tu, Remus?

Remus zâmbi slab.

— Spune-i-o tu, frate. Eu mă tem să nu uit ceva.

— Bine. Îţi mai aminteşti ce se spunea despre cum ne-a găsit Faustulus? S-a întâmplat în anul potopului. Eu şi Remus am fost lăsaţi în voia apei, într-un pătuţ de lemn, care s-a împotmolit în coasta colinei Palatinus, chiar acolo. Acolo ne-a găsit Faustulus. Pentru că s-au înecat atât de mulţi oameni, toată lumea a crezut că suntem nişte bieţi orfani, aşa că nimeni nu s-a împotrivit când Faustulus şi soţia lui s-au hotărât să ne ia la ei, să ne crească. S-au purtat mereu frumos cu noi, nimeni nu poate nega asta. Le spun mamă şi tată şi sunt mândru c-o fac.

Întorcându-şi uşor capul, ca să nu-l vadă gemenii, Pinarius schiţă un zâmbet răutăcios. Potitius ştia că se gândeşte la gluma aceea grosolană, cum că băieţii fuseseră alăptaţi de o lupoaică.

— Dar iată ce a descoperit Pinarius după ce s-a învârtit puţin prin Alba, continuă Romulus. Ţine minte: toate astea s-au întâmplat în anul potopului. Pe atunci, în Alba nu domnea Amulius, ci fratele lui, Numitor. Dar Amulius, ca un ticălos însetat de sânge cum îl ştim, şi-a ucis fratele şi i-a luat coroana. Asta a fost crimă; ăsta a fost furt! Nu cred că poate exista o crimă mai feroce ca asta: să-ţi ucizi fratele! Singura persoană care i-ar fi putut crea probleme lui Amulius era fiica fratelui său, Rhea Silvia. Dacă aceasta va avea un fiu şi fiul acela se va hotărî într-o bună zi să-şi răzbune bunicul şi să revendice coroana? Ca să fie sigur că nu se va întâmpla una ca asta, Amulius a obligat-o pe Rhea Silvia să se

facă preoteasă a Vestei – Vesta fiind zeiţa focului şi a vetrei, căreia i se închină locuitorii Albei. Preotesele ei se numesc vestale şi depun un jurământ sacru să rămână fecioare, sub ameninţarea pedepsei cu moartea. Amulius s-o fi gândit că a găsit soluţia cea mai potrivită. Şi-a lăsat nepoata în viaţă, evitând să-şi mai păteze mâinile de sânge, dar a găsit şi o cale de a împiedica venirea pe lume a unui posibil rival, făcându-i pe plac şi zeiţei.

— Dar socoteala din târg nu se potriveşte cu cea de-acasă. Chiar dacă era ţinută departe de privirile muritorilor, într-un loc sacru închinat zeul războiului, Mavors, şi în pofida jurământului ei, Rhea Silvia a rămas însărcinată. Unii locuitori ai Albei spun că Amulius ar fi siluit-o, de vreme ce era singurul bărbat care se putea apropia de ea, şi că un om care este în stare să-şi ucidă fratele nu s-ar da în lături de la a-şi silui nepoata. Dar alţii spun o istorie şi mai neobişnuită, fiind convinşi că Mavors însuşi ar fi necinstit-o pe Rhea Silvia, fiindcă era ţinută chiar în locul lui sacru. Oricine ar fi fost tatăl, Rhea Silvia a reuşit să-şi ascundă sarcina până când au început durerile facerii. Când vestea a ajuns la urechile lui Amulius, acesta şi-a ieşit din minţi. Rhea Silvia a născut şi a murit la scurt timp de la naştere. Poate că a ucis-o Amulius; poate că a murit la naştere. Dar acum istorisirea devine şi mai interesantă, pentru că locuitorii Albei spun că Rhea Silvia a născut gemeni. Şi nu poţi să nu te-ntrebi: Oare ce s-a întâmplat cu cei doi băieţi, nepoţii răposatului rege Numitor?

Potitius îl privi cu suspiciune.

— Ce vrei să spui, Romulus?

— Aminteşte-ţi, Potitius, toate astea s-au întâmplat în anul potopului – chiar anul în care eu şi Remus am fost găsiţi de Faustulus.

— Şi crezi că…

— Gemenii nou-născuţi au dispărut – dar oare cum a scăpat Amulius de ei? Vezi tu, uciderea Rheei Silvia putea fi justificată uşor, din moment ce-şi încălcase jurământul de castitate, dar nici măcar Amulius nu voia să-şi păteze mâinile cu sângele a doi nou-născuţi nevinovaţi. Prin Alba umblă vorba că ar fi făcut ce fac de obicei oamenii când vor să scape de un nou-născut diform sau nedorit – i-a ordonat unui slujitor să ducă gemenii într-un loc izolat şi să-i abandoneze.

Potitius încuviinţă din cap, cu gravitate.

— Nu dă nimeni socoteală de moartea unor copii abandonaţi în sălbăticie. Aceştia mor din voinţa zeilor.

— Dar oare întotdeauna se sfârşeşte aşa? Toată lumea a auzit istorii cu copii abandonaţi şi crescuţi de fiarele pădurii sau salvaţi prin intervenţia zeilor şi a *numina*, care au găsit de cuviinţă să-i ajute. Cine poate să spună că acei doi copii, culcaţi într-un pătuţ de lemn în pustietate, nu au fost purtaţi de apele revărsate

departe de Alba, ajungând într-un loc unde nimeni nu-i cunoştea şi unde au fost crescuţi liniştit şi umil, la adăpost de Amulius, până când zeii au găsit de cuviinţă să-i îndrume către destinul lor?

Potitius clătină din cap.

— Romulus, astea sunt vorbe goale. E o nebunie ce spui.

— Bineînţeles că e, dar e o nebunie sclipitoare! Meritul este în întregime al lui Pinarius, care a aflat povestea, a descoperit legătura evidentă cu noi şi a venit astăzi aici, să ne prezinte faptele.

Remus începu să se foiască. Tresări. Oare avea dureri sau se simţea stânjenit din cauza entuziasmului fratelui său?

— Astea nu se pot numi fapte, Romulus. Sunt simple speculaţii.

— Poate. Dar nu e oare exact genul de poveste în care oamenilor le place să creadă?

— Tu o crezi, Romulus? îl întrebă Potitius. Pregătirea lui de *haruspex* îi insuflase un respect profund pentru căutarea adevărului. Aflarea adevărului era cel mai adesea o treabă dificilă. Un om nu se putea încrede uneori nici măcar în ochii şi urechile sale, cu atât mai puţin în istorisirile altora, iar voinţa zeilor, chiar şi sub cele mai bune auspicii, putea fi enigmatică, lăsând loc la interpretări. Uşurinţa cu care prietenul lui se juca acum cu adevărul îl tulbura, la fel cum părea să îl tulbure şi pe Remus.

— Poate că o cred, răspunse Romulus. Cunoşti tu cumva numele femeii care ne-a dat naştere mie şi lui Remus, Potitius? Nu. Atunci de ce n-am spune că a fost Rhea Silvia?

— Dar… asta ar însemna că Amulius a fost tatăl vostru – omul pe care l-aţi ucis pentru coroană!

— Poate. Sau poate că tatăl nostru este Mavors, zeul războiului. Nu ne lua în râs, Potitius! Tu spui că te tragi din zeul care atârnă la gâtul tău şi susţii că în venele tale curge sângele lui Hercules. De ce eu şi Remus n-am putea fi copiii lui Mavors? Oricum ai lua-o, povestea aceasta ne face nepoţii şi moştenitorii bătrânului rege Numitor. Când l-am ucis pe Amulius şi i-am luat comoara, n-am făcut decât să răzbunăm uciderea bunicului nostru şi să redobândim ceea ce ne aparţinea de drept!

Urmă o tăcere prelungă, până când Remus luă şi el cuvântul:

— La fel ca Potitius, şi eu am îndoielile mele în privinţa acestei idei, dar mă văd nevoit să admit că o descendenţă regală ar rezolva multe dintre problemele noastre, nu doar acum, când trebuie să cădem la pace cu locuitorii Albei, ci şi pe viitor, dacă vom fi în pericol să pierdem susţinerea oamenilor de aici sau dacă unii vor fi invidioşi pe norocul nostru.

Romulus puse o mână pe umărul lui Remus şi zâmbi.

— Fratele meu este cel mai înţelept dintre oameni. Iar tu, Pinarius, eşti cel mai isteţ. Pinarius îi zâmbi larg. Şi ce norocoşi suntem astăzi, să-i urăm bun-venit înapoi celui mai vechi şi devotat prieten al nostru, pe care nu l-am văzut atâţia ani. Îl privi pe Potitius cu atâta căldură şi afecţiune, încât tulburarea acestuia se risipi, aşa cum ceaţa din zori de peste Tibru se risipeşte când răsare soarele.

Anul 753 î.H.

În lunile care urmară, gemenii continuară să-şi consolideze reputaţia căpătată în urma victoriei de la Alba. În împrejurimile Romei, la câteva zile călare în orice direcţie, se aflau numeroşi bărbaţi care acumulaseră destule bogăţii şi putere ca să-şi conducă vecinii, să se înconjoare de războinici şi să se proclame regi. Sub diverse pretexte, Romulus şi Remus îi provocară pe rând la luptă; îi învinseră şi le confiscară averile, îndemnându-i pe războinicii lor să li se alăture la Roma. Gemenii erau războinici feroce şi neînfricaţi. Pe măsură ce victoriile lor se înmulţiră, li se duse vestea de invincibili. Oamenilor le venea uşor să îi creadă urmaşii lui Mavors.

Pe măsură ce faima lor creştea, din ce în ce mai mulţi bărbaţi veneau să li se alăture, atraşi de aventură şi de posibilitatea de pune mâna pe o parte din pradă. În fiecare zi, în piaţă îşi făceau apariţia bărbaţi străini care întrebau de gemeni. Aceştia erau foarte diferiţi de negustorii cinstiţi care frecventaseră piaţa atâta amar de vreme sau de muncitorii sezonieri în căutarea unei slujbe la ţarcurile unde erau măcelărite animalele şi se săra carnea. Aceşti nou-veniţi aveau înfăţişare aspră. Unii purtau arme, coifuri de bronz sau armuri desperecheate şi aveau cicatrice din luptele anterioare. Alţii nu aveau decât zdrenţele de pe ei; aveau priviri lunecoase şi îşi tăinuiau trecutul. Câţiva erau inocenţi şi visători, tineri însetaţi de aventură, fermecaţi de istorisirile despre gemeni şi dornici să lupte sub comanda lor.

— Ce-au făcut din Roma noastră? suspină bătrânul Potitius. Îmi amintesc de vremea când înconjurai cele Şapte Coline şi nu întâlneai picior de necunoscut. Îţi cunoşteai toţi vecinii, le cunoşteai bunicii, ştiai cine erau verii lor şi care erau zeii pe care-i venerau în casele lor. Fiecare familie din regiune era aici de generaţii întregi. Acum, de fiecare dată când părăsesc coliba, simt că dau nas în nas cu o adunătură de hoţi de vite şi proscrişi. Era destul de rău când au început să apară printre noi neinvitaţi, dar acum gemenii le-au făcut o invitaţie să vină la Roma! „Veniţi, alăturaţi-vă nouă!” spun ei. „Nu contează cine sunteţi sau pe unde aţi fost sau de ce fugiţi. Dacă ştiţi să luptaţi şi sunteţi dornici să depuneţi un jurământ de credinţă, atunci puneţi mâna pe arme şi veniţi să prădaţi cu noi!“ Orice bandit şi ucigaş de la munţi până la mare poate să găsească o casă în Roma, pe Dealul Refugiului. Şi de ce nu? Bandiţii şi ucigaşii sunt exact tipul de oameni pe care îl caută Romulus şi Remus.

Potitius, care acum avea propria lui colibă şi locuia aproape de gemeni pe Palatinus, venise acasă pentru o vizită scurtă, dar se văzuse nevoit să stea şi să asculte predica moralizatoare a tatălui său. Aluzia la Dealul Refugiului îl atingea

în mod direct. Cum numărul adepţilor gemenilor crescuse, se hotărâse cazarea lor pe colina înaltă care domina piaţa. Era locul ideal pentru cantonarea unei armate: din punctele cele mai înalte din cele două capete ale colinei aveai o privelişte de ansamblu asupra regiunii, iar versanţii abrupţi o făceau cel mai uşor de apărat din toată Roma. Refugiul (Asylum), numele sub care era cunoscută colina în ultima vreme, provenea de la altarul înălţat de gemeni în onoarea lui Asylaeus, zeul protector al vagabonzilor, fugarilor şi exilaţilor, cel care le oferea sanctuar tuturor năpăstuiţilor. În calitate de *haruspex* şi graţie pregătirii sale de preot al lui Hercules, Potitius se ocupase de consacrarea Altarului lui Asylaeus. Cuvintele aspre despre Refugiu şi locuitorii săi ale tatălui său îl atinseră pe Potitius ca o mustrare personală.

Dar bătrânul Potitius abia îşi începuse tirada.

— Şi tu, fiul meu, îi însoţeşti în aceste atacuri. Iei parte la jafuri!

— Eu călătoresc cu Romulus şi Remus doar în calitate de *haruspex* al lor, tată. La traversarea râurilor, le rog pe *numina* să ne lase să trecem cu bine. Înaintea fiecărei bătălii, iau auspiciile, citind în măruntaiele păsărilor pentru a afla dacă ziua e favorabilă pentru victorie. În timpul furtunilor, cercetez fulgerele, căutând semne ale voinţei zeilor. Acestea sunt sarcinile pentru care m-am pregătit în timpul studiilor la Tarquinia.

— Înainte de a deveni *haruspex*, ai fost preot al lui Hercules, fiule. Tu eşti, în primul rând şi mai presus de orice, păstrătorul Altarului Suprem.

— Ştiu asta, tată, dar gândeşte-te: Hercules a fost fiu de zeu şi erou printre oameni. Aşa sunt şi Romulus şi Remus.

— Nu! Gemenii nu sunt decât nişte orfani crescuţi de un porcar şi târfa de nevastă-sa. Îi seamănă mai degrabă lui Cacus decât lui Hercules.

— Tată!

— Gândeşte-te, fiule. Hercules ne-a salvat şi şi-a văzut de drum,fără să ceară nimic în schimb. Cacus ucidea şi fura fără remuşcare. Cu care dintre cei doi se aseamănă oare preaiubiţii tăi gemeni?

Potitius rămase fără glas la auzul vorbelor temerare ale tatălui său. Dacă el însuşi nutrise vreodată asemenea gânduri, le înăbuşise în clipa în care se hotărâse să li se alăture gemenilor şi să-şi lege soarta de a lor.

— Iar acum, continuă tatăl său, plănuiesc să împrejmuiască o bună parte din Roma cu un zid mai gros şi mai înalt chiar decât ţăruşii care îngrădeau marea casă a lui Amulius de la Alba.

— Dar, tată, un zid e fără îndoială un lucru bun. Roma va deveni o cetate adevărată. Dacă vom fi atacaţi, oamenii vor fi la adăpost în spatele zidurilor.

— Şi de ce ar vrea cineva să-i atace pe bunii şi cinstiţii locuitori ai Romei? Nu s-au abătut toate aceste nenorociri asupra noastră din cauza gemenilor care au

vărsat sânge nevinovat şi au asuprit alte neamuri, aducând cu ei mai multă pradă decât aveau nevoie? Există doar două căi de a-ţi croi drumul în viaţă, fiule. Una este calea pe care au urmat-o strămoşii noştri – făcând negoţ corect şi paşnic, oferindu-le ospitalitatea lor străinilor, adunând atâtea bogăţii câte erau necesare unui trai comod şi încercând pe cât le stătea în putinţă să nu-i supere nici pe oameni, nici pe zei. Oamenii au nevoie de locuri în care să facă troc, iar Roma era un astfel de loc, sigur şi cinstit, aşa că era în folosul tuturor să nu se atingă nimeni de ea. Şi pentru că nu am adunat bogăţii peste bogăţii, nu am atras nici invidia oamenilor lacomi şi violenţi.

— Dar mai există o altă cale de a trăi, calea oamenilor precum Amulius sau Romulus şi Remus – să iei cu forţa ceea ce alţii au adunat prin muncă cinstită. Da, calea lor duce repede la mari bogăţii, dar şi la ruină şi vărsare de sânge. Este foarte uşor să-ţi ataci şi să-ţi jefuieşti vecinii, iar apoi să foloseşti bogăţia pe care ai furat-o pentru a plăti nişte străini să te ajute să ataci şi să jefuieşti alţi vecini. Dar ce se va întâmpla dacă acei vecini se vor alia şi vor căuta să se răzbune sau dacă va apărea un luptător mai puternic, care va dori să fure tezaurul gemenilor? Aaa, dar dacă se va întâmpla una ca asta, spui tu, vom avea un zid care să ne apere. Prostii! Oare gemenii n-au învăţat nimic din victoria asupra lui Amulius? L-au apărat zidurile pe Amulius? L-au salvat mercenarii lui? A căpătat măcar o răsuflare în schimbul bogăţiilor lui, atunci când Romulus i-a tăiat gâtul?

Potitius dădu din cap.

— Tot ce spui ar fi cât se poate de întemeiat, tată, doar că există o mare diferenţă între Amulius şi gemeni. Amulius a pierdut ocrotirea zeilor; soarta i s-a întors împotrivă. Dar zeii îi iubesc pe Romulus şi Remus.

— Vrei să spui că tu îi iubeşti, fiule!

— Nu, tată. Nu-ţi vorbesc ca prieten al lor, ci ca preot şi *haruspex*. Zeii îi iubesc pe gemeni, e cum nu se poate mai limpede. În fiecare bătălie, mai ales în cele purtate pe viaţă şi pe moarte, trebuie să existe un învingător şi un învins. Romulus şi Remus înving întotdeauna, lucru care nu s-ar întâmpla dacă zeii nu ar hotărî aşa. Vorbeşti cu dispreţ despre calea pe care au ales-o, dar eu îţi spun că le-a fost binecuvântată de zei. Cum altfel s-ar putea explica toate victoriile lor? De aceea îi urmez şi de aceea îmi folosesc toată priceperea pentru a le lumina calea.

Incapabil să combată aceste vorbe, tatăl tăcu.

***

Gemenii căzuseră de acord cu privire la necesitatea ridicării unui zid, dar nu se înţelegeau când venea vorba de amplasarea lui.

Romulus dorea un zid care să împrejmuiască colina Palatinus, Remus opta pentru colina Aventinus, mai la sud. Zi de zi, Potitius era martorul disputei lor.

— Motivele tale sunt sentimentale, frate, spunea Remus. Cum noi doi am crescut pe Palatinus, ai vrea să-l faci centrul Romei, dar în afară de câţiva păstori cu turmele lor, nu prea întâlneşti picior de om pe-acolo. De ce să construim un zid în jurul unei cetăţi cu oi? Sau plănuieşti să alungi oierii şi să acoperi colina cu clădiri? Eu zic să lăsăm colina asta în pace, sălbatică şi neîngrădită cum a fost când eram noi copii, şi să construim cetatea în altă parte. Cel mai indicat ar fi să ne întindem la sud de Spinon, aproape de gura râului. Piaţa, păturile de sare şi ocoalele pentru vite au ajuns deja până la poalele colinei Aventinus. Acolo ar trebui să începem să clădim un oraş adevărat.

— Cât de chibzuit pari, frate! râdea Romulus.

Cei doi fraţi cutreierau colina Palatinus, împreună cu Potitius şi Pinarius. Cerul era de un albastru luminos, iar la orizont se îngrămădeau nişte nori albi. Colina era acoperită cu iarbă verde şi presărată cu flori de primăvară, dar nu se vedea nicio turmă ieşită la păscut. Toate oile fuseseră strânse în ţarcurile lor, care erau împodobite cu crengi de ienupăr şi coroane de lauri. Erau Paliliile, sărbătoarea zeiţei Pales. Din loc în loc, se ridicau spre cer coloane de fum. Fiecare familie îi ridicase un altar din pietre lui Pales, pe care erau arse diferite substanţe: pentru purificare, un pumn de sulf care scotea un fum albastru ca cerul, urmat de rămurele de rozmarin parfumat, laur şi sabină, apoi o ofrandă din vrejuri de fasole amestecate cu cenuşă de viţel ars şi stropite cu sânge de cal. Cu ajutorul ramurilor de ienupăr, păstorii îndreptau fumul către animalele închise în ţarc; fumul sacru al zeiţei Pales avea să ţină turma sănătoasă şi fertilă. După încheierea acestui ritual, oierii sărbătoreau mâncând prăjituri din faină de mei şi bând lapte cald stropit cu must purpuriu.

— Foarte chibzuit, spuse Romulus din nou, dar ceea ce vrem noi să facem nu are legătură cu chibzuinţă, frate. Trebuie să clădim un oraş potrivit pentru doi regi. Zici că prefer colina Palatinus pentru că sunt sentimental. Sunt, într-adevăr! Cum poţi să te plimbi pe dealul acesta de sărbătoarea lui Pales şi să nu simţi cât de special este acest loc? Nu degeaba ne-au adus zeii pătuţul pe coasta acestei coline. Aceasta este cu adevărat inima Romei! În jurul lui Palatinus trebuie să construim zidul, pentru a cinsti vatra care ne-a adăpostit. Zeii vor binecuvânta fapta noastră.

— Prostii! îl repezi Remus, cu o asprime care îi uimi pe toţi. Dacă nu poţi asculta vocea raţiunii, cum o să poţi conduce un oraş?

Romulus se strădui să păstreze un ton calm.

— Am făcut o treabă destul de bună până acum, frate, adunând o armată şi conducând-o în luptă.

— Conducerea unui oraş va fi cu totul altceva. Eşti atât de neghiob, că nu poţi pricepe una ca asta?

— Tu cutezi să mă numeşti pe mine neghiob, Remus? N-am fost eu prostul care s-a lăsat prins de Amulius şi a avut nevoie să fie salvat.

— Cum îndrăzneşti să-mi arunci asta în faţă? Sau îţi place să-mi aminteşti de orele pe care le-am petrecut suferind inutil, pentru că tu pierdeai vremea aici, în Roma?

— Nedrept, frate! Nu-i adevărat!

— Şi pentru că tu l-ai sugrumat pe Amulius, tu porţi coroana în fiecare zi, deşi ai promis că o vom împărţi în mod egal.

— Despre asta era vorba? Ia-o! Poart-o! Romulus îşi smulse coroana de fier de pe cap, o aruncă la pământ şi se îndepărtă furios. Pinarius fugi după el.

În copilărie, gemenii nu se certau niciodată. Acum păreau să se certe tot timpul, iar disputele lor erau pe zi ce trece mai înflăcărate. Încă de mic, Romulus fusese mai încăpăţânat şi mai năvalnic, iar Remus era cel care îşi tempera fratele. Dar supliciul pe care îl îndurase în captivitate îl schimbase în anumite privinţe. La trup nu se însănătoşise pe deplin; încă mergea şchiopătând uşor. Mai mult decât atât, temperamentul său calm îl părăsise; devenise la fel de iute la mânie ca fratele său. Şi Romulus se schimbase de când cu întâmplarea de la Alba Longa. Era la fel de îndrăzneţ ca înainte, dar mai disciplinat şi mai hotărât, mai încrezător în sine şi mai arogant ca niciodată.

La Alba, Remus trecuse prin supliciul lui Amulius; Romulus se bucurase de primirea triumfală şi de satisfacţia de a-şi fi salvat fratele. Unul fusese victima, iar celălalt, eroul. Această deosebire crease o ruptură între cei doi, mică la început, dar care se lărgea constant. Potitius ştia că cearta la care tocmai asistase nu avea legătură cu zidul, ci cu un rău teribil care se petrecuse între cei doi gemeni, căruia niciunul nu putea să-i dea nume şi pe care nu ştiau cum să-l îndrepte.

Coroana aruncată aterizase la picioarele lui Potitius. Acesta se aplecă să o ridice din iarbă şi rămase surprins de cât de grea era. I-o oferi lui Remus, care o luă, dar nu şi-o puse pe cap.

— Problema asta cu zidul trebuie rezolvată o dată pentru totdeauna, spuse Remus încet, uitându-se fix la coroană. Tu ce părere ai, Potitius? Văzu privirea încurcată a prietenului său şi râse cu tristeţe. Nu, nu-ţi cer să iei partea unuia dintre noi, îţi cer doar sfatul de *haruspex*. Cum am putea să rezolvăm această problemă, consultând voinţa zeilor?

O umbră trecu pe deasupra lor. Potitius ridică privirea şi văzu un vultur care zbura în înaltul cerului.

— Cred că ştiu o cale, spuse el.

***

Întrecerea se ţinu a doua zi. Nu Potitius o numise astfel, ci gemenii, fiindcă aşa o considerau. În ochii lui Potitius, era un ritual solemn, pentru care avea nevoie de toată înţelepciunea pe care o acumulase în Tarquinia.

Ritualul se desfăşura simultan pe cele două coline intrate în întrecere. Romulus stătea într-un punct înalt de pe Palatinus, cu faţa spre nord; alături de el se afla Pinarius, în calitatea sa de preot al lui Hercules. Remus stătea pe Aventinus, împreună cu Potitius, cu faţa spre sud. În fiecare punct fusese înfiptă o sabie de fier, ca după umbra ei să se poată stabili momentul exact al amiezii. La o distanţă fixă de lamă fusese făcut un semn în pământ, pentru a stabili, după mişcarea umbrei făcute de lamă, trecerea unei anumite perioade de timp. În acel interval de timp, fiecare frate şi preotul său aveau să se uite pe cer, după vulturi. Preoţii ţineau socoteala fiecărui vultur văzut, făcând un semn pe pământ cu suliţa.

De ce vulturi? Potitius le dăduse următoarea explicaţie celor doi fraţi:

— Vulturul este o pasăre sacră pentru Hercules, care se bucura întotdeauna la vederea unuia. Între toate creaturile, este inofensiv; nu le face rău nici recoltelor, nici pomilor fructiferi, nici vitelor. Nu ucide şi nu face rău niciunei vietăţi, hrănindu-se doar cu stârvuri, dar nici atunci nu fură de la alte păsări, pe când ulii, şoimii şi bufniţele atacă şi ucid chiar şi păsările de acelaşi neam cu ele. Dintre toate păsările, este văzut cel mai rar şi puţini pot spune că au văzut un pui de vultur. Din acest motiv, etruscii cred că vulturii vin dintr-o altă lume. Aşadar, să lăsăm ca numărătoarea vulturilor să ne facă cunoscută voinţa zeilor cu privire la aşezarea oraşului Roma.

Sosi amiaza. Pe Aventinus, Remus ridică mâna şi arătă spre cer.

— Uite unul!

Potitius încercă să nu zâmbească. Pregătirea lui de *haruspex* îl învăţase să recunoască fiecare specie de pasăre de la mare distanţă.

— Cred că e un şoim, Remus.

Remus îşi miji ochii.

— Aşa e.

Continuară să privească cerul. Timpul părea să se scurgă foarte încet.

— Văd unul, acolo, spuse Potitius. Remus îi urmări privirea şi încuviinţă. Potitius făcu un semn în pământ cu suliţa.

— Şi uite încă unul acolo! strigă Remus. Potitius încuviinţă şi mai făcu un semn.

Şi tot aşa, până când umbra lamei ajunse la semnul care anunţa sfârşitul întrecerii. Pe pământ erau şase linii, pentru cei şase vulturi văzuţi de Remus. Acesta zâmbi şi bătu din palme, mulţumit. Potitius căzu de acord că era un număr însemnat, ceea ce era de bun augur.

Coborâră de pe Aventinus. Stabiliseră să se întâlnească cu Romulus şi Pinarius în dreptul podeţului peste Spinon, dar, după o aşteptare îndelungată, Remus îşi pierdu răbdarea. O luă spre

Scara lui Cacus, urmat de Potitius. În urcare, Remus se împiedică de câteva trepte. Potitius observă că prietenul său şchiopăta foarte rău în ziua aceea. Îi găsiră pe Romulus şi pe Pinarius aşezaţi pe trunchiul unui copac prăbuşit, nu departe de locul unde se ţinuse întrecerea. Cei doi vorbeau şi râdeau, foarte binedispuşi.

— Trebuia să ne întâlnim la Spinon, spuse Remus. De ce sunteţi încă aici?

Romulus se ridică, cu un zâmbet larg.

— De ce-ar trebui ca regele Romei să părăsească inima regatului său? Ţi-am spus că Palatinus este inima Romei, iar astăzi zeii ne-au arătat că sunt de acord.

— Ce vrei să spui?

— Du-te să vezi cu ochii tăi. Romulus îi indică locul unde Pinarius însemnase pământul.

Când Potitius văzu numărul semnelor, i se tăie răsuflarea.

— Imposibil! murmură el.

Erau atât de multe linii, încât nu puteau fi numărate dintr-o privire. Remus le numără cu glas tare: „… zece, unsprezece, douăsprezece. Douăsprezece!” Se răsuci să-l privească pe Romulus în faţă.

— Vrei să spui că ai văzut doisprezece vulturi, frate?

— Da, aşa e.

— Nu erau vrăbii sau ulii sau şoimi?

— Erau vulturi, frate, pasărea sacră a lui Hercules şi cea mai rară. În intervalul de timp stabilit, am văzut şi am numărat doisprezece vulturi pe cer.

Remus deschise gura să spună ceva, dar nu scoase o vorbă, uluit. Potitius se uită ţintă la Pinarius.

— Este adevărat, vere? Ai verificat numărătoarea cu ochii tăi? Tu ai făcut fiecare semn pe pământ? Ai săvârşit ritualul deschis şi cinstit înaintea zeilor, aşa cum se cuvine din partea unui preot al lui Hercules?

Pinarius îl privi cu răceală.

— Bineînţeles, vere. Totul s-a făcut aşa cum trebuie. Romulus a văzut doisprezece vulturi, iar eu am făcut douăsprezece semne. Câţi vulturi a văzut Remus?

Dacă Pinarius minţea, atunci şi Romulus minţea, înşelându-şi fratele cu zâmbetul pe buze. Potitius îl privi pe Remus, care se întunecase la faţă şi clipea iute. De când fusese supus la cazne de Amulius, chipul lui Remus avea uneori contracţii violente, dar de data asta era altceva. Remus încerca să-şi stăpânească

lacrimile. Clătinând din cap, incapabil să vorbească, se îndepărtă în grabă, şchiopătând foarte rău.

— Câţi vulturi a văzut Remus? întrebă din nou Pinarius.

— Şase, murmură Potitius.

Pinarius dădu din cap.

— Atunci voinţa zeilor este clară. Nu eşti de acord, vere?

***

Când, mai târziu, Romulus îl luă deoparte şi îi ceru sfatul, în calitatea lui de *haruspex*, cu privire la hotarele cetăţii, Potitius i se împotrivi. Puţin lipsi să-l acuze pe Romulus că minţise, dar Romulus i-o luă înainte. Fără să recunoască minciuna, îi risipi îndoielile lui Potitius cu privire la numărătoarea vulturilor. Avuseseră o neînţelegere, disputa trebuia rezolvată cumva, o rezolvaseră, iar acum trebuia să meargă toţi mai departe.

Linguşindu-l cu subtilitate, Romulus îl convinse pe Potitius că participarea lui era esenţială pentru ritualul de întemeiere a cetăţii. Exista o cale dreaptă şi o cale greşită de a face un astfel de ritual şi, desigur, spre binele locuitorilor Romei şi al urmaşilor acestora, totul trebuia făcut după voinţa zeilor – şi cine era mai de încredere când venea vorba de aflarea voinţei lor decât Potitius? Romulus îşi exprimă dorinţa sinceră ca Remus să ia parte în mod egal la ritual şi îl convinse pe Potitius să joace rolul de conciliator între ei.

Graţie lui Potitius, când veni ziua să se stabilească pomerium-ul – hotarul sacru al noului oraş –, totul a fost făcut cum se cuvine, amândoi fraţii fiind prezenţi la ceremonie.

Ritualul se desfăşură respectând tradiţiile străvechi moştenite de la etrusci. În locul indicat de Potitius ca fiind centrul colinei Palatinus şi, prin urmare, centrul noului oraş, Romulus şi Remus săpară o groapă adâncă, cu o cazma pe care o treceau de la unul la altul. Toţi cei care doreau să fie locuitori ai cetăţii veneau pe rând şi aruncau un pumn de pământ în groapă, spunând: „Iată un pumn de pământ din…” şi rosteau numele locului de unde veneau. La ritual participau atât cei care se trăgeau din familii ce locuiau în Roma de mai multe generaţii, cât şi nou-veniţii, iar amestecul pământului simboliza contopirea cetăţenilor. La ceremonie luă parte chiar şi tatăl lui Potitius, în pofida îndoielilor sale în privinţa gemenilor, aruncând în groapă un pumn de pământ pe care îl luase din faţa colibei sale.

După ce groapa s-a umplut, în pământul acela a fost ridicat un altar de piatră. Potitius îl invocă pe zeul cerului, Jupiter, tatăl lui Hercules, să-şi aplece privirea asupra întemeierii cetăţii. Romulus şi Remus îi invitară pe Mavors şi pe Vesta să fie martori – pe zeul războiului, despre care se spunea că ar fi fost tatăl lor, şi pe zeiţa focului, în slujba căreia intrase presupusa lor mamă, Rhea Silvia.

Ceva mai devreme, gemenii încercuiseră colina Palatinus, stabilind cel mai bun traseu pentru ridicarea fortificaţiilor. Acum coborâră la poalele dealului, unde îi aşteptau un taur şi o vacă de culoare albă, înjugaţi la un plug de bronz. Făcând cu rândul, fraţii arară o brazdă continuă care marca hotarul noii cetăţi. În timp ce unul ara, celălalt mergea alături de el şi purta coroana de fier. Romulus începu brazda, iar Remus ară ultima porţiune, unind capătul brazdei de începutul ei.

Mulţimea care le urmărise fiecare pas aplauda, râdea şi plângea de bucurie. Gemenii îşi ridicară braţele epuizate spre cer, apoi se întoarseră unul spre celălalt şi se îmbrăţişară. În clipa aceea, lui Potitius i s-a părut că gemenii erau cu adevărat iubiţi de zei şi că nicio putere pământească n-ar fi putut să-i doboare.

În ziua aceea, în luna care avea să fie numită mai târziu Aprilis, în anul care avea să fie cunoscut mai târziu drept 753 î.H., s-a născut cetatea Romei.

***

Înălţarea fortificaţiilor începu pe dată. Comparate cu zidurile grandioase care se ridicaseră în alte părţi ale lumii, precum cele ale Troiei antice, acesta era un proiect foarte modest. Ar fi fost imposibil să se ridice ziduri din blocuri de piatră, fiindcă nu dispuneau de cariere din care să extragă piatra, de meşteri pietrari care să le dea formă blocurilor şi să le îmbine cum trebuie şi nici de arhitecţi care să fie în stare să proiecteze asemenea lucrări. Noua cetate urma să fie apărată de o reţea de şanţuri, parapete de pământ şi ţăruşi de lemn. În unele locuri, panta abruptă a dealului putea să asigure şi ea apărarea necesară.

Aşa modeste sau chiar primitive, cum i s-ar fi părut unui despot grec sau unui constructor de temple egiptean, primele fortificaţii ale Romei erau o iniţiativă fără precedent în regiunea celor Şapte Coline. Pentru mâna de lucru, Romulus şi Remus apelară la locuitorii Colinei Refugiului, care luaseră parte la jafuri împreună cu ei, precum şi la tinerii din regiune, cu care copilăriseră. Doar câţiva dintre ei aveau experiența necesară pentru a duce la bun sfârşit sarcinile atribuite de gemeni. Greşelile frecvente şi eforturile irosite generau certuri aprinse.

De fiecare dată când ceva mergea rău, Romulus, spre deosebire de Remus, îşi pierdea mai uşor cumpătul. Ţipa la muncitori, îi ameninţa şi, uneori, chiar îi lovea. Cu cât aceştia protestau mai tare că nu au nicio vină, cu atât se înfuria Romulus mai rău, în timp ce Remus se ţinea deoparte şi urmărea răbufnirile fratelui său cu un amuzament abia disimulat. La început, lui Potitius i se păruse că lucrurile încep să revină la normal, ştiut fiind că, dintre cei doi, Romulus era mai iute la mânie, iar Remus, mai temperat; dar, după ce această scenă se repetă de mai multe ori – ceva mergea rău la fortificaţii, Romulus îşi ieşea din fire, muncitorii îşi susţineau nevinovăţia, iar Remus asista în tăcere de pe margine – Potitius începu să devină suspicios.

Nu era singurul. Pinarius era şi el prezent zi de zi la locul construcţiei şi puţine lucruri treceau neobservate de el. Într-o după-amiază, îl luă deoparte pe Potitius.

— Vere, situaţia asta nu mai poate continua. Cred c-ar trebui să vorbeşti cu Remus, asta în cazul în care nu sunteţi mână-n mână.

— Despre ce vorbeşti, Pinarius?

— Până acum, nu i-am spus nimic lui Romulus despre bănuielile mele, fiindcă nu vreau să creez alte conflicte între gemeni.

— Vorbeşte desluşit! îl îndemnă Potitius.

— Foarte bine. Au fost prea multe probleme cu ridicarea acestor fortificaţii. Oamenii nu sunt constructori pricepuţi, dar nu sunt nici proşti, nici nu sunt toţi atât de nepăsători şi de laşi încât să nu-şi asume niciunul răspunderea pentru o greşeală nevinovată. Totuşi, greşelile continuă să apară şi nimeni nu-şi asumă vina. Romulus este pe zi ce trece mai irascibil, pe când Remus abia îşi stăpâneşte râsul. O mică glumă nevinovată e una, dar trădarea intenţionată e cu totul altceva.

— Vrei să spui că cineva sabotează construcţia?

— Poate că nu e decât un şir de glume proaste, făcute pentru a-l scoate din sărite pe Romulus, dar răul merge mai departe de atât. Romulus e pus într-o lumină cât se poate de proastă. Autoritatea lui e subminată. Moralul oamenilor e la pământ. O persoană foarte isteaţă se află în spatele acestor întâmplări. Este cumva vorba de tine, vere?

— Bineînţeles că nu!

— Atunci, de cine? O persoană apropiată de Remus – care îi poate vorbi liber – ar trebui să discute foarte serios această problemă cu el. Nu eu; în ochii lui, eu sunt omul lui Romulus. Ai putea să vorbeşti tu cu el, vere?

— Şi să-l acuz de trădare?

— Foloseşte ce cuvinte crezi de cuviinţă, dar ai grijă ca Remus să priceapă că situaţia asta trebuie ia sfârşit.

***

Dar când Potitius îi prezentă problema lui Remus – alegându-şi cu grijă cuvintele şi vorbind pe ocolite, fără să-l acuze de nimic, dar sugerând că cineva împiedică buna desfăşurare a lucrărilor – Remus nici nu vru să audă.

— Cine să facă aşa ceva? Mie nu-mi vine în cap nicio persoană. Oare te-ai gândit, bunule Potitius, că întreaga construcţie ar putea fi blestemată? Dacă există o voinţă care i se împotriveşte, n-ar putea fi vorba de voinţa zeilor?

Potitius dădu din cap.

— Am făcut tot ce trebuia pentru a le împăca pe *numina* şi pentru a invoca binecuvântarea zeilor. Chiar voi i-aţi invocat pe Mavors şi pe Vesta…

— Da, dar divinaţia s-a făcut oare cum trebuia?

Potitius se simţi insultat.

— Întrecerea pentru numărătoarea vulturilor a fost plănuită corect. Am pus în aplicare fiecare principiu de divinaţie pe care l-am învăţat în Tarquinia.

— Nu-ţi găsesc nicio vină ţie, Potitius, sau priceperii tale de *haruspex*. Dar mă-ntreb şi te-ntreb, oare numărarea vulturilor a fost făcută cu bună-credinţă? Dacă nu, atunci alegerea colinei Palatinus s-a întemeiat pe o minciună, iar cetatea înălţată de fratele meu Romulus este o insultă adusă zeilor, care, după cum se vede, au căile lor prin care-şi fac cunoscută voinţa.

Potitius dădu din cap.

— Dar dacă asta crezi tu, Remus…

— N-am spus că o cred, doar am sugerat că există o asemenea posibilitate, cel puţin la fel de credibilă ca cea pe care ai sugerat-o tu, că cineva face rău intenţionat. Te întreb din nou, Potitius: Cine ar face un asemenea lucru? Cine ar dori să stârnească atâtea conflicte şi ar avea îndrăzneala şi viclenia să o facă?

Remus ridică dintr-o sprânceană şi îi zâmbi cu blândeţe, ca să-i arate că, în ceea ce îl privea, ideea prietenului său era o chestiune închisă, dar în mintea lui Potitius, mai neliniştită ca niciodată, încolţi altă suspiciune. Acum era sigur că Remus nu făcuse nimic să împiedice construcţia, chiar dacă îl încerca o bucurie amară la vederea tulburării fratelui său. Dacă exista totuşi un intrigant printre ei, o persoană care una spunea şi alta făcea, care părea să aibă întotdeauna motivaţiile lui tainice, oare persoana aceea nu era vărul lui, Pinarius?

Potitius nu spuse nimic despre această nouă suspiciune. Se hotărî să cerceteze şi să aştepte, păstrând tăcerea până se limpezeau apele. Mai târziu avea să-şi dorească să fi vorbit pe faţă, nu doar cu Remus, ci şi cu Romulus; dar poate că nimic din ceea ce ar fi făcut n-ar fi putut schimba mersul lucrurilor.

***

Veni vara şi, odată cu ea, zilele lungi şi fierbinţi. Lucrul la fortificaţii înainta cu încetineală şi cu nenumărate piedici. Oamenii erau obosiţi de la munca asiduă şi neliniştiţi; voiau să reia atacurile. Într-o zi fierbinte şi umedă, când nervii erau deja întinşi la maxim, se petrecu cea mai mare dintre nenorociri.

Oamenii lucrau la o porţiune a perimetrului unde terenul era în mare parte plat, necesitând fortificaţii însemnate. Mai întâi, construiră un zid de ţăruşi, pe secţiuni. Fiecare secţiune era alcătuită din ţăruşi ascuţiţi puşi unul lângă altul şi legaţi cu nişte curele de piele. Apoi săpară un şanţ îngust, în care puseră secţiunile de ţăruşi una lângă alta. După ce umplură şanţul cu pământ bătătorit, zidul era de neclintit, dar Romulus nu era mulţumit de înălţimea lui. Multe dintre trunchiurile şi crengile folosite abia depăşeau înălţimea unui om şi după ce fuseseră îngropate în şanţ erau şi mai joase; dacă cineva ar fi adus nişte grohotiş

la baza lui sau o grămadă de cadavre, un atacator cu picioare lungi, care s-ar fi încumetat să sfideze pericolul, ar fi putut să sară peste ţăruşi. Romulus hotărî că pe acea secţiune mai trebuia un rând de apărare, aşa că porunci să se sape un şanţ în exterior, adânc până la genunchi, care să fie umplut cu ţepuşe.

Săpatul era sarcina pe care oamenii o detestau cel mai tare, mai ales în pământul tare, uscat de soare. Erau lac de sudoare, bombăneau şi îşi spuneau ce bine ar fi fost să se urce pe cai şi să călărească cu vântul cald bătându-le în faţă, în căutare de prăzi, vărsare de sânge şi femei.

Dintr-odată, mai întâi în câteva locuri, apoi de-a lungul întregului şanţ, valul de pământ dintre zid şi şanţul exterior începu să se sfărâme. Săpaseră prea aproape de ţăruşi. Pământul bătătorit care susţinea zidul cedă, iar acesta se prăbuşi peste oamenii care săpau şanţul.

Romulus era în apropiere, discutând cu Remus, Potitius şi Pinarius despre următoarea secţiune a fortificaţiilor. La auzul ţipetelor îngrozite, o luară cu toţii la fugă. Priveliştea oamenilor disperaţi, prinşi sub zidul prăbuşit, era înfricoşătoare. Zidul era prea greu şi nu putea fi ridicat. Salvatorii începură să-l demonteze, tăind legăturile de piele cu cuţitele şi scoţând ţăruşii unul câte unul. Unii muncitori erau răniţi grav, având degetele zdrobite, oasele rupte şi capetele sparte. Îşi duceau mâinile la răni şi gemeau de durere.

În mijlocul haosului, Potitius văzu că Pinarius îl luase pe Remus deoparte şi că îi şoptea ceva la ureche. Potitius nu mai văzuse niciodată atâta furie pe chipul lui Remus. Oare ce-i spunea Pinarius?

Se apropie şi îl auzi pe Pinarius rostind şoptit:

— N-a fost nicio clipă ideea mea, ţi-o jur! Romulus a insistat, iar mie mi-a fost frică să-l refuz…

— Ştiam eu! strigă Remus. Am avut o bănuială, dar până-n clipa asta n-am fost sigur. Mincinosul! Îl împinse pe Pinarius într-o parte şi, cu cuţitul în mână, se îndreptă cu paşi mari spre fratele lui. Romulus, care îngrijea un muncitor rănit, se ridică şi îl văzu venind către el. Se albi la vederea expresiei de pe chipul lui Remus şi sări înapoi.

Remus nu îl atacă, ci arătă cu cuţitul spre zidul căzut.

— Acum ai văzut, frate, unde au dus uneltirile şi minciunile tale? Eşti fericit acum?

Romulus îl privi împietrit.

— Te-ai plâns că zidul nu este destul de înalt, spuse Remus. Priveşte-l acum! Oricine ar putea să sară peste el, chiar şi un om care şchiopătează. Îşi luă avânt şi sări peste zidul căzut, apoi se întoarse şi-l luă peste picior pe Romulus. La ce foloseşte un zid dacă nu stă în picioare? Şi de ce nu vrea să stea? Pentru că zeii îşi bat joc de tine, frate. I-ai mâniat. Poţi să mă minţi pe mine, poţi să minţi pe

toată lumea din Roma, dar nu poţi să-i păcăleşti pe zei. Ei râd de tine, frate, aşa cum râd şi eu!

— Zeii sunt de partea mea! strigă Romulus. Tu eşti cel care mi-a distrus munca grea. Cum îndrăzneşti să mă trădezi, să unelteşti pe la spatele meu, iar apoi să dai vina pe zei? Cum îndrăzneşti să râzi de mine? strigă Romulus cu mânie, luând o cazma şi năpustindu-se asupra fratelui său.

Forţa fizică a gemenilor era asemănătoare, aşa că lupta nu avea să se sfârşească rapid. De când fusese torturat, Remus devenise mai slab, dar mânuia o armă superioară. Furia lui Romulus îl făcea mai neîndemânatic, fiind vulnerabil în faţa cuţitului lui Remus. Tăieturile piezişe pe care le primi îl făcură mai furios, dar şi mai nesăbuit, iar durerea îi slăbea puterile. De câteva ori, reuşi să-l lovească cu putere pe Remus cu cazmaua, peste umeri şi picioare, doborându-l, dar Remus se ridică iute, îşi recăpătă echilibrul şi continuă să mânuiască cuţitul cu îndemânare. În cele din urmă, Romulus reuşi să-l lovească peste mână, iar cuţitul zbură cât colo.

Romulus ridică cazmaua, pregătindu-se să-l lovească cu toată puterea pe fratele său lipsit de apărare. Tuturor celor care îi priveau li se tăie răsuflarea, dar, în loc să lovească, Romulus scoase un strigăt şi aruncă cazmaua. Se repezi spre Remus, încercând să-l strângă de gât, apoi se rostogoliră amândoi pe pământ.

Potitius îşi duse mâna la piept. Până în clipa aceea, se temuse cu adevărat că unul dintre fraţi l-ar fi putut ucide pe celălalt, dar acum, când îi vedea înlănţuiţi şi luptându-se cu mâinile goale, ştia că mânia li se va risipi şi le va veni mintea la cap. Îşi deschise palmele către cer şi murmură o rugăciune către Hercules. În timp ce şoptea numele zeului, i se păru că-l mai aude rostit cu glas tare de altcineva, aşa că se întoarse şi îl văzu Pinarius, care şi el stătea cu palmele deschise spre cer şi murmura o rugăciune. Oare pentru ce deznodământ se ruga Pinarius?

Gemenii se rostogoleau pe pământ. Când unul, când celălalt părea să fie în avantaj, lovindu-se cu sălbăticie, încercând să se sugrume şi să-şi scoată ochii.

În ziua aceea, era rândul lui Remus să poarte coroana de fier. Era potrivită strâns. Rămase pe capul său în timpul bătăliei, până când Romulus se întinse după ea şi o smulse de pe fruntea fratelui său. Remus scoase un ţipăt şi încercă să i-o smulgă înapoi. Fiecare apucă coroana cu amândouă mâinile. O răsuciră pe toate părţile, până căzură în genunchi, fiecare trăgând cu toată puterea de cercul de fier, care părea suspendat între ei. Încheieturile li se albiră. Din degete le picura sânge, care păta coroana în roşu.

Remus slăbi strânsoarea, îşi pierdu echilibrul şi căzu pe spate. Romulus căzu şi el pe spate, dar reveni iute în genunchi. Înainte ca Remus să se poată ridica, Romulus ridică coroana deasupra capului şi lovi apoi cu sete.

Potitius, care nu încetase să se roage cu ardoare, auzi sunetul de os sfărâmat sub carnea zdrobită. Era la fel de ascuţit şi de pătrunzător ca cel făcut de o creangă ruptă într-o zi de iarnă. Lovitura aplicată în capul lui Remus fusese atât de puternică, încât făcuse o gaură de dimensiunea unui pumn în craniul acestuia.

Romulus respira cu greutate, tremurând de epuizare. Se uită o clipă la chipul distrus al fratelui său, apoi se ridică, împleticindu-se. Îşi potrivi pe cap coroana însângerată. Înconjură trupul fratelui său, împiedicându-se şi târşâindu-şi picioarele ca un om beat şi holbându-se la cercul de chipuri şocate din jurul său.

Arătă către Remus.

— Iată! Vedeţi cu toţii? Asta va păţi orice bărbat care va îndrăzni să sară peste zidurile mele!

Unii oftară. Alţii vărsară lacrimi. Câţiva, cei mai nemiloşi şi mai însetaţi de sânge dintre vagabonzii care veniseră la Roma să caute Refugiu, mormăiră aprobator. Potitius auzea în fundal vaietele bărbaţilor care se aflau încă prinşi sub zidul căzut.

I se împăienjeni privirea şi îl luă cu ameţeală. Momentul părea ireal. Cumva, lumea aşa cum o cunoştea dispăruse, iar acest coşmar îi luase locul.

Romulus se opri brusc. Umerii i se lăsară în jos. Privirea îi coborî pe braţ până la degetul arătător însângerat, apoi se uită în jos la chipul zdrobit al fratelui său. Pieptul începu să i se ridice şi să coboare convulsiv. Îşi dădu capul pe spate, căzu în genunchi şi scoase un urlet cum niciunul dintre cei prezenţi nu mai auzise vreodată. Oamenii îşi acoperiră urechile ca să nu-l mai audă.

Auzind urletul, lui Potitius i se păru că inima încetase să-i mai bată, iar sângele îi îngheţase.

Romulus se prăbuşi peste cadavrul fratelui său, plângând fără oprire.

Potitius îşi feri privirea. Se pomeni privindu-l pe Pinarius, care urmărea fără să clipească spectacolul durerii lui Romulus. Potitius era mai convins ca niciodată că trăieşte un coşmar, căci cum altfel ar fi putut cineva să se uite la grozăvia pe care o făcuse Romulus şi să reacţioneze aşa cum o făcea Pinarius, cu un zâmbet slab?

***

Remus a fost îngropat în vârful Colinei Aventinus, în locul de unde cercetase cerul, în căutare de vulturi. Potitius supraveghease ritualurile funerare. Romulus stătuse lângă participanţii îndoliaţi. Nu plânsese. Nu scosese o vorbă; Potitius fusese cel care rostise elogiul lui Remus. Într-adevăr, Romulus nu avea să mai vorbească niciodată despre fratele său, iar după funeralii nu mai permise nimănui să rostească numele lui Remus în prezenţa sa.

În mod curios, aşa cum observă toată lumea, după moartea lui Remus, şirul de ghinioane se opri. Construcţia fortificaţiilor continuă fără alte impedimente, iar marele proiect a fost finalizat curând.

Oare Remus îl minţise pe Potitius când îşi negase implicarea în problemele apărute? Nu. Potitius credea că altcineva fusese responsabil şi se oprise după moartea lui Remus, pentru a lăsa impresia că acesta fusese vinovatul. Aceeaşi persoană uneltise ca să otrăvească mintea lui Romulus împotriva fratelui său şi îl instigase în acelaşi fel pe Remus împotriva lui Romulus, spunându-i în ziua morţii sale că întrecerea vulturilor fusese o înşelătorie.

Dar Potitius nu avea cum să dovedească aceste suspiciuni, iar fără dovezi, ideile lui nu valorau nimic; influenţa sa asupra regelui se diminuase. După moartea lui Remus, Romulus se bizui mai mult ca niciodată pe sfaturile lui Pinarius.

La îndemnul lui Pinarius, Romulus, ca rege al Romei, îşi asumă din ce în ce mai multe îndatoriri religioase care priveau cetatea

— Sarcini pe care altfel le-ar fi îndeplinit Potitius. Potitius rămase preot al lui Hercules şi îngrijitor al Altarului Suprem, continuând tradiţia strămoşilor săi; din când în când, regele Romulus mai apela la priceperea sa de *haruspex*, dar, cel mai adesea, el era cel care citea pe cer semnele voinţei zeilor, şi nu Potitius. Şi de ce nu? Romulus era şi el fiul unui zeu.

Anul 717 î.H.

Romulus nu avea decât optsprezece ani când întemeie cetatea şi deveni regele ei. După treizeci şi şase de ani, era încă regele Romei.

Se realizaseră multe în acei ani. Se purtaseră numeroase bătălii. Cele mai multe fuseseră atacuri sporadice, pentru a captura prăzi de la vecini şi pentru a dovedi superioritatea lui Romulus asupra altor bărbaţi care se proclamau regi. Lupte mai însemnate se purtaseră în ultima vreme cu cetatea vecină Veii, care încerca să pună stăpânire pe păturile de sare de la gura Tibrului şi să preia controlul asupra negoţului cu sare. Prin forţa armelor, Romulus îi obligă pe locuitorii din Veii să renunţe la pretenţiile lor, impunând supremaţia Romei ca centru de negoţ al sării şi îi asigură astfel prosperitatea. Dar cetatea Veii pierduse doar o bătălie, urmând să poarte războaie cu Roma de-a lungul a multe generaţii.

Li se ridicaseră altare multor zei şi zeiţe şi se construiseră temple. Primul templu al Romei a fost construit de Romulus, pe Colina Refugiului, fiind închinat regelui zeilor, Jupiter. Era o construcţie mică din lemn, de formă dreptunghiulară – cea mai lungă latură a sa măsura doar 15 paşi, iar faţada era foarte simplă, cu un fronton neornamentat susţinut de doi piloni. Nu conţinea nicio statuie, doar un altar, dar găzduia trofeele de război pe care Romulus le prădase de la alţi regi.

În onoarea mamei sale, Rhea Silvia, construi un templu închinat zeiţei Vesta. Era o clădire rotundă, cu pereţi din nuiele şi acoperiş de stuf; avea o formă asemănătoare cu cea a colibei în care crescuse Romulus, dar era mult mai mare. Înăuntru, într-o vatră, ardea flacăra sacră, îngrijită de preotese fecioare. În onoarea lui Mavors, tatăl său, înălţă un altar pe câmpia întinsă delimitată de braţul Tibrului, care constituia un bun teren de antrenament pentru soldaţii săi.

Aşa cum fortificase colina Palatinus, Romulus fortifică în cele din urmă şi Colina Refugiului şi colina Aventinus, îndeplinind în acest fel dorinţa fratelui său. Asană lacul mlăştinos care alimenta Spinonul şi îl acoperi cu pietriş şi cu pământ. Valea astfel creată, accesibilă dinspre toate cele Şapte Coline, deveni de la sine răscruce şi loc de întâlnire; i se spunea Forumul.

Romulus îşi ridică o locuinţă regală, mai mare şi mai impozantă decât casa lui Amulius din Alba. Coliba în care crescuse a fost declarată loc sacru, ca să fie transmisă posterităţii în forma sa sărăcăcioasă, care să reflecte originile fondatorului. Copacul sub care fusese alăptat a fost, de asemenea, declarat sacru, decretându-se ca în acel loc să se afle mereu un smochin care să se numească *ruminalis* sau copacul alăptării.

Ca să-şi răsplătească cei mai viteji războinici şi cei mai devotaţi susţinători, Romulus puse bazele unui grup de elită numit Senatul. Celor o sută de membri ai acestuia le acordă anumite privilegii şi le delegă sarcini deosebite. Potitius se afla printre senatorii de frunte. La fel şi Pinarius.

Romulus făcu modificări şi adăugiri în calendarul festivităţilor. Paliliile se celebrau din vremuri străvechi în fiecare primăvară; cum cădeau în preajma festivităţii organizate în cinstea fondării Romei, Paliliile deveniră şi o sărbătoare a naşterii cetăţii. Doar oamenii trecuţi de cincizeci de ani, ca Potitius, îşi mai aminteau de vremurile când Paliliile erau o festivitate în sine, fără nicio legătură cu fondarea Romei.

Alergarea puilor de lup devenise, de asemenea, un eveniment anual, care pe Potitius îl amuza foarte tare. Cât de tare se împotrivise bătrânul său tată acestei idei! În fiecare iarnă, la aniversarea momentului în care Romulus, Remus şi Potitius alergaseră dezbrăcaţi pe cele Şapte Coline, romanii celebrau Lupercalia, o festivitate în onoarea zeului turmelor, Lupercus. Era sacrificată o capră. Tinerii fii ai senatorilor alergau dezbrăcaţi, dar în loc să se acopere cu piei de lup şi să învârtă fâşii din blănuri de lup, purtau fâşii din blana caprei sacrificate. Tinerele îşi ofereau încheieturile mâinilor pentru a fi lovite, convinse fiind că atingerea blănii sacre le sporea fertilitatea; şi, desigur, la nouă luni după Lupercalia, se năşteau o mulţime de copii. Ritualul, care începuse ca o sărbătoare a fiarelor pădurii, celebra acum turmele, aşa cum i se cădea unui popor civilizat, care locuia într-o cetate îngrădită, sub conducerea unui rege.

Alte tradiţii rămaseră neschimbate în decursul îndelungatei domnii a regelui. Festinul lui Hercules se ţinea în fiecare an la Altarul Suprem, aşa cum se întâmpla de generaţii, cu Pinarii care se prefăceau că ajung târziu la ceremonie şi cu Potitii care revendicau privilegiul de a mânca măruntaiele din ofranda către zeu.

***

Potitius lua parte la Festinul lui Hercules pentru a patruzeci şi patra şi ultima oară din viaţa sa, cu toate că nu avea de unde să ştie. Nepotul său cel mai mare participa pentru prima oară la ritual, fluturând mănunchiul sacru din coadă de bou, ca să ţină muştele departe de Altarul Suprem. Băiatul se descurcase bine. Potitius era mândru de el şi fusese binedispus toată ziua, în pofida căldurii şi a neplăcerii anuale şi inevitabile de a sta în preajma vărului şi tovarăşului său de ceremonie, Pinarius.

Ceremonia luase sfârşit. Potitius se întorsese în coliba sa de pe Palatinus şi se întinsese să tragă un pui de somn. Valeria, soţia lui de mulţi ani, se culcase lângă el, cu ochii închişi. Mâncase pe săturate la ospăţ şi era somnoroasă.

Potitius o privi lung şi se simţi invadat de un sentiment de tandreţe şi de iubire. Avea părul aproape la fel de cărunt şi chipul la fel de zbârcit ca ale lui, dar tot îi făcea plăcere să o privească. Fusese o soţie credincioasă, o mamă înţeleaptă şi răbdătoare şi un bun tovarăş de drum. Cel puţin, se alesese cu ceva de la viaţă: cu Valeria. Sau, mai bine spus: cel puţin, se alesese cu ceva de pe urma lui Romulus, cu Valeria. Şi era mulţumit.

Peste câteva zile, romanii urmau să sărbătorească marele festival din miez de vară, Consualia. Potitius nu se putea gândi la Valeria fără să se gândească la Consualia; nu putea să se gândească la Consualia fără să se gândească la Valeria şi să-şi amintească…

Prima Consualia – care abia mai târziu avea să fie numită aşa – fusese sărbătorită de Romulus la începutul domniei sale, când organizase mai multe întreceri sportive în lunga vale dintre Palatinus şi Aventinus – întreceri de alergări, sărituri, acrobaţii în şa şi competiţii de aruncat pietre. Romulus îi invitase pe vecinii cetăţii să ia parte la întrecerile amicale cu tinerii Romei – era vorba despre membrii unui trib care se numeau sabini şi care se stabiliseră pe cea mai nordică dintre cele Şapte Coline. Sabinii îi spuneau acestei coline Quirinal, după numele celui mai important dintre zeii lor, Quirinus.

Prima Consualia se organizase având drept pretext întrecerile sportive, dar Romulus le rezervase o surpriză vizitatorilor.

Când aflase de planul secret al regelui, Potitius protestase vehement. Ospitalitatea era o lege decretată de zei. Orice preot din orice ţinut ar fi fost de aceeaşi părere: un călător cu gânduri cinstite trebuie întâmpinat întotdeauna cu bucurie, gazda sa având datoria de a-l ocroti. Ceea ce punea Romulus la cale – încurajat,fără îndoială, de sfătuitorul său, Pinarius – încălca toate legile ospitalităţii.

Potitius încercă să-l facă să renunţe la plan, dar regele era de neclintit.

— În Roma sunt prea mulţi bărbaţi şi prea puţine femei, iar în fiecare zi sosesc din ce în ce mai mulţi bărbaţi, susţinu el. Sabinii de pe Quirinal au prea multe femei. I-am făcut o propunere conducătorului lor, Titus Tatius, rugându-l să trimită soaţe pentru oamenii mei, dar m-a refuzat; mamele lor se plâng că romanii sunt prea sălbatici. Ele ar vrea să-şi dea fiicele tot după sabini, fie şi din alte triburi, chiar dacă asta ar însemna să plece de pe Quirinal şi să trăiască cu ei în munţi. Prostii! Oamenii mei au nevoie de femei! Nu sunt destul de buni pentru femeile sabine? Cât despre impietatea acestui plan, află că i-am cerut îndrumare zeului Consus.

— Zeul sfaturilor tainice?

— Da. Şi, prin diferite semne, acesta mi-a arătat aprobarea sa.

Romulus îşi dusese planul la bun sfârşit. Tinerii sabini sosiră să ia parte la întreceri. Bătrânii tribului şi femeile veniră să privească; era uşor de spus care dintre femei erau nemăritate, pentru că matroanele stăteau într-un grup, iar fecioarele, în altul. Toţi sabinii sosiră neînarmaţi, aşa cum se cuvenea din partea unor oaspeţi invitaţi. Începură întrecerile, pe care tinerii sabini le luară în serios, extenuându-se, în timp ce romanii rămaseră în urmă, cruţându-şi forţele. La semnalul lui Romulus, o parte dintre romani captură femeile nemăritate şi le duse în cetatea fortificată, în timp ce restul puse mâna pe arme. Bărbaţii sabini, neînarmaţi şi istoviţi, au fost alungaţi cu uşurinţă.

Dar lucrurile nu au rămas aşa. Titus Tatius, hotărât la început să recupereze femeile, chemă în ajutor rudele din celelalte triburi sabine, dar nu reuşi să adune destui oameni înarmaţi pentru a începe un asediu asupra Romei. Avură loc multe ambuscade; între timp, Romulus îşi încurajă oamenii să curteze femeile captive şi să le cucerească fără să recurgă la forţă. Multe dintre femei se uniră, în cele din urmă, de bunăvoie cu peţitorii lor şi născură copii; până şi cele care erau nefericite în Roma ştiau că nu se pot întoarce la casele lor de pe Quirinal, pentru că ceilalţi sabini le-ar fi considerat dezonorate şi nedemne de căsătorie. În cele din urmă, Titus Tatius se hotărî să accepte starea de fapt şi să pună capăt disputei prin negocieri. Romanii căzură la înţelegere cu familiile femeilor capturate, iar sabinii recunoscură căsătoriile şi acceptară să reia legăturile paşnice. Mai existau resentimente, dar, cu timpul, căsătoriile între membrii celor două grupuri îi apropiară, iar Romulus şi Titus Tatius încheiară o alianţă de lungă durată.

Potitius se împotrivise cu îndârjire planului de a răpi sabinele, până în clipa în care pusese ochii pe Valeria, una dintre fecioarele ţinute împotriva voinţei lor în curtea îngrădită a casei regale. Părea înspăimântată şi nefericită, nefiind cea mai frumoasă dintre sabine, dar o anumită nobleţe a ei îi atrăsese privirea, nemaiputând să-şi ia ochii de la ea. Pinarius observă toată scena şi îi şopti la ureche:

— O vrei, vere? Ia-o, că altfel o iau eu!

Când cei doi bărbaţi se apropiară de ea, Valeria se făcu mică când văzu licărirea rapace din ochii lui Pinarius, dar când dădu cu ochii de Potitius, care părea la fel de nefericit ca ea, chipul îi fu luminat de o emoţie complet diferită. În clipa aceea, între cei doi s-a format o legătură care avea să dureze toată viaţa. Dintre toate femeile sabine, Valeria fusese prima care se luase de bunăvoie cu unul dintre răpitori. Din unirea lor se născu primul copil al unui roman cu o sabină.

Romulus se căsători şi el cu o sabină pe nume Hersilia. Căsnicia lor a fost una fericită, dar stearpă. Potitius, care a avut mulţi copii, se întreba dacă zeii îl blestemaseră pe Romulus să rămână fără urmaşi, din cauză că încălcase legile

sacre ale ospitalităţii atunci când le capturase pe femeile sabine. Dacă regele însuşi nutrea asemenea gânduri, nu le rosti niciodată cu glas tare.

În ciuda acestui fapt, Romulus avea convingeri puternice despre căsătorie şi viaţa de familie. Ca rege, transpuse aceste idei în legi. Nicio căsătorie nu putea fi desfăcută, deşi soţul avea dreptul de a-şi ucide soţia dacă aceasta comitea adulter sau bea vin (Romulus credea că băutul vinului le conducea pe femei la adulter). Tatăl avea control absolut asupra copiilor săi şi copiilor, copiilor săi, cât trăia; putea să-i bage ucenici la alţii, să-i arunce în închisoare, să-i bată şi chiar să-i ucidă. Niciun fiu nu ieşea vreodată de sub autoritatea legală a tatălui său. Aceasta era legea lui paterfamilias – capul suprem al familiei care avea să rămână în vigoare la Roma, în această formă absolutistă şi necontestată, timp de multe secole.

La toate acestea medita Potitius acum, gândindu-se la Valeria, la prima Consualia şi la aşa-zisa răpire a sabinelor. Cel puţin se alesese cu ceva de pe urma lui Romulus, cu Valeria…

Lângă el, Valeria dormea. Potitius era sigur de asta, pentru că o auzea sforăind uşor. Cercetându-i chipul şi amintindu-şi toţi anii petrecuţi împreună, se gândi că uniunea lor ar fi fost una fericită chiar şi fără legile aspre ale lui Romulus, iar copiii lor ar fi crescut ascultători şi respectuoşi, indiferent dacă regele ar fi decretat sau nu legea lui paterfamilias. Nici tatăl său nu fusese întotdeauna de acord cu deciziile lui, dar nu ar fi invocat o lege ca să-l pedepsească sau să-i înfrângă voinţa. Ce ştia Romulus – care nu avea niciun fiu şi nicio fiică şi care pretindea că nu este fiul unui muritor – despre creşterea copiilor sau respectul datorat unui tată? Cu toate acestea, lumea care venea după Romulus avea să fie diferită de cea dinaintea lui, din cauza legilor pe care acesta le impusese familiilor romane.

Auzi un ciocănit în uşa colibei. Mişcându-se iute, dar cu grijă, ca să nu o trezească pe Valeria, Potitius se duse să deschidă uşa. Soarele după-amiezii îl orbea şi nu reuşea să vadă decât silueta vizitatorului, aşa că nu-l recunoscu până când acesta nu vorbi.

— Bună ziua, vere.

— Pinarius! Ce faci aici? Festinul a luat sfârşit. Credeam că nu voi fi nevoit să-ţi văd faţa, cel puţin un an!

— Ce cuvinte aspre spui, vere. Nu mă inviţi înăuntru?

— Ce am mai avea să ne spunem?

— Lasă-mă să intru şi o să afli.

Potitius se încruntă, dar se dădu la o parte şi îl lăsă pe Pinarius să intre. Închise uşa.

— Vorbeşte încet. Valeria doarme. În spatele împletiturii de nuiele care le ascundea patul se auzea sforăitul ei uşor.

— M-am uitat bine la ea astăzi, în timpul ospăţului, spuse Pinarius. E încă o femeie frumoasă. Dacă m-aş fi mişcat un pic mai repede decât tine, cu ani în urmă…

— De ce ai venit?

Pinarius îşi coborî şi mai tare glasul.

— Se apropie o schimbare, vere. Unii dintre noi vor supravieţui, alţii, nu.

— Vorbeşte fără înconjur.

— Ai avut întotdeauna neînţelegeri cu regele. I te-ai împotrivit în repetate rânduri, încă de la începutul domniei lui. Dacă ţi-aş spune că domnia lui se apropie de sfârşit, ai vărsa vreo lacrimă?

— Prostii! Romulus este puternic, ca un bărbat la jumătate din vârsta lui. Încă îşi conduce războinicii în lupte, din primul rând. Va ajunge la o sută de ani.

Pinarius suspină şi dădu din cap.

— Chiar n-ai nicio idee despre ce se-ntâmplă, nu-i aşa, vere?

Aşa îi vorbea Pinarius – în ghicitori, cu un amestec de milă şi dispreţ. Dar Potitius înţelese că vărul său era serios şi voia să discute un lucru foarte grav.

— Atunci, spune-mi tu. Ce se-ntâmplă pe la spatele regelui?

— Senatorii sunt nemulţumiţi că regele a devenit prea arogant, că domneşte de prea mult timp, că a adunat toată puterea în mâinile lui şi că abuzează de ea. Ai văzut cum se plimbă pe Palatinus, îmbrăcat cu tunica aia de un roşu aprins şi roba cu margine purpurie, înconjurat de cercul lui de războinici tineri şi aroganţi? Îi numeşte lictori, folosind termenul etrusc pentru gardian regal – tot ce face este de paradă. Ieri, când a binevoit să participe la o întrunire a Senatului, s-a aşezat pe tronul lui fastuos şi ne-a privit de sus, abia acordându-ne atenţie; râdea şi glumea cu lictorii săi. A ciulit urechile doar când a apărut dinaintea lui un pierde-vară, un porcar leneş cu o plângere inventată împotriva unui om respectabil şi avut. Şi cum a judecat Romulus? De partea porcarului şi împotriva senatorului! Nici nu ne veniserăm bine în fire, după aşa o decizie strigătoare la cer, când regele ne-a anunţat că le va împărţi soldaţilor săi un lot de pământ arabil, cucerit de curând, fără să ne consulte – sau să ne dea şi nouă o parte. Ce urmează? Va începe să-şi izgonească din Senat vechii camarazi şi să ne înlocuiască cu porcarii şi haimanalele care au ajuns la Roma ieri?

Potitius râse.

— Romulus iubeşte oamenii de rând, iar ei îl iubesc pe el. Şi de ce n-ar fi aşa? El însuşi a fost crescut de un porcar! Acum trăieşte într-un palat, dar inima lui a rămas în cocina de porci, îşi iubeşte şi soldaţii, iar ei îl iubesc pe el. S-a născut scandalagiu şi agitator al gloatei. Păcat că senatorii au devenit prea lacomi şi

prea graşi ca să păstreze iubirea regelui! Te plângi că e arogant, dar ce-ţi pasă ţie că Romulus se plimbă fălos într-o robă purpurie? Nu-ţi pasă decât să-ţi aperi privilegiile împotriva nou-veniţilor şi a oamenilor de rând, care nu-şi cunosc locul.

Pinarius se încruntă.

— Poate că-i adevărat, vere, dar lucrurile nu mai pot continua aşa. Se apropie ziua judecăţii, o zi înscrisă în calendarul cerurilor.

Potitius protestă.

— Întotdeauna au existat comploturi împotriva lui Romulus, iar Romulus le-a pus capăt de fiecare dată. Vrei să-mi spui că se urzeşte un nou complot? Îmi ceri să iau parte la el?

— Vere, tu întotdeauna ai văzut prin mine! Pinarius zâmbi. Nu-ţi spun niciodată adevărul; cu toate astea, nu am secrete faţă de tine.

Potitius dădu din cap.

— Nu vreau să am de-a face cu niciun complot împotriva regelui. În spatele împletiturii, Valeria oftă şi se răsuci în somn. Nu vreau să mai aud nimic despre asta. Ar fi cazul să pleci.

— Eşti un neghiob, Potitius. Întotdeauna ai fost.

— Poate, dar n-o să fiu şi trădător.

— Atunci, măcar stai departe de rege, dacă vrei să-ţi păstrezi capul. Ce spun etruscii? „Când coasa taie buruienile, e tăiată şi iarba.” Vei şti că a sosit ziua judecăţii când lumina soarelui va păli, iar ziua se va face noapte.

— Despre ce vorbeşti?

— Etruscii tăi te-au învăţat multe despre divinaţie, Potitius, dar nu te-au învăţat nimic despre fenomenele cereşti. Eu, în schimb, cu asta m-am ocupat. Cu ani în urmă, Romulus m-a însărcinat să găsesc înţelepţi care să prezică mişcările soarelui, ale lunii şi ale stelelor, astfel încât să putem delimita mai bine anotimpurile şi stabili zilele de sărbătoare. Există căi de a afla dinainte când se vor petrece anumite fenomene rare. Se apropie o zi când, pentru scurt timp, lumina soarelui va dispărea, iar zeii nu-l vor mai ocroti pe rege. Romulus va părăsi acest pământ, împreună cu oricine se va afla prea aproape de el. Înţelegi?

— Înţeleg că eşti chiar mai nebun decât am crezut!

— Te-am avertizat, vere, am făcut tot posibilul să te salvez, dar dacă sufli vreo vorbă cuiva, frumoasa Valeria va deveni văduvă înainte de vreme.

— Ieşi din casa mea, vere!

Fără să mai spună niciun cuvânt, Pinarius plecă.

***

După vizita lui Pinarius, Potitius nu mai reuşi să doarmă nopţile. Nu avea nicio îndoială că vărul său vorbise serios, că exista un complot împotriva regelui,

aşa cum nu se îndoia nici că ameninţarea lui Pinarius de la plecare era sinceră. Să-l anunţe, oare, pe Romulus? Potitius se imagina făcând asta, dar nu găsea voinţa necesară ca să acţioneze. Oare din cauză că se temea de Pinarius? Sau din cauză că, în pofida declaraţiei sale de loialitate, relaţiile lui cu regele deveniseră la fel de încordate ca ale celorlalţi senatori?

Pinarius îi lăsase impresia că un atac asupra regelui era iminent. Peste doar câteva zile, Roma sărbătorea Consualia, cu ritualuri şi întreceri care comemorau primele jocuri sportive şi răpirea sabinelor. Îndatoririle de *haruspex* îl obligau pe Potitius să stea în preajma regelui, aşa că petrecu Consualia pradă unui mare zbucium sufletesc. La început, i se aduse o jertfă lui Consus, zeul sfaturilor tainice, căruia i se rugase Romulus când pusese la cale planul răpirii sabinelor şi căruia îi înălţase un altar după aceea. Altarul lui Consus era acoperit tot timpul anului şi era descoperit doar cu ocazia Consualiei, când Romulus îi cerea zeului binecuvântarea pentru planurile lui tainice. Ce zi mai potrivită se putea găsi pentru un atac asupra lui Romulus, plănuit în secret? Pinarius îl asista, de asemenea, pe rege, iar Potitius îl cercetă cu atenţie, dar nu trăda niciun semn de încordare sau emoţie puternică. Sacrificiul în onoarea lui Consus decurse favorabil, jocurile fură binecuvântate cu o vreme minunată, iar ziua se scurse fără incidente.

Multe zile veniră şi trecură fără niciun atac asupra lui Romulus, dar somnul lui Potitius era în continuare agitat şi plin de griji. Acum îi vedea pe rege şi pe senatori cu alţi ochi. Tot ce-i spusese Pinarius era adevărat. Regele devenise arogant şi nepăsător; îi privilegia vădit pe tinerii războinici şi pe nou-veniţi şi îi dispreţuia la fel de vădit pe vechii săi camarazi. Senatorii îşi ascundeau mânia în prezenţa regelui, dar după ce el şi tinerii săi lictori treceau, ura ieşea la iveală pe chipurile lor şi începeau să şuşotească – şoapte care încetau în clipa în care Potitius se apropia cât să-i poată auzi.

Anul 716 î.H.

Vara îi lăsă locul toamnei, toamna, iernii şi iarna, primăverii. Se apropia din nou vara, iar senatorii nu făcuseră nicio mişcare. Domnia regelui părea de nezdruncinat. Oare conspiratorii se răzgândiseră? Oare fenomenul ceresc prezis de Pinarius nu mai avusese loc? Sau invitaţia vărului său de a se alătura complotului şi refuzul lui Potitius fuseseră motive suficiente ca să-i facă să renunţe la planul lor? Potitius nu avea de unde să ştie, pentru că ceilalţi senatori îl excludeau de la sfaturile lor. Pierduse orice prilej de a-l avertiza pe rege, pentru că aşteptase prea mult; cum ar fi putut să-i explice lui Romulus ezitarea lui în faţa unei asemenea primejdii? Potitius se trezi singur şi fără prieteni.

Îşi spuse că planul urzit împotriva lui Romulus se destrămase, asemenea tuturor conspiraţiilor de până atunci. Cu toate acestea, o presimţire sumbră nu-i dădea pace.

Cu mult timp în urmă, Potitius luase hotărârea de a încălca o veche tradiţie a familiei. În loc să-i dăruiască amuleta lui Fascinus fiului său, când acesta ajunse la maturitate, o păstrase, cu intenţia de a o purta la evenimente importante, până la moartea sa. Gestul său respecta, reflectă el, legea lui paterfamilias decretată de Romulus, prin care Potitius rămânea capul de necontestat al familiei, cât timp trăia.

Dar acum, împins de acea presimţire sumbră, se hotărî să-i dăruiască amuleta nepotului său mai mare. La început, se gândi să respecte tradiţia şi să facă asta la următorul Festin al lui Hercules, dar presimţirea deveni atât de acută, încât îşi adună toată familia cu o lună înainte de festivitate. Plânse văzându-i pe toţi la un loc, convins că era pentru ultima oară; rudele erau nedumerite, dar nu se strădui să le lămurească. Organiză o ceremonie solemnă, în cadrul căreia îşi luă talismanul de la gât şi îl puse la gâtul nepotului. Odată încheiată ceremonia, Potitius răsuflă uşurat. Fascinus era cel mai vechi zeu al familiei sale, chiar mai vechi decât Hercules, iar acum, că Potitius dăduse mai departe amuleta zeului, cea mai veche îndatorire moştenită de la strămoşii săi fusese împlinită.

A doua zi, Potitius a fost chemat să ia auspiciile la închinarea Altarului lui Vulcan, zeul focului de sub pământ. Locaţia altarului era Mlaştina Caprei, la capătul de vest al Câmpului lui Mavors, unde un pârâiaş care curgea prin valea de la nordul colinei Quirinal se înfunda într-o adâncitură cu nisipuri mişcătoare. Multe capre rătăcite pieriseră, de-a lungul vremii, în adâncitura înşelătoare; de aici i se trăgea numele şi ideea că locul trebuie să-i fie închinat lui Vulcan. Aici zeul cerea sacrificii, indiferent dacă oamenii le ofereau sau nu.

Romulus se hotărâse să facă o ceremonie fastuoasă, la care, din porunca lui, să ia parte toţi senatorii şi cetăţenii Romei. În cursul dimineţii, oamenii se adunară pe Câmpul lui Mavors, de la casele lor răspândite pe cele Şapte Coline. Războinicii care luptaseră în numeroasele bătălii purtate de rege purtau trofeele pe care le capturaseră în lupte: armuri de bronz lucrate cu măiestrie, coifuri împodobite cu fire de păr de cal vopsite în culori vii, curele de piele cu catarame de fier. Până şi cei mai săraci cetăţeni purtau ce aveau mai bun, chiar dacă era vorba de o simplă tunică.

La ora stabilită, regele şi alaiul său îşi făcură apariţia prin mulţime. Potitius purta mantaua galbenă de ceremonie şi pălăria conică. Regele avea o manta nouă, pe care abia se uscase vopseaua; Potitius simţea mirosul distinctiv al vopselei roşii obţinute din planta numită roibă. Lictorii regelui erau îmbrăcaţi în armuri noi, care străluceau cu putere în lumina soarelui de amiază. Potrivit unei tradiţii împrumutate de la regii etrusci, armele pe care le purtau se numeau fascii, fiind nişte mănunchiuri de nuiele de mesteacăn şi securi – nuiele, ca să biciuiască pe oricine îl supăra pe rege, iar securi, ca să execute pe loc orice om pe care regele îl declara duşmanul său.

Noul altar fusese cioplit dintr-un bloc de calcar şi ridicat pe o movilă înaltă. Avea ornamente cioplite cu grijă, care înfăţişau scene de luptă din războiul purtat recent cu oraşul Veii şi procesiunea triumfală a lui Romulus pe străzile Romei. Pentru cioplirea altarului fuseseră tocmiţi cei mai buni meşteşugari etrusci. Privind rezultatul muncii lor minuţioase, Potitius se gândi cât de simplu şi modest părea Altarul Suprem, lipsit de ornamente, prin comparaţie.

În apropiere, capra care urma să fie sacrificată behăia plângăcios, de parcă ar fi ştiut ce soartă o aşteaptă. Romulus însuşi avea să înfăptuiască sacrificiul, tăind capra pe altar, cu un cuţit ritualic. Sarcina lui Potitius era să cerceteze mai întâi animalul şi să fie sigur că nu are defecte, că are ochii limpezi, orificiile curate, blana imaculată, membrele întregi şi copitele sănătoase. După ce verifică, Potitius îi declară lui Romulus că animalul este bun de ofrandă. În timp ce capra era legată, Potitius cercetă chipurile senatorilor din primele rânduri ale mulţimii. Privirea lui o întâlni pe cea a lui Pinarius.

Vărul său avea o expresie ciudată. Zâmbea, dar privirea îi era de gheaţă. Ca străfulgerat, Potitius înţelese că ziua despre îi vorbise Pinarius sosise în sfârşit. Şi totuşi, cine ar fi îndrăznit să-l atace pe rege într-un astfel de loc şi într-un astfel de moment? Lictorii acestuia erau peste tot şi toată populaţia Romei se adunase să participe la ceremonia sacră.

Capra, legată şi behăind, a fost aşezată pe altar. Ţinând ridicat cuţitul de sacrificiu, Romulus se întoarse cu faţa către mulţimea adunată pe Câmpul lui Mavors.

— Atât de mulţi! murmură el. Vocea îi era atât de joasă, încât doar Potitius era destul de aproape să-l audă.

— Te-ai gândit vreodată, când eram tineri, că va veni o zi ca asta? Că se vor strânge toţi în faţa noastră şi ne vor numi regi, că doar zeii vor fi mai presus decât noi?

Potitius auzi cuvintele regelui, dar ştiu că nu-i erau adresate lui, ci lui Remus. În clipa aceea, Potitius înţelese de ce nu-l avertizase niciodată pe rege de complotul care se urzea împotriva lui – nu din cauză că se temea de Pinarius şi nici din cauza micilor sale nemulţumiri în privinţa regelui. În adâncul sufletului, Potitius nu-l iertase niciodată pe Romulus pentru uciderea lui Remus. Şi nici Romulus nu se iertase pe sine.

Freamătul mulţimii se stinse, în aşteptarea invocaţiei regelui către Vulcan. Potitius studie marea de chipuri. I se păru că lumina scade treptat în intensitate, fiind înlocuită de un întuneric nefiresc, straniu, aproape supranatural. Şi ceilalţi observaseră schimbarea. Câţiva oameni din mulţime îşi ridicară privirea către soare.

Ceea ce văzură era ciudat şi inexplicabil. O mare bucată din soare se făcuse neagră ca tăciunele, de parcă o parte din flacăra lui s-ar fi stins.

Oamenii arătară spre cer şi începură să strige, neliniştiţi. În curând, toată lumea privea spre soare. Flacăra lui se micşoră, până ajunse un disc negru, ca un tăciune cu margini de foc. Mulţimea oftă de teamă şi uimire, apoi începu să ţipe, cuprinsă de panică.

În acelaşi timp, Potitius simţi cum o rafală îi biciuieşte chipul. Cerul fusese senin până atunci, dar acum se vedeau grămezi mari de nori negri venind de la vest şi acoperind cerul deja întunecat. Vântul îi smulse pălăria conică de pe cap. Încercă în zadar să o recupereze. O mână invizibilă păru să o ridice peste altar, să o mototolească, iar apoi s-o arunce pe suprafaţa sclipitoare a Mlaştinii Caprei. Pălăria era foarte uşoară, dar nisipurile mişcătoare o înghiţiră într-o clipită.

Potitius se întoarse din nou cu faţa spre mulţime. În lumina spectrală care se împuţina cu fiecare clipă care trecea, văzu cum Câmpul lui Mavors devine un tablou de coşmar. Peste şuierul vântului se auzeau ţipetele de durere şi de frică ale mulţimii. Oamenii fugeau în toate părţile, împiedicându-se şi călcându-i în picioare pe cei care cădeau. Tinerii lictori ai lui Romulus erau la fel de înspăimântaţi ca mulţimea; în loc să se strângă în jurul regelui lor, se împrăştiară ca frunzele în vânt. Un fulger zimţat despică cerul întunecat şi lovi Colina Refugiului. Bubuitul tunelului care urmă îi străpunse urechile şi aproape că îl aruncă la pământ. Fulgerul îl orbise; bâjbâia, încercând să-l găsească pe rege.

Picături de ploaie, grele ca nişte pietricele, îi biciuiau faţa. Simţi mirosul de vopsea de roibă şi ştiu că Romulus este aproape. Degetele lui atinseră hainele

altui bărbat. Apucă materialul şi îl ţinu strâns. Un alt fulger sfâşie cerul. La lumina lui albă, nepământească, îl văzu înaintea sa nu pe Romulus, ci pe Pinarius. Într-o mână, vărul său ţinea o sabie însângerată. În cealaltă mână avea un cap tăiat, pe care îl ţinea strâns de un smoc de păr. Capul avea faţa întoarsă, dar Potitius recunoscu deasupra lui coroana de fier a lui Romulus.

Când murise Remus, Potitius se simţise ca într-un coşmar. Acum, în pofida ororii momentului, avea mintea cât se poate de limpede, de parcă s-ar fi deşteptat dintr-un vis. Un alt fulger lumină scena. Privi cu o indiferenţă stranie cum Pinarius ridică sabia. Ridică mâna din reflex, să atingă amuleta lui Fascinus de la gât, dar talismanul nu mai era acolo; i-l dăruise nepotului său, în urmă cu o zi. Cel puţin amuleta era în siguranţă.

Cu un strigăt puternic, Pinarius îndreptă lama roşie spre gâtul lui.

***

Jupiter însuşi consfinţise ceea ce făcuse. Sau cel puţin aşa credea Pinarius, pentru că, deşi prezisese eclipsa cu multă vreme în urmă şi plănuise să profite de teama şi tulburarea pe care avea să le inspire, nu putuse să anticipeze şi furtuna teribilă care o însoţise. Fulgerul era mâna lui Jupiter. Tunetul era vocea lui. Zeul însuşi luminase drumul lui Pinarius către altar. Zeul tunase aprobator când îi retezase capul lui Romulus.

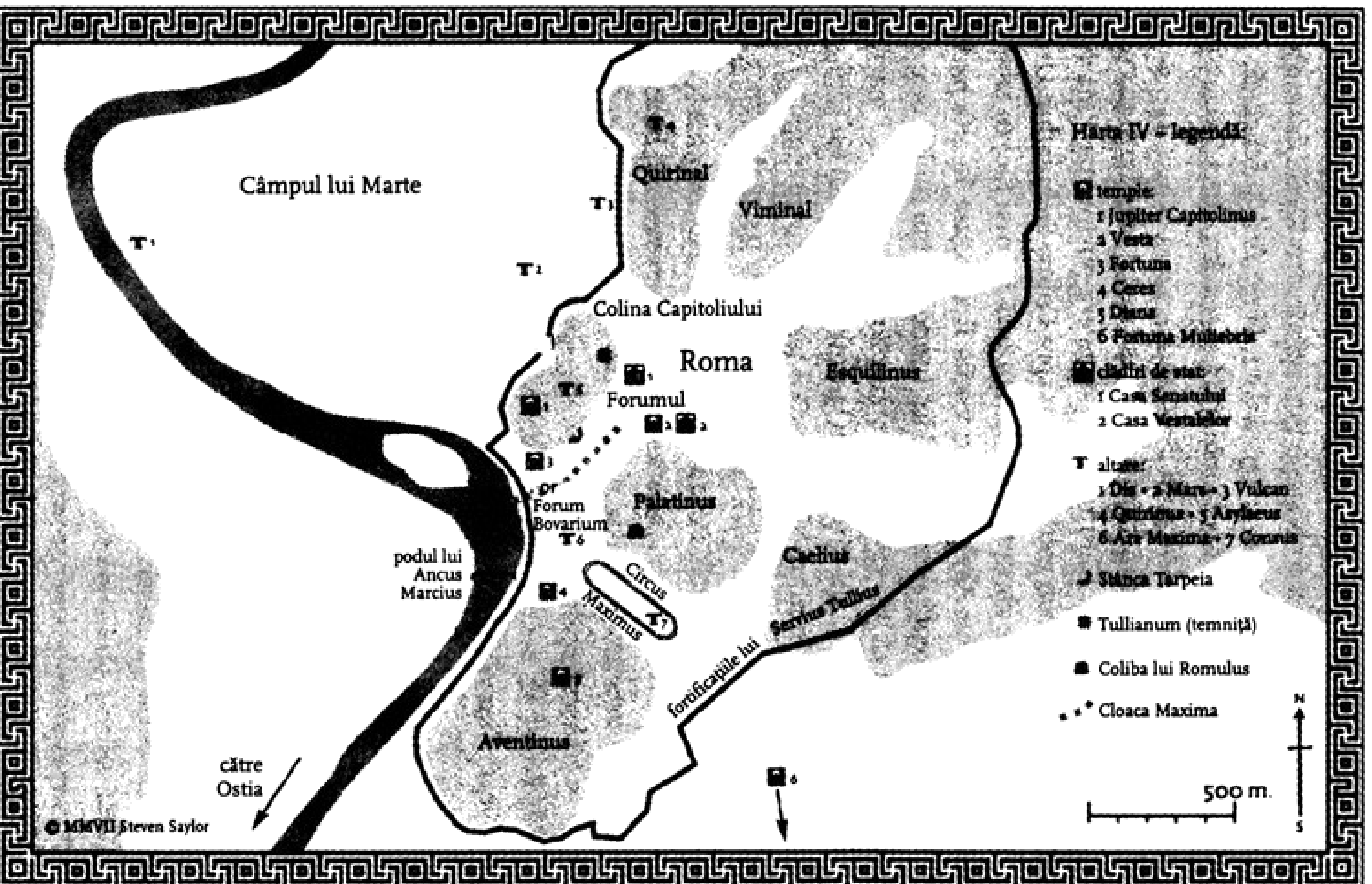
Pinarius îşi avertizase vărul să nu stea prea aproape de rege. Toţi ceilalţi, până şi lictorii regelui, fugiseră; totuşi, imediat ce săvârşise fapta, îl văzuse pe Potitius, care îl apucase de haină şi îl privea. Hotărârea de a-l ucide fusese luată pe loc şi dreaptă. Jupiter tunase aprobator, cu un bubuit asurzitor.

Foarte iute, Pinarius şi complicii lui dezbrăcară trupul decapitat al regelui şi îl aruncară în Mlaştina Caprei, în care se scufundă imediat, fără urmă. La fel făcură şi cu trupul lui Potitius. Chiar dacă mlaştina şi-ar fi dezvăluit vreodată secretele, cine avea să recunoască două trupuri dezbrăcate şi decapitate? Senatorii plecară cu hainele ascunse sub robe, jurând să le dea foc acestor probe acuzatoare de îndată ce vor ajunge acasă. Pinarius scoase coroana de pe capul lui Romulus şi lăsă cercul de fier pe altar, unde putea fi găsit cu uşurinţă. Intenţionase să se descotorosească singur de capul lui Romulus, dar i-l dădu unuia dintre complicii săi, poruncindu-i să-l îngroape într-un loc de taină. Moartea lui Potitius aducea cu ea o obligaţie mai apăsătoare. Omul fusese un neghiob, dar era ruda lui şi preot al lui Hercules, la fel ca el; să scape de capul retezat era cea mai mică şi cea din urmă favoare pe care Pinarius i-o putea face lui Potitius.

Eclipsa trecea. Întunericul se risipea treptat, dar furtuna continua să facă ravagii. Câmpul lui Mavors era pustiu, dar Pinarius ţinu capul ascuns sub robă, în drum spre Colina Refugiului. Urcă repede pe treptele abrupte. Nou-veniţii încă îşi mai făceau tabere în faţa altarului lui Asylaeus, dar vijelia îi alungase în altă

parte. Pinarius se îndreptă spre templul lui Jupiter. Drept mulţumire către zeu, pentru că binecuvântase întâmplările din acea zi, Pinarius avea să îngroape capul vărului său la umbra templului lui Jupiter.

Îngenunche în noroi şi îi aruncă o ultimă privire chipului vărului său, apoi începu să sape cu mâinile goale o gaură adâncă în pământul moale şi umed.

Câmpul lui Marte
Quirinal
Viminal
Colina Capitoliului
Roma
Esquilinus
Forumul
Palatinus
Forum Bovarium
Caelius
Circus Maximus
podul lui Ancus Marcius
Aventinus
fortificațiile lui Servius Tullius
către Ostia
© MMVII Steven Saylor
Harta IV – legendă:
temple:
1 Jupiter Capitolinus
2 Vesta
3 Fortuna
4 Ceres
5 Diana
6 Fortuna Muliebris
clădiri de stat:
1 Casa Senatului
2 Casa Vestalelor
altare:
1 Dis • 2 Marte • 3 Vulcan
6 Ara Maxima • 7 Consus
Stânca Tarpeia
Tullianum (temniță)
Coliba lui Romulus
Cloaca Maxima
500 m.
N
S

IV

Coriolanus

Anul 510 î.H.

Băiatul de doisprezece ani stătea pe podea cu picioarele încrucişate, spunându-şi lecţiile. În faţa lui stătea bunicul, pe un scaun pliant de lemn, cu balamale de bronz. Cu toate că scaunul nu avea spătar, bătrânul stătea cu spatele drept, ca să-i dea un bun exemplu băiatului.

— Spune-mi acum, Titus, în ce zi a părăsit regele Romulus acest pământ?

— La nonele lui Quinctilis, acum două sute şase ani.

— Câţi ani avea?

— Cincizeci şi cinci.

— Şi unde s-a petrecut asta?

— La altarul lui Vulcan, care se află în faţa Mlaştinii Caprei, la marginea vestică a Câmpului lui Marte.

— Da, dar în vremea aceea se numea Câmpul lui Marte?

Băiatul se încruntă. Apoi, amintindu-şi ce fusese învăţat, se lumină la faţă.

— Nu, bunicule. În vremea regelui Romulus, oamenii îi spuneau Câmpul lui Mavors, fiindcă aşa i se spunea zeului Marte în timpurile străvechi – Mavors.

— Şi ce putem învăţa din acest exemplu?

— Că denumirile şi cuvintele se pot schimba în timp – de obicei, devin mai scurte şi mai simple –, dar zeii sunt eterni.

Bătrânul zâmbi.

— Foarte bine! Acum descrie-mi înălţarea regelui Romulus.

— Au fost o eclipsă de soare şi o furtună puternică, iar oamenii au fugit care încotro, înspăimântaţi, de aceea ceremonia care se ţine în fiecare an în această zi poartă numele de Populifugia, „fuga poporului”. Un singur bărbat, un strămoş al Pinarilor, a rămas pe loc. Se numea simplu Pinarius; în vremea aceea, majoritatea oamenilor avea un singur nume, nu două, ca acum. Pinarius a fost martor la miracolul care s-a petrecut. Cerul s-a deschis şi s-a format un vârtej în formă de pâlnie. Era mâna lui Jupiter, care l-a ridicat pe regele Romulus la cer. Înainte de a pleca, regele şi-a scos coroana de fier de pe cap şi a pus-o pe Altarul lui Vulcan, pentru succesorul său. Regele Romulus a devenit astfel singurul om din istorie care nu a murit niciodată. Doar a părăsit pământul, ca să se ducă să trăiască ca un zeu printre zei.

— Foarte bine, Titus! Ai studiat din greu, nu-i aşa?

— Da, bunicule. Mândru de el, tânărul Titus Potitius ridică mâna şi atinse amuleta lui Fascinus, care îi atârna la gât pe un lănţişor de aur. Tatăl lui i-o dăruise la ultimul Festin al lui Hercules, când Titus participase prima oară ca preot la altar.

— Acum, spune-mi: cum s-au numit regii care i-au urmat lui Romulus şi care sunt cele mai importante înfăptuiri ale lor?

— Regele Romulus nu avea niciun fiu, aşa că, după plecarea sa, senatorii s-au întâlnit şi au dezbătut cine ar trebui să-i urmeze la tron. S-a creat astfel un precedent care a devenit literă de lege de atunci, anume ca succesiunea regilor să nu fie ereditară. Senatorii l-au ales pe Numa Pompilius, un bărbat din neamul sabinilor, care nici măcar nu pusese vreodată piciorul în Roma, creând un alt precedent plin de înţelepciune – acela că regele putea fi un străin şi că nu trebuia ales din rândurile senatorilor, care s-ar fi luptat între ei pentru a pune mâna pe coroană. Domnia lui Numa a fost lungă şi paşnică. Cum era un om cucernic, a făcut multe pentru organizarea colegiilor de preoţi şi a ceremoniilor de venerare a zeilor.

Apoi a urmat Tullus Hostilius. Pe cât fusese Numa de paşnic, pe atât era Tullus Hostilius de războinic. După ce i-a nimicit pe duşmanii Romei, a făcut din Roma cetatea de frunte între toate popoarele vorbitoare de latină din Italia. Tullus Hostilius a construit marea sală de consiliu din Forum, în care se întruneşte Senatul.

După el a urcat pe tron Ancus Marcius, care era nepotul lui Numa. Acesta a construit primul pod peste Tibru. Tot el a întemeiat şi oraşul Ostia, la gura râului, ca să servească drept port maritim al Romei.

Al cincilea rege a fost Tarquinius I. Acesta era grec la origine, dar se trăgea din oraşul etrusc Tarquinia, de unde şi-a luat şi numele. A fost un războinic de frunte şi un mare constructor. A construit Cloaca Maxima, marele canal colector subteran care urmează vechiul curs al Spinonului şi drenează Forumul. A amenajat traseul de curse de cai în lunga vale dintre Palatinus şi Aventinus, pe care îl numim Circus Maximus, şi a construit primele tribune pentru public. În plus, a întocmit planul şi a început construcţia celei mai impresionante clădiri înălţate vreodată pe faţa pământului, noul templu al lui Jupiter de pe Colina Capitoliului.

Titus se ridică de pe podea şi se îndreptă cu paşi mari spre fereastra care avea obloanele deschise, pentru a lăsa să intre briza caldă. Casa Potitilor era construită la înălţime, pe colina Palatinus, iar de la fereastră se vedea în toată splendoarea ei scena impresionantului proiect de construcţie de pe dealul vecin, Colina Capitoliului. Înconjurat de schele pe care roiau meşteşugari şi muncitori, noul templu începuse să capete formă. Arhitectura era etruscă şi se numea areostil, având un fronton mare şi ornamentat, sprijinit pe nişte coloane distanţate, şi o singură intrare somptuoasă, prin porticul acoperit. Titus cerceta priveliştea, fascinat.

Bunicul său, ca orice pedagog, încercă o digresiune.

— Colina s-a numit întotdeauna Capitoliu?

— Nu. În vremea regelui Romulus, se numea Colina Refugiului, dar acum oamenii au început să-i spună Capitoliu – Colina Capului.

— Şi de ce îi spun aşa?

— Din cauza unei descoperiri uimitoare pe care au făcut-o muncitorii care săpau la fundaţia noului templu, în timpul domniei regelui Tarquinius I. Aceştia au scos la iveală capul unui om, care părea să fie foarte vechi, dar care se conservase incredibil de bine. Preoţii l-au considerat un semn de la zei, un semn minunat, care prevestea că Roma va deveni conducătoarea lumii. Titus se încruntă. Cum de s-a întâmplat una ca asta, bunicule? Cine să fi îngropat un cap fără trup pe Capitoliu şi cum s-a conservat acesta?

Bătrânul îşi drese glasul.

— Există taine pe care nimeni nu le poate dezlega, dar care sunt, cu toate acestea, adevărate, pentru că aşa spune legenda. Dacă te îndoieşti de adevărul povestirii, pot să te asigur că eu însumi, când eram tânăr, am avut privilegiul de a vedea capul, la scurt timp după ce a fost găsit. Începuse să putrezească, dar se vedea limpede că avea părul blond încărunţit, la fel şi barba.

— Parcă ai fi tu, bunicule.

Bătrânul ridică dintr-o sprânceană.

— Nu sunt chiar atât de învechit! Acum, să ne-ntoarcem la lista regilor. După Tarquinius I…

— Lui Tarquinius I i-a urmat Servius Tullius. Acesta fusese sclav la curtea regală, dar importanţa lui a crescut până-ntr-atât, încât, la moartea lui Tarquinius, a fost propus de văduva acestuia să-i urmeze la tron. A întărit şi a extins fortificaţiile cetăţii, până când toate cele Şapte Coline au fost împrejmuite de ţăruşi, ziduri, valuri de pământ şi şanţuri de apărare. A săpat şi celula subterană din temniţa statului de la poalele Capitoliului, pe care o numim Tullianum şi unde sunt executaţi prin strangulare duşmanii regelui. Aceste proiecte au fost pe primul plan, astfel încât lucrările la noul templu au stagnat. Iar după Servius Tullius a urcat pe tron actualul rege, fiul lui Tarquinius, care se numeşte tot Tarquinius. Regele nostru este renumit pentru dobândirea Cărţilor Sibiline, care sunt pline de profeţii ce îndrumă poporul în momentele de răscruce.

— Şi cum s-a întâmplat asta?

Titus zâmbi, pentru că asta era una dintre povestirile lui preferate.

— Sibila trăieşte pe coastă, într-o peşteră din Cumae. Zeul Apollo a obligat-o să scrie sute de versuri ciudate pe frunze de palmier. Ea a cusut toate frunzele de palmier şi a făcut nouă pergamente pe care le-a adus la Roma, oferindu-i-le spre vânzare regelui Tarquinius şi spunându-i că cine va reuşi să-i interpreteze corect versurile va putea să prezică viitorul. Tarquinius a fost tentat, dar i-a spus că

preţul era prea mare, iar ea, auzind una ca asta, a făcut o mişcare cu mâna, iar trei dintre pergamente au luat foc. Apoi s-a oferit să i le vândă pe celelalte şase la acelaşi preţ pe care-l ceruse pentru nouă! Tarquinius s-a înfuriat şi a refuzat-o din nou, iar Sibila a mai ars trei pergamente şi a cerut acelaşi preţ de mai înainte pentru ultimele trei. Regele Tarquinius s-a înduplecat, gândindu-se la toată cunoaşterea care se pierduse deja. A plătit preţul pe care ea îl ceruse pentru nouă cărţi şi a primit doar trei. Cărţile Sibiline sunt sacre şi trebuie consultate doar în caz de mare nevoie. Ca să le adăpostească, regele vrea să termine construcţia marelui templu, începută de tatăl său.

Titus se uită din nou pe fereastră. De când era mic, construcţia templului înaintase. Cu imensele coloane şi frontonul impunător în sfârşit finalizate, templul căpăta formă cu fiecare lună ce trecea. Chiar şi oamenii care călătoriseră mult mai departe de Roma, în marile oraşe ale Greciei şi Egiptului, spuneau că nu mai văzuseră niciunde o clădire atât de impunătoare.

— Nu-i de mirare că i se spune Tarquinius cel Mândru, murmură Titus.

Bătrânul înlemni.

— Ce-ai spus?

— Tarquinius cel Mândru, aşa-i zic oamenii.

— Care oameni? Unde?

Titus ridică din umeri.

— Străinii. Neguţătorii. Oameni care trec prin Forum sau pe stradă.

— Nu-i asculta. Şi nu repeta ce se spune!

— Da' de ce?

— Ascultă ce-ţi spun eu!

Titus îşi plecă capul. Bunicul său era cel mai bătrân dintre Potitii, pater familias. Voinţa sa era lege în cadrul familiei, iar Potitius nu era în măsură să-i ceară explicaţii.

Bătrânul oftă.

— O să-ţi explic, dar numai o dată. Când oamenii vorbesc aşa despre rege, nu vor să-i facă un compliment, dimpotrivă, vor să spună că este trufaş, încăpăţânat şi prost. Aşa că nu mai repeta aşa ceva cu glas tare, nici măcar în prezenţa mea. Cuvintele pot fi periculoase, mai ales cele care aduc atingere unui rege.

Titus încuviinţă cu gravitate, apoi se încruntă.

— Un singur lucru mă nedumereşte, bunicule. Spui că monarhia nu este ereditară, dar tatăl actualului rege Tarquinius a fost şi el rege.

— Da, dar coroana nu a trecut direct de la tată la fiu.

— Ştiu, Servius Tullius a domnit între ei, dar nu a fost ucis de Tarquinius, care voia să devină rege?

Bătrânul trase aer în piept, dar nu răspunse. Titus era destul de mare ca să înveţe succesiunea regilor şi principalele lor înfăptuiri, dar nu era destul de matur ca să afle intrigile politice care îl urcaseră pe fiecare rege pe tron şi scandalurile care însoţiseră fiecare domnie. Era un tânăr care nu înţelegea încă importanţa discreţiei, aşa că se temea să-i vorbească de rău în prezenţa lui chiar şi pe regii morţi de multă vreme; cu atât mai mult nu putea vorbi de rău un rege care trăia. Nu putea să-i spună băiatului despre Tarquinius şi crimele care îl aduseseră pe tron sau despre crimele care fuseseră înfăptuite după ce fusese încoronat.

Măcinat de ambiţia de a deveni rege, ca tatăl său, Tarquinius se căsătorise cu una dintre cele două fiice ale succesorului tatălui său, Servius Tullius, dar, când aceasta s-a dovedit a fi mai devotată tatălui ei decât lui Tarquinius, s-a gândit că ar fi mai potrivită sora ei mai lipsită de scrupule. Când soţia lui Tarquinius şi soţul cumnatei lui au murit în mod convenabil, iar cei doi văduvi s-au căsătorit, cuvântul „otravă” a fost şoptit în toată Roma. La scurt timp după aceea, Tarquinius şi noua lui soţie l-au ucis pe tatăl ei, iar

Tarquinius s-a autoproclamat rege, fără a ţine cont de formalităţile alegerii de către popor şi confirmării de către Senat.

Fiindcă obţinuse tronul cu forţa, Tarquinius domnea prin teroare. Regii de dinaintea lui se consultaseră cu Senatul în chestiunile importante şi apelaseră la senatori să fie juraţi. Tarquinius trata Senatul cu dispreţ. Revendicase autoritatea absolută de a judeca cazurile capitale şi se folosea de ea pentru a pedepsi cu moartea sau exilul oameni nevinovaţi; confisca proprietăţile victimelor, ca să plătească pentru proiectele lui grandioase, printre care şi noul templu. Senatul ajunsese la trei sute de membri, dar numărul lor se diminua pe măsură ce regele îi ucidea, unul câte unul, pe cei mai bogaţi şi mai însemnaţi senatori. Fiii lui deveniseră la fel de aroganţi ca tatăl lor şi se zvonea că Tarquinius voia să-l numească moştenitor pe unul dintre ei, abolind legile străvechi ale succesiunii neereditare şi alegerii de către popor.

Bătrânul oftă şi schimbă subiectul.

— Ia-ţi peniţa şi tăbliţa de ceară. O să-ţi exersezi îndemânarea la scris.

Titus scoase ascultător instrumentele dintr-o cutie specială, în care erau păstrate. Tăbliţa era o bucată de lemn neted, cu chenar, peste care fusese pus un strat gros de ceară. Peniţa era o vergea grea din fier cu vârful ascuţit, tocmai potrivită pentru mâna unui copil. Pe ceară se scria doar de câteva ori, apoi era netezită pentru lecţia următoare.

— Scrie numele celor şapte regi, în ordine, îi spuse bunicul. Scrisul era o artă pe care romanii o învăţaseră de la etrusci; etruscii o învăţaseră de la greci, locuitorii din Magna Graecia, care în ultimele generaţii colonizaseră sudul Italiei, aducând cu ei o cultură mai avansată şi mai rafinată decât cea a băştinaşilor

italieni. Scrisul, îndeosebi, se dovedise a fi foarte valoros. Se puteau ţine catastifele şi listele, proclamaţiile regale şi legile puteau fi trecute în scris, se puteau face corecturi şi adăugiri în calendar şi se puteau trimite mesaje dintr-un loc în altul. Stăpânirea acestei abilităţi presupunea multă sârguinţă, aşa că cel mai bine era să o deprinzi la o vârstă fragedă. Ca preot ereditar al lui Hercules şi membru al clasei patricienilor – descendenţii familiilor fondatoare ale Romei – şi fiind destinat de a deveni într-o zi senator, ca bunicul său, Titus avea numai de câştigat dacă învăţa să citească şi să scrie.

De obicei, era foarte conştiincios când venea vorba de scrierea literelor, dar în ziua aceea gândurile păreau să-i zboare în altă parte. Tot greşea, ştergea, apoi o lua de la capăt. Îşi întoarse de mai multe ori capul spre fereastră. Bunicul zâmbi. Scrierea literelor pe ceară nu putea să concureze cu înălţarea noului templu. Poate că fascinaţia lui Titus faţă de proiect nu era un lucru rău; poate că într-o zi aceste cunoştinţe aveau să-i fie de folos.

Aşteptă până când Titus scrise cu migală litera „s“ la sfârşitul lui Tarquinius, apoi îl mângâie pe creştet.

— E binişor, spuse el. Lecţiile s-au încheiat pe ziua de azi. Poţi pleca acum.

Titus îl privi surprins.

— Nu ţi-am spus să pleci? Azi sunt cam obosit. Comparaţia cu capul acela descoperit pe Capitoliu m-a făcut să-mi resimt vârsta! Netezeşte ceara, ia-ţi peniţa şi pe urmă poţi să pleci. Şi salută-l pe Vulca din partea mea!

***

După-amiaza era caldă şi însorită şi mai rămăseseră destule ore până la apus. Titus coborî în fugă tot drumul de la casa familiei sale de pe Palatinus până jos, la Forum, apoi urcă dealul Capitoliului până în vârf. Nu se opri până nu ajunse la stânca Tarpeia, pe buza unei prăpăstii, de unde erau aruncaţi trădătorii. Stânca oferea şi o privelişte panoramică a cetăţii de dedesubt. Prietenului său Gnaeus Marcius îi plăcea să se joace cu soldaţi mici de lemn şi să se prefacă că este comandantul lor; Titus prefera să privească de la înălţime cetatea Romei, de parcă clădirile ei ar fi fost jucării, şi să-şi imagineze că le schimbă locul şi construieşte altele noi.

Roma se schimbase mult din vremea lui Romulus. Cele Şapte Coline fuseseră cândva acoperite de păduri şi păşuni, iar aşezările de pe ele erau mici şi împrăştiate; acum vedeai clădiri oriunde întorceai privirea, construite una lângă alta, iar între ele se făcuseră străzi cu pământ şi prundiş. Unii locuitori mai trăiau încă în colibe acoperite cu stuf şi îşi ţineau animalele în ţarcuri, dar multe case erau făcute acum din lemn, unele pe două niveluri, iar casele familiilor bogate – ca Potitii – erau vile grandioase făcute din cărămidă şi piatră, având ferestre cu obloane, curţi interioare, terase şi acoperişuri din ţiglă. Forul devenise centrul

civic al Romei şi era străbătut de o stradă pavată numită Via Sacra; găzduia numeroase temple şi altare, precum şi clădirea Senatului. Piaţa de pe malul râului se numea acum Forum Bovarium, de la cuvântul bovinus, care făcea trimitere la rolul său străvechi, continuat până în prezent, de piaţă de vite; devenise marele centru comercial al Italiei centrale. Aşezarea iniţială de la poalele Capitoliului, unde se aflase şi coliba strămoşească a Potitilor, fusese de mult distrusă, pentru a face loc pieţei care se extindea. În centrul lui Forum Bovarium se afla străvechiul Ara Maxima, unde, o dată pe an, Titus şi familia lui, împreună cu Pinarii, celebrau Festinul lui Hercules.

În timpul domniilor regilor, Roma prosperase şi se dezvoltase. Cel mai grandios simbol al dezvoltării oraşului se înălţa acum în vârful Capitoliului. Întorcând spatele priveliştii panoramice, Titus se uită în sus, la proiectul măreţ care cu fiecare zi ce trecea se apropia de final. De la ultima lui vizită în acel loc, în faţa templului se înălţase o nouă schelă. Muncitorii de pe nivelul de sus tencuiau acum frontonul.

— Titus, prietene! Nu te-am mai văzut de ceva vreme. Cel care vorbise era un bărbat înalt, cu barbă căruntă, cam de vârsta tatălui lui Titus. Pe tunica lui albastră se vedea praf de la tencuială. Avea o peniţă şi o tăbliţă de ceară, pe care făcea schiţe.

— Vulca! Am fost prins cu învăţătura în ultima vreme, dar astăzi bunicul m-a lăsat să plec mai devreme.

— Nemaipomenit! Vreau să-ţi arăt ceva deosebit. Bărbatul zâmbi şi îi făcu semn să-l urmeze.

Vulca era un etrusc cunoscut în toată Italia ca arhitect şi artist. Regele Tarquinius îl angajase nu doar ca să supravegheze construcţia templului, ci şi ca să îl împodobească în interior şi la exterior. Clădirea era făcută din materiale obişnuite – lemn, cărămizi şi tencuială –, dar când Vulca avea să termine de pictat, totul avea să arate uimitor: galben, negru şi alb pentru pereţi şi coloane, roşu pentru capiteluri şi baza coloanelor, tot roşu pentru ornamentarea frontonului şi multe nuanţe de verde şi albastru pentru a scoate în evidenţă micile detalii arhitectonice.

Dar cele mai impresionante creaţii ale lui Vulca urmau să fie statuile zeilor. La drept vorbind, statuile nu erau ornamente; ele nu decorau templul, ci, mai degrabă, templul exista pentru a găzdui statuile sacre. Vulca îi descrisese de multe ori intenţiile sale lui Titus şi îi făcuse schiţe pe tăbliţa cerată, dar Titus nu le văzuse încă; statuile din teracotă erau realizate în mare taină, într-un atelier ascuns de pe Capitoliu, în care nu puteau intra decât Vulca şi cei mai talentaţi meşteri ai săi. Titus a fost foarte surprins când meşterul l-a condus până în faţa unei uşi dărăpănate şi au intrat într-o magazie fără acoperiş din apropierea

templului, şi chiar mai surprins când, după o despărţitură, a dat cu ochii de o statuie a lui Jupiter.

Titus rămase înmărmurit. Statuia era din teracotă roşie şi nu fusese pictată încă, dar, cu toate acestea, impresia că zeul este prezent în carne şi oase era copleşitoare. Aşezat pe tronul lui, tatăl zeilor, bărbos şi preaputernic, se uita în jos la el, cu o expresie senină. Jupiter purta o togă foarte asemănătoare cu veşmintele pe care le purta regele, iar în mâna dreaptă, în loc de sceptru, avea un fulger.

— Toga va fi pictată în purpuriu, cu marginea din foiţă de aur, explică Vulca. Fulgerul va fi şi el poleit cu aur. Regele s-a opus când a aflat preţul foiţei de aur, până când i-am arătat cât l-ar costa un fulger fabricat din aur masiv.

Titus era uluit.

— Magnific! murmură el. Nu mi-am imaginat niciodată… adică, mi-ai descris cum o să arate statuia, dar în imaginaţia mea n-am reuşit niciodată să… e aşa de… mult mai mult decât mi-am imaginat… Dădu din cap. Nu reuşea să-şi găsească cuvintele.

— Bineînţeles că nimeni nu-l va vedea pe zeu atât de aproape. Jupiter va fi postat pe un piedestal ornamentat cum se cuvine, în capătul sălii principale, ca să-i privească pe toţi cei care intră. Celelalte două statui vor fi aşezate în propriile lor camere mai mici, Iunona la dreapta şi Minerva la stânga.

Titus îşi luă cu greu ochii de la statuia lui Jupiter şi le văzu alături pe celelalte două. Acestea nu erau atât de avansate: Iunona încă nu avea cap, iar Minerva era doar un bloc de piatră care aştepta să capete o formă.

Apoi privirea i se opri pe ceva mai fabulos chiar decât statuia lui Jupiter. Suspinul de uluire răsună atât de tare, încât Vulca izbucni în râs.

Ansamblul era uriaş şi atât de complicat, încât depăşea imaginaţia lui Titus. Era o statuie de dimensiuni impresionante, care îl reprezenta pe Jupiter într-o cvadrigă – un car de luptă tras de patru cai. Jupiter în picioare şi ridicând fulgerul deasupra capului era chiar mai impunător decât Jupiter aşezat pe tron. Cei patru cai, fiecare diferit, erau sculptaţi cu mare fineţe, începând de la ochii scânteietori şi nările care fremătau, până la membrele musculoase şi cozile magnifice. Carul era făcut din lemn şi bronz, asemenea unuia adevărat, dar de o dimensiune colosală, cu motive şi decoraţiuni extravagante pe fiecare bucăţică din suprafaţa lui.

— Fireşte că se desfac, pentru a putea fi reasamblate în vârful frontonului, îi explică Vulca. Caii vor fi pictaţi în alb – patru armăsari magnifici, de culoarea zăpezii, demni de regele zeilor. Amplasarea acestei sculpturi pe fronton va fi elementul final al construcţiei. De îndată ce Jupiter şi cvadriga vor fi puşi la locul lor şi pictaţi integral, templul va fi gata să fie închinat.

Titus îl privi cu uimire.
— Vulca, nu pot să cred că-mi arăţi astea. Cine le-a mai văzut?
— Doar muncitorii mei. Şi regele, fireşte, de vreme ce plăteşte pentru ele.
— Dar de ce mi le arăţi mie?
Vulca spuse ceva în etruscă, apoi traduse în latină.
— Dacă puricele stă o vreme pe unde trebuie, mai devreme sau mai târziu va vedea testiculele câinelui.
Când Titus se uită la el cu o privire inexpresivă, Vulca izbucni în râs.
— Este o zicală etruscă foarte veche şi foarte vulgară, pe care sunt sigur că bunicul tău cel serios ar dezaproba-o, băiete. De câte ori nu te-am văzut furişându-te în zona de lucru, înainte să te strig şi să te întreb cum te cheamă? Şi de câte ori te-ai întors de atunci? Şi câte întrebări mi-ai pus despre unelte şi materiale şi despre întregul proces? Am pierdut de mult şirul! Îndrăznesc să spun că nu există om în toată Roma, cu excepţia mea, care să cunoască această construcţie mai bine decât tine, Titus Potitius. Dacă ar fi să mor mâine, tu ai putea să le spui muncitorilor ce rămâne de făcut.
— Dar n-o să mori, Vulca! Jupiter nu va permite una ca asta!
— Nici regele, cel puţin până nu termin acest templu.
Titus se apropie de unul dintre cai şi se încumetă să-l atingă.
— Nu mi-am închipuit că vor fi aşa de mari şi de frumoşi. Va fi cel mai măreţ templu din lume şi din toate timpurile.
— Mi-ar plăcea să cred asta, spuse Vulca.
Dintr-odată, Titus scoase un ţipăt. Ridică mâna la cap, unde îl lovise o pietricică. Zări alta care venea din cer şi sări în lături.
Din spatele unui perete despărţitor, care îi ascundea pe meşterii ce îşi vedeau de treburile lor, se auzea chicotitul unor băieţi.
Vulca ridică o sprânceană.
— Cred că sunt cei doi prieteni ai tăi, Titus. Mă tem că ei nu au fost invitaţi să vadă statuile, aşa că dacă vrei să li te alături, va trebui să ieşi de aici.
— Titus! strigă unul dintre băieţii de afară. Ce faci acolo? Etruscul ăla nebun şi bătrân te pipăie cumva? se auziră alte chicoteli.
Titus roşi. Vulca îi ciufuli părul blond şi zâmbi.
— Nu-ţi face griji, Titus. De mult nu mă mai simt jignit de tachinări copilăreşti. Du-te acum şi vezi ce vor cei doi de la tine.
Fără nicio tragere de inimă, Titus îl părăsi pe Vulca şi ieşi din îngrăditură. Din spatele unui morman de cărămizi, prietenii săi Publius Pinarius şi Gnaeus Marcius săriră în joacă pe el, unul apucându-i braţele, în timp ce celălalt îl gâdila. Titus se eliberă. Îl fugăriră până la stânca Tarpeia, unde se opriră brusc, râzând în hohote şi gâfâind.

— Ce-ţi arăta etruscul, acolo înăuntru? întrebă Gnaeus.

— Cred că se jucau un joc, spuse Publius. Etruscul i-a spus: „Eu îţi arăt rigla mea de măsurat, dacă tu-mi arăţi fascinum-ul tău.“ Şi atinse cu degetul amuleta de la gâtul lui Titus.

— Ce fel de joc ar fi ăsta? întrebă Gnaeus. Oricine poate vedea fascinum-ul lui Titus!

Potitius se strâmbă şi îşi ascunse amuleta sub tunică.

— Oricum, voi doi nu sunteţi vrednici să-l priviţi pe zeu.

— Eu sunt! protestă Publius. Nu sunt eu tovarăşul tău de ceremonie la Altarul lui Hercules? Şi nu sunt eu patrician, ca tine? În februarie anul trecut, n-am alergat cot la cot cu tine la Lupercalia? Pe când prietenul nostru Gnaeus…

Gnaeus îi aruncă o privire mânioasă. Publius atinsese un subiect în privinţa căruia Gnaeus era foarte sensibil. Publius şi Titus erau amândoi din clasa patricienilor, descendenţi ai primilor senatori pe care Romulus îi numise părinţii, sau patres, ai Romei. Patricienii îşi apărau cu orice preţ privilegiile străvechi ale clasei lor. Restul cetăţenilor, bogaţi sau săraci la un loc, erau doar oameni de rând sau plebei. Plebeii puteau să se îmbogăţească făcând comerţ sau remarcându-se pe câmpul de luptă. Puteau chiar să capete puteri însemnate – Ancus Marcius, ruda îndepărtată a lui Gnaeus, devenise rege –, dar nu puteau pretinde consideraţia de care se bucurau în mod exclusiv patricienii.

Mama lui Gnaeus era patriciană; Veturia se trăgea dintr-o familie aproape la fel de veche ca a Potitilor sau a Pinarilor, dar răposatul lui tată fusese plebeu şi, potrivit legii lui paterfamilias, fiul moştenea clasa tatălui său. Pentru Titus şi Publius, statutul social de plebeu al prietenului lor era de mică însemnătate; Gnaeus era cel mai bun atlet, cel mai talentat călăreţ şi cel mai chipeş şi mai isteţ băiat pe care îl cunoşteau. Pentru Gnaeus, în schimb, clasa socială avea mare importanţă. Tatăl lui murise în luptă când era mic copil, aşa că se simţea mai apropiat de mama lui şi de tradiţiile familiei acesteia. Veturia îl crescuse să fie la fel de mândru ca orice patrician şi se necăjea nespus de mult că nu era privit ca atare. Contrar aşteptărilor, nu împărtăşea convingerile plebeilor care susţineau că ar trebui înlăturate deosebirile dintre clase; Gnaeus lua întotdeauna apărarea patricienilor şi se arăta dispreţuitor faţă de cei pe care-i numea „plebei impertinenţi”.

De obicei, Gnaeus se arăta încrezător în sine şi avea un comportament rezervat, trăsături pe care Titus le admira foarte mult; era demn în purtare şi frumos la înfăţişare. Dar ironia făcea ca devotamentul său de clasă să fie fisura din armura lui; Publius, căruia îi plăcea să-l aţâţe, nu putea să se abţină să facă din când în când aluzii la statutul social de plebeu al lui Gnaeus. De data aceasta, Gnaeus nici nu clipi. Îl fixă pe Publius cu o privire ca de gheaţă.

— În curând, Publius Pinarius, vom ajunge la vârsta la care vom putea lupta. Orice roman se luptă; cea mai înaltă obligaţie pe care o cere Roma de la cetăţenii ei este să se antreneze în fiecare primăvară şi să plece în fiecare vară în căutare de pradă nouă. Dar nu toţi romanii ating acelaşi nivel de glorie. Plebeii mai săraci, cu săbiile ruginite şi armurile desperecheate, care trebuie să lupte pedestru, pentru că nu au cu ce să-şi cumpere un cal, întâmpină mari greutăţi; nu putem decât să-i compătimim, fără să ne aşteptăm la prea multă glorie de pe urma sângelui lor vărsat. Dar de la oamenii avuţi, ca noi, care au cele mai bune arme şi cele mai bune armuri, care au timp să se pregătească de luptă şi norocul de a stăpâni arta călăriei, Roma se aşteaptă la mult mai mult. Gloria este ceea ce contează în această lume. Doar cel mai mare războinic va atinge cea mai înaltă glorie. Asta vreau să devin, fie şi numai pentru a o face pe mama mândră de mine: cel mai mare războinic pe care l-a văzut Roma vreodată. Deocamdată, Publius, poţi să mă tachinezi cât vrei, pentru că suntem încă nişte băieţi lipsiţi de glorie, dar în curând vom deveni bărbaţi. Atunci vor vedea zeii care dintre noi poate să-şi spună roman cu mai multă mândrie.

Publius dădu din cap.

— Impertinentule! Plebeu încrezut!

Gnaeus se răsuci pe călcâie şi se îndepărtă cu paşi mari, cu capul sus.

Reacţia lui Titus la discursul lui Gnaeus a fost asemănătoare celei de la vederea statuii făcute de Vulca; uitându-se în urma prietenului său, murmură acelaşi cuvânt:

— Magnific!

Publius îl privi chiorâş şi îi dădu o palmă peste ceafa.

— Cred că-l iubeşti mai mult pe Gnaeus decât pe pederastul tău etrusc. Publius abia învăţase acest cuvânt de origine greacă şi îi plăcea să-l folosească.

— Tacă-ţi gura, Publius!

***

În seara aceea, bunicul lui Titus tronă la o mare cină în familie, la care participau tatăl lui Titus, unchii acestuia şi familiile lor. Erau şi doi oaspeţi: un tânăr văr al regelui Tarquinius, care se numea Collatinus, şi soţia acestuia, Lucretia. Femeile serviră cina alături de bărbaţi, dar după masă, când o servitoare aduse un urcior cu vin, femeilor nu li se oferi nicio cupă. Când Collatinus închină o cupă în sănătatea regelui, femeile se mulţumiră să privească.

Era un tânăr vesel, cu înfăţişare plăcută, puţin cam gălăgios şi trufaş, dar nu într-atât de arogant ca fiii lui Tarquinius. Firea lui prietenoasă fusese principala cauză pentru care bătrânul Potitius se hotărâse să-l cultive, gândindu-se că Collatinus i-ar putea înlesni accesul la rege, fără neplăcerea de-a avea de-a face cu fiii acestuia.

După urare, Collatinus dădu cupa peste cap.

— Un vin excelent, declară, apoi plescăi din buze şi se uită pieziş la soţia sa. Ce rău îmi pare că nu-l poţi gusta şi tu, draga mea.

Lucretia îşi plecă ochii şi roşi. În clipa aceea, privirile tuturor bărbaţilor din încăpere erau aţintite asupra ei, chiar şi ale lui Titus, care se gândea că nu mai văzuse o femeie măcar pe jumătate de frumoasă cât era ea. Roşeaţa nu făcu decât să accentueze perfecţiunea pielii albe ca laptele. Avea părul negru şi lucios şi atât de lung, încât probabil că nu şi-l tăiase niciodată. Cu toate că era îmbrăcată modest, într-o stolă cu mâneci lungi, din lână de culoare albastru închis, liniile veşmântului lăsau de înţeles că avea un corp bine proporţionat. Când roşeaţa îi dispăru din obraji, zâmbi şi ridică din nou privirea. Inima lui Titus se opri când ochii ei verzi îi întâlniră în treacăt pe ai lui. Apoi Lucretia se uită la Collatinus.

— Uneori, când mă săruţi, soţul meu, simt gustul uşor al vinului de pe buzele tale. E destul pentru mine.

Collatinus zâmbi şi o luă de mână.

— Lucretia, Lucretia! Ce femeie minunată eşti!

Se adresă celorlalţi.

— O lege înţeleaptă a regelui Romulus le-a interzis femeilor să bea vin. Se spune că grecii care trăiesc la sud le dau voie femeilor să bea, iar neînţelegerile dintre ei nu se mai termină. Chiar şi în Roma există câţiva bărbaţi depravaţi care permit aşa ceva, bărbaţi de cel mai înalt rang, care ar trebui să aibă mai multă minte. Titus înţelese că Collatinus făcea aluzie la verii săi de sânge regal. Dar din aşa ceva nu poate să iasă nimic bun şi mă bucur să văd că virtuţile străvechi şi bunul-simţ domnesc în familia Potitilor, după cum se cuvine într-una dintre cele mai vechi familii romane.

Bunicul lui Potitius dădu din cap în semn de mulţumire pentru compliment, apoi sugeră încă o urare.

— Pentru virtutea străveche!

Collatinus goli din nou cupa. Titus, fiind copil, primise vin amestecat cu apă, dar Collatinus băuse vin nesubţiat şi începea să

se urce la cap.

— Dacă tot închinăm pentru virtute, spuse el, atunci ar trebui să închinăm în special în cinstea celei mai pline de virtuţi femei de aici – soţia mea, Lucretia. Nu există femeie mai bună în toată Roma! După urare, o să vă zic o poveste cu care să-mi probez spusele. În cinstea Lucretiei!

— În cinstea Lucretiei! spuse Titus.

Ea roşi şi plecă din nou privirea.

— Acum câteva nopţi, continuă Collatinus, mă aflam în casa vărului meu Sextus. Se aflau acolo şi cei doi fraţi ai lui, prin urmare eram în compania tuturor

fiilor regelui. Am băut, poate că ceva mai mult decât ar fi trebuit – băieţii lui Tarquinius se întrec cu gluma în toate – şi am început o discuţie cu privire la cine are cea mai virtuoasă soţie. Am spus că „am început o discuţie”; de fapt, poate că eu am deschis subiectul, şi de ce nu? Când un om e mândru de un lucru, de ce ar trebui să tacă? Le-am spus că soţia mea, Lucretia, e cea mai plină de virtuţi femeie, dar s-au împotrivit, susţinând că soţiile lor sunt la fel de vrednice de laudă. Nu ştiţi ce vorbiţi, le-am spus. Îndrăzniţi să puneţi rămăşag? Tarquinii nu pot să refuze o prinsoare!

— Aşa se face că ne-am luat la rând soţiile şi le-am făcut câte o vizită. Am găsit-o pe soţia lui Sextus în aripa ei de casă, jucând table şi stând la taclale cu o servitoare. Nici urmă de virtute în asta! Apoi ne-am îndreptat spre casa lui Titus. Soţia acestuia – cred că este de trei ori cât Lucretia – stătea întinsă pe un divan, înfulecând prăjituri cu miere, înconjurată de un munte de firimituri. De unde atâta virtute în lăcomie! Apoi i-am făcut o vizită soţiei lui Arruns. Îmi pare rău să spun că am găsit-o în compania câtorva prietene, bând vin. Când Arruns s-a prefăcut că nu-i vine să-şi creadă ochilor, i-a spus să nu se mai fandosească şi să-i mai toarne o cupă! E limpede că face asta tot timpul,fără nici cea mai mică teamă că va fi pedepsită. „Mă ajută să dorm”, aşa ne-a spus. Ce părere aveţi!

— Apoi am trecut pe la Lucretia. Era destul de târziu în noapte. M-am gândit că se culcase deja, dar ştiţi ce făcea când am ajuns la noi acasă? Am găsit-o aşezată la roata de tors, lucrând de zor şi fredonându-i un cântec de leagăn nou-născutului nostru, care era culcat alături, în pătuţul lui. Vă spun drept că n-am fost în viaţa mea mai mândru ca în acele clipe! Nu numai că am câştigat rămăşagul, dar ar fi trebuit să vedeţi chipurile fraţilor Tarquinius când au văzut-o pe Lucretia. Ea este frumoasă tot timpul, dar când am văzut-o cum stătea la roata de tors, într-o rochie simplă de culoare albă, fără mâneci, ca să aibă braţele libere, şi cu chipul luminat de flacăra lămpii, mi s-a tăiat răsuflarea. Băieţii lui Tarquinius erau atât de geloşi! M-ai făcut foarte mândru, draga mea.

Collatinus luă mâna soţiei lui şi o sărută. Titus suspină, închipuindu-şi cum arăta Lucretia la lumina lămpii, cu umerii şi braţele dezgolite, dar bunicul său se încruntă şi se foi stânjenit, apoi schimbă repede subiectul.

Discuţia devie spre politică. Bătrânul Potitius, precaut, căută să afle cât de sincer putea vorbi în faţa lui Collatinus. Cu cât Collatinus bea mai mult vin, cu atât mai clar devenea faptul că nu-l îndrăgea prea tare pe vărul său, regele. Convingerile sale politice favorizau aristocraţia, amintindu-i lui Titus de semeţul său prieten, Gnaeus Marcius.

— Toate atenţiile regelui faţă de plebei – şi nu vorbesc de plebeii de neam ales, oameni respectabili, cu care voi sau eu am putea lua cina, ci de simplii muncitori şi pierde-vară – nu sunt pe gustul meu, spuse Collatinus. Fireşte că

este o mişcare abilă din partea regelui să restrângă puterea Senatului în timp ce se pune bine cu mulţimea. Îi persecută pe cei bogaţi şi le confiscă averile, pe care apoi le foloseşte ca să construiască clădiri impunătoare pentru popor, dându-le astfel de lucru plebeilor; acea monstruozitate de templu este cel mai elocvent exemplu. Mai mult, îi trimite pe cei mai viteji şi mai cutezători dintre patricieni la luptă împotriva vecinilor Romei, iar teritoriile cucerite sunt transformate în colonii, unde se statornicesc plebeii fără pământ. Sângele celor mai buni luptători ai Romei se varsă pentru ca un cerşetor oarecare să aibă propria lui parcelă cu napi!

Dacă ar fi ajuns rege conform tradiţiei, prin alegere, atunci nimeni nu s-ar fi plâns. Se spune că senatorii de pe vremuri s-au văzut nevoiţi să-l implore în genunchi pe Numa Pompilius să accepte coroana; pe vărul Tarquinius senatorii imploră să nu le ia averile! Chiar şi înţeleptul Numa avea nevoie de sfaturile Senatului, nu şi Tarquinius; el are un izvor mai înalt de înţelepciune. De fiecare dată când apare o problemă de politică publică, fie că este vorba de un război împotriva unui vecin sau de reparaţia unei crăpături din Cloaca Maxima, Tarquinius scoate Cărţile Sibiline, alege un vers la întâmplare, îl citeşte cu glas tare în Forum şi susţine că asta-i dovada că zeii sunt de partea lui. Tarquinius cel Mândru, într-adevăr! Mi s-a uscat gura foarte tare. Am putea să mai aducem nişte vin?

— Poate că preferi să bei puţină apă, sugeră bunicul lui Titus.

— Cum aş putea să pun gura pe apă, când aveţi un vin atât de bun în această casă? Ah, uite şi servitoarea. Pe toţi zeii, umple-o până la buză! Excelent; ăsta are gust mai bun decât cel dinainte. Aşa, despre ce vorbeam? Ah, da – despre Cărţile Sibiline. Cel puţin, regele i-a plătit Sibilei cinstit pentru ele, chiar dacă socoteala din târg nu s-a potrivit cu cea de-acasă. De obicei, ia cu japca tot ce pofteşte, chiar şi de la membrii familiei sale. Uitaţi-vă ce i-a făcut nepotului său, Brutus. Poporul îl iubeşte pe Brutus; pe la colţuri se şuşoteşte că ar fi fost un rege mult mai bun decât unchiul său. Este unul dintre puţinii oameni de care Tarquinius nu îndrăzneşte să se atingă. În schimb, i-a luat puţin câte puţin din avere, până l-a adus la sapă de lemn. Brutus a răbdat toate umilinţele, fără să spună un cuvânt împotriva unchiului său, regele. Oamenii îl respectă cu atât mai mult, fiindcă a dovedit o asemenea tărie sufletească şi cumpătare.

Discursul lui Collatinus se întrerupse brusc, când i se închiseră ochii, părând să fi rămas dintr-odată fără vlagă. Bunicul lui Titus, care simţea că se spuseseră deja prea multe, se gândi că era un moment favorabil pentru a pune capăt serii. Dădu să se ridice, dar, înainte de a apuca să-şi ia rămas-bun de la oaspeţi, Collatinus vorbi din nou.

— Vărul Tarquinius ar putea să-mi ia şi mie totul, la fel cum i-a făcut lui Brutus. Ar putea s-o facă uite-aşa! Şi pocni din degete. Iute ca un fulger al lui Jupiter! Necruţător ca un cutremur trimis de Neptun! Aş putea pierde totul, cu excepţia singurului lucru – slavă zeilor! — pe care regele şi fiii săi nu mi-l pot lua niciodată, cea mai desăvârşită şi mai de preţ avere a mea: Lucretia!

Toată seara, aceasta îl ascultase răbdătoare, râsese discret la glumele lui, nu se arătase jenată când vorbise prea tare şi roşise încântător când o lăudase. Acum îi luă cu graţie mâna într-a sa şi se ridică în picioare, trăgându-l după ea. Înţelesese că era timpul să plece şi îşi sprijini cu eleganţă soţul ameţit de băutură, ca să iasă cu demnitate.

După ce o cercetă cu atenţie, Titus se gândi că era probabil la fel de înţeleaptă şi iubitoare, pe cât era de frumoasă.

***

Câteva zile mai târziu, Titus şi prietenii lui, Publius şi Gnaeus, stăteau pe o piatră în apropiere de stânca Tarpeia, uitându-se la muncitorii de pe schelele care înconjurau noul templu. Titus le explica cum urma să fie urcată cvadriga lui Jupiter în vârful frontonului – Vulca îi descrisese procedura în amănunt –, când Gnaeus îl întrerupse brusc. Avea obiceiul acesta de a schimba subiectul, când se plictisea.

— Mama mi-a spus c-o să fie o revoltă.

— Despre ce vorbeşti? întrebă Publius, care era şi el plictisit de vorbăria lui Titus despre templu.

— Cică zilele regelui Tarquinius sunt numărate. Aşa zice mama. Oamenii – cel puţin cei care contează – s-au săturat de el. Îi vor lua coroana şi o vor da cuiva mai demn să o poarte.

— Aha, şi presupun că Tarquinius o să-şi plece capul umil ca să-i ia ei coroana? Publius râse zgomotos. Oricum, ce ştie mama ta despre asta? Nu-i decât o femeie. Străbunicul meu spune exact contrariul. Publius era foarte mândru că străbunicul lui era încă în viaţă şi cu mintea întreagă şi că îşi asuma întru totul rolul de pater familias al Pinarilor. El zice că Tarquinius a avut grijă să-i îndepărteze pe toţi cei care i s-ar fi putut împotrivi – bărbaţi ca nepotul lui, Brutus – şi că ar trebui să ne obişnuim cu ideea că unul dintre fiii lui îi va lua locul după ce nu va mai fi. S-ar putea să existe un Tarquinius pe tron atâta timp cât un Pinarius va avea grijă de Ara Maxima – asta spune străbunicul meu. Dar bunicul tău, Titus? Când nu-l adormi cu vorbăria ta despre construcţia templului, ce are de spus capul Potitilor despre iubitul nostru rege?

Lui Titus nu-i plăcea să admită că bunicul lui evita să-i vorbească deschis despre probleme atât de serioase. Chiar dacă avea o idee despre judecăţile

bunicului său, ştia, de asemenea, că acestuia nu i-ar fi plăcut ca el să le discute cu Publius, care era cam slobod la gură.

— Bunicul meu ar spune că băieţii de vârsta noastră n-ar trebui să-şi îngăduie asemenea clevetiri periculoase.

— Clevetiri sunt vorbele femeilor prost informate, ca mama lui Gnaeus. Când disputa este purtată de nişte oameni de vază, ca noi, se cheamă că se discută politică, spuse Publius.

Titus râse şi se pregăti să dea o replică batjocoritoare despre infatuarea lui Publius, când Gnaeus se aruncă asupra celuilalt băiat.

Publius nu era nici pe departe la fel de puternic ca Gnaeus, mai ales dacă era luat prin surprindere. Cât ai clipi din ochi, a fost pus la pământ, dând din mâini şi din picioare, neajutorat.

— Cere-ţi iertare pentru insulta adusă mamei mele! îi ceru Gnaeus.

Titus încercă să-i despartă, dar braţele prietenului său erau tari ca stânca.

— Gnaeus, dă-i drumul! Cum vrei să spună ceva dacă-l strângi de gât? Gnaeus, dă-i drumul! O să-l sufoci! Titus era speriat, dar, în acelaşi timp, nu se putea abţine să nu râdă. Faţa lui Publius era roşie ca toga regelui, iar bolboroselile pe care le scotea păreau să iasă din celălalt capăt al corpului său.

Titus râdea din ce în ce mai tare, ţinându-se cu mâinile de burtă. Deşi se chinuia să rămână încruntat, Gnaeus izbucni şi el în râs şi slăbi strânsoarea. Publius se smuci din mâinile lui şi se rostogoli. Îşi duse mâinile la gât şi se uită urât la Gnaeus. Printre accese de tuse şi gâfâieli, reuşi să protesteze răguşit.

— Eşti nebun, Gnaeus Marcius! Ai fi putut să mă omori!

— Ar fi trebuit să te omor pentru că mi-ai insultat mama şi mi-ai pus la îndoială onoarea.

— Onoarea ta! Publius dădu din cap. Ar trebui să existe o lege care să-i interzică unui plebeu ca tine să se atingă fie şi cu un deget de un patrician ca mine.

Gnaeus nu se năpusti asupra lui, ci rămase încremenit. Chipul

se făcu stacojiu.

— Cum îndrăzneşti să-mi spui una ca asta?

— Cum îndrăznesc să te numesc plebeu? Asta eşti, Gnaeus Marcius! Numai un netot nu poate să-şi accepte soarta, asta spune paterfamilias al meu.

Titus clătină din cap. De ce îl necăjea Publius pe Gnaeus în continuare? Voia cumva să fie aruncat de pe Tarpeia? Se întreba dacă ar trebui să fugă după ajutor, când auzi un zgomot care venea din cetatea de dedesubt.

— Ce-i asta? întrebă el.

— Ce? Publius nu-l scăpa din ochi pe Gnaeus.

— Zgomotul ăla. Nu-l auzi? Ca un geamăt puternic…

— Sau un vuiet. Da, îl aud. Parcă-i sunetul care se-aude când îţi lipeşti o scoică de ureche.

Zgomotul îl făcu chiar şi pe Gnaeus să uite de furia lui.

— Sau un suspin, spuse el. Parcă-s mai multe femei care se vaită în acelaşi timp.

— S-a-ntâmplat ceva, zise Titus. Se aude dinspre Forum.

Se îndreptară cu paşi mari către buza stâncii şi se uitară în jos. Muncitorii de pe templu auziseră şi ei şi se urcaseră pe acoperişul templului, ca să vadă mai bine ce se petrecea la poalele colinei.

O mare mulţime se adunase în Forum. Din ce în ce mai mulţi oameni soseau din toate direcţiile. Un grup de senatori, îmbrăcaţi în togile lor, stăteau pe veranda Casei Senatului. Printre ei, chiar şi de la o asemenea depărtare, Titus îl recunoscu pe nepotul slăbănog al regelui. În loc de togă, Brutus purta o tunică zdrenţuită, în care părea un cerşetor – o dovadă a sărăciei la care îl adusese regele. Acesta se adresa mulţimii.

— Voi auziţi ce spune? întrebă Titus.

— E prea departe, iar mulţimea face prea multă gălăgie, replică Gnaeus. De ce n-or tăcea odată?

Oamenii din mulţime aflaţi mai aproape de Casa Senatului erau tăcuţi şi ascultau cu atenţie, întorşi toţi cu faţa spre Brutus. Cei din spate se agitau, cu mâinile în aer, strigând şi plângând, apoi începură să se dea la o parte ca să-i facă loc unei persoane care încerca să ajungă la Casa Senatului.

— Cine-i bărbatul şi ce cară în braţe? vru să afle Titus.

— Care bărbat? întrebă Publius cu glas răguşit, frecându-şi gâtul.

— Nu-mi dau seama cine e, dar pot să văd ce duce, răspunse Gnaeus. O femeie care nu se mişcă deloc. Oamenii se dau la o parte să-i facă loc. Mi se pare că văd sânge pe tunica lui. Cred că femeia e…

— Moartă, completă Titus, căruia i se pusese un nod în gât.

Bărbatul îşi croia drum prin mulţime, pas cu pas. Pe unde trecea se auzea un freamăt, după care se aşternea o tăcere copleşitoare. Când ajunse la treptele Casei Senatului, întreaga mulţime devenise neobişnuit de tăcută. Împleticindu-se, de parcă sarcina pe care o ducea devenise imposibil de grea, urcă treptele către verandă. Brutus şi senatorii îşi plecară capetele şi se dădură la o parte. Bărbatul se întoarse cu faţa către mulţime.

— Ştiam eu! murmură Titus. E Collatinus. Asta înseamnă că femeia din braţele lui…

Trupul neînsufleţit purta o stolă cu mâneci lungi, de culoare albastru închis, pătată de sânge în dreptul sânului. Capul îi era dat pe spate, aşa că nu i se

desluşeau trăsăturile. Părul negru era atât de lung, încât atingea picioarele soţului ei.

Brutus păşi în faţă. Acum, în linişte mormântală, Titus putea să-l audă limpede.

— Spune-le tu, Collatinus, fiindcă pe mine nu vor să mă creadă. Nu le vine să creadă că s-a petrecut ceva atât de îngrozitor. Spune-le ce s-a-ntâmplat.

Hohotul sfâşietor al lui Collatinus răsună în jurul Forumului, înfiorând mulţimea. Un răstimp îndelungat, păru incapabil să-şi vină în fire. Când vorbi, în cele din urmă, cuvintele lui răsunară tare şi răspicat.

— Sextus Tarquinius a făcut asta. Fiul regelui! Mi-a siluit soţia, pe scumpa mea Lucretia. A venit la mine acasă când eram plecat. A fost întâmpinat ca un oaspete de onoare, invitat la cină, i s-a dat o cameră. În mijlocul nopţii, a intrat peste ea. S-a urcat cu forţa în patul ei – în patul nostru! I-a pus pumnalul la gât – se poate vedea unde lama i-a crestat pielea. O servitoare a auzit-o cerşind îndurare, dar unul dintre oamenii lui Sextus păzea uşa. Servitoarea a trimis după mine, dar când am ajuns, Sextus plecase deja. Lucretia plângea neconsolată, înnebunită de durere. Sextus lăsase în urmă pumnalul pe care îl folosise ca s-o ameninţe. Şi l-a înfipt în inimă, iar eu n-am putut să fac nimic ca s-o opresc. A murit în braţele mele!

Collatinus căzu în genunchi, prăbuşindu-se parcă sub greutatea corpului pe care încă îl mai legăna în braţele sale. Lăsă capul în jos şi izbucni în plâns. Brutus făcu un pas în faţă şi le arătă un pumnal însângerat.

— Acesta este cuţitul! strigă el. Sub ameninţarea acestui pumnal, Sextus Tarquinius a siluit-o pe Lucretia, iar ea şi-a luat viaţa cu el. Aşteptă ca murmurul mulţimii să se stingă. Cât vom mai îndura toate astea? Cât timp de-acum încolo o să-i mai lăsăm pe tiran şi pe fiii lui să ne ia ce avem mai scump pe lume? S-a ajuns prea departe şi trebuie să-i punem capăt aici şi acum, astăzi! Cu pumnalul ridicat în aer, Brutus se întoarse cu faţa către Capitoliu, de parcă i-ar fi vorbit lui Jupiter, cel din templul neterminat de sus de pe colină. Lui Titus i se părea că bărbatul încruntat şi tras la faţă se întorsese dintr-odată să se uite drept la el şi la prietenii lui. Era o senzaţie tulburătoare. Se înfioră.

— Mă jur pe sângele nevinovat de pe acest pumnal şi pe zei ca, prin foc şi sabie şi prin orice altceva îi va da tărie braţului meu, să îi prigonesc pe Tarquinius cel Mândru, pe soţia lui cea netrebnică şi pe toţi copiii lor, dintre care niciunul nu merită să trăiască în preajma oamenilor cumsecade, cu atât mai puţin să-i conducă, îi voi alunga şi nu-i voi mai lăsa niciodată, pe ei sau pe oricine altcineva, să fie regi în Roma!

Mulţimea izbucni în urale. Femeile îşi smulgeau părul. Bărbaţii îşi agitau pumnii. Se îmbulziră spre treptele Casei Senatului şi îl ridicară pe Brutus pe

umerii lor. Acesta părea să plutească pe deasupra mulţimii, cu braţul în care ţinea cuţitul însângerat îndreptat spre cer.

Chiar şi de la adăpostul Capitoliului, Titus simţi ghimpele fricii. Nu mai văzuse niciodată un asemenea spectacol, furia dezlănţuită a unei mulţimi. Inima îi bătea cu putere în piept. Îşi simţea gura prea uscată ca să poată vorbi.

— Ce crezi c-a vrut să spună cu asta? întrebă Gnaeus. Vocea lui părea neobişnuit de liniştită.

— Nici c-ar fi putut s-o spună mai limpede de-atât, răspunse Publius, recăpătându-şi glasul. Brutus vrea să-l alunge pe Tarquinius din Roma.

— Da, asta am înţeles şi noi. Şi pe urmă ce-o să se-ntâmple?

— Brutus o să-i ia locul, fireşte, răspunse Publius exasperat.

— Ba nu, Publius, nu asta a spus. „Nu-i voi mai lăsa niciodată, pe ei sau pe oricine altcineva, să fie regi în Roma.” Brutus vrea să-l alunge pe rege, dar să nu mai pună pe nimeni în locul lui.

Publius se încruntă.

— Dar dacă nu va mai fi niciun rege, cine va conduce cetatea?

Titus era şi el la fel de nedumerit. Se simţea înspăimântat şi entuziasmat în acelaşi timp, dar şi plin de mâhnire la gândul că Lucretia – frumoasa, înţeleapta, iubitoarea Lucretia – avusese o soartă atât de îngrozitoare. Era copleşit de evenimentele la care tocmai fusese martor. Ceva se sfârşise în ziua aceea şi altceva abia începuse, schimbându-le vieţile pentru totdeauna.

Anul 509 î.H.

Îmbrăcat în veşmântul de preot şi purtând cu mândrie talismanul lui Fascinus – căci astăzi era prezent atât în rolul său străvechi de preot al lui Hercules, cât şi în cel de descendent al Potitilor –, Titus stătea între tatăl şi bunicul său, în primele rânduri ale mulţimii care se adunase pe Capitoliu, în faţa noului templu al lui Jupiter. Pinarii erau şi ei prezenţi, la loc de cinste. Străbunicul lui Publius părea foarte slăbit şi cam confuz; dar cine nu era tulburat, după evenimentele tumultuoase din anul care trecuse?

Prilejul adunării era sfinţirea templului. Vulca făcuse frenetic retuşuri, până în ultima clipă – acoperise cu vopsea cotul zgâriat al Minervei, lustruise balamalele uriaşe de bronz ale uşilor, le dăduse instrucţiuni oamenilor să mute tronul lui Jupiter un deget mai la stânga pentru că statuia nu era centrată cu precizie pe piedestal. Chiar dacă Vulca vedea încă mici imperfecţiuni peste tot, lui Titus i se părea că nu văzuse niciodată ceva mai frumos ca acel templu. Era cu adevărat demn de poziţia impunătoare din vârful Capitoliului, de unde domina falnic cerul Romei. Acum, când nu mai avea schele în jurul lui, i se vedeau în toată splendoarea lor proporţiile perfecte şi siluetele impozante ale coloanelor care susţineau frontonul. În vârful frontonului, statuia lui Jupiter în carul lui de luptă tras de patru armăsari albi îl evoca maiestuos pe regele suprem al zeilor şi oamenilor. Templul era o frumuseţe pământească, ce inspira veneraţie religioasă.

Doi consuli, Brutus şi Collatinus, stăteau unul lângă altul pe verandă şi supravegheau sfinţirea templului. Deşi era la fel de tras la faţă, Brutus nu mai era îmbrăcat în zdrenţe de cerşetor. Asemenea lui Collatinus, purta o togă cu dungă purpurie, care ilustra statutul lui, ca unul dintre cei mai înalţi doi magistraţi ai noii republici.

Republica – cuvântul era încă nou pentru Titus şi i se părea ciudat. Provenea din alăturarea cuvintelor *res* (lucru, chestiune sau stare de fapt) şi *publica* (publică, a poporului). *Res publica*: chestiunile publice. După ce Tarquinius a fost alungat de pe tron – adeziunea la răscoală fusese atât de mare, încât totul se petrecuse aproape fără vărsare de sânge – oamenii de vază ai Senatului au hotărât că vor conduce ei înşişi statul,fără niciun rege. Plebeii ceruseră insistent să aibă şi ei o adunare şi legi care să-i ocrotească, deoarece bunăvoinţa regelui fusese singurul lor mijloc de apărare împotriva capriciilor patricienilor bogaţi şi puternici.

— Legi, legi, legi! se plânsese bunicul lui Titus, după ce luase parte la primele întruniri ad-hoc ale noii conduceri. Când nimeni nu e rege, toţi sunt regi şi fiecare crede că ar trebui să se facă după cum crede el sau cel puţin după cum

spune el. Rezultatul este haosul! Certuri nesfârşite, în urma cărora nu se ajunge la nicio înţelegere, în afară de faptul că trebuie să se facă noi legi care să le înlocuiască pe cele vechi, care tocmai ce fuseseră aprobate. Nimeni nu este mulţumit. Fiecare crede că celălalt iese în câştig. Aproape că-ţi vine să plângi după cel căruia-i ziceam Cel Mândru!

În pofida tuturor problemelor care se abătuseră asupra noului stat, aceasta era o zi de sărbătoare. Sfinţirea noului templu, care ar fi trebuit să fie cea mai măreaţă înfăptuire a regelui Tarquinius, avea să celebreze, în schimb, primul an al noii republici. Lui Titus i se părea, într-adevăr, că măreţia statuilor pictate de Vulca şi perfecţiunea care te lăsa fără suflare a arhitecturii sale ilustrau un suflu nou şi cutezător în cetatea Romei.

Un vizitator oarecare i-ar fi confundat uşor pe cei doi magistraţi de pe veranda templului cu nişte regi. Prin veşmintele lor deosebite, erau cu mult peste ceilalţi, fiind păziţi, asemenea regilor, de lictori înarmaţi cu fascii. Până şi faptul că numirea lor în funcţie se făcuse prin vot îi asemăna cu regii, întrucât toţi regii Romei, cu excepţia lui Tarquinius, urcaseră pe tron după ce se ţinuseră nişte alegeri, chiar dacă unii fuseseră aleşi mai liber decât alţii. Dar cei doi consuli, care conduceau împreună, astfel încât să se verifice unul pe altul, nu puteau să ocupe funcţia decât pentru un an, lăsându-le apoi locul următorilor doi consuli care aveau să câştige alegerile. Prin împărţirea puterii între consuli şi prin organizarea unor alegeri anuale, se spera că statul va izbuti să apere interesele poporului şi că Roma nu va mai cădea vreodată sub stăpânirea unui tiran ca Tarquinius.

Ceremonia publică luă sfârşit. Uşile masive ale templului se deschiseră. Consulii intrară, urmaţi de un grup select de cetăţeni, întrucât sanctuarul putea găzdui doar o mică parte din mulţime, în acest grup se aflau bunicul lui Titus şi străbunicul lui Publius, care urcă treptele cu greutate, sprijinindu-se de braţul tovarăşului său de ceremonie la Altarul lui Hercules. Lui Titus nu i se îngădui să ia parte la festivitatea din templu, rezervată doar celor mai importanţi cetăţeni, dar, mulţumită lui Vulca, el văzuse deja încăperile terminate, care găzduiau statuile lui Jupiter, Iunona şi Minerva, şi avusese prilejul să-i cerceteze în voie pe zei.

Mulţimea gălăgioasă începu să se împrăştie. Atmosfera era una de bucurie. Oamenii se salutau cu îmbrăţişări şi râsete. Titus era vesel şi binedispus.

Când îl zări pe Gnaeus, se înveseli şi mai tare, până când Publius îi şopti la ureche:

— Ia te uită! E prietenul tău plebeu, Gnaeus Marcius. Cum de s-a apropiat atât de tare de rândurile din faţă? Probabil că se dă drept un Veturius astăzi, susţinând că sângele mamei lui îl face unul dintre noi.

— Tacă-ţi gura, Publius! Nu-l mai insulta. Cine seamănă vrajbă într-o zi ca asta dă dovadă de lipsă de respect faţă de Jupiter.

Publius râse.

— Pe toţi zeii, Titus, nici prin gând nu mi-ar trece să-ţi insult convingerile religioase. O să-mi văd de drum. N-ai decât să-l saluţi pe micul plebeu trufaş după cum crezi tu că i-ar plăcea lui Jupiter.

După ce Publius se făcu nevăzut, Titus îl strigă pe Gnaeus, care îi zâmbi.

— Ai avut dreptate tot timpul în privinţa lui Vulca şi a templului, spuse Gnaeus. Străin sau nu, ne-a construit o clădire cu adevărat magnifică, de care întreaga Romă poate să fie mândră. Abia aştept să văd statuile dinăuntru.

Titus se mulţumi să-l aprobe cu o mişcare a capului. În faţa lui Publius s-ar fi dat mare că văzuse deja statuile, dar Gnaeus s-ar fi putut gândi că se poartă cu superioritate şi să se simtă jignit.

Zâmbetul lui Gnaeus păli.

— Erai mai aproape de consuli decât mine. Brutus părea cumva tras la faţă?

— Probabil. Bunicul meu spune că circulă un zvon cum că ar fi bolnav.

— Dacă ar fi doar asta!

— Ce vrei să spui?

Gnaeus îl apucă de braţ şi îl scoase din mulţime. Îi vorbi în şoaptă.

— N-ai auzit ce se spune despre fiii lui Brutus?

Cei doi fii ai consulului erau cu câţiva ani mai mari decât Titus, care îi cunoştea suficient de bine ca să-i salute spunându-le pe nume când îi vedea în Forum.

— Ce se spune?

Gnaeus clătină din cap.

— Doar pentru că bunicul tău se poartă cu tine de parcă ai fi încă copil, nu înseamnă că trebuie să şi gândeşti ca unul, Titus. Suntem prea mari pentru asta. Vremurile sunt periculoase. Trebuie să fii mai atent la ce se-ntâmplă în jurul tău.

Titus zâmbi cu viclenie şi atinse talismanul lui Fascinus.

— Nu vreau decât să-nvăţ să fiu arhitect, ca Vulca.

— Ar trebui să laşi asta în seama meşterilor. Bărbaţii ca noi s-au născut să fie războinici.

— Dar templele ne aduc mai aproape de zei. Construirea unui templu este la fel de importantă ca obţinerea unei victorii pe câmpul de luptă.

Gnaeus râse zgomotos.

— Nici măcar n-o să-ţi răspund la una ca asta! Vorbeam despre Brutus şi fiii lui. De vreme ce pari să nu cunoşti situaţia, o să te luminez eu. Această stare de fapt precară – această aşa-zisă republică – atârnă de un fir de păr. Vecinii noştri se aliază să pornească un război împotriva noastră. Fiindcă nu mai avem rege, îşi

închipuie că suntem slabi şi au dreptate. Toate aceste certuri şi neînţelegeri ne-au secătuit. Prostimea cetăţii a stat liniştită o vreme, după ce uzurpatorii au lăsat-o să pună mâna pe averile familiei lui Tarquinius – ar trebui să le fie ruşine lui Brutus şi Collatinus că au permis un lucru atât de revoltător – dar acum începe să aibă bănuieli în privinţa magistraţilor şi să creadă că un consiliu al lor ar trebui să-i ia locul Senatului. Zeii să ajute Roma dacă o să se-ntâmple una ca asta! Iar acum… îşi coborî şi mai tare glasul. Acum se pune la cale un complot, vor să-l readucă pe rege la tron. Sunt implicaţi câţiva dintre cei mai onorabili cetăţeni ai Romei.

Titus îşi ţinu răsuflarea.

— E posibil aşa ceva?

— Nu fără multă vărsare de sânge, dar da, e posibil. Atâta timp cât Tarquinius şi fiii săi vor fi în viaţă, vor conspira pentru a-şi recăpăta tronul. În locul lor, şi eu aş face la fel!

— Dar cine i-ar ajuta? După ce i-a făcut Sextus Tarquinius Lucretiei…

— Şi ce-a făcut? Un bărbat i-a siluit soţia altui bărbat, nu e prima oară când se întâmplă aşa ceva şi nici ultima. A fost o nelegiuire, e drept, dar nu justifică abolirea regalităţii care făcea din Roma un oraş puternic. Nu uita că un rege ne-a oferit templul acesta, de care eşti atât de mândru. Duşmanii lui Tarquinius s-au folosit de acea siluire ca să stârnească mânia împotriva regelui, iar ei să-i poată lua locul.

Titus simţi un fior de teamă.

— Gnaeus, sper că nu eşti implicat în această conspiraţie de a-l aduce înapoi pe rege. Eşti? Gnaeus, răspunde-mi!

Gnaeus îşi luă o expresie rece şi misterioasă, iar Titus îşi dădu seama că prietenul lui se bucură de consternarea lui.

— Nu, nu sunt, îi răspunse în cele din urmă. Dar nici nu pot fi nepăsător faţă de cei care cred că Romei îi va fi mai bine cu un rege.

— Dar, Gnaeus, chiar şi pentru cineva ca tine… Titus îşi dădu seama că trebuie să îşi aleagă cuvintele cu grijă, ca să nu-şi jignească prietenul; în acelaşi timp, voia să-i arate că nu este atât de ignorant în chestiunile politice, cum părea să creadă Gnaeus. Collatinus este patrician, Brutus nu este; mama lui a fost sora regelui, dar tatăl lui era plebeu. Câştigând alegerile pentru funcţia de consul, cei doi au creat un precedent. Într-o republică, orice om de valoare – patrician sau plebeu – va avea şansa de a conduce treburile statului.

Gnaeus pufni dispreţuitor.

— Timp de un an! La ce bun?

Titus continuă.

— În Senat au intrat noi membri. Tarquinius a ucis atât de mulţi senatori, încât Brutus şi Collatinus numesc noi membri în fiecare zi, pentru ca numărul lor să ajungă din nou la trei sute. Nu doar patricieni, ci şi plebei.

— Şi mai rău! Ăsta-i cel mai bun lucru la care poate spera cineva? Să devină unul dintre cei trei sute?

Titus se încruntă, de-a dreptul nedumerit.

— Gnaeus, cred că nu-nţelegi ce vreau să spun. Fără să vrea, îşi închipui cum i-ar fi expus Publius ideea, fără înconjur: S-ar putea să existe un loc şi pentru tine în noua republică, Gnaeus, chiar dacă nu eşti decât un plebeu umil!

— Nu, Titus, tu nu-nţelegi ce vreau să spun! Această republică, această orânduire în care cârmuieşte poporul… ce-i poate oferi unui bărbat, cu excepţia ocaziei de a deveni un simplu senator, unul din trei sute, sau, în cel mai bun caz, consul, unul din doi, ales pentru un singur an? Cât timp Roma avea un rege, exista speranţă; exista un lucru pentru care un bărbat putea lupta.

— Nu-nţeleg.

— Speranţa, Titus! Un bărbat ambiţios, nobil, un războinic aprig – un bărbat cu mult superior celorlalţi –, un asemenea bărbat ar fi putut spera, în timpurile vechi, că va câştiga într-o zi tronul, că va deveni conducătorul oamenilor, că va fi regele Romei. Dar acum, când nu mai există monarhia şi când i-a luat locul această republică lamentabilă, ce speranţă mai are un asemenea bărbat?

Titus se uită lung la prietenul său, fascinat şi îngrozit. Oare Gnaeus chiar îşi închipuise că într-o zi ar putea să fie regele Romei? De unde venea o asemenea ambiţie nestăpânită? Era de temut sau de admirat? Într-un fel, şi-ar fi dorit ca Publius să fie prezent şi să-i spulbere fantasmagoriile lui Gnaeus cu un comentariu răutăcios.

Clătină din cap.

— Cum am ajuns să vorbim despre asemenea lucruri? Tu voiai să-mi spui ceva despre Brutus… şi fiii lui…

— Nu mai are nicio importanţă, răspunse Gnaeus. Îşi întoarse capul, dar Titus simţi în vocea lui toată mânia, suferinţa şi exasperarea unui tânăr ale cărui vise nu puteau fi înţelese de nimeni, nici măcar de cel mai bun prieten al lui.

Gnaeus se îndepărtă fără să mai rostească un cuvânt.

***

La fel cum bunicul lui Titus îi explicase acestuia importanţa stăpânirii literelor, aşa şi Brutus se încredinţase că cei doi fii ai lui vor putea să citească şi să scrie. Această abilitate le-a hotărât soarta.

Fratele mai tânăr al soţiei lui Brutus, Vitellius, era implicat în complotul aducerii înapoi a regelui şi şi-a convins nepoţii să i se alăture, promiţându-le că vor fi răsplătiţi din plin în timpul celei de-a doua domnii a lui Tarquinius. Trimişi

secreţi duceau mesaje de la rege la conspiratori şi viceversa. Pe măsură ce se apropia data planificată pentru întoarcerea lui Tarquinius – o zi care avea să prefacă Forumul într-o baie de sânge –, regele, agitat, insista să primească promisiuni mai ferme de la susţinătorii săi. Le ceru scrisori în care planul să fie expus în amănunt, cu jurăminte clare de loialitate, semnate cu numele lor. Cei doi fii ai lui Brutus, Titus şi Tiberius, certificară o astfel de epistolă şi i-o încredinţară unui sclav al unchiului lor, Vitellius.

Sclavul fusese mituit de Brutus, care strângea informaţii cu privire la complot. Brutus ştia că Vitellius era implicat; neavând niciun fel de consideraţie pentru cumnatul său, era hotărât să-l dea în vileag, dar nu ştia de implicarea propriilor săi fii.

Sclavului i se promisese libertatea şi toate drepturile de care se bucura orice cetăţean în noua republică, în schimbul probelor despre conspiraţie. Cu un amestec de teamă şi entuziasm, intră la cei doi consuli, ca să predea epistolele ce îi fuseseră încredinţate.

— Câte? întrebă Brutus.

— Douăzeci de scrisori, semnate de douăzeci şi unu de bărbaţi, răspunse sclavul.

Brutus se încruntă.

— Una dintre ele poartă două nume?

— Da, consule.

Brutus desfăcea scrisorile una câte una şi le citea, apoi i le înmâna lui Collatinus. Unele nume nu erau deloc neaşteptate. Altele îl luară pe nepregătite. Perfect conştient de gravitatea momentului, îşi înăbuşi orice reacţie.

Sclavul îşi feri privirea când îi înmână ultima scrisoare lui Brutus. Consulul se uită la ea atât de mult timp, înmărmurit, încât Collatinus, care aştepta ca epistola să ajungă la el, se întrebă dacă nu cumva fusese lovit de apoplexie. Nerăbdător, smulse scrisoarea din mâinile lui Brutus. Când văzu cele două nume de pe ea, scoase o exclamaţie de uimire.

Brutus, în schimb, nu avu nicio reacţie. Vocea lui era inexpresivă.

— Acum le cunoaştem numele, avem probele vinovăţiei lor. Ştim unde locuiesc, aşa că vom trimite fără amânare lictorii să-i prindă, pentru ca niciunul să nu-i poată preveni pe ceilalţi.

— Şi apoi? întrebă Collatinus în şoaptă.

— Nu-i nevoie de judecată. Senatul ne-a acordat puteri extraordinare, tocmai pentru a rezolva astfel de probleme. Vom acţiona repede şi hotărât pentru a salva republica.

***

A doua zi, cetăţenii au fost chemaţi pe Câmpul lui Marte, unde consulii şi-au ocupat locurile pe o platformă.

Condamnaţii au fost aduşi înaintea lor; fuseseră dezbrăcaţi până la piele. Toţi erau tineri şi se trăgeau din familii onorabile. De la depărtare, păreau nişte atleţi care defilau prin faţa mulţimii în Circus Maximus, numai că atleţii ar fi făcut cu mâna mulţimii, iar aceşti bărbaţi aveau mâinile legate la spate.

Toate privirile erau aţintite asupra fiilor lui Brutus, care, cel puţin, se comportau cu demnitate. În timp ce unii dintre participanţii la conjuraţie proferau blesteme, cerşeau îndurare, plângeau sau încercau să se lupte cu lictorii, Titus şi Tiberius stăteau drepţi ca nişte statui, fără să scoată un sunet şi cu privirea îndreptată înainte.

Nişte trunchiuri groase de copaci fuseseră aşezate în rând în faţa tribunalului. Prizonierii au fost obligaţi să stea unul lângă altul în faţa trunchiurilor, apoi să îngenuncheze în nisip şi să se aplece. O funie lungă a fost înfăşurată în jurul gâtului fiecărui bărbat, legându-i unul de altul. Bucăţile de funie dintre ei au fost fixate în pământ cu nişte cârlige de fier. Prizonierii erau legaţi şi pregătiţi de pedeapsă.

Mai întâi au fost biciuiţi. Lictorii îşi îndepliniră sarcina pe îndelete. Fiii lui Brutus şi unchiul lor, Vitellius, nu au fost biciuiţi nici mai mult, nici mai puţin decât ceilalţi. Flagelarea continuă până când nisipul se înroşi de sânge. Unii dintre trădători leşinau, dar erau stropiţi cu apă ca să-şi vină în simţiri.

Dacă ar fi fost războinici capturaţi din altă cetate sau criminali de rând, mulţimea ar fi făcut glume şi ar fi râs; dar aşa cum stăteau lucrurile, din mulţime nu se auzea niciun zgomot, decât, când şi când, plânsul înăbuşit al bărbaţilor care îşi ascundeau feţele şi nu puteau să privească. Cei mai mulţi încercară să-l imite pe Brutus, care părea să fi împietrit pe scaun, ca o statuie, urmărind pedepsirea trădătorilor fără să clipească.

Unul câte unul, au fost decapitaţi. Lictorii îşi împărţiră îndatorirea, trecând securea de la unul la altul şi ştergând-o de sânge înainte de a o întrebuinţa din nou. Fiii lui Brutus erau pe la mijlocul şirului, unul lângă altul. Când lictorii ajunseră la Titus, zece bărbaţi fuseseră deja executaţi; capetele lor zăceau în nisip, înconjurate de bălţi de sânge. Unii dintre bărbaţii din capătul şirului plângeau; alţii îşi ieşeau din minţi şi se zbăteau să se elibereze, disperaţi. Alţii îşi pierduseră controlul asupra intestinelor şi vezicii; duhoarea urinei şi a fecalelor se adăugă mirosului de sânge. Vitellius, care era tocmai în capăt, zbiera ca din gură de şarpe. Unul dintre lictori, nemaisuportând, îi astupă gura cu o cârpă însângerată.

Securea trecu mai departe. Lictorii şterseră lama, o ridicară şi o coborâră asupra gâtului lui Titus. Tiberius, care îşi ţinea ochii strâns închişi, a fost şi el decapitat. Mai rămăseseră nouă trădători. Lictorii îşi continuară treaba.

Chipul lui Brutus rămase la fel de impasibil şi după execuţia fiilor săi. Cetăţenii din mulţime îl priveau uluiţi.

Când îi veni rândul, Vitellius reuşi să scuipe cârpa din gură şi începu iar să ţipe. Securea se ridică şi coborî. Ţipătul încetă brusc. Peste Câmpul lui Marte se aşternuse o tăcere mormântală.

Collatinus se ridică. Părea înţepenit, doar încleştarea şi descleștarea repetată a pumnilor trădându-i tulburarea. Brutus se ridică şi el. Pentru o clipă, păru să-şi piardă echilibrul. Mulţimea îşi ţinu răsuflarea, temându-se că aveau să-l lase picioarele. Collatinus întinse mâna instinctiv să-l apuce de braţ, dar se opri cu puţin înainte să-l atingă.

Îi vorbea cu glas scăzut; se oferea să îndeplinească o sarcină care, după cum stabiliseră mai înainte, îi revenea lui Brutus. Brutus dădu din cap, refuzând oferta. Întinse mâna dreaptă. Unul dintre lictori îi aduse un sceptru.

— Vindicius, arată-te! strigă Brutus.

Sclavul care îi dăduse în vileag pe stăpânul său, Vitellius, şi pe ceilalţi trădători se apropie de platformă. Brutus îl privi.

— Pentru aportul tău la salvarea republicii de vrăjmaşii ei ţi-a fost făgăduită o recompensă. În scurta existenţă a republicii noastre, niciun sclav nu a devenit cetăţean. Tu vei fi primul. Cu atingerea acestui sceptru îţi acord toate drepturile, îndatoririle şi privilegiile unui om liber în Roma.

Vindicius îşi plecă capul. Brutus îi atinse creştetul capului cu sceptrul.

Vocea lui Brutus, ridicată la nivel oratoric, era stridentă, dar nu se frânse.

— Să se ia aminte că un sclav poate deveni cetăţean dacă slujeşte cauza republicii aşa cum se cuvine. Şi să se ia aminte că oricărui cetăţean ce îşi trădează republica nu i se va arăta niciun fel de îndurare. Toţi bărbaţii executaţi astăzi aici se făceau vinovaţi de trădare. Şi-au trădat cetatea şi concetăţenii. Unii dintre ei erau vinovaţi şi de alt păcat: şi-au trădat taţii. Pentru lipsa de credinţă faţă de tată sau faţă de patrie nu există decât o singură pedeapsă, cea pe care aţi văzut-o dusă la capăt în această zi. Zeii să ne fie martori şi să ne arate în continuare, prin ocrotirea lor, că ceea ce am făcut astăzi pe Câmpul lui Marte a fost bine şi drept.

Brutus coborî de pe platformă, cu capul sus. Mersul îi era sigur, dar se sprijinea cu putere de toiagul din mâna dreaptă. Înainte de această zi nu avusese niciodată nevoie de toiag ca să meargă; de acum înainte, nu va mai putea merge niciodată fără el.

Printre cei aflaţi în rândurile din faţă ale mulţimii care urmărea plecarea consulului se găseau şi Titus Potitius şi Gnaeus Marcius.

Datorită statutului familiei sale, Titus era obişnuit să stea în faţă la orice adunare, dar în această zi ar fi preferat să se afle oriunde altundeva. De nenumărate ori, mai ales în timpul decapitărilor, îi venise să leşine şi i se făcuse greaţă, dar, cu bunicul său alături, nu îndrăznise să se uite în altă parte. Prietenul său Gnaeus, care era obişnuit să stea în spatele oricărei mulţimi, îl rugase pe Titus să-i dea voie să stea lângă el cu acest prilej, ca să vadă cât mai bine toate cele câte se petreceau. Când simţise că nu mai poate suporta, Titus îl atinsese cu o mână pe Fascinus, iar cu cealaltă apucase, ca un copil, mâna lui Gnaeus. Deşi se simţise uşor încurcat, Gnaeus nu se împotrivise. La urma urmei, îi datora locul din primele rânduri ale mulţimii.

Gnaeus nu era deloc sensibil; nu i se făcuse rău când văzuse atâta sânge, nici nu îl cuprinsese mila faţă de trădători: ceea ce încercaseră ei să facă era cât se poate de primejdios şi ştiau prea bine care erau urmările, dacă dădeau greş. Dacă ar fi triumfat, nu le-ar fi arătat mai multă îndurare victimelor decât li se arătase lor.

În ceea ce-l privea pe Brutus, Gnaeus nu ştia ce să creadă. Omul avea o voinţă de fier; dacă exista un muritor demn să fie rege, acesta era Brutus şi totuşi el nu părea câtuşi de puţin interesat să pretindă tronul; aversiunea lui faţă de regalitate părea să fie în întregime sinceră. Brutus îşi pusese toate speranţele şi visele în ciudata idee de res publica, chestiunile publice. Res publica pretinsese sacrificiul propriilor săi fii şi ca el însuşi să ducă la capăt pedeapsa. Până şi zeilor le-ar fi fost teamă să ceară un asemenea sacrificiu, de frică să nu li se întoarcă spatele, dar Brutus tot venera *res publica!*

Gnaeus fusese martor la facerea unei lumi noi, una în care patrioţii, şi nu regii, erau stăpâni. Lumea se schimbase, nu şi Gnaeus; hotărârea lui de a deveni cel dintâi între oameni, respectat mai presus de toţi rămăsese neschimbată. Nu ştia cum se putea realiza o asemenea dorinţă în noua lume, dar avea încredere în destinul său. Timpul şi zeii aveau să-i arate calea.

Anul 504 î.H.

Sosirea lui Attus Clausus la Roma era prilej de mare sărbătoare şi fast. Toţi cei implicaţi recunoşteau că era un eveniment important, cu toate că niciunul nu şi-ar fi putut imagina cât de însemnate aveau să fie urmările sale.

Primii cinci ani ai noii republici fuseseră presăraţi cu numeroase obstacole şi provocări. Duşmanii din interior complotaseră să-l reînscăuneze pe rege. Duşmanii din exterior încercaseră să cucerească şi să înrobească oraşul. Cetăţenii erau nemulţumiţi că puterea trecea de la o facţiune la alta în urma unor încleştări politice nemiloase.

Printre duşmanii din exterior ai cetăţii se aflau triburile sabine de la sud şi vest, care se aliaseră de mult timp în lupta împotriva Romei. Când Attus Clausus, unul dintre conducătorii lor, începu să militeze pentru pacea dintre sabini şi Roma, ceilalţi războinici se întoarseră împotriva lui, iar acesta se trezi în mare primejdie. Se adresă Senatului, cerându-i să i se permită să se stabilească de urgenţă la Roma, împreună cu o mică armată de războinici şi familiile acestora. Senatul dezbătu problema şi îi împuternici pe consuli să ducă tratative cu Clausus. În schimbul unei contribuţii însemnate la vistieria secătuită a statului şi a încorporării luptătorilor săi în rândurile armatei romane, Clausus a fost primit în Roma. Soldaţilor săi li s-a promis pământ pe malurile râului Aniene. Clausus a fost acceptat printre patricieni şi i s-a oferit un loc în Senat.

În ziua sosirii sale, Forumul se umplu de oameni care se adunaseră să-i ureze bun venit şi să-l aclame în timp ce urca Via Sacra cu familia sa. În calea lor se aruncau petale de flori. La fluiere şi corni se cânta o melodie veche de sărbătoare despre Romulus, răpirea sabinelor şi finalul fericit al acesteia. Procesiunea ajunse la Casa Senatului. Clausus urcă pe verandă, iar soţia şi copiii săi rămaseră lângă trepte.

Ca de obicei, Titus Potitius se afla în primele rânduri ale mulţimii, de unde putea să-l studieze cu atenţie pe faimosul războinic sabin. Rămase impresionat de ţinuta distinsă a bărbatului şi de părul său negru înspicat cu fire argintii. Bunicul lui Titus se afla printre magistraţii şi senatorii care îi urară bun venit lui Clausus şi îi oferiră o togă senatorială. Tunica sabină pe care o purta Clausus era un veşmânt splendid de culoare verde, brodat cu fir de aur, dar el ridică braţele, acceptând cu politeţe toga care i se oferea. O purta cu naturaleţe, de parcă s-ar fi născut să fie senator roman.

Urmară discursurile. Titus îşi abătu privirea de la senatori şi se pomeni studiindu-i pe membrii familiei lui Clausus, aflaţi nu departe de el. Soţia noului senator era o femeie remarcabilă, iar copiii lor moşteniseră frumuseţea izbitoare

a părinţilor. Una dintre fiice îndeosebi îi atrase atenţia lui Titus. Era o frumuseţe brunetă cu nas lung, buze senzuale şi ochi verzi scânteietori. Titus nu mai reuşi să-şi dezlipească privirea de pe chipul ei. Fata îl privi la rândul ei, studiindu-l un moment îndelungat, după care îi zâmbi şi îşi întoarse privirea; sus, pe verandă, tatăl ei începuse să vorbească. Inima lui Titus se aprinse cum nu se mai aprinsese de când o văzuse întâia oară pe sărmana Lucretia.

Clausus vorbea latina cu un accent sabin încântător. Îşi exprimă recunoştinţa faţă de Senatul Romei – fără să pomenească nimic de oamenii de rând, remarcă Titus – şi făgădui să-şi continue eforturile de a-i convinge pe ceilalţi conducători sabini să semneze un acord de pace cu Roma.

— Dar dacă nu vom putea încheia pacea fără vărsare de sânge, va trebui să-i înfrângem pe câmpul de luptă, obligaţie de la care nu mă voi da în lături. Războinicii sabini pe care i-am adus cu mine sunt acum mândri soldaţi romani, la fel cum eu sunt un mândru senator roman. Mai mult decât atât, în momentul în care am îmbrăcat această togă, am renunţat la numele meu sabin. Dimineaţă m-am trezit Attus Clausus, dar de acum încolo mă declar Appius Claudius. Cred că numele mi se potriveşte, la fel cum mi se potriveşte şi această togă! Zâmbi şi se răsuci încet pentru ca oamenii să-i admire noua ţinută, stârnind aplauze şi râsete prieteneşti. Mulţimea îl adora.

Şi Titus simţea un val de iubire şi o speranţă, pentru că acum ştia ce nume să-i dea obiectului dorinţei sale. Fiica oricărui bărbat pe nume Claudius avea să poarte numele Claudia.

Claudia! se gândi el. *Sunt îndrăgostit de cea mai frumoasă fată din lume, iar numele ei este Claudia!*

***

— Appius Claudius a spus că o va lăsa pe fată să hotărască. Ce ciudat e omul ăsta!

— Da, bunicule, răspunse Titus agitat. Şi?

— Şi ce?

— Care a fost hotărârea ei?

— Pe Hercules, tinere, habar n-am. Am petrecut întreaga vizită stând de vorbă cu tatăl ei. Nici măcar n-am văzut-o pe fată. Dacă îi seamănă vreun pic bunicii tale, nu se va hotărî pe loc. Lasă-i timp să se gândească mai bine!

În zilele care urmaseră sosirii lor la Roma, Appius Claudius şi familia sa fuseseră invitaţi în casele celor mai însemnate familii din oraş. Printre primele lor gazde se număraseră şi Potitii, pentru că Titus îşi bătuse la cap bunicul să-i invite la cină cât mai curând cu putinţă. Titus se folosise de pretext pentru a o întâlni pe Claudia şi reuşise să-i vorbească între patru ochi, câteva clipe. Era mai fascinantă decât îşi închipuise el; avea un glas melodios, iar cuvintele pe care i le

murmurase îl fermecaseră. Claudius, pe care romanii începeau să-l considere cam excentric pe măsură ce îl cunoşteau mai bine, se ocupase în egală măsură de educaţia fiicelor sale şi a fiilor săi. Claudia ştia să citească şi să scrie, iar când Titus pomenise de interesul său pentru arhitectură, îi spusese cât de impresionată era de marele templu al lui Jupiter din vârful Capitoliului.

— Îţi vine să crezi, bunicule? O femeie care ştie să citească şi să scrie! O astfel de femeie ar putea să-i fie de mare ajutor soţului ei.

— Sau o adevărată ameninţare. O soţie care poate citi documentele personale ale soţului ei? Ce idee îngrozitoare! Dar despre ce vorbeşti, Titus? Vrei s-o iei de soţie pe-această fată?

Şi astfel începuse Titus să-i facă curte Claudiei. I s-a permis s-o mai vadă cu câteva ocazii, de fiecare dată în prezenţa servitoarei Claudiei, care avea rolul de însoţitoare. Titus era din ce în ce mai fermecat de ea după fiecare scurtă vizită. Tratativele în vederea căsătoriei au fost purtate în principal de către capii celor două familii; bunicul lui Titus trimisese o cerere către Appius Claudius, care îi răspunsese pozitiv. O astfel de căsătorie era în folosul ambelor familii. Claudius era putred de bogat; fiica lui ar fi adus o zestre însemnată, iar Potitii aveau nevoie de un aport de avere. De cealaltă parte, Potitii erau una dintre cele mai vechi şi distinse familii din Roma; căsătoria cu un Potitius le-ar fi consolidat Claudiilor poziţia printre patricienii cetăţii.

Totul mergea ca pe roate, până într-o zi, când bunicul lui Titus sosi acasă cu veşti neliniştitoare. Titus nu era singurul pretendent al tinerei Claudia.

— Cine e? ceru să afle Potitius. Oricine ar fi, o să… O să… Nu era sigur ce ar fi făcut, dar se simţea cuprins de o furie cum nu îl mai încercase niciodată.

— E prietenul tău, Publius Pinarius, răspunse bunicul său. Dacă-ţi poţi imagina aşa ceva! Se pare că şi Publius a zărit-o pe fată în prima zi, în faţa Casei Senatului, iar Pinarii i-au invitat pe Claudii la cină a doua zi după ce au venit la noi. Publius o curtează pe fată încă de pe-atunci, la fel de insistent ca tine, ceea ce îl pune pe Appius Claudius în oarecare încurcătură. El susţine – şi nu-l pot contrazice în privinţa asta – că există puţine lucruri care să ne deosebească şi că oricare dintre noi ar reprezenta o partidă bună pentru familia lui. Descendenţa noastră este la fel de veche şi la fel de ilustră în istoria cetăţii.

— Doar că Pinarii au ajuns mai târziu la Festinul lui Hercules!

Bunicul său râse.

— Da, aşa e, dar nu cred că o greşeală pe care au făcut-o acum câteva sute de ani este de ajuns ca să încline balanţa în favoarea noastră. De vreme ce tu şi Publius sunteţi egali în toate privinţele, Claudius mi-a spus că o va lăsa pe fată să decidă.

— Şi când se va decide?

— Dragul meu băiat, după cum ţi-am spus deja, nu ştiu. Nu i-am dat omului un termen-limită.

— Poate că aşa ar fi trebuit să faci. Nu cred că o să pot să îndur aşteptarea! E mai rău decât la prima mea luptă! Cel puţin atunci ştiam că totul depinde de mine, dar acum este cumplit; am făcut tot ce puteam, iar acum mă văd nevoit să aştept. Sunt în întregime la mila ei!

Titus începu să se plimbe. Se aflau într-o grădină micuţă din curtea interioară a casei. În fiecare colţ al grădinii erau tufe de trandafiri. Titus se plimba de la unul la altul, fără să ia în seamă bobocii înfloriţi sau parfumul lor. Bunicul său clătină din cap şi zâmbi, amintindu-şi de nerăbdarea pe care o simţise şi el în tinereţe, înainte de căsătorie.

— Nu rezolvi nimic dacă te agiţi aşa, îi spuse el. Poate că ar trebui…

Un sclav se apropie şi îi anunţă că la uşă era un oaspete.

Bătrânul ridică o sprânceană.

— Ar putea fi răspunsul nostru. Claudius mi-a spus că ne va trimite un sol de îndată ce fata se va decide.

— Nu e un sol, răspunse sclavul. E tânăra stăpână care a venit în vizită mai înainte.

— Claudia? Titus trecu iute ca vântul pe lângă sclav. Un hol scurt dădea în vestibulul din faţa casei. Prin lucarna deschisă, un mănunchi de raze de soare lumina impluviul, micul bazin în care se colecta apa de ploaie. Razele reflectate de apă dansau pe chipul Claudiei şi pe cel al însoţitoarei ei.

— Ai venit! rosti Titus, trecând de servitoare şi îndrăznind să ia mâinile fetei în ale sale.

Claudia îşi plecă ochii.

— Da. A trebuit să-i transmit regretele mele…

Inima lui Titus se strânse.

— … lui Publius Pinarius. Cred că trimisul tatălui meu se află acum la uşa lui, dar la tine voiam să vin în persoană, ca să-ţi pot spune: Da! Voi fi soţia ta, Titus Potitius.

Titus îşi dădu capul pe spate şi râse, apoi o luă în braţe. Servitoarea îşi întoarse discret privirea, iar bunicul lui Titus urmări din umbră primul sărut al perechii, cu un zâmbet de satisfacţie pentru că tratativele de nuntă fuseseră încununate de succes. Spera doar ca tânărul Publius Pinarius să nu fie prea supărat că fusese respins.

***

Ceremoniile de căsătorie ale majorităţii romanilor erau simple înţelegeri între familii, fără ritualuri religioase. Multe cupluri se uneau aproape fără niciun fel de

ceremonial; era de-ajuns ca bărbatul şi femeia să declare că sunt căsătoriţi şi să locuiască împreună.

Dar, când venea vorba de căsătoria între doi patricieni, lucrurile stăteau altfel.

Mai întâi, bunicul lui Potitius luă auspiciile ca să stabilească o zi favorabilă pentru ceremonie. Cum soţia trebuia să îndeplinească anumite ritualuri religioase în noua ei gospodărie, a doua zi după căsătorie, au fost scoase din calcul zilele din calendar în care se suprapuneau mai multe ritualuri religioase contradictorii. De asemenea, potrivit unei tradiţii îndelungate, lunile februarie şi mai nu erau considerate de bun augur. Bunicul lui Titus întinse pe Altarul Suprem un pergament cu cinci date posibile. Apoi, puse câte o piatră pe fiecare dată, urmări zborul păsărilor pe cer, căutând semne ocrotitoare din partea zeilor, şi stabili ziua cea mai favorabilă pentru ceremonie.

Era prima nuntă romană din familia lui Appius Claudius, care era hotărât să respecte toate tradiţiile locale. Când întrebă despre originile fiecărui obicei, romanii nu reuşiră să-i răspundă decât la o parte din întrebări; cum unele tradiţii se transmiseseră din generaţie în generaţie din timpuri străvechi, îşi pierduseră înţelesul odată cu trecerea vremii.

În ziua stabilită, la apus, alaiul de nuntă porni de la casa lui Appius Claudius. Procesiunea era condusă de cel mai tânăr băiat al familiei – fratele mai mic al Claudiei –, care ducea o torţă de pin aprinsă de la focul din vatra familiei; flacăra sa avea să se adauge la focul din vatra mirelui, odată ajunşi acasă la Titus Potitius.

În spatele purtătorului torţei se afla o vestală fecioară, îmbrăcată în veşmântul specific ordinului ei, cu părul scurt şi o bentiţă din lână roşie şi albă pe cap. Vestala ducea o turtă făcută din făină sfinţită şi presărată cu sare sfântă; la ceremonie, soţii aveau să ia câteva înghiţituri, după care turta le era împărţită oaspeţilor.

După ei venea mireasa. Voalul Claudiei era de un galben deschis, la fel ca încălţările. Roba lungă şi albă era strânsă pe talie cu o eşarfă legată la spate într-o formă specială, numită nodul lui Hercules; dezlegarea nodului avea să fie, mai târziu, privilegiul şi provocarea mirelui. În mână ducea instrumentele de tors, o furcă şi un fus cu lână. Era încadrată de două verişoare puţin mai mari decât purtătorul torţei, care se făceau că-i oferă sprijin. La început, aceste însoţitoare îşi luară sarcina în serios şi porniră la drum serioase, dar când purtătorul torţei se împiedică, izbucniră în hohote de râs atât de contagioase, că până şi vestala începu să râdă.

În urma miresei veneau mama şi tatăl ei şi restul alaiului de nuntă, interpretând un cântec de nuntă roman foarte vechi, numit „Tallasius”. Claudii, născuţi cum erau pe alte meleaguri, nu-l mai auziseră până atunci, dar cuvintele

li se păreau cum nu se poate mai potrivite cu împrejurarea. Când sabinele fuseseră răpite de Romulus şi de oamenii lui, cea mai frumoasă dintre ele fusese capturată de servitorul unui anume Tallasius, un luptător devotat al regelui, care o studiase şi o alesese dinainte. În timp ce era răpită, sabina ceruse să ştie unde o duceau, iar cântecul suna aşa:

Unde mă duceţi?
La Tallasius cel supus!
De ce mă duceţi?
Pentru că te consideră frumoasă!
Care va fi soarta mea?
Să te măriţi cu el şi să-i fii soaţă!
Ce zeu mă va salva?
Toţi zeii au binecuvântat această soartă!

Alaiul de nuntă ajunse acasă la Titus Potitius. În faţa casei, la lumina unor lumânări de ceară, au sacrificat o oaie pe un altar şi apoi au jupuit-o. Pielea a fost aruncată pe două scaune, pe care s-au aşezat mirele şi mireasa. S-au luat auspiciile şi s-a stabilit că erau bune. Zeii au fost invocaţi să binecuvânteze uniunea.

Având încă în mână furca de tors şi fusul, Claudia se ridică de pe scaunul ei şi se îndreptă către uşa casei, condusă de mama ei, care o îmbrăţişă. Mimând un atac, Titus îşi smulse soţia din braţele mamei sale. Era tot o trimitere la răpirea sabinelor, la fel şi ce urma: Titus, roşind puternic, o luă în braţe, deschise uşa cu piciorul şi o cără ca pe o prizonieră peste prag.

Mama Claudiei plângea. Tatăl ei îşi înăbuşi lacrimile, râzând. Alaiul de nuntă ovaţiona şi aplaudă.

În casă, Titus o aşeză pe Claudia pe o blană de oaie. Ea puse deoparte furca de tors şi fusul. El îi înmână cheile casei şi o întrebă, copleşit de emoţie:

— Cine este această nou-venită în casa mea?

Claudia răspunse după cum cerea tradiţia:

— De vreme ce tu eşti Titus, atunci eu voi fi Titia. Astfel soţia îşi atribuia un prenume, forma de feminin a prenumelui soţului ei – un nume care nu exista pentru restul lumii şi nu avea să fie folosit decât în particular, între cei doi.

***

Ospăţul de nuntă era în principal o chestiune de familie, dar erau invitaţi şi câţiva prieteni apropiaţi ai mirelui şi ai miresei. Titus se gândise îndelung dacă să-l invite sau nu pe Publius Pinarius. În cele din urmă, ascultase de sfatul bunicului său şi îl invitase şi, aşa cum anticipase bunicul, Publius îi scutise pe

toţi de nişte momente de stinghereală, transmiţându-le că îi pare rău că nu poate veni din cauză că familia sa mergea în vizită la nişte rude.

Gnaeus Marcius acceptă invitaţia lui Titus. Se logodise şi el de curând, cu o fată din plebe pe nume Volumnia. Nu se arăta dezamăgit că nu se căsătorea cu o patriciană. Purtarea lui era la fel de trufaşă ca întotdeauna; încrederea lui în sine crescuse, în urma primelor lupte la care luase parte. Mai avea până la atingerea scopului său măreţ – acela de a deveni cel mai mare războinic pe care îl văzuse Roma vreodată –, dar începuse bine, atrăgându-le atenţia comandanţilor săi prin demonstraţii repetate de curaj în luptă.

Ocupat fiind să primească urările de bine ale oaspeţilor, Titus abia reuşise să schimbe două vorbe cu Gnaeus. Se temea ca prietenul său să nu se simtă puţin nelalocul lui printre atâţia Claudii şi Potitii sau, dată fiind sensibilitatea lui, să nu simtă invidie sau chiar ranchiună la vederea fastului unei nunţi patriciene, pe care el nu avea să şi-l permită niciodată. Apoi, Titus observă că Gnaeus era prins într-o discuţie cu Appius Claudius. La un moment dat, cei doi păreau foarte gravi, apoi izbucniră în râs, după care îşi reluară discuţia sobră.

Oare despre ce vorbeau? Titus îşi croi drum prin mulţime, până ajunse îndeajuns de aproape ca să-i audă.

— Şi totuşi, spunea Claudius, după câte am înţeles, chiar şi înainte de instaurarea republicii existau neînţelegeri mari între familiile de vază şi oamenii de rând. Mi se pare nedrept să-l învinovăţeşti pe Brutus că a stârnit un cuib de viespi. Cu siguranţă, intenţia lui a fost aceea de a împărţi între senatori puterea pe care o acaparase Tarquinius, dându-le astfel prilejul tuturor oamenilor capabili să facă cu rândul la cârmă, ca să zic aşa.

— Revoluţia pe care a început-o Brutus nu s-a stins şi ar putea să răbufnească în orice clipă, replică Gnaeus. Revoluţiile încep la vârf, dar îşi croiesc drum spre bază. Problema spinoasă este să o înăbuşi înainte ca inapţii să-i ucidă pe capabili şi să preia cârma.

— Dar republica pare să dea rezultate, susţinu Claudius. E adevărat şi poate regretabil că până şi celor mai de jos cetăţeni li se permite să-i voteze pe magistraţi; pe de altă parte, doar cei mai însemnaţi bărbaţi au voie să candideze la aceste funcţii, iar cetăţenii nu votează personal, ci în grupuri, iar voturile sunt cântărite; voturile familiilor de vază şi ale servitorilor acestora valorează mai mult decât cele ale gloatei. Mi se pare un sistem echitabil.

— Poate, dacă oamenii de rând ar fi mulţumiţi de el. Nu i-ai ascultat oare pe agitatorii gloatei din Forum, pe cei care susţin că săracii ar trebui să fie scutiţi de datorii? Îţi poţi închipui haosul care s-ar produce dacă s-ar întâmpla aşa ceva? Ar vrea ca plebeilor să li se permită să-şi aleagă propriii lor magistraţi, care să-i „apere” de patricieni. Vor două cârmuiri în loc de una singură! Susţin că oamenii

de rând ar trebui să se gândească să plece toţi din Roma şi să-şi întemeieze propriul lor oraş în altă parte, iar Roma să rămână să se apere singură împotriva duşmanilor. Astea sunt vorbe de trădători!

— Astea-s probleme grave, într-adevăr, admise Cladius. Slavă zeilor că Roma are tineri ca tine, Gnaeus Marcius, cu mintea limpede, care înţeleg că unii s-au născut ca să tragă la plug, iar alţii să-l strunească.

— Şi slavă zeilor, Appius Claudius, că un om atât de înţelept şi de onorabil ca tine a ales să-şi unească destinul cu cel al iubitei noastre Rome.

Titus zâmbi şi se îndepărtă, mulţumit, dar nu foarte surprins că socrul său aristocrat şi prietenul său elitist se descoperiseră ca fiind spirite înrudite.

Anul 493 î.H.

Sclavul intră în camera de lucru a stăpânului său, ducând un pergament mare, rulat. Îşi drese glasul.

— Îmi cer iertare, onorabile senator. Cred că acestea sunt planurile pe care le-aţi cerut.

Titus Potitius, care stătea aplecat deasupra unei mese, studiind un pergament asemănător la lumina soarelui care pătrundea pe fereastră, ridică privirea şi încuviinţă absent.

— Ce? Ah, da, planurile pentru Templul lui Jupiter de pe Capitoliu! Voiam să văd vechile schiţe ale lui Vulca. S-ar putea să mă ajute să rezolv o problemă pe care am întâlnit-o la proiectarea noului templu al lui Ceres. Pune pergamentul aici, în colţul acesta. O să mă uit mai târziu peste el.

Sclavul se supuse, apoi se întoarse către Titus şi îşi drese din nou glasul.

— Da? Mai e ceva?

— Mi-aţi cerut să vă amintesc când se apropie momentul procesiunii triumfătoare.

— Aşa el Am fost atât de ocupat, că am uitat cu desăvârşire! Nu trebuie să întârzii. Poate că bătrânului Cominius nu i-ar păsa dacă apar sau nu, dar Gnaeus nu m-ar ierta dacă n-aş fi de faţă la momentul său de glorie. Du-te să-mi aduci toga şi ajută-mă să o îmbrac.

***

Peste o oră, Titus se afla în mijlocul tovarăşilor săi, pe treptele Casei Senatului. Bunicul său murise la scurt timp după căsătoria lui Titus; tatăl lui murise în urmă cu trei ani. Acum, la douăzeci şi nouă de ani, Titus era paterfamilias şi unul dintre cei mai tineri membri ai Senatului. Ca de fiecare dată în decursul vieţii lui, descendenţa sa îi acordase dreptul de a ocupa o poziţie importantă – în acest caz, pe una dintre treptele superioare, de pe care priveliştea era minunată. Pe treapta de deasupra lui Titus stătea socrul său, Appius Claudius, care devenise foarte important în Senat; doar consulii şi ceilalţi magistraţi se aflau mai sus, pe veranda clădirii. Pe treapta de dedesubt se afla vechiul său prieten, Publius Pinarius. În faţa Casei Senatului, fiul lui Titus stătea exact în acelaşi loc pe care îl ocupase şi el în copilărie, în faţa mulţimii patricienilor care se adunaseră să urmărească procesiunea triumfală de pe Via Sacra.

Procesiunea triumfătoare reprezenta sfârşitul încununat de succes al unui război împotriva volscilor din sudul Romei. Consulul Postumius Cominius condusese campania. În scurt timp, trupele sale cuceriseră oraşele volsce Antium, Longula, Polusca şi cea mai însemnată cucerire dintre toate, Corioli. Senatul,

recunoscător, votase să-i acorde lui Cominius o procesiune triumfală, onoare pe care doar regii şi-o acordau cândva, dar cu care acum Senatul îi răsplătea pe consulii care repurtau victorii militare strălucite.

Titus auzi fluierele care cântau o arie militară. Un bou alb conducea parada, înconjurat de cântăreţi. Mai târziu avea să fie sacrificat, împreună cu o parte din prada de război, pe un altar ridicat în faţa Templului lui Jupiter din vârful Capitoliului.

În urma boului veneau războinicii volsci care fuseseră capturaţi în luptă. Acestora li se luaseră armurile şi erau îmbrăcaţi în zdrenţe. Murdari şi neîngrijiţi, mergeau târşâindu-şi picioarele, cu capetele plecate. Mulţimea râdea şi făcea glume răutăcioase pe seama lor. Băieţii aruncau cu pietricele pentru a-i face să tresară. Un soldat roman cărunt şi fără dinţi ieşi din mulţime să-i scuipe. La încheierea procesiunii, după ce îşi îndeplineau scopul de ornamente, cei mai norocoşi dintre prizonieri se puteau întoarce la familiile lor, dacă se oferea o recompensă substanţială în schimbul lor. Ceilalţi aveau să fie vânduţi ca sclavi.

Apoi veneau prizonierii de elită, cei care fuseseră conducătorii oraşelor cucerite. Pe ei nu îi aştepta nici libertatea, nici sclavia, în timp ce preoţii sacrificau boul în cinstea lui Jupiter, aceşti prizonieri aveau să fie coborâţi în Tullianum, temniţa de la poalele Capitoliului, şi sugrumaţi de călăi. Preoţii susţineau că ofrandele erau mai bine primite de către zeu dacă erau însoţite de moartea celor care fuseseră conducătorii duşmanilor Romei.

Apoi venea prada de război: armele şi însemnele capturate de la volsci, precum şi căruţe pline cu monede, bijuterii şi obiecte rafinate, printre care se numărau vaze şi oglinzi din argint gravate – toate obiectele de valoare ce puteau fi transportate. Cea mai bogată din toate era prada din Corioli, unde trăiseră în mare belşug cei mai bogaţi dintre volsci.

În urma prăzii de război veneau lictorii generalului, îmbrăcaţi cu tunici roşii şi mergând într-un singur şir, cu fasciile ridicate şi scandând imnul latin al victoriei: „Io triumphe! Io triumphe! Io triumphe!“ Apoi urma generalul, într-un car de luptă tras de patru cai şi ornamentat cu gravuri din bronz ce ilustrau imagini ale victoriilor repurtate. Urmărind carul ce se apropia, Titus zâmbi. Auzea în minte vocea moralizatoare a bunicului său: „Romulus a urcat Via Sacra pe picioarele lui când i s-a sărbătorit triumful; propriile picioare erau îndeajuns de bune pentru el! Abia în vremea lui Tarquinius I s-a introdus mersul în cvadrigă.” Tropăitul copitelor cailor se adăugă la scandarea lictorilor, apoi au fost înăbuşite amândouă de vuietul mulţimii.

Cominius era îmbrăcat într-o tunică cusută cu flori şi o robă brodată cu aur. Pe cap purta o cunună de lauri. În mâna dreaptă ţinea o ramură de laur, iar în stânga, un sceptru cu un vultur în vârf. Fiul său cel mic se afla alături de el în car, ţinând

frâiele. În amintirea sângelui duşmanilor, care se vărsase sub conducerea sa, mâinile şi faţa lui Cominius erau mânjite cu chinovar. Ridică sceptrul în semn de salut către senatori, care îi răspunseră.

în spatele generalului veneau soldaţii care luptaseră sub comanda lui. În fruntea lor, la loc de cinste, se afla vechiul prieten al lui Titus, Gnaeus Marcius, eroul luptei de la Corioli.

De-a lungul timpului, în urma multelor războaie la care participase, Gnaeus îşi câştigase faima de luptător neînfricat; dar la Corioli, unde luptase ca locţiitor de comandant, faptele sale de arme îl ridicaseră pe o nouă treaptă a gloriei. Într-un moment decisiv al asediului, apărătorii deschiseseră cu îndrăzneală porţile şi îi trimiseseră la luptă pe cei mai aprigi războinici ai lor. Măcelul care a urmat a fost înspăimântător, dar unul dintre romani s-a dovedit a fi neînfricat, ucigând duşman după duşman, fără să şovăie: Gnaeus Marcius. Însufleţit de o forţă ce părea supraomenească, şi-a croit drum către porţile deschise şi a năvălit în oraş de unul singur. Soldaţii şi cetăţenii din Corioli l-au încercuit, hotărâţi să-l ucidă, dar Gnaeus era de neoprit. După ce s-a înconjurat de cadavre, a luat o torţă şi a dat foc la tot ce se putea arde. Incendiile i-au îngrozit atât de tare pe volsci, încât au lăsat porţile lipsite de apărare. Romanii au năvălit în oraş şi a urmat un măcel cumplit.

După luptă, Cominius a lăudat eroismul lui Gnaeus în faţa întregii armate şi i-a oferit un cal splendid, cu harnaşament demn de un general. I-a promis, de asemenea, argint cât putea duce din cel capturat în Corioli şi dreptul de a alege zece prizonieri, oricare ar fi fost ei, care să devină sclavii săi. Gnaeus a acceptat calul, spunând că îl va ajuta să lupte împotriva duşmanilor Romei, şi un prizonier, pe care l-a recunoscut pentru că luptase cu mare curaj împotriva lui şi pe care, mai apoi, l-a eliberat. A respins celelalte daruri, susţinând că nu făcuse nici mai mult, nici mai puţin decât ar fi trebuit să facă orice soldat roman. Victoria de la Corioli în sine era singura răsplată pe care şi-o dorea.

În ziua aceea, Gnaeus a devenit un erou în ochii celorlalţi soldaţi. Acum, defilând în spatele lui în procesiunea triumfală, aceştia începură să scandeze, la început încet, apoi din ce în ce mai tare: „Coriolanus! Coriolanus! Coriolanus!” – un titlu onorific, acordat cuceritorului oraşului Corioli.

Pentru că astfel de titluri le reveneau de obicei comandanţilor, Titus crezu că oamenii îl aclamau pe Cominius. Se pare că generalul credea acelaşi lucru, pentru că zâmbi larg, se întoarse cu faţa înspre armata sa şi ridică sceptrul către ei, dar în clipa următoare deveni limpede pe cine aclamau trupele. Câţiva soldaţi rupseră rândurile, alergară către Gnaeus Marcius şi îl ridicară pe umerii lor, continuând să scandeze: „Coriolanus! Coriolanus! Coriolanus!”

Un bărbat mai puţin stăpân pe el ar fi trădat poate o scânteie de invidie, văzând cum unui subordonat i se aduc atâtea onoruri chiar în ziua triumfului său, dar Cominius nu era numai un bun comandant, ci şi un politician şiret. Grimasa lui fugitivă se transformă într-un zâmbet adresat lui Gnaeus Marcius. Sceptrul său ridicat îl salută pe eroul de la Corioli. Când mulţimea începu şi ea să scandeze, Cominius se folosi de prilej ca să le facă semn soldaţilor care îl purtau pe Gnaeus. Aceştia ieşiră în faţă, râzând ca nişte copii, şi îşi aşezară tovarăşul de arme în carul de triumf, alături de comandant.

Câţiva din mulţime erau uluiţi de această încălcare a etichetei. Pe o treaptă mai jos de Titus, Publius Pinarius exclamă în şoaptă:

— Pe Hercules, ai mai văzut vreodată ceva atât de insolent?

Dar cei mai mulţi spectatori începură să aclame, iar câţiva să plângă, mai ales când Cominius îl îmbrăţişă călduros pe Gnaeus, apoi îi puse mâna pe sceptru lângă a sa şi îl ridică sus.

— Locuitori ai Romei, vi-l prezint pe Gnaeus Marcius, eroul de la Corioli! Salutaţi-l toţi pe Coriolanus!

— Coriolanus! scandau oamenii. Numele răsună în Forum cu puterea unui tunet.

De pe treapta de deasupra, Appius Claudius se aplecă şi-i şopti la ureche lui Titus:

— Am ştiut întotdeauna că acest prieten al tău îşi va face un nume. Astăzi a triumfat şi tot poporul Romei îl aclamă.

Claudius se ridică, puse mâinile pâlnie la gură şi li se alătură celorlalţi:

— Coriolanus! Trăiască Coriolanus!

***

— Aşadar, templul va fi sfinţit în curând? întrebă Gnaeus Marcius.

Titus râse.

— Da, foarte curând. E politicos din partea ta că-ntrebi, Gnaeus – sau ar trebui să-ţi spun Coriolanus acum? —, dar amândoi ştim că te interesează foarte puţin templele şi chiar mai puţin arhitectura. Ne vedem atât de rar acum, încât poate că ar trebui să vorbim despre lucruri care ne interesează pe amândoi.

Luau cina împreună, singuri, în grădina casei de pe Palatinus, în care Gnaeus locuia împreună cu mama şi soţia sa. Cu o zi în urmă, mai mulţi cetăţeni organizaseră festinuri în cinstea victoriei. Mesele fuseseră atât de îmbelşugate, iar Titus mâncase atât de mult, încât i se păruse că nu avea să-i mai fie niciodată foame. Cu toate acestea, a doua zi stomacul său era din nou gol, tânjind după o masă simplă. Mai mult, îi era dor de tovărăşia vechiului său prieten Gnaeus, să petreacă timpul doar ei doi, departe de mulţimea de străini şi de simpatizanţi care îl înconjuraseră pe Gnaeus cu o zi în urmă, strigând neîncetat „Trăiască

Coriolanus!“, aşa că, atunci când Gnaeus îl invită la o cină privată, ca să savureze năutul şi supa de mei a mamei sale, Titus acceptase fără să stea pe gânduri.

— E drept că vieţile noastre au luat-o pe căi diferite în ultimii ani, recunoscu Gnaeus, dar asta s-ar putea să se schimbe în curând.

— Cum aşa? Să părăsesc Senatul şi proiectele de construcţie ce mi-au fost încredinţate şi să mă alătur ţie pe câmpul de luptă? Ştii doar că n-am excelat niciodată în bătălii. Aş putea să fiu cel mult lăncierul tău şi să ţin deschisă poarta unui oraş duşman, în timp ce tu îl invadezi.

— Ba dimpotrivă, eu o să-ţi invadez domeniul.

— Proiectele mele de construcţie?

— Nu! Mă refeream la Senat.

— Ce vrei să spui?

Gnaeus zâmbi.

— Cominius mi-a promis asta ieri, după ce m-a invitat în carul său. Când treceam pe lângă toţi oamenii aceia care mă ovaţionau, mi-a şoptit la ureche: „Vezi ce te iubesc, băiete! Uimitor! N-am mai văzut niciodată aşa ceva! Un om ca tine ar trebui să fie în Senat, unde ai putea face chiar mai mult bine pentru Roma decât ai făcut la Corioli. O să fac o numire excepţională, de care oamenii îşi vor aminti, spunând că anul meu în funcţia de consul a fost bine folosit.”

— Gnaeus, e minunat! Doar că acum chiar nu mai ştiu cum să-ţi spun! Senator? Coriolanus? Senator Gnaeus Marcius Coriolanus – o să mă-ncurc în ditamai titulatura!

— Taci şi mănâncă-ți năutul şi supa, spuse Gnaeus. Râse, dar o clipă mai târziu Titus observă că buzele lui Gnaeus repetau în tăcere impresionantul titlu abia dobândit; se vedea că îi plăcea.

— Cred că zeii te iubesc într-adevăr! Ai spus mereu că vei deveni cel mai mare războinic al Romei şi aşa s-a întâmplat. Acum poţi deveni cel mai îndrăgit politician al Romei. Cominius nu e prost. Nu te-ar numi în Senat, dacă nu ţi-ar vedea un viitor strălucit. Şi Appius Claudius este de aceeaşi părere. La timpul cuvenit, vei fi ales consul, ţine minte cuvintele mele!

— Se prea poate. Între timp, voi avea nevoie de cineva care să mă-nveţe mersul lucrurilor în Senat. Tu eşti omul potrivit pentru asta, Titus.

— N-aş prea crede! Appius Claudius e persoana potrivită. El m-a luat sub aripa lui când am intrat în Senat. Datorită influenţei sale, mi s-a încredinţat construcţia Templului lui Ceres. Va face acelaşi lucru pentru tine, în măsura în care un bărbat atât de capabil ca tine are nevoie să fie luat sub aripa cuiva.

— E bine să cunoşti un om precum Claudius, dar nimeni nu poate lua locul unui prieten din copilărie. Gnaeus îşi puse mâna pe umărul lui Titus.

Titus încuviinţă.

— Coriolanus mă onorează.

Gnaeus se lăsă pe spate şi zâmbi.

— Aşadar, cum merge treaba la Templul lui Ceres?

— Un subiect care nu te interesează câtuşi de puţin!

— Poate ca soldat, dar ca senator s-ar putea să mă intereseze foarte mult proiectul.

— Atunci vino mâine să vezi cu ochii tăi. Locul este spectaculos – un pinten al colinei Aventinus, care se profilează deasupra porţilor lui Circus Maximus. E în areostil etrusc, la fel ca Templul lui Jupiter de pe Capitoliu. Nu la fel de mare, dar va fi ornamentat destul de fastuos. Din nefericire, Vulca nu mai este printre noi, dar am angajat cei mai buni sculptori etrusci pentru statuia de teracotă a lui Ceres. Pentru fresce şi gravurile de pe pereţi, am adus doi artişti greci, Gorgasus şi Damophilus. Aproape că au terminat, iar rezultatul e uimitor! Şi… Titus îşi dădu seama că Gnaeus nu era atent. Se uita în gol, cu o privire pierdută.

Gnaeus observă că Titus se oprise din vorbit şi zâmbi silit.

— Ai dreptate, Titus. Nu mă interesează arhitectura templului sau ornamentele, dar mă interesează justificarea politică din spatele lui.

— Foametea, spuse Titus fără ocolişuri. Foametea de acum trei ani a dus la construcţia templului. Atât de mulţi bărbaţi au fost chemaţi la război, încât în anul acela nu mai avea cine să semene pământul, iar câmpurile care fuseseră semănate au fost devastate în timpul luptelor. Roma nu avea destule provizii în magazii, iar oamenii mureau de foame – oamenii săraci, cel puţin. Şi tata a murit în anul acela – nu direct din cauza foametei, pentru că cei din clasa noastră nu au suferit niciodată de foame, ci din cauza febrei; bolile merg mână în mână cu foametea, iar de febră nu se poate păzi nimeni. Au fost consultate Cărţile Sibiline şi s-a hotărât că trebuie să-i închinăm un templu zeiţei Ceres, zeiţei recoltelor, pentru a preveni altă foamete. Uneori sfaturile Cărţilor Sibiline chiar au înţeles!

— Nu a existat oare şi un alt motiv? întrebă Gnaeus. Vocea lui devenise dintr-odată gravă. Ceres este o zeitate favorită a plebeilor. Nu-i adevărat că ceremonia anuală de comemorare a templului ei va fi organizată exclusiv de către plebei, la fel cum ceremonia anuală de comemorare a Templului lui Jupiter este organizată de către patricieni?

— Ba da. Astfel vom avea o nouă festivitate, plebee, care să corespundă cu vechea festivitate patriciană. Ce-i rău în asta? întrebă Titus, cu un oftat. Ştia unde ducea raţionamentul lui Gnaeus, pentru că îl mai auzise, de la Appius Claudius; era cu adevărat uimitor cât de mult se asemănau părerile lui Gnaeus cu cele ale socrului său. Amândoi erau suspicioşi cu privire la orice ar fi putut spori puterea politică a plebei. Claudius făcuse demersuri pentru ca Titus să supravegheze

construcţia Templului lui Ceres nu pentru că era de acord cu proiectul, ci chiar din motive contrare: „Dacă trebuie să se facă, atunci mai bine te punem pe tine responsabil decât pe vreun linguşitor care să vrea doar să se dea bine pe lângă gloată!“

Pe Titus nu îl interesau prea tare chestiunile politice, dar interesul lui, atât cât era, părea să fie solidar mai degrabă cu strădaniile plebeilor. Priorităţile lui erau să stabilească cel mai bun plan pentru orice proiect cu care era însărcinat, să angajeze cei mai buni artişti şi artizani la cele mai bune costuri şi să urmărească avansarea construcţiei de la imaginaţie la minunata realitate.

Gnaeus clătină din cap.

— Titus, dacă plebeii vor continua să facă ce vor, s-ar putea ca într-o dimineaţă să te trezeşti într-o lume pe care să nu o mai recunoşti, în care cei de jos i-au uzurpat pe cei de sus, iar prestigiul străvechi al unui nume precum Potitius să nu mai valoreze nimic. Nu-ţi dai seama că noua festivitate a plebeilor indică o schimbare periculoasă în balanţa puterii? De la începuturile republicii, într-un fel sau altul, masele plebeilor au conspirat neîncetat să smulgă puterea de la patricieni, punând în primejdie siguranţa şi prosperitatea Romei.

— Unii ar spune că au încercat doar să scape de sub jugul patricienilor, replică Titus.

— Au refuzat să-şi plătească dările, ceea ce se cheamă hoţie! Unii au refuzat să intre în armată, ceea ce se cheamă trădare! Iar în ultimul an au trecut la cea mai scandaloasă faptă dintre toate, la aşa-zisa lor „secesiune”. Mii de plebei – bărbaţi, femei şi copii – şi-au făcut strâns calabalâcul şi au părăsit Roma împreună. Din cauza lor treburile cetăţii au bătut pasul pe loc, fiindcă au refuzat să se întoarcă până când nu le-au fost îndeplinite cerinţele.

— Cerinţele lor erau cumva nerezonabile?

— Bineînţeles că erau! Appius Claudius s-a luptat ca un leu să-i împiedice pe ceilalţi senatori să capituleze, dar nu l-au ascultat. Plebeilor li s-au îndeplinit cerinţele, iar asta a pus capăt secesiunii.

Acum li se permite să-şi aleagă propriii magistraţi. Şi cu ce se vor ocupa aceşti aşa-zişi edili ai plebeilor?

— Principala lor îndatorire e sacră – să păzească Templul lui Ceres.

— Şi ce se va păstra în templu? O arhivă a hotărârilor Senatului. Asta a fost o altă cerere a plebeilor, ca toate hotărârile Senatului să fie scrise, pentru ca oricine doreşte să poată căuta în ele abateri şi să le examineze amănunţit, pentru a vedea dacă plebeii au fost trataţi nedrept.

— E un lucru rău că legile şi proclamaţiile vor fi trecute în scris? Regii conduceau cu vorbe. Într-o clipă puteau face promisiuni, pentru ca în următoarea să şi le retragă. Puteau distruge viaţa unui om dintr-un capriciu şi să nege apoi

orice implicare. Bunicul meu, binecuvântat fie de Hercules, m-a învăţat să respect scrisul. Nu e un lucru rău ca legile să fie scrise corect şi la timpul potrivit.

Gnaeus era de neclintit.

— Chiar mai răi decât edilii – mult mai răi – sunt aceşti noi conducători pe care plebeii îi pot alege, aşa-numiţii tribuni. Din vremuri străvechi, oamenii au fost împărţiţi în triburi, aşa că îi numesc pe aceşti reprezentanţi tribunii lor – dar eu le spun netrebnici şi parveniţi! Sub pretextul apărării cetăţenilor de rând de pretinsele abuzuri ale magistraţilor şi senatorilor, aceşti tribuni ai plebei pot confisca într-o clipită proprietatea oricărei – oricărei! — persoane pe care o consideră o ameninţare la adresa integrităţii unui cetăţean. Şi unde vor fi depozitate bunurile confiscate? În templul lui Ceres, sub paza edililor! Şi oricine îndrăznește să ameninţe sau să i se opună în vreun fel unui edil poate fi exilat sau chiar condamnat la moarte!

Titus oftă.

— Au existat abuzuri împotriva plebeilor. Odată, în anul foametei, am văzut un soldat bătrân prigonit de nişte ticăloşi plătiţi de un senator. Veteranul era invalid şi îmbrăcat în zdrenţe. Poate că-i datora bani senatorului, dar era limpede că nu avea cum să-i plătească datoria, nici nu era în stare să muncească pentru banii aceia, oricât l-ar fi îmbrâncit ticăloşii ăia. Bătrânul îi implora să aibă milă. În cele din urmă, şi-a sfâşiat tunica să le arate cicatricele din lupte – rănile pe care le căpătase luptând pentru Roma. Dacă ar fi existat atunci tribunii, ar fi pus capăt acelui spectacol odios! Şi dacă ar fi existat Templul lui Ceres, veteranul s-ar fi dus acolo să caute protecţie, pentru că, printre celelalte funcţiuni ale sale, templul va servi drept adăpost pentru plebei.

Gnaeus pufni dispreţuitor.

— Am mai auzit de vreo sută de ori povestea asta răsuflată cu veteranul hăituit şi nu am crezut-o niciodată. Niciun om demn să poarte numele de veteran roman nu şi-ar fi arătat cicatricele ca să scape de plata unei datorii.

Titus clătină din cap.

— Templul va adăposti şi un centru de împărţire a hranei către săraci. Asta te supără?

— Chiar mă supără! Cum vor cumpăra edilii hrana aceea? Cu averile confiscate de la patricienii care au îndrăznit să-i insulte pe tribuni! Gnaeus ridică o sprânceană, apoi se lăsă pe spate şi îşi încrucişă braţele. Răsuflă adânc. Titus, dragă Titus… Cred că îmi plăcea mai mult când eu eram războinic, iar tu erai constructor şi nu aveam nimic de împărţit.

— Calitatea de membri în Senat nu-i apropie neapărat pe oameni, replică Titus cu un surâs amar. Dar dacă eu şi socrul meu ne înţelegem în pofida

deosebirilor dintre noi, atunci putem şi noi doi să ne înţelegem, Gnaeus. Vei descoperi că am puţine opinii înrădăcinate; în ceea ce priveşte politica, urmez părerea generală. Singurul lucru de care îmi pasă cu adevărat este pasiunea mea pentru arhitectură.

Conversaţiei i se alătură o voce feminină.

— Te-am auzit oare spunând ceva despre împărţirea mâncării mele către săraci, Titus Potitius? Sunt năutul şi supa de mei prea de rând pentru gustul tău?

Titus se ridică să o salute pe mama lui Gnaeus. O singură privire aruncată graţioasei Veturia era de ajuns pentru a vedea exemplul care inspirase postura dreaptă a fiului şi atitudinea trufaşă.

— Veturia! Mi-ai înţeles greşit comentariile. Pentru supa ta am cea mai înaltă consideraţie!

— Mă bucur! Am făcut-o eu însămi. Doar nu era să las pe seama unui sclav pregătirea mâncării pentru fiul meu, mai ales că sunt atât de rare împrejurările când se află acasă şi nu la luptă împotriva duşmanilor Romei! Din spatele scaunului lui Gnaeus, se aplecă să-şi îmbrăţişeze fiul, care rămase aşezat şi se întinse să-i apuce mâinile şi să o sărute. Văduva Veturia era încă o femeie foarte frumoasă şi era limpede că Gnaeus o venera. Fie şi numai pentru a o face pe mama mândră de mine, spusese Gnaeus cândva, dezvăluindu-şi dorinţa din copilărie de a deveni cel mai mare războinic al Romei. În acel moment, mama lui Coriolanus părea, într-adevăr, foarte mândră.

***

Nu orice senator stârnea cu primul lui discurs în faţa augustei adunări un început de zarvă în plen şi un adevărat haos afară.

Numirea extraordinară a eroului Coriolanus în Senat s-a făcut iute. A fost îmbrăcat cu o togă senatorială, iar ziua numirii sale a fost, dacă nu la fel de fastuoasă ca cea a numirii lui Appius Claudius, atunci cel puţin marcată de toate ceremoniile şi discursurile de întâmpinare adecvate ocaziei.

Faptul că Gnaeus era plebeu nu constituise un impediment în calea acceptării sale. În rândurile Senatului mai fuseseră primiţi plebei bogaţi şi influenţi. Câţiva fuseseră aleşi chiar consuli, începând cu marele Brutus, deşi pentru cine nu era patrician obţinerea funcţiei de consul era o provocare greu de trecut. Una era să obţii nobilitas, statutul de a te afla printre „cei cunoscuţi”, pe care li-l conferea unui bărbat şi descendenţilor săi calitatea de membru în Senat, şi alta să ajungi pe cele mai înalte trepte ale nobilităţii. După cum îi declarase cândva Publius Pinarius lui Titus, „ca să ajungi în vârf în noua şi minunata noastră republică, nu ajunge să fii nobil; e necesar ca acea nobilitate să fie acoperită cu mucegai ca vinul vechi, să fie veche şi ruginită ca fierul. Un astfel de statut se atinge doar după nişte generaţii!“

Singurii care s-ar fi putut opune acceptării lui Gnaeus în rândurile Senatului ar fi fost plebeii aflaţi în minoritate în Senat şi care, propunând cu regularitate promulgarea unor legi radicale, ştiau prea bine de partea cui se afla Gnaeus; dar plebeii nu au spus nimic. În schimb, Gnaeus a luat atitudine împotriva lor.

Senatorii mai conservatori se împotriviseră întotdeauna promovării tribunilor ca apărători ai plebeilor. Acceptaseră de nevoie, pentru a pune capăt secesiunii plebeilor, dar acum regretau. Cu toate acestea, nimeni nu îndrăznea să susţină în mod public abolirea acestei funcţii, nici măcar retrogradul Appius Claudius. Existau îndoieli şi cu privire la legalitatea unei astfel de acţiuni; împiedicarea muncii tribunilor era o infracţiune ce putea fi pedepsită cu exilul sau moartea – susţinerea abolirii funcţiei de tribun nu era oare echivalentă cu împiedicarea muncii lor?

Sarcina aceasta, de care atât Appius Claudius, cât şi colegii săi se temuseră atât de tare, îi revenea acum unui om care nu avea frică de nimic.

În dimineaţa în care Gnaeus a fost acceptat în rândurile lor, Senatul discuta probleme obişnuite. Era nevoie de fonduri pentru repararea unei porţiuni din Cloaca Maxima. Alte fonduri erau necesare pentru reconstruirea unei porţiuni de drum din sudul oraşului, care devenise impracticabilă din cauza ploilor abundente. O secţiune din zidul care apăra colina Aventinus avea nevoie de reparaţii. S-a discutat cine să primească acele contracte; anumiţi senatori erau notorii pentru că primeau cele mai multe contracte de lucru, dar şi pentru că cereau preţuri mai mari. După câteva schimburi de replici usturătoare, problema fondurilor a fost înscrisă pe tăbliţă şi programată pentru discuţii ulterioare.

Îl întrebară pe Titus Potitius despre mersul lucrărilor la Templul lui Ceres.

— Mă bucur să vă anunţ că munca artiştilor greci Gorgasus şi Damophilus se apropie de sfârşit. O parte dintre voi aţi văzut deja rezultatele. Cred că pot afirma cu mâna pe inimă că nepoţii noştri şi nepoţii lor vor privi acest templu şi îi vor lăuda pe strămoşii care au creat un dar de asemenea frumuseţe pentru zeiţă. În anii îmbelşugaţi, vom avea unde să-i mulţumim. În anii neroditori, vom avea unde să-i cerem protecţie.

În sală se auzi un murmur de aprobare. Titus era bine văzut, iar priceperea sa era în afara oricărei îndoieli.

Apoi auditoriul îşi îndreptă atenţia spre cel mai nou membru al său, care ceruse permisiunea să vorbească. Gnaeus, care stătea între Titus şi Appius Claudius, se ridică în picioare şi se îndreptă cu paşi mari către mijlocul încăperii, ca să se poată mişca în voie şi să-i poată privi pe toţi senatorii.

— Onoraţi colegi, mai întâi daţi-mi voie să vă spun că nu mă pricep să spun cuvinte delicate. Aptitudinile mele oratorice, atâtea câte sunt, nu au fost deprinse pe Câmpul lui Marte, unde candidaţii la funcţia de consul cerşesc voturi. Nu sunt

obişnuit să linguşesc pe nimeni, cu atât mai puţin pe cei ce-mi sunt inferiori. Am învăţat să vorbesc pe câmpul de luptă, îndemnându-i pe ceilalţi soldaţi să lupte şi să-şi verse sângele pentru Roma. Astăzi mă aflu pe alt câmp de luptă, unde se hotărăşte soarta Romei. Voi, senatorilor, sunteţi războinicii pe care trebuie să-i îndemn să pună mâna pe arme şi să lupte pentru Roma!

Nu demult, când plebeii au pus la cale aşa-zisa lor secesiune, unul dintre voi, distinsul Menenius Agrippa, le-a ţinut oamenilor un discurs înflăcărat, încercând să le bage minţile-n cap. Le-a povestit o fabulă care era cam aşa: Cu mult timp în urmă, părţile corpului omenesc nu erau în armonie ca acum, având fiecare propriile gânduri şi idei. Mâinile şi picioarele, care munceau din greu, precum şi ochii şi urechile vigilente au observat că stomacul părea să nu facă nimic altceva decât să stea şi să aştepte ca celelalte părţi să-l hrănească. „Toate muncim din greu să mulţumim stomacul, dar ce face stomacul pentru noi? se întrebară ele. Hai să-i dăm o lecţie stomacului!” Aşa că au conspirat să nu-i mai dea de mâncare. Mâinile şi picioarele au refuzat să strângă recoltele, ochii au refuzat să caute vânat, mâinile au refuzat să ducă mâncarea la gură, gura a refuzat să se deschidă. Când stomacul gol a început să chiorăie – acest fapt nefiind doar o plângere egoistă, ci şi o avertizare de pericol! —, celelalte părţi au râs. Cât de slabe la minte şi cât de răzbunătoare erau aceste părţi duşmănoase! N-a trecut mult şi picioarele au început să slăbească, mâinile să tremure, iar ochii şi urechile şi-au pierdut simţurile. Părţile slăbite le-au căzut pradă unor boli. În cele din urmă, ele şi-au dat seama că şi stomacul avea rolul său esenţial în marea organizare a lucrurilor, întrucât stomacul susţinea restul corpului, iar fără el celelalte părţi n-ar fi putut continua să existe. Rebeliunea a încetat. Ordinea naturală a fost restabilită. Corpul s-a însănătoşit treptat, iar celelalte părţi nu au mai conspirat niciodată împotriva stomacului. Când acesta cerea să fie hrănit, toate părţile munceau să-l hrănească, fără să pună întrebări.

Ce bine ar fi fost dacă fabula spusă de Agrippa ar fi fost de ajuns ca să-i facă pe acei răzvrătiţi să-şi înţeleagă greşelile! O cetate trebuie să fie condusă de cei mai buni şi mai înţelepţi oameni ai săi, iar acelor oameni trebuie să li se ofere privilegiile şi respectul pe care le merită. Şi ceilalţi cetăţeni au utilitatea lor, dar nu aceea de a conduce cetatea! Ei există pentru a umple rândurile armatei, pentru a întemeia noi colonii care să consolideze puterea şi influenţa Romei şi pentru a strânge recoltele şi construi drumurile. Locul gloatei nu este la conducere, dar ea se încăpăţânează, încercând, necugetat, să-i dea jos pe cei mai buni şi să le ia locul. Nu poate decât să dea greş, asemenea membrelor care s-au răzvrătit împotriva stomacului, pentru că ceea ce încearcă ea să facă este împotriva firii, împotriva voinţei zeilor.

Şi totuşi, aceşti răzvrătiţi au făcut deja mult rău statului, ba chiar cu permisiunea unei majorităţi laşe din această adunare, în faţa căreia mă aflu acum! Această stare de îngăduinţă trebuie să ia sfârşit. Mai mult decât atât, trebuie să ne întoarcem de unde am plecat, înainte ca răul să devină ireparabil. Aceasta nu este doar o problemă internă, o neînţelegere între cetăţeni. Nu uitaţi că Roma este înconjurată de duşmani, iar aceşti duşmani sunt cu ochii pe noi. Cât de bucuroşi or fi, văzând în ce impas am ajuns! Unul câte unul, oamenii cei mai de seamă ai Romei vor fi traşi în jos de prostime. Cine va mai apăra atunci cetatea împotriva duşmanilor ei? Aşa cum cei mai neînsemnaţi îi vor distruge pe cei mai importanţi, la fel şi oraşele mai mici se vor uni să distrugă Roma. Vă vor lua averile şi pământul. Familiile voastre vor fi vândute în sclavie. Roma noastră iubită nu va mai exista – iar oamenii vor spune că distrugerea ei a început odată cu numirea tribunilor plebeilor!

În sală se iscă zarvă. Unii membri strigară: „Am rezolvat deja această problemă!“ şi „Plebeii nu sunt duşmanii noştri!“, dar alţii păreau însufleţiţi de vorbele lui Gnaeus. Printre aceştia din urmă se număra şi Appius Claudius, care sări în picioare şi strigă:

— Trăiască Coriolanus, bărbatul care îndrăzneşte să spună adevărul!

Gnaeus ridică mâinile. Când larma se stinse, un senator strigă:

— Şi ce propui, Gnaeus Marcius?

— Ce crezi? Propun ca tribunii să fie aboliţi.

— Propunerea este împotriva legii! strigă un alt senator. Retrage-o imediat!

— Ba n-o s-o retrag! Eu nu-mi iau înapoi cuvintele şi vă cer şi vouă, onoraţi colegi, să vă alăturaţi mie! S-a făcut o greşeală gravă, care trebuie îndreptată, de dragul Romei!

Gnaeus sperase că propunerea lui va fi supusă la vot, dar nu s-a întâmplat deloc aşa. De jur-împrejurul sălii, senatorii săriră în picioare şi începură să ţipe, cerând să fie ascultaţi. De la strigăte se ajunse la injurii, apoi la înghionteli. Gnaeus, care era obişnuit cu disciplina şi ierarhia din armată, dădu din mâini dezgustat şi părăsi adunarea.

Titus îl ajunse din urmă, pe treptele Casei Senatului.

— Gnaeus, unde te duci?

— Oriunde, numai să scap de zarva aceea. Senatul este exact cum m-aşteptam – numai regi şi nicio coroană. Nu pot să-mi dau seama cum reuşesc să ducă ceva la bun sfârşit. Dacă-ţi vine să crezi, chiar azi-dimineaţă Cominius îmi spunea c-ar trebui să candidez la funcţia de consul. Mă vezi tu pe mine în stare să-i linguşesc pe ei şi pe oamenii de rând? N-aş prea crede!

— Nu e mereu atât de… ieşit din comun. Titus râse. Cu siguranţă i-ai aţâţat.

— Nu-i aşa? Era şi cazul! Zâmbetul lui Gnaeus păli brusc. În mijlocul Forumului, se pomeni în faţa unei grup mare de oameni. Unul dintre ei făcu un pas în faţă.

— Tu eşti Gnaeus Marcius, zis Coriolanus?

— Ştii prea bine că eu sunt. Tu cine ai fi?

— Spurius Icilius, tribun al plebeilor. Mi s-a adus la cunoştinţă o ameninţare împotriva mea şi a bunăstării tuturor plebeilor.

— Despre ce vorbeşti?

— Nu ai făcut tu, cu puţin timp în urmă, în Senat, o propunere de abolire a tribunilor, ameninţând astfel siguranţa şi protecţia tuturor plebeilor?

— De unde ai auzit una ca asta? Ai cumva spioni în Senat?

— Ochii şi urechile tribunilor sunt peste tot. Noi suntem apărătorii poporului.

— Nu sunteţi decât nişte nelegiuiţi.

— I-ai ameninţat sau nu pe tribuni?

— Ceea ce am spus mai înainte în Senat, o să-ţi spun şi ţie în faţă: Pentru supravieţuirea Romei, tribunii trebuie să fie aboliţi!

— Gnaeus Marcius, te arestez pentru ameninţarea unui tribun al plebeilor şi pentru amestecul în misiunea lui. Soarta ta va fi hotărâtă prin vot de către adunarea poporului.

— Cum îndrăzneşti!

— O să vii cu mine.

— Ba n-o să vin nicăieri! Ia-ţi mâinile de pe mine! Gnaeus îl împinse pe tribun cu atâta putere, încât acesta se împiedică şi căzu pe spate.

Câţiva dintre oamenii lui Icilius scoaseră bâtele şi începură să le rotească. Gnaeus îl lovi pe unul drept în nas şi îl făcu să se clatine, apoi evită cu îndemânare o lovitură cu măciuca în cap. Lovi un alt bărbat şi îl trânti la pământ. Titus, prins la mijloc, se alătură luptei tocmai când soseau mai mulţi bărbaţi cu bâte.

— Trebuie să fugim, Titus! strigă Gnaeus.

— Să fugim? Dar Coriolanus nu fuge niciodată! Titus evită o lovitură de măciucă.

— Când este neînarmat şi depăşit numeric, chiar şi Coriolanus se retrage strategic!

Oamenii tribunului le blocau drumul spre Casa Senatului. O luară la fugă în direcţia opusă, înspre Capitoliu, urmăriţi de tribun şi de oamenii lui. Ultima oară urcaseră colina în ziua triumfului, când Gnaeus fusese aclamat de mulţime. Lui Titus îi trecu prin minte că o parte dintre urmăritori se aflaseră probabil printre cei care strigaseră „Coriolanus!“. Ce îl mai iubeau pe Gnaeus în ziua aceea; cât de tare îl urau acum! Gnaeus avea dreptate, se gândi el. Gloata era schimbătoare

şi necugetată şi nu merita să aibă un războinic precum Coriolanus, care să lupte pentru ea.

Urcară poteca şerpuită în goană, apropiindu-se de vârf.

— Ţi-a trecut oare prin cap, îl întrebă Titus, gâfâind, că nu vom mai avea unde să fugim după ce ajungem în vârf?

— Nu există retragere strategică fără strategie! îi răspunse Gnaeus. Voi intra în Templul lui Jupiter şi voi cere refugiu. Dacă gloata poate găsi refugiu în Templul lui Ceres, atunci în cel al lui Jupiter se poate adăposti un senator!

Dar când s-au apropiat de treptele templului, drumul le-a fost tăiat de mai mulţi bărbaţi care reuşiseră să ajungă acolo înaintea lor. Neavând de ales, au continuat să fugă, până când au ajuns la stânca Tarpeia.

Câţiva dintre urmăritori, mai iuţi de picior, îi ajunseră şi le strigară celor rămaşi în urmă:

— Vă vine să credeţi? Zeii i-au condus drept către locul de execuţie!

— Daţi-vă înapoi! strigă tribunul Icilius. Nimeni nu va fi executat astăzi. Acest bărbat este arestat.

Dar, pe măsură ce mulţimea se apropia, strigătele se înmulţeau: „Să se facă dreptate!”, „Aruncaţi-l de pe stâncă!”, „Ucideţi-l acum!”.

Titus, ameţit şi extenuat din pricina alergăturii, văzu prăpastia şi se dădu înapoi, clătinându-se. I se învârtea capul, iar inima îi bătea să-i sară din piept.

— Acum vedem ce fel de oameni sunteţi cu adevărat, spuse Gnaeus. Ucigaşi cu sânge rece!

— Nimeni nu va fi ucis! stărui Icilius. Îşi făcu loc până ajunse în faţa mulţimii. Mulţimea fremăta în spatele lui. Îşi coborî glasul. Senator Gnaeus Marcius, abia reuşesc să-i ţin în frâu pe aceşti bărbaţi. Nu-i mai provoca! Pentru propria ta siguranţă, trebuie să vii cu mine.

— Nu voi veni! Niciun om nu are autoritatea de a aresta un cetăţean roman, doar pentru că a vorbit deschis. Cheamă-ţi înapoi ogarii, tribune, şi lasă-mă-n pace!

— Îndrăzneşti să ne faci câini? Un bărbat din spatele lui Icilius aruncă cu bâta spre ei. Nu îl nimeri pe Gnaeus, dar îl lovi puternic pe Titus la tâmplă. Titus îşi pierdu echilibrul, mai să cadă în prăpastie. Gnaeus sări să-l prindă, o clipă părând că aveau să cadă amândoi. Gnaeus îşi recăpătă în cele din urmă echilibrul şi îl trase pe Titus înapoi pe stâncă.

Oamenii, care urmăriseră totul cu sufletul la gură, începură să vocifereze, dezamăgiţi, şi se îmbulziră în faţă. Icilius îşi întinse braţele să-i oprească, dar erau prea mulţi şi nu le făcea faţă.

Dintr-odată se stârni agitaţie în spatele mulţimii. Sosise consulul Cominius cu lictorii săi. Bâtele mulţimii nu se puteau măsura cu fasciile lictorilor, care îşi făcură drum prin mulţime.

— Ce se-ntâmplă aici, tribunule? vru să ştie Cominius.

— Îl arestez pe acest bărbat.

— Minte! strigă Gnaeus. Aceşti nelegiuiţi ne-au urmărit pe mine şi pe colegul meu de la Forum până aici, cu intenţia clară de a ne ucide. Chiar înainte să vii erau pe punctul de a ne arunca de pe stâncă.

— Meriţi să mori ca un trădător! ţipă cineva. Moarte oricui încearcă să-i înlăture pe apărătorii poporului!

— Opreşte-te! strigă Cominius. Spurius Icilius, pune capăt acestei nebunii! Retrage-ţi oamenii şi renunţă la arestare!

— Îndrăzneşti să te opui îndatoririlor legale ale unui tribun, onorabile consul? Icilius îşi aţinti privirea asupra lui Cominius, care în cele din urmă îşi plecă ochii.

— Să fie o judecată, dacă insişti, spuse Cominius. Dar, între timp, lasă-l liber pe Coriolanus.

Icilius se uită lung la Gnaeus, apoi încuviinţă.

— Foarte bine. Să-i hotărască poporul soarta!

Încetul cu încetul, mormăind şi scuipând dispreţuitor la picioarele lictorilor, mulţimea se împrăştie, iar Icilius se retrase. Gnaeus izbucni în râs şi se grăbi să-l îmbrăţişeze pe vechiul său comandant, dar expresia de pe chipul consulului era sumbră.

Titus, ameţit din cauza loviturii la cap, se aşeză pe stâncă. Ceilalţi păreau nişte fantasme dintr-un vis. Se pomeni uitându-se la templu şi la cvadriga maiestuoasă a lui Jupiter de pe fronton. Cât de mult iubea construcţia aceea a lui Vulca!

***

— Uneori mă gândesc că până şi zeii s-au întors împotriva mea, murmură Gnaeus. Se plimba dintr-o parte în alta a grădinii luminate de lună. Chipul său era în umbră, la fel şi feţele celorlalţi bărbaţi care veniseră la chemarea lui. Nu se aprinsese nicio lampă; cea mai mică licărire i-ar fi putut alerta pe duşmani de întâlnirea de la miezul nopţii, de acasă de la Gnaeus Marcius.

Titus era acolo. La fel şi Appius Claudius şi consulul Cominius. Mai era o mulţime de bărbaţi în armuri complete, de parcă ar fi fost gata să pornească la luptă. Păreau să fie foarte numeroşi, înghesuiţi sub colonada care înconjura grădina. La lumina lunii pline, Titus văzu că majoritatea erau tineri, iar calitatea armurilor dădea de înţeles că toţi erau oameni înstăriţi.

În ultimele zile, Gnaeus îşi atrăsese numeroşi susţinători dintre tinerii războinici, cei mai mulţi patricieni sau oameni ca el, plebei cu sânge patrician.

Devotamentul lor faţă de Gnaeus – sau Coriolanus, cum îi spuneau ei – era fanatic. La fel de fanatică era şi hotărârea tribunului Icilius şi a susţinătorilor săi plebei de a-l vedea pe Gnaeus nimicit. Disputa aprinsă pe marginea sorţii lui împărţise Roma în două. Judecata trebuia să aibă loc a doua zi.

— Zeii nu au nimic de-a face cu această farsă, replică Appius Claudius cu amărăciune. Oamenii sunt de vină. Oamenii slabi şi nesăbuiţi! Ar fi trebuit să fii aplaudat ca un erou de către senatori, Gnaeus. Dar ei ce-au făcut în schimb? Te-au părăsit.

— Problema aceasta nu a fost nicio clipă una simplă, spuse Cominius cu un oftat. Dreptul de a-şi alege tribunii a fost câştigat de plebei după o luptă aprigă. Gnaeus i-a tăiat calea unui taur înfuriat când s-a hotărât să lupte împotriva lor.

— Iar noi o să stăm cu mâinile în sân, în vreme ce taurul îl calcă în picioare pe cel mai însemnat bărbat al Romei? întrebă Titus, cu voce spartă. Ziua în care mulţimea îi urmărise până pe stânca Tarpeia fusese un punct de cotitură în viaţa sa. O mânie puternică îşi făcuse loc înăuntrul său, crescând cu fiecare zi; aceasta îl îndârjise împotriva plebeilor şi îl apropiase mai mult ca niciodată de prietenul său din copilărie. Cum de fusese orb atâta timp şi nu văzuse ameninţarea pe care o reprezentau plebeii? Cum de nu-şi dăduse seama că Gnaeus avusese tot timpul dreptate? Titus se simţea vinovat că nu-l sprijinise pe Gnaeus cu mai multă înflăcărare de la început. Când Gnaeus fusese huiduit de oameni mai slabi pentru că spusese adevărul în Senat, Titus ar fi trebuit să aibă pregătit propriul discurs ca să-l susţină.

— Nu-ţi face griji în privinţa taurului turbat, Titus, îl linişti Gnaeus. Îşi puse mâna pe umărul prietenului său. Fiara nu mă va atinge niciodată! Mai degrabă mor de propria mea sabie decât să mă supun pedepsei prostimii.

— Acea prostime, cum o numeşti tu, este adunarea poporului, spuse Cominius, şi mă tem că dreptul lor de a te judeca nu poate fi pus la îndoială. Problema a fost dezbătută pe larg în Senat…

— Scandalos! interveni Appius Claudius. Am făcut tot ce mi-a stat în putinţă să-i conving să se răzgândească, dar fără niciun folos!

— Aşadar, această batjocură de judecată, acest aşa-zis proces va avea loc mâine, spuse Gnaeus. Chiar nu există nicio speranţă, Cominius?

— Niciuna. Icilius i-a întărâtat bine de tot pe plebei. Am sperat ca vorbele celor care sunt deasupra lor în atâtea privinţe să le potolească setea de sânge, dar degeaba, nici dacă le-ai fi oferit bani nu s-ar fi dat înapoi. Mâine vei fi judecat în faţa adunării poporului şi găsit vinovat de atingere a demnităţii tribunilor şi de punere a lor în pericol. Averea îţi va fi confiscată şi scoasă la licitaţie; banii vor fi donaţi fondului săracilor din Templul lui Ceres. Mama şi soţia ta vor rămâne fără nimic.

— Şi eu?

Cominius lăsă capul în piept.

— Tu vei fi biciuit în mod public şi executat.

— Nu! Niciodată! strigă unul dintre tinerii războinici din umbra colonadei. Tovarăşii lui i se alăturară, cu strigăte de furie.

Gnaeus ridică mâinile să-i liniştească. Se întoarse către Cominius.

— Şi dacă părăsesc Roma în seara asta, de bunăvoie? Dacă plec în exil?

Cominius trase adânc aer în piept.

— Icilius ar putea să te judece în lipsă, dar cred că-l pot convinge să n-o facă. El va obţine victoria pe care şi-o doreşte, stabilind inviolabilitatea tribunilor. Dacă nu va avea loc procesul, proprietatea ta va rămâne neatinsă. Mama şi soţia ta vor fi asigurate.

— Nu-mi pasă de viaţa mea, spuse Gnaeus. Pot să mă jupoaie şi să-mi mănânce carnea, dacă vor, dar nu voi permite în veci ca averea mea să ajungă în mâinile edililor şi să hrănească prostimea leneşă a Romei! Îşi ridică privirea către luna plină. La lumina ei albă, trăsăturile lui frumoase păreau sculptate în marmură. Exilul! murmură el. După tot ce am făcut pentru Roma!

Îşi plecă capul, iar chipul său intră din nou în umbră. Li se adresă războinicilor din jurul lui:

— Când ne-am întâlnit ultima oară, unii dintre voi aţi jurat că veţi scoate sabia şi veţi vărsa sânge plebeu mai degrabă decât să mă vedeţi executat sau, în caz de nereuşită, mă veţi urma în exil.

Dar acum, că a sosit momentul hotărârii, nu ţin pe nimeni legat de acea promisiune.

— Am jurat! protestă unul dintre ei. Un roman nu-şi încalcă niciodată jurământul!

— Dar dacă părăsim Roma pentru totdeauna, mai suntem romani? Gândiţi-vă ce înseamnă să fii un om fără cetate! Soarta aceasta mi-a fost hărăzită doar mie. Nu pot să trag pe nimeni după mine, în nenorocire.

Unul dintre bărbaţi păşi în faţă.

— Toţi am venit în seara asta aici înarmaţi şi gata de luptă – gata să murim, dacă va fi nevoie! Dacă hotărârea ta de comandant este să ne retragem în loc să atacăm duşmanul, noi vom merge cu tine, Coriolanus!

— Chiar şi dincolo de porţile Romei?

— Da, aşa cum te-am urmat înăuntrul porţilor din Corioli! în ziua aceea ai luptat singur ca să-ţi faci drum înăuntru, iar noi ceilalţi te-am urmat ca nişte şcolari leneşi. Dar astăzi nu va fi aşa! Rămânem alături de tine, Coriolanus!

— Aşa spuneţi toţi?

— Aşa spunem toţi! strigară războinicii.

Gnaeus râse.

— Cu strigătul acesta aţi trezit întregul Palatinus! Toată Roma se va întreba în curând ce se plănuieşte acasă la Gnaeus Marcius. Acum nu mai avem altă cale decât să plecăm de-ndată!

Pe când ceilalţi se pregăteau, Gnaeus îşi luă rămas-bun de la Cominius şi Claudius. Îl văzu pe Titus stând mai retras şi se duse spre el.

— Mi-am luat deja rămas-bun de la mama şi soţia mea. Ai grijă de ele, Titus, la fel cum ai grijă de Claudia.

— Ar trebui să merg cu tine.

Gnaeus clătină din cap.

— Ai auzit ce le-am spus războinicilor mei. Este un sacrificiu pe care nu i-l pot cere nimănui.

— Şi totuşi ei te urmează.

— Asta e alegerea lor.

— Ar trebui să fie şi alegerea mea.

Gnaeus păstră tăcerea îndelung. Umbrele îi ascundeau chipul, dar Titus îi simţea privirea aţintită asupra lui.

— Ai de terminat un templu, Titus.

— La naiba cu Templul lui Ceres şi cu tot ce reprezintă!

Gnaeus se încruntă.

— Un om are nevoie de ceva în care să creadă.

— Aşa cum credeai tu cândva în Roma?

— Să crezi în Roma, Titus. Să crezi în Templul lui Ceres. Uită că a existat vreodată Coriolanus. Gnaeus se răsuci pe călcâie şi se îndepărtă. Susţinătorii se strânseră cerc în jurul lui şi alaiul părăsi grădina.

Casa lui Titus era foarte aproape. Claudius se oferi să-l însoţească, dar Titus preferă să meargă singur. Se îndreptă spre încăperea în care dormea fiul său şi îi privi chipul îndelung.

Nu putea să uite imaginea pe care i-o sădise Cominius în minte, cu Gnaeus înfruntând un taur furios. Hercules, al cărui altar se afla în grija familiei lui Titus de generaţii, se luptase cândva cu un taur, pe îndepărtata insulă Creta. Zeii cereau sacrificii. Eroii meritau devotament. Nu era şi Coriolanus un erou, asemenea lui Hercules?

În camera sa de studiu, la lumina lunii – fiindcă se temea că dacă ar fi aprins o lampă i-ar fi trezit pe cei care dormeau –, îi scrise un răvaş lui Appius Claudius: Tată-socrule, te rog fierbinte să ai grijă de fiica şi de nepotul tău. Am. Făcut ceea ce am crezut că este drept.

Intră în camera fiului său. Îşi scoase talismanul lui Fascinus de la gât şi îl strecură, cu grijă să nu facă zgomot, la gâtul fiului său. Adâncit în somn, băiatul ridică mâna şi atinse talismanul, dar nu se trezi.

Dacă se grăbea, putea să-i ajungă din urmă pe Coriolanus şi pe oamenii lui înainte de a trece dincolo de porţile oraşului.

Anul 491 î.H.

— Un drum lung ne-a adus până aici, spuse Gnaeus.

— Un drum foarte lung, într-adevăr, îl aprobă Titus, zâmbind cu tristeţe. Ştia că prietenul său nu se referea la drumul de sub picioarele lor, care îi adusese mai aproape de Roma cu fiecare tropăit al copitelor cailor; nu, Gnaeus vorbea despre întorsăturile ciudate pe care le luaseră vieţile lor din noaptea în care fugiseră din cetate, în urmă cu doi ani.

Un bărbat ca Gnaeus, vestit pentru curajul şi abilităţile sale de războinic şi însoţit de un grup de soldaţi devotaţi lui până la fanatism, ar fi fost primit cu bucurie în multe cetăţi. Alesese, în mod ironic, dar poate previzibil, să se ducă la volsci. E drept că Gnaeus vărsase mult sânge voise, dar întotdeauna în luptă cinstită, şi cine putea să-i recunoască meritele mai bine decât volscii? La început, Titus nu înţelesese cum de cei împotriva cărora Gnaeus luptase atât de aprig puteau să-l primească în mijlocul lor cu atâta entuziasm. Asta este soarta războinicului: printr-o simplă întorsătură a sorţii, un duşman îţi devine într-o clipită aliat.

Bineînţeles că Gnaeus nu se dezminţise şi devenise mult mai mult decât un aliat, ajungând repede războinicul de frunte al volscilor, iar apoi, la fel de repede, comandantul întregii armate. Campania de răzbunare împotriva Romei nu fusese ideea lui, ci a bătrânilor volsci, care fuseseră nevoiţi să poarte multe discuţii cu el pentru a-i înfrânge rezistenţa. Cine putea să anticipeze şi să dejoace mai bine orice strategie romană decât omul care fusese cel mai mare războinic al Romei? Ce triumf putea fi mai mare pentru volsci decât să-l vadă pe Coriolanus făcând la Roma ceea ce făcuse la Corioli? Ce răzbunare putea fi mai dulce pentru Gnaeus Marcius decât să îngenuncheze cetatea care îi dăduse cu piciorul?

În campania împotriva Romei, Gnaeus se întrecuse pe sine. Bărbatul care îşi afirmase dorinţa de a deveni cel mai mare războinic al Romei devenise cel mai mare războinic din întreaga Italie şi cel mai cutezător general. Lui Titus, care luptase alături de Gnaeus bătălie după bătălie, i se părea că zeii înşişi luaseră parte la numeroasele victorii repurtate de prietenul său. Soldaţii de sub conducerea lui căpătaseră o credinţă superstiţioasă în conducerea sa; prezenţa lui magică, nu curajul lor, era cheia victoriei. Titus avea o convingere proprie, anume că spiritul străvechi al lui Hercules trăia acum în Coriolanus, eroul epocii. Această convingere religioasă era o mare alinare pentru Titus, în clipele în care dorul de Roma şi de familia lui părea să-l copleşească.

Acum se apropia bătălia finală. Fiecare tropăit al copitelor cailor pe drum îi aducea pe Gnaeus şi armata volscilor mai aproape de poarta prin care fugiseră

din cetate. În luptă după luptă, armatele Romei fuseseră înfrânte. Rândurile lor se răriseră, armele li se împuţinaseră. Şi poporul suferea. I se dăduse foc la recolte, coloniile romane fuseseră prădate şi proviziile salvatoare de grâne din Sicilia nu mai ajunseseră la destinaţie. Pe măsură ce Roma devenea tot mai slăbită, toţi duşmanii pe care îi umilise în ultimii ani veniră să li se alăture lui Gnaeus şi volscilor. Armata condusă de Coriolanus era invincibilă.

În timp ce invadatorii se aflau încă la două zile distanţă de zidurile din sudul Romei, conducătorii cetăţii trimiseră mesageri să se întâlnească cu Gnaeus. Solii îi amintiră de rădăcinile sale romane şi îl rugară să-şi întoarcă armata din drum. Ganeus îi trată cu dispreţ, dar le permise să se întoarcă la Roma cu capetele pe umeri.

— Dacă romanii cer pacea înseamnă că sunt siguri de înfrângere, îi spuse el lui Titus.

în ziua următoare sosiră alţi doi mesageri. Praful ridicat de carul lor se văzu cu mult timp înainte ca aceştia să ajungă suficient de aproape pentru a fi recunoscuţi. Titus îşi ţinu răsuflarea când văzu feţele trase ale lui Appius Claudius şi Postumius Cominius.

Gnaeus le porunci oamenilor să rămână pe loc în timp ce el o luă înainte să-i întâmpine pe cei doi senatori. Titus îl însoţi. În timp ce Gnaeus le răspundea la salut celor doi bărbaţi, Titus rămase deoparte, nedorind să-l privească pe socrul său în ochi.

Mai întâi, Cominius îl asigură pe Gnaeus că soţia şi mama sa erau bine; în pofida trădării lui Gnaeus, nimeni nu se răzbunase pe familia lui şi nimeni nu ar fi îndrăznit să facă aşa ceva.

— Fiica mea, Claudia, şi tânărul Titus Potitius sunt, de asemenea, bine, adăugă Claudius, deşi Titus încă îşi ferea privirea.

Vorbind în numele consulilor şi al Senatului, cei doi bărbaţi recunoscură marea nedreptate care i se făcuse lui Gnaeus. Îi promiseră redarea cetăţeniei şi a locului său în Senat, precum şi imunitate deplină faţă de judecata tribunilor.

Ganeus îi ascultă cu respect pe vechii săi mentori, apoi întrebă:

— Şi ce se va întâmpla cu tribunii plebei şi cu edilii? Vor fi aboliţi? Templul lui Ceres va fi dărâmat?

Cominius şi Claudius plecară capetele. Tăcerea lor ţinea loc de răspuns.

Gnaeus râse.

— Vreţi să-l întoarceţi din drum pe Coriolanus cu câteva cuvinte, dar, cu toată puterea Senatului, nu puteţi nici măcar să-i supuneţi pe plebei voinţei voastre! Promisiunile goale nu mă vor opri acum. Dacă iubiţi Roma cu adevărat, duceţi-vă înapoi şi sfătuiţi-i pe ceilalţi senatori să capituleze. Nu vreau să vărs mai mult sânge decât e nevoie, iar setea de pradă a oamenilor mei va fi mai uşor de

controlat dacă voi intra în cetate fără luptă. Cu forţa sau de bunăvoie, mâine pe vremea asta Roma va fi a mea!

— O întoarcere acasă plină de amărăciune! spuse Cominius.

— Dar o întoarcere, totuşi.

— Şi dacă vei cuceri cetatea – ferească Jupiter! –, ce vei face pe urmă? întrebă Claudius.

Gnaeus răsuflă adânc.

— Dacă nu-şi vor pune capăt zilelor singuri, vechii mei duşmani îşi vor primi răsplata pe care o merită. Cred că ştiţi cine se află în capul listei.

— Tribunul Spurius Icilius, răspunse Cominius.

— Ce plăcere voi avea să-l arunc de pe Tarpeia!

— Şi Senatul? întrebă Claudius.

— Poate că îi voi permite să existe în continuare, dar întors la rolul pe care îl avea în timpul regilor, de a da sfaturi şi de a sprijini puterea regală. Membrii mai puţin folositori vor fi daţi afară şi înlocuiţi cu alţii, de sânge voise.

Cominius îşi înăbuşi un strigăt de deznădejde. Claudius îi aruncă lui Titus o privire pătrunzătoare.

— Tu ce ai de spus în privinţa asta, ginere?

Titus îi susţinu privirea cu îndrăzneală.

— Când eram copil, bunicul meu m-a învăţat lista regilor: Romulus, Numa Pompilius, Tullus Hostilius, Ancus Marcius, Tarquinius I, Servius Tullius. Tarquinius cel Mândru avea să fie ultimul din acest şir, fiind alungat şi înlocuit cu ceva numit republică. O bătaie de joc! O greşeală! O încercare sortită eşecului! Astăzi este ultima zi a republicii. Mâine, în Forum, oamenii vor striga: „Trăiască regele Coriolanus!“

Îşi scoase sabia şi înălţă braţul către Gnaeus. Calul lui se ridică pe picioarele din spate.

— Trăiască regele Coriolanus! strigă el.

Grupul de războinici devotaţi care părăsiseră Roma împreună cu Gnaeus şi care se aflau mereu în fruntea armatei auziră strigătul lui Titus şi îl reluară.

— Trăiască regele Coriolanus!

Strigătul se răspândi în rândurile marii armate: „Trăiască regele Coriolanus!” Bărbaţii îşi ridicară săbiile pentru a prezenta onorul, apoi le loviră de scuturi, făcând o gălăgie înfricoşătoare, în timp ce strigau fără oprire: „Trăiască regele Coriolanus!”

Claudius păli. Cominius întoarse carul. Un nor de praf se ridică în urma lor; se grăbeau să se întoarcă la Roma.

Armata lui Coriolanus ridică tabăra în acel loc, la câţiva kilometri de hotarul de sud al Romei.

***

În zorii zilei următoare, soldaţii se treziră şi se pregătiră să pornească la luptă.

Ca de obicei, Coriolanus mergea în fruntea armatei, împreună cu Titus şi urmat îndeaproape de războinicii romani. Erau mai aproape de Roma cu fiecare pas.

Au ajuns la poalele unei coline joase. De pe creasta ei, aveau să vadă colinele Romei, în depărtare.

Pe lângă zgomotul copitelor şi freamătul creat de o armată numeroasă în mişcare, Titus mai auzi un zgomot, la început slab, apoi din ce în ce mai puternic. Pe partea cealaltă a dealului, încă ascuns vederii lor, se afla ceva care scotea un sunet înfiorător, sfâşietor, pe care l-ai fi putut auzi doar în timpul coborârii pe tărâmul lui Pluto, un sunet de neînchipuită deznădejde şi disperare.

Şi Gnaeus îl auzi. Se încruntă.

— Ce-i asta? murmură el.

— Nu ştiu, răspunse Titus, dar îmi îngheaţă sângele în vene când îl aud. Îl cuprinse o teamă superstiţioasă. Dacă zeii iubeau Roma mai mult decât îl iubeau pe Coriolanus? Dacă, prin trădarea Romei, Titus şi Gnaeus păcătuiseră împotriva zeilor? Ce fel de creatură nepământeană a osândei chemaseră zeii să le iasă înainte în drumul către Roma? Sau se deschisese în pământ un hău care avea să-i înghită pe toţi, pentru vecie? Cu asta semăna zgomotul acela – cu ţipetele şi gemetele unui cor imens al morţilor.

Aveau să afle ce era de îndată ce ajungeau în vârful colinei.

Gnaeus strânse hăţurile calului cu atâta putere, încât încheieturile degetelor i se albiră. Titus înghiţi cu greu. Se uită în urma lui. Până şi războinicii încercaţi din primele rânduri se albiseră la auzul acelui sunet plin de jale.

Ajunseră în vârf.

În faţa lor, ca un imens şarpe negru pe drumul drept care ducea la poarta cetăţii ce se zărea în depărtare, era o procesiune de femei în doliu. Părea că toate femeile din Roma ieşiseră din cetate.

Sunetul nepământean care se auzea era ecoul bocetelor femeilor. Unele plângeau încet. Altele erau zguduite de suspine. Unele se clătinau şi gemeau. Câteva râdeau în hohote, ca nebunele. Unele mergeau ţeapăn ca printr-un vis, în timp ce altele păşeau într-un fel de frenezie şi măturau drumul cu părul lor despletit.

Spre deosebire de celelalte, femeile din fruntea procesiunii mergeau cu multă demnitate. Erau tăcute şi mergeau cu capul sus. Printre ele, Titus le recunoscu pe fecioarele vestale după bentiţele cu fir roşu şi alb pe care le purtau şi părul tuns scurt. Erau prezente cinci dintre acestea, cea de-a şasea rămânând în urmă, ca de obicei, pentru a se îngriji de focul sacru din Templul Vestei; în vreme de

cumpănă, era mai important ca niciodată ca flacăra să nu se stingă. În fruntea vestalelor se aflau trei femei care, în pofida ţinutei drepte şi mândre, erau îmbrăcate în zdrenţe negre, asemenea unor cerşetori îndoliaţi. Mai mult decât atât, aveau picioarele goale, deşi era limpede că nu erau obişnuite să meargă aşa, pentru că picioarele lor sângerau. În pofida suferinţei pe care o simţeau, nu se poticniră deloc.

Gnaeus le făcu semn soldaţilor să se oprească, iar el porni înainte cu Titus, ca în ziua trecută.

— Ruşine să-i fie Senatului! spuse Titus. Solii oraşului n-au reuşit să te oprească, aşa că s-au înjosit să trimită femei!

Când Gnaeus nu răspunse, Titus îşi întoarse privirea către el. În loc să fie la fel de batjocoritoare ca a lui, expresia de pe chipul prietenului său era tulburată, iar ochii îi scânteiau. Inima lui Titus începu să bată mai tare. Presimţea ce avea să se întâmple.

La un semnal al vestalelor, femeile din urma lor încetiniră şi se opriră. Cele trei femei în zdrenţe care conduceau procesiunea continuară să meargă şi se opriră doar când cei doi călăreţi erau aproape de ele. Titus o recunoscu în mijloc pe Veturia, mama lui Gnaeus. Arăta mult mai bătrână decât când o văzuse el ultima oară. Deşi se arăta ţeapănă, părea să aibă nevoie de ajutorul celor două femei de lângă ea pentru a se ţine pe picioare. În dreapta ei se afla soţia lui Gnaeus, Volumnia. Când o văzu pe cea de-a treia femeie, lui Titus i se tăie răsuflarea. Nu o mai văzuse pe Claudia din ziua în care părăsise Roma. Chipul ei era brăzdat de griji. Îşi plecă ochii, nevoind să-l privească.

Veturia îşi privi fiul cu îndrăzneală.

— Gnaeus! strigă ea.

— Mamă! şopti el.

— Vrei să te uiţi la mama ta de sus, ca un stăpân la sclavul lui?

Gnaeus descălecă pe loc. Titus făcu acelaşi lucru, dar când Gnaeus păşi înainte, el rămase pe loc. Apucă strâns hăţurile, mai mult pentru propriul sprijin decât ca să ţină caii în frâu. Îl luă cu ameţeală. Era aceeaşi senzaţie pe care-o încercase pe stânca Tarpeia, când fusese lovit la cap. Tot ce se întâmplase între momentul acela şi cel prezent părea un vis şi se temea că o să se trezească brusc. Inima începu să-i bată cu putere.

Ajungând lângă mama sa, Gnaeus dădu s-o îmbrăţişeze, dar ea îl respinse. Se dădu înapoi.

— De ce nu mă îmbrăţişezi, mamă? De ce mă respingi?

— Dacă Volumnia şi Claudia nu m-ar sprijini, aş cădea.

— Te-aş prinde eu.

— Mincinosule!

— Mamă!

Îl privi cu asprime.

— Întotdeauna am crezut că dacă o să ajung la o vârstă la care să nu mai pot sta dreaptă fără ajutor, braţul puternic al fiului meu va fi acolo să mă sprijine. Dar când am ajuns să am nevoie de braţul tău, Gnaeus, acesta nu era acolo să mă ajute. Am fost nevoită să mă reazem de ale altora – spre ruşinea mea! Zeii să mă pedepsească dac-o să mă sprijin vreodată de braţul tău!

— Grele cuvinte, mamă!

— Nici măcar pe jumătate la fel de grele ca soarta la care m-ai condamnat.

— Am fost nevoit să fac ceea ce am făcut. Pentru a-mi apăra demnitatea…

— Ai renunţat la demnitatea ta în ziua în care ai ridicat armele împotriva Romei. În ziua aceea mi-ai înfipt un pumnal în inimă. Astăzi pari hotărât să răsuceşti pumnalul mai adânc.

— Nu, mamă. Pentru tine am făcut totul. Tu m-ai învăţat întotdeauna…

— Nu l-am învăţat niciodată pe fiul meu să fie trădător! Dacă îndrăzneşti să spui aşa ceva, o să-ţi scot sabia din teacă şi o să mă arunc în ea, ca să se termine totul!

— Mamă, mamă…

Veturia îşi desprinse deodată braţul din strânsoarea nurorii sale şi îl pălmui pe Gnaeus cu toată puterea. Pocnetul loviturii se auzi înfricoşător de puternic. Caii nechezară şi traseră cu putere de frâie, arzându-i palmele lui Titus.

Veturia păru să se prăbuşească, dar femeile o prinseră la timp. Gnaeus era uluit. După o tăcere îndelungată, îi făcu semn lui Titus să se apropie şi îi şopti la ureche:

— Spune-le oamenilor că am ordonat să facă popas şi ridică-mi cortul lângă drum. Sunt prea multe priviri aţintite asupra noastră. Trebuie să vorbesc cu mama între patru ochi.

***

Ce s-a vorbit în cort? Ce promisiuni sau ameninţări s-au făcut, ce vise sau amintiri au fost reaprinse? Nu va şti nimeni niciodată, cu excepţia lui Coriolanus şi a mamei sale.

Veturia ieşi prima din cort. Volumnia şi Claudia, care nu-l privise încă în ochi pe Titus, se grăbiră să o ajute. Fără un cuvânt, se întoarseră toate trei în locul în care le aşteptau vestalele. Veturia le vorbi fecioarelor cu voce joasă, iar acestea le făcură semne femeilor din spatele lor să se întoarcă în cetate; acum femeile nu mai plângeau, dar nici nu păreau să se bucure, învăluindu-se într-o tăcere misterioasă.

Gnaeus rămase mult timp în cort, singur. Când în sfârşit ieşi, chipul său exprima o hotărâre cum Titus nu mai văzuse niciodată.

Gnaeus se urcă în şa, apoi îşi chemă avangarda de romani. Războinicii călare se adunară în faţa lui. Titus se afla printre ei, temându-se de ceea ce avea să audă.

— Nu va mai avea loc niciun atac asupra Romei, le spuse Gnaeus.

Oamenii erau uluiţi.

— Când am părăsit Roma, am pornit în căutarea sorţii. Soarta ne-a adus înapoi, foarte aproape, ca într-un cerc. Nu ne vom apropia mai mult de-atât de Roma. Peste munţi, dincolo de mări, dincolo de ţinuturile romanilor şi ale volscilor, ne aşteaptă o lume întreagă. Poate că acolo se află soarta noastră acum.

Oamenii se uitară unii la alţii neliniştiţi, dar erau atât de disciplinaţi, încât niciunul nu îndrăzni să protesteze.

— O să trecem de rândurile volscilor şi când o s-ajungem în ariergardă, o să mergem pur şi simplu mai departe.

— Şi volscii? întrebă Titus.

— Dacă vor să atace Roma, lasă-i s-o atace.

— N-o vor face niciodată! Tu eşti amuleta lor. Doar Coriolanus îi poate duce la victorie.

— Atunci presupun că vor face şi ei cale întoarsă. Gnaeus apucă frâiele şi îi dădu pinteni calului. Avangarda romană îl urmă. Titus îl ajunse din urmă; călăreau umăr la umăr. Pedestraşii volsci se dădură în lături să le facă loc, privindu-i cu uimire şi nelinişte.

— Femeia aia e de vină! strigă unul dintre ei. L-a întors pe fiul ei împotriva noastră!

— Coriolanus ne părăseşte!

— Imposibil!

— Uitaţi-vă şi voi!

— Dar de ce ne-a mai adus aici?

— E o capcană! Coriolanus ne-a ademenit până aici, ca să că dem în capcana romanilor!

Consternarea cuprinse întreaga armată. Lui Titus i se părea că treceau pe deasupra unei mări de chipuri mânioase. Vuietul acelei mări deveni din ce în ce mai puternic. Curenţii săi se mişcau în toate părţile, din ce în ce mai furtunos.

— Întoarce-te, Coriolanus! strigau volscii. Întoarce-te! Condu-ne în luptă! Dacă nu…

O piatră îi atinse coiful lui Titus. Sunetul vibră în capul său. Îşi aminti din nou de ziua în care fusese lovit cu bâta pe Tarpeia, iar Gnaeus îi salvase viaţa. Lumea din jurul său îi părea din ce în ce mai stranie, ca într-un vis, mută şi îndepărtată.

Alte pietre îi loviră armura. Titus abia le simţi. Volscii începuseră cu pietre, dar în curând îşi scoaseră săbiile. Romanii călare făcură acelaşi lucru. Lui Titus, zăngănitul fierului i se părea ciudat de înăbuşit. Văzu cu surpriză sânge pe

propria lui sabie, apoi simţi o durere arzătoare în coaste. Lumea se învârti şi se întoarse cu susul în jos. Titus înţelese vag că se rostogolea de pe cal, dar nu simţi când atinse pământul.

***

În zilele care urmară, Senatul Romei decretă ca ziua în care oraşul fusese salvat de Coriolanus să devină zi de sărbătoare şi ca femeile curajoase din Roma, care reuşiseră ceea nu se obţinuse nici prin forţa armelor, nici prin diplomaţie, să fie răsplătite cu onoruri deosebite.

Acestea au fost deciziile uşoare. Au urmat cele grele.

Discuţiile cu privire la Ara Maxima au fost aprinse. Din vremuri străvechi, Altarul lui Hercules fusese îngrijit de familiile Pinarilor şi Potitilor, preoţii ereditari care oficiau împreună la Festinul lui Hercules. În urma dezonorării pe care Titus Potitius o abătuse asupra familiei sale, mai trebuia oare să i se permită acelei familii să continue tradiţia de îngrijitori ai altarului sau trebuia să li se ia acea îndatorire? Dacă li se lua această sarcină, trebuia să fie ea încredinţată unei alte familii sau unor preoţi numiţi de stat?

Appius Claudius se afla printre cei care susţineau că statul nu avea niciun drept să se amestece într-o rânduială religioasă care exista dinainte de apariţia statului. Hercules însuşi le desemnase pe cele două familii să se îngrijească de altarul său. Nido acţiune a statului nu putea desface ceea ce hotărâse un zeu din timpuri străvechi. Aceasta era atitudinea sa publică. În particular, Claudius le mărturisi colegilor săi că ruşinea adusă asupra lui de ginerele său era un chin greu de suportat; îşi renegă fiica şi nepotul şi declară că atâta timp cât el sau orice descendent care-i va purta numele vor avea vreo influenţă în stat, niciun bărbat cu numele Potitius nu va mai fi ales în funcţii înalte.

Argumentele lui Claudius avură câştig de cauză în Senat: îngrijirea Altarului Suprem avea să rămână în sarcina familiei, ca întotdeauna. Dar Publius Pinarius, consulul nou ales, protestă, declarând că familia lui nu vrea să-şi continue îndatoririle tradiţionale alături de Potitii căzuţi în dizgraţie.

— După atâtea generaţii, cărora nici nu le mai ştim numărul, renunţăm la locul ce ni se cuvine la îngrijirea altarului. Potitii n-au decât să se ocupe singuri de el!

S-au purtat numeroase discuţii în sânul elitei Romei cu privire la aceste două familii şi la întorsăturile ciudate ale sorţii, care îl aduseseră pe Publius Pinarius în poziţia de consul, pe culmile gloriei pentru familia sa, în timp ce Potitii ajunseseră la nadir, odată cu dizgraţia lui Titus Potitius.

***

Peste ani, un călător în zdrenţe trecea pe drum, la o oareşicare distanţă de fortificaţiile din sudul Romei. Era un om fără cetate sau trib, condamnat să

rătăcească continuu, supravieţuind cum putea şi depinzând de mila străinilor; un bărbat sfârşit,fără speranţe sau vise. Nu mai trecuse pe-acolo de multă vreme.

Nu-şi dădea seama decât vag unde se afla, dar ştia că micul templu de pe marginea drumului nu fusese acolo înainte. Arhitectura era simplă, dar frumos executată, cu ornamente elegante. Un păstor tânăr se odihnea pe trepte.

— Spune-mi, băiete, întrebă vagabondul, ce-i cu templul acesta? Cărui zeu îi este închinat?

Băiatul se uită la vagabond, la început precaut, dar apoi dându-şi seama că străinul cărunt era inofensiv.

— Nu unui zeu, ci unei zeiţe – Fortuna, fiica cea mare a lui Jupiter, cea care hotărăşte suişurile şi coborâşurile vieţii.

— Din ce-mi amintesc eu, există multe temple în Roma închinate Fortunei, zise hoinarul, cu voce visătoare.

— Da, dar ăsta-i diferit. I se spune Templul Fortunei Muliebris, Fortuna Femeilor.

— Şi de ce i se spune aşa?

— Pentru că femeile din Roma au plătit pentru construcţia lui, dacă-ţi vine să crezi. Vezi tu, ăsta-i chiar locul în care ticălosul de Coriolanus a fost întors din drum.

— Chiar aşa? întrebă hoinarul cu un tremur în voce.

— Da, iar atunci femeile s-au gândit că ar trebui să fie înălţat un templu aici, ca să se ţină minte locul. Senatul şi preoţii şi-au dat aprobarea, iar femeile au strâns singure banii pentru ridicarea templului. E o construcţie frumoasă, nu-i aşa?

— Da. Hoinarul se uită la clădire cu admiraţie. Şi eu am fost cândva constructor.

— Tu? Păstorul îl privi cu neîncredere, apoi se bătu pe picior şi râse. Iar eu am fost cândva senator! Da' uită-te la mine acum, cum păstoresc oile astea murdare!

Aşadar acesta era locul. Mintea lui Titus a fost inundată de amintiri de mult înăbuşite. Îşi aminti ca prin ceaţă că fusese martor la sfârşitul crud al lui Gnaeus; nici măcar cel mai mare luptător al Italiei nu-i putea ţine piept unei armate întregi, pe care el însuşi o antrenase pentru luptă. Cel puţin Gnaeus murise luptând. Titus îşi aminti vag – slavă zeilor, doar vag – torturile la care îl supuseseră volscii înainte de a-i da drumul.

Totul părea foarte îndepărtat, ca un vis aproape uitat. Toate zilele vieţii sale păreau aşa.

— Dacă îţi place să te uiţi la temple, spuse păstorul, mai mergi puţin până-n vârful dealului. De acolo se poate vedea oraşul. Cel mai înalt lucru pe care-l vezi

e Templul lui Jupiter. Ăla da, templu! Stă pe Capitoliu ca o coroană pe capul unui rege. Chiar şi de-aici se poate vedea ce frumos e. Du-te şi uită-te.

Inima lui Titus începu să bată cu putere. După cum avea încă obişnuinţa să facă în momentele de mare emoţie, chiar şi după atâţia ani, întinse mâna să atingă talismanul lui Fascinus de la gât, dar acesta, fireşte, nu era acolo. I-l dăduse fiului său, care dormea în noaptea în care el părăsise Roma. Oare ce făcea băiatul? Mai trăia? Prospera? Păstra obiceiurile străvechi ale lui Hercules, aşa cum făcuseră şi strămoşii dinaintea lui?

— Du-te, îl îndemnă păstorul. Mergi spre răsărit şi aruncă o privire la cetate.

Hoinarul zdrenţăros se întoarse fără să spună nimic şi porni în direcţia opusă.

Câmpul lui Marte

Quirinal

Viminal

Roma

Colina Capitoliului

Forumul

Esquilinus

Forum Bovarium

Palatinus

Caelius

Circus Maximus

Aventinus

fortificaţiile lui Servius Tullius

Harta V – legendă:

temple:
1 Jupiter Capitolinus
2 Vesta • 3 Fortuna
4 Ceres • 5 Diana
6 Fortuna Muliebris
7 Castor

clădiri de stat:
1 Casa Senatului (închisă)
2 Casa Vestalelor
3 Clădirea Decemvirilor

altare:
1 Dis • 2 Mars • 3 Vulcan
4 Quirinus • 5 Asylaeus
6 Ara Maxima • 7 Consus

Stânca Tarpeia

Tullianum (temniţă)

Coliba lui Romulus

Cloaca Maxima

N

S

500 m.

© MMVII Steven Saylor

V

Cele Douăsprezece Table

Anul 450 î.H.

— Încă un toast! închină Lucius Icilius.

— Poftim? Nu încă unul! Lucius Verginius râse cu poftă. Era un bărbat cu umeri laţi, voinic ca un urs şi căruia îi plăcea foarte mult vinul, iar protestul său era doar de ochii lumii.

— În calitatea mea de gazdă, trebuie să insist, spuse Icilius. Fluturându-şi mâna lungă şi osoasă, îi făcu semn servitoarei să umple din nou cupele.

Era o împrejurare fericită – sărbătoreau apropierea nunţii fiului lui Icilius, tânărul Lucius, cu Verginia, fiica lui Verginius. Căsătoria avea să unească două dintre cele mai distinse familii de plebei din Roma. Verginii aveau rădăcini în cetate, aproape la fel de adânci ca cele ale unor familii patriciene. Neamul din care se trăgea Lucius Verginius, deşi nu era bogat, se remarcase prin actele de vitejie în lupte; în ultimele campanii împotriva sabinilor şi aequilor, Lucius Verginius dovedise un curaj care se ridicase la înălţimea celui al strămoşilor săi. Icilii erau bogaţi, politicieni impetuoşi şi plini de ambiţie. În ambele familii existaseră bărbaţi care ocupaseră funcţia de tribun al plebeilor.

Legătura care se stabilea prin căsătoria unui Icilius cu un Verginius avea să întărească ambele familii. Era şi o căsătorie din dragoste; Lucius şi Verginia se îndrăgostiseră la prima vedere. În seara aceasta, cu doar câteva zile înainte de căsătorie, cele două familii luau cina acasă la Icilius, pentru a sărbători viitoarea uniune.

Icilius ridică cupa.

— Să bem în cinstea mamelor! Nu trebuie să subestimăm niciodată puterea unei matroane romane. Care a fost singurul lucru care l-a întors din drum pe trădătorul Coriolanus, acum mai bine de patruzeci de ani? N-au fost săbiile, nici zidurile sau linguşirile josnice ale senatorilor. Doar rugămintea unei mame a fost îndeajuns de puternică pentru a salva Roma. În cinstea mamelor miresei şi mirelui!

— În cinstea mamelor! încuviinţă Verginius, ridicând cupa.

— Da, pentru mamele noastre! spuse tânărul Lucius, cu ochii sticloşi, fiindcă băuse mai mult vin decât era obişnuit.

Cele două mame îşi plecară privirile cu sfială şi nu băură cu ei. Nu puseseră gura pe băutură nici sora mai mică a mirelui, frumoasa brunetă Icilia, şi nici tânăra Verginia, care nu cunoştea gustul vinului. Nu era nevoie de băutură pentru ca ochii ei albaştri să sclipească sau pentru ca obrajii ei netezi ca nişte petale de trandafiri să se îmbujoreze. Verginia era blondă, spre deosebire de Lucius, care era brunet; era mică de statură şi voluptuoasă, spre deosebire de logodnicul ei,

care era înalt şi slab. Deosebirile lor fizice nu făceau decât să le scoată reciproc în evidenţă frumuseţea; toţi erau de părere că formau un cuplu încântător.

Icilius îşi goli cupa şi se şterse la gură.

— Acum s-ar putea să vă întrebaţi de ce, într-o tovărăşie atât de plăcută, am pomenit numele detestabil al lui Coriolanus, care trezeşte dezgust în inima oricărui patriot.

— Pentru că se leagă de subiectul toastului nostru – influenţa unei mame! spuse Verginius, stâlcind uşor cuvintele.

— A, da, dar mai mult decât atât, am pomenit acest nume blestemat pentru a ne aduce aminte de marele bine făcut Romei de una dintre rudele mele, nobilul tribun Spurius Icilius. Spurius a fost cel care l-a alungat pe Coriolanus din Roma. Poate că o mamă l-a ţinut pe ticălos departe de cetate, dar un Icilius l-a alungat în primul rând. Îţi amintesc de asta, Verginius, ca să-ţi arăt că familia în care intră fiica ta, deşi nu are o istorie la fel de lungă ca a voastră, a făcut totuşi istorie. Cu un vlăstar tânăr şi promiţător precum fiul meu Lucius, această familie va continua să facă istorie!

— Şi de ce nu, cu fiii remarcabili pe care i-i va dărui Verginia mea! strigă Verginius.

Verginia roşi. La fel şi Lucius, care încercă să râdă pentru a-şi ascunde stânjeneala. Icilia, a cărei piele era chiar mai întunecată decât a fratelui său, nu roşea atât de uşor, dar discuţia o incomoda în mod vădit; ceilalţi, dacă observară, atribuiră stânjeneala de pe chipul ei unei modestii fecioreşti.

— Dar acum, vorbind serios… Icilius se opri; avea nevoie de toată concentrarea pentru a-şi reprima un râgâit. Momentul critic trecu. După cum spuneam, să vorbim de lucruri mai serioase: au trecut patruzeci de ani de când ticălosul de Coriolanus a îndrăznit să-i ameninţe pe tribuni şi a fost pedepsit cum se cuvine pentru nelegiuirea lui; şi totuşi, acum, după mulţi ani, lupta dintre clase e mai aprigă ca niciodată. În vremurile acestea rareori se mai întâmplă ca un plebeu să fie ales în funcţia de consul. Patricienii îşi apără cu mai multă hotărâre privilegiile. Se folosesc de orice obstacol posibil pentru ca nici cel mai destoinic plebeu să nu poată obţine funcţii mai înalte. Ştii că e adevărat, bunule Verginius.

Celălalt bărbat încuviinţă.

— Din păcate, bunule Icilius, ăsta-i adevărul.

Lucius oftă:

— Te rog, tată. Fără politică în seara asta!

Icilius îi făcu semn să tacă.

— Asta nu e politică, băiete. E o discuţie serioasă de familie. Verginii şi Icilii sunt cei mai de vază plebei. Uniunea familiilor noastre înseamnă mult mai mult

decât logodna unei fete frumoase cu un tânăr de seamă; această căsătorie reprezintă speranţa într-un viitor mai bun.

— Va exista vreodată o pace durabilă între noi şi patricieni? Pentru început, trebuie să recunoaştem că au existat abuzuri de ambele părţi. Din vremea lui Coriolanus, noi, plebeii, nu am mai pus la cale nicio secesiune, dar poate că uneori ne-am folosit mai mult decât trebuia de puterea tribunilor pentru a-i pedepsi pe patricienii aroganţi. Unii tribuni au agitat mulţimile şi când nu era cazul şi s-au folosit de puterea lor în mod nechibzuit. Fără îndoială că au existat şi numeroşi patricieni care, prin mijloace necinstite, au scăpat de judecată pentru afacerile lor necurate. Abuzurile de ambele părţi au dus ulterior la învinuiri reciproce, care au provocat alte şi alte certuri şi neînţelegeri. În aceste zile întunecate, în pofida strădaniei oamenilor cinstiţi, cele două clase par să se îndepărteze din ce în ce mai mult. Nu putem decât să sperăm că vlăstarele lui Lucius şi ale Verginiei vor moşteni o Romă mai bună decât cea în care s-au născut părinţii lor!

— Aşa el îl aprobă Verginius. Bine spus, Icilius! N-ar strica ca decemvirii să fie aici în seara asta, ca să audă şi ei ce spunem.

Tânărul Lucius, ameţit de băutură, îşi ridică cupa.

— În cinstea decemvirilor!

Cei mai în vârstă îl săgetară cu nişte priviri care îl făcură să se simtă foarte mic, dar atmosfera era prea veselă pentru ca momentul de încordare să dureze. Verginius zâmbi primul, urmat de Icilius.

— Să închinăm în cinstea decemvirilor, fiule? Icilius plescăi din limbă. Un toast presupune felicitări, care ar fi premature în cazul decemvirilor. Nimeni nu a văzut încă rezultatul muncii lor, deşi cei zece mici Tarquini ai noştri le-au lăsat deja un gust amar multor cetăţeni cinstiţi.

— Cei zece Tarquini? E puţin cam aspru spus, nu crezi? întrebă Verginius.

— Oare? Icilius ridică o sprânceană.

În urmă cu doi ani, neînţelegerile în Roma deveniseră atât de grave, încât patricienii şi plebeii căzuseră de acord asupra unei măsuri extreme. Se anulaseră alegerile, fusese dizolvat Senatul, iar magistraţii, inclusiv tribunii, fuseseră demişi din funcţii. Unui consiliu format din zece bărbaţi – decemvirii – i se încredinţase puterea provizorie de a conduce statul, fiind însărcinat cu scrierea unui cod de legi cuprinzător. La momentul respectiv, păruse o idee bună: cei mai înţelepţi zece bărbaţi din Roma aveau să afle de ce statul ajunsese într-un impas, să se folosească de orice măsură li se părea necesară pentru a rezolva problemele, să întocmească legi drepte şi să înscrie acele legi în piatră, ca să le poată vedea toată lumea. Plebeii cereau de mult timp un cod de legi scris, având credinţa că o listă clară a delictelor şi o enumerare a drepturilor cetăţenilor aveau să pună

capăt faptelor arbitrare ale patricienilor. Dar procesul tărăgăna de doi ani, fără rezultate vizibile, iar decemvirii deveniseră nepăsători şi făceau abuz de puterea lor.

Icilius plescăi din limbă.

— Toţi am sperat – cu optimism, poate necugetat – că decemvirii vor urma exemplul lui Cincinnatus…

— Bătrânul şi bunul Cincinnatus! Să bem în cinstea lui Cincinnatus! strigă Verginius, care luptase sub comanda faimosului general. În urmă cu opt ani, când armata romană fusese atrasă într-o ambuscadă de către aequi şi părea să nu aibă sorţi de izbândă, generalul devenit agricultor Lucius Quinctius Cincinnatus fusese chemat înapoi la luptă; fusese numit dictator şi i se acordase putere deplină în stat pe timpul crizei. Fără prea mare tragere de inimă, Cincinnatus îşi lăsase plugul, condusese acţiunea de salvare a armatei, obţinând o victorie răsunătoare asupra aequi-lor, renunţase la funcţie şi se întorsese la ferma sa – totul în doar cinsprezece zile. Se spunea că îşi găsise plugul exact acolo unde îl lăsase şi că îşi continuase brazda începută, de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic. Expeditiv şi modest, Cincinnatus devenise o legendă vie.

Dar decemvirii nu urmaseră exemplul lui Cincinnatus. Prin mijloace necinstite, aceştia îşi prelungiseră termenul iniţial pentru care fuseseră numiţi în funcţie şi continuaseră să conducă în calitate de dictatori absoluţi, în vreme ce poporul aştepta încă publicarea noului cod de legi. În ultimele luni, abuzurile lor deveniseră scandaloase, eliminând fără milă pe oricine îndrăznea să le pună la îndoială autoritatea. Cei care se ridicaseră împotriva lor muriseră, dar atâta timp cât erau în funcţie decemvirii nu puteau fi acuzaţi de crimă.

— Vestea bună, spuse Icilius, este că noul cod de legi trebuie făcut public foarte curând. Decemvirii îl numesc Cele Douăsprezece Table. Să sperăm că au făcut o treabă atât de bună, încât virtuţile celor Douăsprezece Table să ne facă să uităm de viciile celor zece Tarquini.

Tânărul Lucius se încruntă.

— Zilele trecute am auzit un zvon despre aceste legi noi.

— Un zvon? întrebă tatăl lui.

— Preceptorul meu, Xenon, zice că se plănuieşte să se declare în afara legii căsătoriile între patricieni şi plebei.

— O idee îngrozitoare! se revoltă Verginius.

Icilius îşi luă o înfăţişare gravă.

— Ce poate şti preceptorul tău de greacă despre asemenea lucruri?

Lucius ridică din umeri.

— Xenon pregăteşte şi alţi băieţi, printre care şi pe câţiva dintre nepoţii decemvirilor. Află tot felul de lucruri.

Icilius rămase cu privirea aţintită asupra cupei goale.

— Există, fără îndoială, plebei şi patricieni care cred deopotrivă că soluţia la problemele sociale ale Romei o reprezintă o mai mare. Separare a claselor. S-ar putea ca interzicerea căsătoriilor între clase să nu fie un lucru chiar aşa de rău.

— Cred c-ar trebui să mă consider norocos atunci, spuse Lucius, că cea mai frumoasă fată din toată Roma este plebee şi este logodnica mea. Îi zâmbi radios Verginiei, care zâmbi timid şi îşi plecă privirea.

Nimeni nu se uita la sora lui Icilius, Icilia, a cărei frumuseţe întunecată fusese umbrită brusc de o cută adâncă pe frunte.

Verginius murmură printre dinţi:

— Cum le-ai zis decemvirilor, cei zece Tarquini? Cred că Appius Claudius este cel mai rău dintre ei! Cu câteva generaţii în urmă, Claudii nici măcar nu erau romani. Claudii nici măcar nu existau! Care era numele acela sabin caraghios cu care s-a născut bunicul lui?

— Attus Clausus, răspunse Icilius.

— A, da! Iar acum nepotul lui este liderul decemvirilor. Un individ foarte antipatic, care se plimbă tot timpul ţanţoş, înconjurat de lictori, îmbrăcat într-o togă purpurie şi aşteptându-se ca toţi cei pe care-i întâlneşte să-i îndeplinească poruncile. Îi place prea mult să fie decemvir! Iar acum intenţionează să scoată în afara legii căsătoriile între clase. Patrician ipocrit! N-au trecut prea multe luni de când mi-a cerut mâna Verginiei.

— Tată! interveni Verginia. Nu cred că s-ar cuveni să vorbeşti despre…

— De ce nu? Doar nu l-am încurajat noi, tu sau eu, în vreun fel pe bătrânul ticălos. Să mă trăsnească Jupiter dacă mint! Acum câteva luni, Appius Claudius m-a întrebat dacă ar putea să se căsătorească cu Verginia.

— Şi tu ce i-ai răspuns? întrebă Icilia.

— N-am primit, fireşte! Nu c-ar fi fost o partidă proastă; Appius Claudius este văduv şi are copii mari, deşi ar fi niţel cam bătrân pentru Verginia, dar Claudii au căpătat ceva faimă în doar trei generaţii şi sunt totuşi patricieni, chiar dacă nu au o tradiţie îndelungată. Verginius spuse asta cu indiferenţă, dar era limpede că voia ca Icilius să ştie că fiica lui s-ar fi putut căsători cu un patrician, dacă Verginius ar fi dorit. Am respins propunerea lui Appius Claudius pentru că nu-mi place de el – pur şi simplu! Nu-mi intra în cap c-aş fi putut să-l am de ginere sau c-ar putea fi tatăl nepoţilor mei. Te prefer pe tine, Lucius. Şi ce e mai important, la fel şi Verginia!

Verginius râse din toată inima şi se ridică pentru a-şi săruta fiica. Ea îşi întoarse faţa să-i ofere obrazul. Făcând asta, îşi ascundea şi sentimentele ce i se zugrăveau pe chip de vederea celor aflaţi în cameră.

— Încă un toast, atunci! propuse Icilius.

— Încă unul? Verginius se prăbuşi la loc şi se prefăcu că oftează.

— Da! Să închinăm în cinstea iubirii.

— Pentru iubire, atunci! spuse Verginius. Pentru Venus, zeiţa iubirii, care a binecuvântat în mod limpede această legătură cu scânteia dorinţei reciproce. Ce poate fi mai bun decât o iubire curată, cu care sunt de acord ambii taţi?

Bărbaţii mai băură nişte vin, apoi izbucniră în râs. Mamele râseră şi ele, captivate de veselia bărbaţilor. Până şi mâhnită Icilia îşi descreţi fruntea, îşi dădu capul pe spate şi râse.

Doar Verginia rămase serioasă. Din clipa în care tatăl ei pomenise de Appius Claudius, decemvirul, şi de dorinţa neîmplinită a acestuia de a se căsători cu ea, pe chipul ei se aşternuse tulburarea.

***

A doua zi, Icilia şi Verginia ieşiră să facă împreună cumpărături în piaţă, însoţite de mamele lor.

Cele două fete fuseseră crescute în cercuri diferite şi aveau puţine cunoştinţe comune, dar, de vreme ce aveau să fie în curând cumnate, toată lumea se aştepta să înceapă să se poarte ca şi cum ar fi fost prietene vechi. Recentele lor întâlniri, de la anunţul logodnei Verginiei cu Lucius, li se păreau amândurora silite şi prefăcute; mamele lor, mereu preocupate cu detaliile nunţii, aveau mai multe preocupări în comun despre care să vorbească. Ca pentru a complica lucrurile, fiecare fată avea câte o problemă care o apăsa, dar nu se simţea pregătită încă să-şi deschidă inima în faţa celeilalte. Se îndreptară spre piaţă, schimbând din când în când câte o vorbă, fiecare adâncită în propriile gânduri.

— Cum ţi se pare asta, Verginia? Icilia îşi trecu degetele peste un sul de stofă de lână fină.

Neguţătorul zâmbi.

— E din Siracuza, de pe insula Sicilia. Toate lucrurile de calitate provin din Siracuza, iar eu le ofer la cele mai bune preţuri!

Siracuza fusese întemeiată de coloniştii din Corint şi era aproape la fel de veche ca Roma. Era una dintre numeroasele colonii greceşti din sudul Italiei, o regiune în care se stabiliseră atât de mulţi greci, încât romanii îi spuneau Magna Graecia, „Marea Grecie”. Romanii făceau comerţ cu aceste oraşe de sute de ani, evitând să se amestece în războaiele nesfârşite pe care le purtau unele împotriva altora. În ultimii ani, Siracuza devenise cel mai frumos, mai liber şi mai prosper oraş din bazinul de vest al Mediteranei. Flota Sir acuzei stăpânea Marea Tireniană. Negustorii siracuzi ridicaseră depozite în Ostia, la gura Tibrului, pentru a adăposti bunurile pe care le vindeau Romei şi vecinilor ei. Grânele siracuze salvaseră de mai multe ori Roma de la foamete. Învăţaţii siracuzi dădeau

lecţii în cele mai de vază familii romane; profesorul lui Icilius, Xenon, venise de acolo.

— E bună, cred, răspunse Verginia, abia uitându-se la material. Gândurile ei erau fără îndoială în altă parte.

— Poate că tinerele doamne ar fi mai interesate de vasele de ceramică şi lut, sugeră negustorul. Poate că tinerele doamne nu au încă o familie a lor, dar două fete aşa drăguţe se vor căsători cât de curând şi vor avea nevoie de cupe şi urcioare pentru oaspeţi. Negustorul îşi dăduse seama că fetele erau încă nemăritate, după tunicile simple cu mâneci lungi pe care le purtau; nu trecuseră încă la stolele mai complicate purtate de mamele lor. Ridică un urcior negru. Acest model este cum nu se poate mai frumos. Marginea roşie este o variaţie neobişnuită a unui model grecesc tradiţional…

Icilia, care se încruntase şi se îndepărtase de îndată ce bărbatul pomenise de căsătorie, zări un chip familiar în piaţa aglomerată. Inima îi sări din piept. Privind peste umăr, văzu că mamele lor, adâncite în conversaţie, se îndepărtaseră de ele. Icilia apucă pe negândite braţul Verginiei, o trase de lângă negustorul vorbăreţ şi îi şopti la ureche:

— Verginia, vreau să-mi faci o favoare!

— Ce e, Icilia?

— Te rog, te implor…

— Icilia, ce s-a-ntâmplat?

— Nimic. Atâta doar că trebuie să te părăsesc o clipă – doar o clipă, îţi promit! Dacă mamele noastre se-ntorc şi îmi observă lipsa, spune-le… Spune-le că m-am dus până la baia femeilor de pe Cloaca Maxima.

— Şi dacă or să mă-ntrebe de ce n-am mers cu tine sau dac-or să vrea să vină după tine?

— Atunci spune-le… Of, nu ştiu ce să le spui!

Verginia zâmbi. Nu era sigură ce punea Icilia la cale, dar, luându-se după mici semne, ajunsese să creadă că sora lui Lucius avea un pretendent secret; poate că avea legătură cu el. Simţea că Icilia nu era pregătită să-i mărturisească nimic, dar acum avea prilejul să-i câştige încrederea şi să se apropie de ea. Nu acelaşi lucru îl doreau şi mamele lor?

— Fireşte c-o să te ajut, Icilia. Fă ce crezi de cuviinţă, dar nu sta mult! Nu prea ştiu s-o mint pe mama.

— Fortuna să te binecuvânteze, Verginia! O să lipsesc foarte puţin, promit. Aruncând o ultimă privire spre cele două mame, care se îndepărtaseră şi mai mult, Icilia dispăru în mulţime.

El o zărise în aceeaşi clipă în care îl văzuse şi ea. O aştepta chiar după colţul unde îl văzuse, cu un zâmbet plin de nerăbdare.

— Icilia!

— Titus! O, Titus! De-abia se abţinea să nu-l sărute pe loc; dar, deşi erau departe de aglomeraţia pieţei, încă puteau fi văzuţi. El o luă cu nerăbdare de braţ şi o conduse după un alt colţ, într-un spaţiu îngust dintre două clădiri, ferit de privirile curioase ale trecătorilor de frunzişul unui chiparos.

O îmbrăţişă strâns şi o sărută îndelung. Icilia nu era ruşinoasă; tocmai faptul că relaţia lor era una interzisă o încuraja să renunţe la orice reţinere în momentele rare şi preţioase când era cu el. Îşi trecu degetele peste umerii lui puternici, pe sub gulerul tunicii şi pe pieptul acoperit cu păr blond mătăsos. Degetele ei întâlniră talismanul pe care îl purta la gât. „Fascinus”, aşa numea el neobişnuitul pandantiv, explicându-i că era un zeu care îi apărase familia timp de secole.

Icilia se gândi fără să vrea că Fascinus nu-şi făcuse datoria faţă de ultimele generaţii. Era greu de crezut că Potitii fuseseră cândva bogaţi; chiar şi cele mai bune tunici ale lui Titus erau jerpelite. Când îl văzuse prima oară, era îmbrăcat cu singurul lui veşmânt nepeticit, roba preoţească pe care o purta la Ara Maxima. Văzându-l cum oficiază ceremonia alături de tatăl său, fusese cucerită de frumuseţea lui. După aceea, se folosise de nenumărate subterfugii ca să facă cunoştinţă cu el. Pasiunea care se aprinsese între ei era atât de copleşitoare, încât erau convinşi că mâna lui Venus îi îndreptase unul către altul. Dar când Icilia îi pomeni pe ocolite tatălui ei de Titus Potitius, acesta reacţionase cu o violenţă care o speriase.

La început, Icilia crezuse că sărăcia sau pur şi simplu statutul de patrician al lui Titus erau motivele supărării tatălui său şi sperase că aceste piedici vor putea fi trecute cu timpul. Fratele ei, Lucius, fusese cel care îi explicase de ce decăzuseră Potitii – bunicul lui Titus luptase alături de Coriolanus. Nu era de mirare că tatăl ei reacţionase atât de violent! Numele lui Coriolanus era blestemat în casa lor, la fel ca cel al oricărui trădător care fusese aliatul său. Tatăl ei n-ar fi acceptat niciodată s-o mărite cu un Potitius; nici tatăl lui Titus n-ar fi fost de acord cu o asemenea uniune, pentru că un Icilius pusese la cale exilul lui Coriolanus şi, în consecinţă, ruinarea bunicului lui Titus.

Era o situaţie imposibilă. Aceste întâlniri grăbite, pe furiş, erau tot ce putea să aibă cu Titus şi totuşi dorul cu care aştepta aceste clipe era aproape prea greu de îndurat, iar în zilele dintre întâlniri nu se putea gândi la nimic altceva. Când Titus începu să îşi ridice tunica, apoi pe a ei, Icilia nu se împotrivi. Îl îmbrăţişă cât de strâns putea, rugându-se ca zeii să oprească timpul în loc, iar clipa aceea să dureze o veşnicie.

Titus o pătrunse. Se mişcă înăuntrul ei. Răsuflarea lui era fierbinte, Icilia o simţea în ureche. Un foc se aprinse în miezul fiinţei ei şi se răspândi în tot corpul, aducând-o pe culmile extazului. Plăcerea era atât de intensă, perfectă,

cum s-ar fi putut îndoi de justeţea uniunii lor? Iubirea ei pentru Titus era mai mult ca sigur binecuvântată de zei, astfel încât protestele oricărui muritor neînsemnat, inclusiv ale tatălui ei, nu mai aveau nicio însemnătate.

Mai târziu, în timp ce încerca să-şi recapete răsuflarea, Titus îi şopti la ureche:

— Trebuie să încercăm din nou. Trebuie să mergem la părinţii noştri şi să-i rugăm să ne lase să ne căsătorim. Trebuie să existe o cale de a-i convinge.

— Nu! Tatăl meu nu va accepta niciodată… Icilia lăsă fraza neterminată şi clătină din cap. Senzaţia de extaz se risipi rapid, lăsându-le locul tristeţii şi deznădejdii. Chiar dacă ar fi de acord, n-ar mai avea importanţă. Noile legi… un zvon atât de îngrozitor…

— Despre ce vorbeşti?

— Fratele meu l-a auzit de la preceptorul său. Noile legi ale decemvirilor vor interzice căsătoriile între patricieni şi plebei. Dacă se va întâmpla una ca asta, nu va mai exista nicio speranţă!

Titus se încruntă.

— Am auzit şi eu zvonul. Toată lumea conspiră împotriva noastră! Suspină şi îi sărută buzele.

Icilia se încordă.

— Titus, trebuie să plec.

— Acum? Te temi că Verginia te va spune?

— Nu, dar suntem însoţite de mamele noastre. Probabil că mi-au observat deja lipsa. Dacă…

Titus o făcu să tacă, apăsându-şi buzele peste ale ei şi luându-i răsuflarea. Dar când ea îl împinse, îi dădu drumul. Se furişă de lângă el. Atinse în treacăt talismanul de pe pieptul lui, apoi se făcu nevăzută.

***

— Lasă-mă-n pace, ticălosule!

În piaţă, Verginia se pomeni abordată, nu pentru prima oară, de un bărbat scund şi linguşitor care îşi spunea Marcus Claudius. Mai mult ca sigur că individul nu era născut un Claudius, se gândi ea; era probabil un sclav care luase numele de familie al stăpânului când fusese eliberat, după cum se obişnuia. Marcus Claudius avea atitudinea temătoare şi linguşitoare a unui sclav, dându-şi tot timpul capul într-o parte de parcă ar fi vrut să se ferească de o lovitură, lingându-şi buzele şi privind-o chiorâş.

— Dar de ce nu vii, domniţă? Nu vrea decât să vorbească cu tine.

— N-am nimic să-i spun lui Appius Claudius.

— Dar el are atât de multe să-ţi spună.

— Nu vreau s-aud nimic!

— Nu durează decât o clipă. E chiar acolo. Bărbatul arătă spre o clădire din cealaltă parte a pieţei.

— În prăvălia de mirodenii?

— E al lui. Există nişte încăperi mici şi confortabile la catul de sus. Vezi fereastra aceea cu obloanele întredeschise? Se uită la tine chiar acum.

Verginia se uită la clădirea din faţă. Lumina puternică a soarelui o orbea şi îşi puse mâna streaşină la ochi. Nu se vedea mult din interiorul întunecat al încăperii, dar i se părea că distinge o siluetă la fereastră.

— Te rog, pleacă! spuse ea. O să-i spun tatălui meu…

— N-ar fi înţelept din partea ta. Decemvirului nu i-ar plăcea, răspunse Marcus Claudius, accentuând titlul lui Appius Claudius. Decemvirul este un om puternic.

Verginia rămase fără suflare.

— Îmi ameninţi tatăl?

— Nu eu, tânără stăpână, nu eu! Cine e umilul Marcus Claudius să creadă că ar putea să-i facă vreodată rău unui mare războinic precum Verginius? Nu, ar fi nevoie de un om puternic pentru a-l ruina pe tatăl tău, un om foarte puternic; un decemvir, poate.

Verginia se uită la fereastră. Vedea clar silueta unui bărbat cu barbă.

— Uite, vezi? întrebă Marcus. Are un dar pentru tine!

Silueta se apropie şi mai mult de fereastră; trăsăturile lui se vedeau limpede. Ţinea ceva în mână. Când întinse mâna, o rază de soare străluci pe obiect.

Marcus îi şopti la ureche:

— Îl vezi? Un dar preţios pentru o fată frumoasă – un colier de argint cu mărgele de lapislazuli. Cât de drăguţ ar arăta bijuteriile acelea albastre la gâtul tău alb! Bărbatul chicoti. Cred că mai are un dar pentru tine în cealaltă mână!

în timp ce silueta de la fereastră ţinea sus colierul, cealaltă mână părea să apese şi să maseze ceva sub tunica lui, aproape de centrul trupului.

Verginia îşi înăbuşi un ţipăt şi se îndepărtă repede de Marcus. Se ciocni de Icilia.

— Unde ai fost? strigă ea. Te-am tot căutat, iar apoi bărbatul acela îngrozitor…

— A, uite-le! Mama Iciliei, ridicată în vârful picioarelor, le strigă şi le făcu semn cu mâna de peste drum.

— Ce bărbat? întrebă în şoaptă Icilia.

Verginia se uită în urmă. Marcus dispăruse în mulţime. Se uită la fereastra de deasupra prăvăliei de mirodenii. Obloanele erau trase.

Cele două mame ajunseră lângă ele şi chiar dacă cele două fete ar fi vrut să-şi dezvăluie secretele una alteia, acum nu mai aveau cum să o facă.

***

Peste câteva zile, pe peretele pentru anunţuri din Forum apărură pergamente cuprinzând prima parte a Celor Douăsprezece Table.

în faţa lor se adună o mulţime numeroasă, în care se amestecaseră şi patricieni, şi plebei. Un bărbat cu ochi ageri şi glas puternic se oferi să citească pergamentele cu voce tare, ca să le poată auzi toată lumea, inclusiv cei care nu ştiau să citească. Era întrerupt frecvent de exclamaţii şi întrebări, iar după ce termină, oamenii începură o discuţie aprinsă, cu multe voci ridicate:

— După cum se vede, noile legi susţin drepturile tradiţionale ale lui paterfamilias. Foarte bine! Atâta timp cât mai are suflare în el, un bărbat ar trebui să fie stăpân pe soţia şi pe urmaşii săi, şi pe soţiile şi urmaşii acestora deopotrivă.

— Dar ce credeţi despre dreptul capului familiei de a-şi vinde fiii şi nepoţii în sclavie şi de a-i răscumpăra mai târziu?

— Se practică deja, în fiecare zi. Un bărbat intră în datorii şi îşi vinde fiul ca sclav pentru o perioadă. Noua lege nu face decât să treacă în scris vechiul obicei şi să stabilească o limită a numărului de vânzări, ceea ce e un lucru bun pentru fii şi nepoţi.

— Dar despre legea prin care sclavii eliberaţi devin cetăţeni cu drepturi depline?

— De ce nu? Se întâmplă des ca un sclav să fie copilul nelegitim al stăpânului său cu o sclavă din casă; dacă stăpânul consideră de cuviinţă să elibereze copilul, e firesc ca acesta să devină cetăţean, la fel ca ceilalţi copii ai bărbatului.

— Poate că decemvirii n-au făcut o treabă atât de rea, la urma urmelor…

— Da, ar cam fi vremea să renunţe la funcţii, să cheme înapoi Senatul şi să ne lase să ne alegem noi consulii!

— Şi nu uita de tribunii plebeilor, apărătorii poporului!

— Tiranii poporului, vrei să spui.

— Vă rog, cetăţeni, vă rog! Să nu reîncepem vechea ceartă! Scopul Celor Douăsprezece Table este chiar acela de a vindeca rănile care există în oraş, ca să putem să mergem mai departe…

Stând puţin mai departe de mulţime, Icilia se străduia să audă ce spun bărbaţii. Nu se cuvenea ca o tânără femeie să se amestece printre ei sau să strige o întrebare, dar voia cu disperare să afle dacă interzicerea căsătoriilor între patricieni şi plebei era printre noile legi. Ea şi Verginia se îndreptau către Templul Fortunei să consulte un augur care avea să aleagă o nouă zi pentru nunta Verginiei. Verginius plecase pe neaşteptate, având îndatoriri militare, iar nunta trebuia să fie amânată cel puţin o lună. Mamele lor o luaseră puţin înainte, prinse cu problemele lor, iar când Icilia văzu mulţimea şi îşi dădu seama despre ce se vorbea, o rugă pe Verginia să mai stea cu ea o clipă.

— N-are rost, murmură ea în cele din urmă, clătinând din cap. Niciuna dintre ele nu face referire la căsătorie; toate sunt despre sclavie şi atribuţiile lui pater familias. Hai să mergem, Verginia. Verginia?

Se uită în jur. Verginia nu se vedea nicăieri.

Cele două mame le observaseră lipsa şi se întorceau, părând nemulţumite.

— Icilia! strigă mama ei. Nu mai rămâneţi în urmă. N-avem timp de pierdut! Avem multe de făcut astăzi. Unde-i Verginia?

— Nu ştiu.

— Nu era cu tine?

— Ba da, dar ne-am oprit puţin. Eu m-am uitat în altă parte şi când m-am întors…

Icilia a fost întreruptă de un bărbat care venea în fugă spre ele, agitat.

— Nu eşti tu soţia lui Verginius? întrebă el.

Mama Verginiei dădu din cap aprobator.

— Unde-i soţul tău? E musai să vină încoace!

— Nu e-n oraş.

— Unde e?

— E plecat cu treburi militare. Ce se-ntâmplă?

— Nu sunt sigur, dar e ceva ieşit din comun. Fiica ta, Verginia…

— Ce-i cu ea?

— Vino să vezi!

Bărbatul le conduse prin Forum, către clădirea unde se întruneau decemvirii. O mică mulţime se afla în faţa clădirii. În mijlocul acesteia stătea Marcus Claudius, flancat de lictorii care păzeau de obicei intrarea. În mână ţinea o funie, al cărei capăt era legat în jurul gâtului Verginiei, care tremura lângă el cu privirea aţintită în jos şi faţa îmbujorată.

Mama Verginiei scoase o exclamaţie de spaimă.

— Ce-nseamnă asta? strigă ea, croindu-şi drum prin mulţime. Bărbaţii se dădură într-o parte ca să-i facă loc, dar când încercă să scoată funia de la gâtul fiicei sale, lictorii ridicară fasciile.

Ea ţipă şi se dădu înapoi.

— Cine eşti tu? Ce i-ai făcut fiicei mele?

— Numele meu este Marcus Claudius. O privi cu un aer de superioritate. Iar această femeie nu este copila ta.

— Cum să nu fie? Ea este fiica mea, Verginia.

— Minţi! Această femeie s-a născut în casa mea ca sclavă. Cu ani în urmă, a dispărut, fiind furată în timpul nopţii. Abia acum am aflat că a fost luată în casa unui anume Lucius Verginius. Se pare că ticălosul se dă drept tatăl ei şi pune la cale chiar acum să o mărite, prin înşelăciune.

Mama Verginiei era uluită.

— E o nebunie! Desigur că Verginia e fiica mea. Eu am născut-o. Ea este copilul meu! Eliberează-o imediat!

Marcus Claudius rânji.

— Să furi sclavul altcuiva şi să pui la cale o căsătorie prin înşelăciune sunt delicte grave conform noilor legi decretate de decemviri. Ce ai de spus în apărarea ta, femeie?

Mama Verginiei bolborosi ceva şi începu să plângă.

— Când soţul meu…

— Chiar, unde e ticălosul?

— Nu e-n oraş…

— Înţeleg! Probabil c-a aflat că i-am descoperit vicleşugul şi a spălat putina.

— Este ridicol ce spui! Este absurd! Mama Verginiei se uită rugător la mulţimea din jurul ei. Unii bărbaţi o priveau cu milă, alţii, cu dispreţ. Unii se amuzau pe faţă la vederea unei aşa-zise fete de familie bună, care se dovedea o sclavă, legată cu o funie în jurul gâtului, în timp ce femeia care pretindea a fi mama ei se frământa, înnebunită.

Mama Iciliei se apropie să o liniştească, dar Icilia observă că avea o atitudine reţinută şi o expresie greu de desluşit. Oare bărbatul pe nume Marcus Claudius aprinsese o scânteie de îndoială în mintea ei? Dacă era adevărat că Verginius urzise o înşelăciune, victimele acelei înşelăciuni erau chiar Icilii. Ce fel de bărbat ar încerca să mărite o sclavă, care era pe deasupra şi furată, pretinzând că era fiica lui?

Icilia nu se putea gândi decât la un singur lucru: să-l găsească pe fratele ei. Se îndreptă către casă, alergând cât de repede putea.

Marcus Claudius îşi încrucişă braţele.

— Se-nţelege, soţie a lui Verginius, că de vreme ce nu vrei să recunoşti furtul sclavei mele şi continui să insişti că este fiica ta, identitatea ei va fi limpezită de un tribunal. Tribunalul însărcinat în mod obişnuit cu rezolvarea unor astfel de litigii este suspendat momentan; decemvirii se ocupă acum de toate aceste cazuri. Cred că decemvirul în sarcina căruia se află acest gen de litigii este…

— Atunci convoacă-i de îndată pe decemviri! strigă mama Verginiei. Dar, între timp, dă-mi-o înapoi!

Marcus îşi mângâie barba şi ţuguie buzele.

— Nu se poate. Dacă presupusul ei tată ar fi fost de faţă, poate că aş fi fost obligat să i-o încredinţez lui – dar nu unei femei, care nu are niciun drept prin lege.

— Sunt mama ei!

— Aşa susţii, dar unde este bărbatul, să întărească această afirmaţie? De vreme ce Verginius nu este prezent, nu o voi da pe această femeie decât autorităţilor.

Câţiva bărbaţi din mulţime, chiar şi cei care păreau să o susţină pe mama Verginiei, murmurară aprobator, influenţaţi de argumentele lui Marcus.

— O voi încredinţa doar în mâinile unui decemvir. A, uite acolo! E chiar bărbatul care îşi poate asuma o aşa răspundere. Acesta e decemvirul care decide în astfel de cazuri.

Appius Claudius îşi făcu apariţia ca din întâmplare. Purta tunica purpurie cu margine aurită care era veşmântul oficial al decemvirilor şi era însoţit de lictori. Avea o ţinută plină de demnitate. Părul cărunt şi barba bine îngrijită îi ofereau un aer distins. Cu o expresie de curiozitate neprefăcută, îşi făcu loc prin mulţime.

Verginia, care stătuse mult timp nemişcată, paralizată de ruşine, se înconjură cu braţele şi începu să tremure din toate încheieturile. Mama fetei căzu la picioarele lui Appius Claudius.

— Onorabile decemvir, ajută-ne! îl imploră ea.

— Fireşte c-o să te ajut, femeie cumsecade, spuse el calm, aplecându-se să-i atingă fruntea.

se adresă lui Marcus:

— Ce se-ntâmplă aici, cetăţene? Vocea lui era joasă şi fermă, doar un tremur uşor, aproape imperceptibil, trăda emoţia puternică din sufletul lui.

— Dă-mi voie să-ţi explic, decemvire, spuse Marcus. Tocmai am recuperat-o pe această sclavă îndărătnică, care a fugit din casa mea cu ani în urmă.

Verginia apucă strâns funia din jurul gâtului şi încercă să se elibereze, dar Marcus simţi şi întări strânsoarea, iar când ajunse la capătul funiei, fata a fost aruncată la pământ. Mama ei ţipă îngrozită.

Appius Claudius ridică o sprânceană.

— Se pare c-am sosit la ţanc. E limpede că situaţia nu poate fi rezolvată decât cu înţelepciunea şi autoritatea unui decemvir.

în acel moment se întoarse şi Icilia, însoţită de fratele ei, amândoi oprindu-se o clipă să-şi tragă sufletul.

— Dă-i drumul! strigă Lucius.

— Şi cine eşti tu, tinere? întrebă Appius Claudius.

— Lucius Icilius. Fata va fi soţia mea.

Marcus vociferă şi îi aruncă o privire ucigătoare.

— Femeia e sclava mea. O sclavă nu poate fi soţia nimănui. Acuma, dac-o să mă hotărăsc să împerechez căţeaua…

Lucius se repezi la el, urlând furios, gata să-l ia la bătaie. Lictorii îl opriră.

— Încetează cu barbaria asta! strigă Appius Claudius. Tulburi ordinea publică.

— Acest bărbat încearcă să răpească o fată care s-a născut liberă! ţipă Lucius. Asta e o barbarie! Măcar dac-am mai avea tribuni să ne apere…

— Aha, acum ştiu cine eşti, îi replică Appius Claudius. Eşti urmaşul Icililor, o familie renumită de instigatori şi agitatori ai gloatei. Ei bine, tinere, poţi deplânge cât vrei lipsa tribunilor; decemvirii sunt singura autoritate a statului, iar această problemă trebuie rezolvată de un decemvir. De vreme ce eu sunt decemvirul însărcinat cu rezolvarea litigiilor legate de proprietate…

— Ăsta nu-i un litigiu legat de proprietate! Este o răpire!

— Se prea poate, tinere, dar asta trebuie s-o hotărăsc eu.

— Decemvire, o cunoşti pe această fată. E Verginia, fiica lui Lucius Verginius. Nu i-ai cerut chiar tu… Lucius se opri. Faptul că Appius Claudius ceruse mâna Verginiei – un fapt dezvăluit de Verginius după ce băuse prea mult vin – nu era o problemă pe care Lucius să o discute în public.

— Tinere, dacă vei continua cu această agitaţie, instigând mulţimea la violenţă, nu voi avea de ales şi le voi porunci lictorilor să te oprească. Îi voi împuternici să folosească toată forţa de care este nevoie. De îndată ce voi da acel ordin, vei putea fi ucis pe loc.

Icilia îl apucă de braţ.

— Frate, fă ce spune. Linişteşte-te!

Lucius se eliberă din strânsoarea ei. Furiei îi luară locul lacrimile.

— Decemvire, nu vezi ce intenţii are acest bărbat? Nu-ţi dai seama ce vrea să-i facă Verginiei? Fata e virgină. Trebuie să devină soţia mea. De dragul bunei-cuviinţe, nu se poate să-şi petreacă noaptea sub acoperişul niciunui bărbat în afară de tatăl ei!

— Îţi înţeleg îngrijorarea, răspunse Appius Claudius, care se folosi de acest prilej ca să o privească în voie pe Verginia. Aceasta rămăsese în locul în care căzuse, sprijinindu-se în mâini şi în genunchi, cu funia în jurul gâtului, roşie la faţă şi tremurând îngrozită. Buzele decemvirului se întredeschiseră. Îşi miji ochii. Toţi bărbaţii din mulţime erau cu privirile aţintite asupra Verginiei, aşa că nimeni nu băgă de seamă privirea plină de dorinţă a decemvirului. Chiar şi Lucius îşi întoarse privirea, văzând-o pe Verginia într-o poziţie atât de ruşinoasă.

Appius Claudius îşi îndreptă umerii şi ridică bărbia.

— În pofida temperamentului său năvalnic, tânărul Icilius are dreptate: până când nu se hotărăşte că este în proprietatea lui, fata nu poate rămâne în stăpânirea lui Marcus Claudius. În aşteptarea întoarcerii lui Verginius, când se poate face o judecată dreaptă cu privire la statutul tinerei, o voi lua în grija mea. Am o încăpere privată în sala de întrunire a decemvirilor. Fata se va afla în deplină siguranţă acolo. Cetăţene, dă-mi funia!

Marcus făcu o plecăciune şi îi înmână lui Appius Claudius capătul funiei.

Decemvirul se aplecă să atingă obrazul Verginiei, care era ud de lacrimi.

— Ridică-te-n picioare, fetiţo! Vino cu mine! O apucă de braţ să o ajute să se ridice. Puţini văzură cât de tare o apucase, înfigându-şi degetele în carnea ei până când aceasta gemu de durere. Tremurând de frică, Verginia înainta poticnindu-se. Appius Claudius o luă pe după umeri şi îi murmură ceva la ureche. S-ar fi zis că îi şoptea cuvinte de îmbărbătare şi alinare. În realitate, nemaiputând să se stăpânească, îi spunea cuvintele pe care visa de mult să i le spună, descriindu-i exact ce avea de gând să-i facă de îndată ce aveau să fie singuri în camera lui. Verginia se încordă şi deschise gura, vexată, dar nu reuşi să scoată niciun sunet.

Odată ajunşi la intrarea în clădire, Verginia se apucă de uşă şi reuşi să scoată un ţipăt slab de ajutor. Lucius scoase un strigăt de suferinţă şi alergă după ei.

Lictorii îl înconjurară. Îl doborâră la pământ şi îl loviră cu nuielele. Înfuriaţi să vadă că unul de-al lor era bătut în public, un grup de tineri plebei din mulţime se repezi la lictori şi îl ajută pe Lucius să se ridice. Toţi ţipau ca din gură de şarpe, iar pietrele care pavau drumul se pătară de sânge.

Din clădire ieşiră alţi lictori. Mulţimea se împrăştie repede.

Lucius o luă şchiopătat către casă, tremurând şi plin de sânge, ajutat de mama şi sora sa. Mama Verginiei venea în urma lor, plângând fără oprire.

***

Hotărârile luate de Appius Claudius în ziua aceea şi în zilele care urmară aveau să fie discutate multă vreme după aceea.

Când întreaga poveste ieşi la lumină, cei mai mulţi crezură că decemvirul căzuse pradă unui soi de nebunie. Cu siguranţă că niciun om cu mintea întreagă nu s-ar fi gândit că înşelătoria de care se folosise Marcus Claudius va fi trecută cu vederea sau că poporului Romei nu îi va păsa de soarta Verginiei. Şi totuşi, Appius Claudius nu se aruncase cu capul înainte, punându-şi cu mare atenţie planul în aplicare; s-a dovedit că până şi chemarea lui Verginius în serviciul militar fusese pusă la cale tot de decemvir. Appius Claudius nu profitase pur şi simplu de situaţia care se crease şi nici nu cedase unei tentaţii neaşteptate care îi întunecase judecata; pregătise cu atenţie acea situaţie şi se folosise de ea fără scrupule.

La un ceas de la răpirea Verginiei, Lucius trimise un sol în tabăra militară din afara oraşului unde fusese delegat Verginius. Acesta călări toată noaptea şi se întoarse la Roma în dimineaţa următoare.

Cei doi bărbaţi, tatăl Verginiei şi tânărul căruia îi fusese promisă, porniră de îndată către Forum, unde povestiră întâmplarea lor oricui voia să-i asculte. Vestea se răspândise peste noapte în tot oraşul, necazul Verginiei devenind subiectul de discuţie al întregii Rome. Când oamenii aflară că Lucius şi Verginius vorbeau în piaţa publică, se îngrămădiră să-i asculte.

Cei doi bărbaţi aveau o înfăţişare demnă de milă. După o noapte agitată, petrecută pe drum, Verginius era tras la faţă şi răguşit. Lucius primise o bătaie serioasă din partea lictorilor; avea capul înfăşurat într-un bandaj însângerat, chipul îi era plin de vânătăi şi avea un ochi foarte umflat. Umărul drept îi fusese dislocat, braţul fiind prins într-o eşarfă.

— Cetăţeni! strigă Verginius. Mulţi dintre voi mă cunoaşteţi. Şi mai mulţi mi-aţi auzit numele. Am purtat multe bătălii pentru Roma. Am luptat împotriva aequilor sub conducerea lui Cincinnatus! Dacă există vreun om care să vă fi câştigat respectul ca soldat, eu sunt acela. Dar pentru ce luptăm când ne riscăm vieţile în război? Luptăm pentru ca soţiile şi copiii noştri să fie în siguranţă! Şi iată ce s-a întâmplat! Chiar în timp ce eram pe câmpul de luptă, pregătindu-mă de bătălie, lucrul de care mă temeam cel mai tare s-a petrecut chiar aici, în Forum – fiica mea, o fecioară la fel de inocentă ca orice vestală, a fost luată de lângă mama ei şi ţinută peste noapte, împotriva voinţei ei. Şi cine credeţi c-a făcut asta? Vreun invadator barbar? Nu! A fost un patrician, un bărbat pe care mulţi îl admiraţi şi îl respectaţi, deşi nu v-aţi înşela prea tare dacă l-aţi numi un invadator sabin. Numele bunicului său era Attus Clausus şi blestem ziua în care porcul acela de neam sabin a fost acceptat în rândurile Senatului!

Unii îl aclamară, alţii îl huiduiră. Cineva strigă:

— Fata nici măcar nu este fiica ta! Este sclava altui bărbat!

— Asta este o minciună! Nu există niciun fel de îndoială cu privire la identitatea fiicei mele. A fost răpită în plină zi, dintr-o singură cauză – pentru a satisface poftele decemvirului Appius Claudius. Cetăţeni, vă puteţi închipui cât de dureros este pentru mine să vorbesc despre asta, ruşinea pe care o simt că mă văd nevoit să cer ajutorul într-o asemenea situaţie? Nu există printre voi niciun tată care să înţeleagă de ce mă tem?

— Vorbeşti prostii! strigă un alt bărbat. Am fost acolo. Am văzut ce s-a-ntâmplat. N-o să mă convingi în veci că decemvirul a pus la cale toată tărăşenia. Un bărbat precum Appius Claudius are prea multe de pierdut, cum să facă ceva atât de nechibzuit? E posibil, totuşi, să fie o uneltire a lui Marcus Claudius, individul acela dubios…

— Sau poate că povestea lui Marcus este adevărată, interveni bărbatul care îl întrerupsese prima oară pe Verginius. Am mai văzut noi de-astea de-a lungul vremii. Romulus şi Remus erau prinţi, dar au fost crescuţi de un porcar. De ce o sclavă furată n-ar fi putut fi crescută drept fiica unui cetăţean?

— Verginia este fiica mea, sânge din sângele meu!

— Poate că aşa e, spuse bărbatul. Şi poate că Marcus Claudius a făcut o greşeală neintenţionată. În acest caz, decemvirul are tot dreptul să rezolve

problema. În loc să-ţi smulgi părul din cap şi să faci acuzaţii nedovedite împotriva lui Appius Claudius, ar trebui mai degrabă să-i aduci mulţumiri!

— Asta-i nebunie curată! strigă Lucius. Nu vedeţi ce s-a-ntâmplat? Un patrician a luat o tânără plebee, împotriva voinţei ei şi împotriva voinţei tatălui şi a bărbatului căruia îi fusese promisă. Cine ştie ce i-a făcut în timpul nopţii? Gândul ăsta mă scoate din minţi!

Mai mulţi plebei din mulţime, aţâţaţi de lacrimile lui Lucius, se înfuriară atât de tare, încât începură să-i lovească pe bărbaţii care îl contraziceau pe Verginius, acuzându-i că erau spioni în slujba lui Appius Claudius. Dar, plătiţi sau nu, în mulţime se aflau mai mulţi susţinători ai decemvirului decât îşi închipuiseră bătăuşii. Când izbucni bătaia, cele două tabere păreau egale ca forţă. În cele din urmă, lictorii ieşiră din sala decemvirilor şi împrăştiară mulţimea.

Verginius şi Lucius rămaseră în Forum toată ziua, vorbindu-le tuturor celor care voiau să-i asculte. Oamenii se strângeau, se luau la bătaie, lictorii ieşeau să-i alunge, dar mulţimile se formau la loc, din ce în ce mai numeroase.

În cele din urmă, spre seară, Appius Claudius ieşi din sala decemvirilor, apărat de lictori. Părea foarte liniştit, chiar extrem de mulţumit de el însuşi.

— Sunt gata să vă spun judecata mea în privinţa identităţii femeii pe nume Verginia, anunţă el. Ridicaţi un tribunal!

Se instală o platformă, cu un scaun pe ea. Appius Claudius urcă treptele tribunalului şi se aşeză, plin de splendoare în tunica sa purpurie. Lucius îşi făcu loc până ajunse în faţă. Expresia îngâmfată a decemvirului îi făcu rău. Lictorii înconjurară tribunalul. Unul dintre bărbaţii care îl bătuseră cu o zi în urmă îi zâmbi cu superioritate. Lucius tremura de mânie.

Appius Claudius îşi drese glasul.

— Am auzit deja argumentele lui Marcus Claudius în particular, în camera mea. Probele sunt convingătoare. A pomenit de o anumită caracteristică fizică a sclavei care a fost furată de la el. Am putut să mă conving cu ochii mei de prezenţa acelui semn distinctiv, examinând fata.

— Ce semn? strigă Lucius.

— Nu-i nevoie să destăinuim acest amănunt.

— Ce semn? insistă Lucius.

Decemvirul zâmbi sfios.

— Aş prefera să fiu mai puţin explicit, dar, de vreme ce insişti, află că pe interiorul pulpei stângi a fetei se găseşte un mic semn din naştere. Locul este atât de ascuns, încât niciun bărbat nu l-ar fi putut vedea, cu excepţia unui soţ sau, în cazul lui Marcus Claudius, a unui cetăţean care a avut ocazia să-şi examineze îndeaproape sclava.

Lucius îşi acoperi faţa cu mâinile şi începu să plângă.

— Cu toate acestea, adăugă Appius Claudius, mai am să aud ce are de spus în apărarea sa acest individ pe nume Verginius. Răpirea sclavei unui alt bărbat şi încercarea de-a o căsători ca fată liberă sunt chestiuni destul de grave.

— Judecata asta este o batjocură! strigă Lucius. Ai dezbrăcat-o! Ai văzut ce era de văzut, iar Marcus Claudius poate susţine că ceea ce ai văzut e „semnul din naştere” după care o putea recunoaşte!

— Linişteşte-te, tinere, dacă nu vrei să primeşti altă bătaie. Nu cred c-ai mai putea să scapi cu viaţă. De fapt, sunt sigur că n-ai putea. Lictorul care zâmbea batjocoritor îşi ridică dintr-odată nuiaua şi îl lovi pe Lucius peste capul bandajat. Acesta ţipă şi căzu în genunchi.

— Vino în faţă, Verginius!

Verginius, care părea o nălucă, se îndreptă spre tribunal. Era însoţit de o femeie în vârstă, îmbrăcată într-o tunică simplă.

— Cine e femeia? întrebă Appius Claudius.

Vocea lui Verginius era foarte răguşită.

— Decemvire, aceasta este una dintre sclavele mele, doica din copilărie a Verginiei. Încă trăieşte în casa mea. După cum poţi vedea, e foarte bătrână, dar are o ţinere de minte ascuţită. Am chemat-o aici pentru că… Ezită, ca un om ce spune o poveste căreia i-a pierdut firul. Am adus-o pentru că mă gândesc că… că poate există o posibilitate… că poate fiica mea a fost răpită când era încă foarte mică şi că mi s-a lăsat o sclavă în locul ei. Fiica mea nou-născută avea şi ea un semn din naştere. Dacă femeia care a îngrijit-o ar putea să o examineze acum pe Verginia… după cum tu însuţi ai putut să o examinezi… Scrâşni din dinţi. Dacă vei permite asta, decemvire, atunci poate mă voi convinge, la urma urmei, că fata pe care am crezut-o fiica mea nu este sânge din sângele meu.

Appius Claudius clătină din cap.

— Nu pot să-ţi încredinţez fata cu una, cu două. Ai putea să fugi cu ea.

— Nu-ţi cer să mi-o dai, decemvire. Dacă mie şi doicii ni s-ar permite să o vedem puţin pe Verginia, într-un loc retras…

Decemvirul îşi mângâie barba şi nu răspunse nimic.

Mulţimea începu să se agite. Un cetăţean strigă:

— Lasă-i s-o vadă pe fată!

Alţii i se alăturară:

— Da, lasă-l pe Verginius s-o vadă!

în cele din urmă, decemvirul încuviinţă.

— Prea bine. Tu şi doica puteţi intra în încăperile mele ca s-o examinaţi pe femeie. Doi dintre lictorii mei vă vor însoţi.

Verginius şi femeia se îndreptară către intrarea în clădire. Lucius dădu să li se alăture, dar Verginius clătină din cap.

— Nu, Lucius. Asta nu-i treaba ta.

— Dar trebuie s-o văd!

— Nu! Verginia e fiica mea, nu soţia ta. Această îndatorire îmi revine numai mie.

Verginius şi doica intrară în clădire. Sala de consiliu era goală. Unul dintre lictori îi conduse pe un hol lung, până la camera lui Appius Claudius. Îi lăsă să intre în cameră singuri, dar le interzise să închidă uşa în urma lor.

— Atunci fereşte-ţi privirea! îi ceru Verginius.

Lictorul îi aruncă o privire urâtă, dar îşi întoarse faţa. Încăperea era mică şi întunecoasă şi destul de departe de

Forumul aglomerat, din care nu pătrundea niciun zgomot. Toată ziua, cât Verginius şi Lucius le ţinuseră discursuri cetăţenilor, Appius Claudius se închisese aici, singur cu Verginia.

Verginius strâmbă din nas.

Lictorul mârâi.

— Miroase ca la bordel, nu-i aşa?

Verginia stătea pe un divan acoperit cu aşternuturi mototolite. Se ridică şi îşi ascunse sânii. Faţa ei era roşie de la plâns.

— Tată! Slavă zeilor, ai venit în sfârşit!

Verginius îşi întoarse privirea.

— Doică, examineaz-o. Lictore, fereşte-ţi privirea!

Bătrâna doică înaintă spre fată. La vederea ei, Verginia păru să redevină copil. Rămase pe loc şi nu se împotrivi deloc în timp ce femeia îi ridică tunica şi se aplecă să se uite între picioarele ei. Vocea lui Verginius era o şoaptă răguşită, care abia se auzi:

— Ce vezi?

— Stăpâne, fata nu mai e fecioară. Bătrâna se cutremură şi începu să suspine. Lictorul chicoti.

Verginia se îndepărtă de doică şi îşi lăsă în jos tunica. Îi tremurau buzele.

— Tată? Se uita în podea, nu la tatăl ei, iar vocea îi tremura de frică.

Verginius se îndreptă iute spre ea. Ea îşi deschise dintr-odată braţele, ca o femeie ce aştepta o îmbrăţişare sau se supunea unei lovituri.

Verginius băgă mâna în tunică şi scoase un pumnal. Cu ultimele puteri, încercă să scoată un strigăt de durere. Nu se auzi decât un sunet stins – un murmur răguşit, înăbuşit. Era ultimul sunet pe care avea să-l mai audă Verginia.

***

La doar câteva clipe după ce intrase în clădire, Verginius ieşi, ducându-şi fiica în braţe.

Lictorul, încurcat, ieşi în fugă în urma lui.

— Decemvire, n-am avut cum să-l opresc! Nu m-am gândit că…

Appius Claudius se ridică de pe scaunul său oficial. Îşi încleştă pumnii, dar chipul îi rămase inexpresiv.

Un murmur se răspândi prin mulţime ca o briză caldă pe deasupra unui câmp cu grâne, trecând de la cei care puteau să-l vadă pe Verginius, în spate, la cei care nu-l vedeau. Murmurul a fost urmat de suspine şi strigăte înăbuşite, pe măsură ce bărbaţii se îmbulzeau în faţă, să vadă grozăvia cu ochii lor. Câţiva, zărind fugitiv trupul fetei şi crezând că era în viaţă, fiind purtată în braţe ca un copil, începură să strige de bucurie că Verginius îşi salvase fiica. Apoi văzură că braţul fetei se legăna la fiecare pas, moale şi lipsit de viaţă, la fel ca părul ei; observară pata roşie de pe sânul fetei. Strigătele de bucurie se transformară în strigăte de durere.

Apăru Marcus Claudius, care încercă să-i taie calea lui Verginius. Se uită peste umăr la decemvir, îngrozit. Appius Claudius abia ridică o sprânceană.

— Ce-ai făcut, neghiobule? strigă Marcus Claudius. Fata… proprietatea mea…

— Asta-i opera ta. A ta şi a decemvirului. Nu mi-aţi dat de ales. Era fiica mea. Am făcut singurul lucru pe care putea să-l facă un tată. Să mă judece zeii. Să-şi aplece privirea şi să te judece şi pe tine. Se întoarse cu faţa către tribunal şi ridică trupul din braţele sale. Şi tot zeii să te judece şi pe tine, Appius Claudius!

Chipul decemvirului parcă era cioplit în piatră. Doar ochii trădară o licărire de emoţie, pe care unii o interpretară drept teamă, iar alţii, drept batjocură.

Mulţimea fremăta. Lucius îşi făcu apariţia, ţinându-şi strâns capul cu mâinile, cu chipul schimonosit, aproape imposibil de recunoscut. Căzu în genunchi în faţa lui Verginius. Apucă mâna Verginiei, strângând-o cu disperare. O apăsă pe buzele lui, apoi o lăsă să cadă, îngrozit de răceala ei. Îşi afundă mâinile în părul fetei, hohotind, şi îşi ascunse faţa printre şuviţe.

Sus, pe tribunal, anticipând ce avea să urmeze, Appius Claudius îşi chemă lictorii să facă un scut în jurul lui. Întreaga Romă păru să-şi tragă răsuflarea odată, apoi începu răscoala.

Toate violenţele care mai izbucniseră până atunci nu erau nimic în comparaţie cu furia care cuprinse Forumul şi se revărsă pe străzile cetăţii. Întregul oraş era stăpânit de un soi de nebunie. Indignarea gloatei faţă de soarta Verginiei dezlănţui valuri de furie şi ură care nu aveau nimic de-a face cu infamiile săvârşite împotriva Verginiei de către Appius Claudius. În mijlocul tumultului, oamenii le dădeau frâu liber celor mai nesăbuite impulsuri şi îşi satisfăceau cele mai întunecate dorinţe de răzbunare. Pe străzi, oamenii erau alergaţi şi bătuţi fără milă. Casele erau sparte şi devastate. Vechile socoteli se rezolvau cu o violenţă nestăpânită.

Mult sânge s-a vărsat la Roma în acea zi – nu şi sângele lui Appius Claudius. Doar moartea lui ar fi putut satisface mulţimea furioasă; doar vederea cadavrului său lângă cel al Verginiei ar fi putut potoli răzmeriţa. Scaunul de judecător fusese sfărâmat, iar tribunalul fusese distrus; Appius Claudius nu se afla printre dărâmături. Oamenii îşi făcură drum printre lictori, năvăliră în sala de consiliu şi cercetară fiecare cameră; decemvirul nu era nicăieri.

Evadarea lui inexplicabilă era ca o festă plină de răutate jucată mulţimii, o batjocură la adresa furiei lor îndreptăţite.

Aproape uitat în mijlocul haosului, Verginius depuse pe pământ trupul fiicei sale şi îngenunche lângă ea, împreună cu Lucius. Tatăl şi iubitul plânseră nemângâiaţi, lacrimile lor amestecându-se cu sângele care pătase sânul Verginiei.

Anul 449 î.H.

La vremea când sarcina Iciliei începu să se vadă, multe schimbări se petrecuseră în Roma.

Schimbarea care o afectase cel mai profund fusese moartea tatălui ei. Mergând într-o zi prin Forum, Icilius îşi dusese mâna la piept şi se prăbuşise. Când ajunsese acasă, într-o lectică, inima lui încetase să mai bată.

După moartea tatălui, Lucius, fratele Iciliei, deveni pater familias. El era cel care avea să hotărască soarta Iciliei şi pe a copilului ei nenăscut.

Multe schimbări avuseseră loc şi în oraş.

Sfârşitul tragic al Verginiei zguduise Roma din temelii. Îşi imaginase oare Appius Claudius ce forţe o să dezlănţuie planul lui nebunesc? Era greu de înţeles cum un bărbat ca el putuse să înfăptuiască ceva atât de nechibzuit, oricât de orbit ar fi fost de dorinţă sau de trufie. Timp de generaţii întregi, numele său avea să fie sinonim cu ceea ce grecii numeau hubris – o mândrie atât de mare, încât zeii înşişi se văd nevoiţi să-l distrugă pe nelegiuit.

Anticipase oare Appius Claudius intenţia lui Verginius de a-şi ucide fiica? Permisese să se întâmple una ca asta, hotărând cu sânge rece că era cel mai bun mod de a încheia povestea? După răscoală, se auziră voci care susţineau această versiune, argumentând că Appius Claudius îşi făcuse deja poftele cu fata, aşa că nu mai avea nevoie de ea. Verginia devenise o povară pentru el; moartea ei urma să-l scutească de îndatorirea de a-i stabili identitatea şi ce soluţie ar fi fost mai bună decât să-l împingă pe tatăl ei la săvârşirea acelui act? Appius Claudius crezuse că descoperise o cale de a lua cu forţa ce poftea, fără să plătească niciun preţ. Un bărbat aflat la putere, viclean şi îndeajuns de îndrăzneţ pentru a pune în practică un asemenea plan nebunesc nu avea de ce să nu spere că va scăpa nepedepsit.

Alţii susţineau că nici măcar Appius Claudius nu putea fi atât de rece şi de calculat. Dacă o dorise pe Verginia cu atâta disperare încât să pună la cale un plan atât de periculos, mai mult ca sigur că o noapte şi o zi nu fuseseră de ajuns pentru a-i potoli dorinţa. Chipul său nu trădase nicio tulburare când o văzuse moartă pentru că fusese prea uluit de ceea ce făcuse Verginius.

Oricare i-ar fi fost intenţiile, pasiunea decemvirului pentru Verginia nu avea nimic de-a face cu politica şi totuşi tatăl fetei şi logodnicul ei reuşiră să-i convingă pe concetăţenii lor plebei de contrariu. Un patrician nemilos violase o fecioară plebee, îl bătuse şi îl umilise pe cel care urma să-i fie soţ şi îl făcuse pe tatăl ei înnebunit să comită un act de supremă ruşine şi disperare.

Toată nemulţumirea provocată de tiranie ieşi la lumină odată cu aflarea ticăloşiei săvârşite împotriva Verginiei. Pentru prima oară în acea generaţie, plebeii organizară o secesiune asemănătoare cu cea în urma căreia îşi câştigaseră dreptul de a-şi alege tribuni. Orăşenii plebei se retraseră din cetate; fermierii plebei puseră deoparte plugurile; soldaţii plebei refuzară să lupte. Toţi cereau abolirea decemvirilor şi arestarea, judecarea şi pedepsirea lui Appius Claudius.

În cele din urmă, după multe discuţii aprinse şi negocieri, toţi cei zece decemviri demisionară din funcţii. Unii reuşiră să scape de judecată. Alţii au fost acuzaţi de proastă conducere şi li s-a interzis să părăsească oraşul; printre cei din urmă se număra şi Appius Claudius, care se baricadă în casă şi refuză să mai iasă. Abuzurile sale erau cele mai revoltătoare şi, totuşi, el părea să aibă cele mai puţine remuşcări.

Înverşunat şi neînduplecat până în ultima clipă, Appius Claudius preferă să se spânzure decât să înfrunte judecata curţii.

Marcus Claudius, complicele decemvirului, era prea laş pentru a urma exemplul stăpânului său; acesta a fost dus la judecată şi condamnat. Însuşi Verginius a cerut ca ticălosul să fie cruţat de pedeapsa cu moartea; i s-a dat voie să plece în exil. Se spunea că în ziua în care acesta părăsise Roma, năluca Verginiei, care rătăcise luni de zile pe cele Şapte Coline, din casă în casă, plângând şi suspinând noaptea, îngrozind copiii şi rupând inimile părinţilor, îşi găsise în sfârşit liniştea. Senatul a fost convocat din nou. S-au ales noi magistraţi. Printre noii tribuni ai plebei se numărau Verginius şi tânărul Lucius Icilius.

Înverşunarea faţă de decemviri ca oameni şi ca tirani era aproape unanimă, dar munca lor ca legiuitori era foarte respectată. Cele Douăsprezece Table fuseseră acceptate de către patricieni şi plebei laolaltă, devenind legile ţinutului.

Noile legi au fost inscripţionate pe plăci de bronz şi au fost puse la loc de cinste în Forum, unde orice cetăţean putea să le citească sau să ceară să-i fie citite cu voce tare. Legea romană nu avea să mai fie o tradiţie transmisă prin viu grai – un amestec de precedente confuze, capricii de moment, presupuneri neclare şi deducţii obscure – cunoscută doar de senatorii şi judecătorii cu experienţă; de-acum, Cele Douăsprezece Table puteau fi văzute de toţi. Orice cetăţean avea o nemulţumire sau două în legătură cu unele prevederi ale noilor legi, dar aceste obiecţii erau înăbuşite de valoarea copleşitoare a Celor Douăsprezece Table ca întreg. Vorbele regilor fuseseră cândva cea mai înaltă autoritate, apoi cele ale consulilor aleşi; acum cuvântul scris era regele la care avea acces fiecare cetăţean.

***

În ziua în care tăbliţele de bronz au fost făcute publice, Icilia s-a îmbrăcat în tunica simplă a uneia dintre sclavele sale şi s-a furişat afară din casă. Aştepta în

locul ferit de lângă piaţă, unde fusese zămislit copilul ei. Trebuia să se vadă cu Titus, care nu ştia încă de existenţa copilului.

Titus întârzie. Când trecu de frunzişul des al chiparosului, reuşi să schiţeze un zâmbet. O sărută. Când se retrase, zâmbetul dispăruse. Expresia lui plină de amărăciune o oglindea pe-a ei.

— Vin din Forum, spuse el. Au pus Cele Douăsprezece Table.

— Le-ai citit?

— Nu pe toate, dar am citit partea legată de căsătorie. Îşi plecă privirea. E aşa cum mă temeam. Nu se poate încheia nicio căsătorie între un patrician şi un plebeu.

Iciliei i se tăie răsuflarea. Până atunci mai sperase că, într-un fel, căsătoria cu Titus era posibilă. Se agăţase cu disperare de iluzia aceea; acum totul se năruise. Se simţea înspăimântată şi complet singură, în pofida braţelor care o înconjurau.

— Titus, am să-ţi spun ceva.

El îi dădu la o parte o şuviţă de păr de pe obraz şi simţi lacrimi calde pe buricele degetelor.

— Ce ai să-mi spui, Icilia? Orice ar fi, nu poate fi la fel de rău ca ceea ce tocmai ţi-am spus eu.

— Titus, înăuntrul meu creşte un copil. Copilul tău.

Încremeni. După o clipă, o îmbrăţişă cu sălbăticie, apoi se retrase la fel de brusc, de parcă s-ar fi temut să nu-i facă rău. Pe chipul său se citea ceva ce ea nu mai văzuse niciodată, la el sau la altcineva - fericire şi deznădejde în acelaşi timp.

— Fratele tău…

— Lucius nu ştie încă. Nimeni nu ştie, în afară de tine, dar n-o să pot să mă mai ascund prea mult.

— Când… Cât mai este?

— Nu sunt sigură. Nu ştiu nimic despre lucrurile astea… şi nu am pe cine să-ntreb! Alte lacrimi îi alunecară pe obraji.

— Icilia, Icilia! Ce-o să ne facem? Va trebui să-i spui lui Lucius. Voi doi aţi fost întotdeauna apropiaţi. Poate că…

— Nu mai suntem! Acum mă tem de el. Este alt om de când a murit Verginia. Încă suferă de pe urma loviturilor primite de la lictori; cu unul dintre ochi nu va mai vedea niciodată la fel. E atâta furie în el şi atâta asprime… înainte nu-i ura pe patricieni; acum este mai răzbunător decât a fost tata vreodată. Nu vorbeşte decât despre răul pe care vrea să li-l facă celor pe care îi urăşte. Nu putem să ne bazăm pe sprijinul lui, Titus.

— Dar va trebui să afle, mai devreme sau mai târziu. Lui îi aparţine hotărârea.

— Hotărârea?

Nu era sigură despre ce vorbea.

Titus se desprinse cu blândeţe din îmbrăţişare şi-şi scoase talismanul de la gât. O rază de soare se oglindi în obiectul de aur căruia îi spunea Fascinus.

— Pentru copilul nostru, spuse el, punându-i-l la gât.

— Dar, Titus, îi aparţine familiei tale, este moştenirea ta.

— Da, trecută din generaţie în generaţie, de la începutul timpurilor. Copilul din tine este al meu, Icilia. Îi dau această amuletă copilului meu. Legea ne interzice să ne căsătorim. Şi chiar dacă nu ar fi fost legea asta, fratele tău tot ne-ar fi interzis să ne căsătorim. Dar nicio lege, niciun om – nici măcar zeii – nu ne pot interzice să ne iubim. Viaţa care creşte în tine dovedeşte asta. Ţi-l dăruiesc ţie pe Fascinus, iar tu o să i-l dai copilului pe care-l porţi în pântec.

Pandantivul era rece şi surprinzător de greu. Titus susţinea că aduce noroc, dar Icilia îşi aminti de îndoielile ei.

— Of, Titus, ce-o să se aleagă de noi?

— Nu ştiu, ştiu doar că te iubesc, murmură el. Titus se gândi că Icilia vorbea de ei doi, dar ea se gândea la ea şi la viaţa neajutorată dinăuntrul ei. În clipa aceea, simţi copilul mişcându-se şi lovind, de parcă ar fi fost împuns de frica mamei lui.

***

Când Lucius, furios, consultă moaşele, toate îi răspunseră la fel: deşi existau mijloace prin care i se putea pune capăt unei sarcini – introducerea unei crengi subţiri de salcie sau înghiţirea unei otrăvi numite *cornul secarei* era prea târziu: viaţa Iciliei ar fi fost în mare primejdie. Dacă îi păsa cât de cât de sora lui, trebuia să o lase să ducă sarcina până la capăt.

Veştile îl nemulţumiră vădit pe Lucius. Cea mai bătrână şi mai zbârcită dintre moaşe, care văzuse multe la viaţa ei, îl luă deoparte:

— Linişteşte-te, tribune. De îndată ce copilul o să vină pe lume, o să poţi să scapi de el cu uşurinţă. Dacă vrei să-ţi salvezi sora şi să eviţi clevetirile, ăsta-i sfatul meu…

Icilia a fost trimisă departe de Roma, la o rudă a moaşei, care locuia într-un sat de pescari de lângă Ostia. Nu era nevoie ca Lucius să inventeze justificări pentru absenţa surorii sale. O tânără nemăritată nu prea avea viaţă socială; puţini observară lipsa Iciliei, iar aceştia acceptară cu uşurinţă explicaţia că se retrăsese să jelească moartea tatălui ei.

Naşterea a fost lungă şi grea. Chinurile au durat o zi şi o noapte – timp suficient pentru a i se trimite vorbă fratelui ei din Roma şi pentru ca acesta să ajungă în sat, tocmai când copilul venea pe lume.

Când şi-a venit în simţiri, primul lucru pe care l-a văzut Icilia a fost chipul lui Lucius aplecat deasupra ei în încăperea întunecată. Inima îi tresăltă, cu o speranţă neaşteptată. Mai mult ca sigur că nu bătuse tot drumul de la Roma doar ca să înece copilul în Tibru sau să-l arunce în mare.

— Frate. Am avut dureri atât de mari…

El încuviinţă.

— Am văzut aşternuturile, sângele.

— Copilul…

— E băiat. E puternic şi sănătos. Vocea lui era inflexibilă. Era greu să-i mai poată citi ceva pe chip. Nu mai zâmbea deloc, iar pleoapa ochiului bolnav era lăsată în jos.

— Te rog, frate, adu-mi-l! Icilia ridică braţele spre el.

Lucius clătină din cap.

— E mai bine să nu mai vezi niciodată copilul.

— Ce vrei să spui?

— Titus Potitius a venit să mă vadă, acum câteva zile. M-a rugat – nu, m-a implorat – să-i dau voie să adopte copilul. „Nimeni nu trebuie să ştie al cui e, mi-a spus el. O să zic că e un orfan din războaie sau copilul unei verişoare îndepărtate. L-am rugat pe tata să mă lase să fac asta şi mi-a dat permisiunea lui.“ Lucius clătină din cap. I-am spus lui Titus Potitius: „Tot un bastard va fi.” „Nu contează, a răspuns el. Dacă e băiat, îi voi da numele meu şi îl voi creşte ca pe fiul meu.“ De asta am venit astăzi aici, soră.

— Ca să-i dai copilul lui Titus? Icilia plângea cu suspine, în parte de uşurare, în parte de tristeţe.

Lucius rosti printre dinţi:

— Dimpotrivă! I-am spus lepădăturii de patrician că nu va pune în veci mâna pe copil. De asta sunt aici. Mă temeam că Potitius ar putea să afle unde eşti şi să încerce să ia copilul. O să am grijă să nu se-ntâmple una ca asta.

Icilia îl apucă de braţ.

— Nu, frate, să nu-l omori!

Lucius ridică o sprânceană.

— Asta era intenţia mea. Dar acum, că am văzut copilul, am o idee şi mai bună. Îl voi lua cu mine la Roma, unde îl voi creşte ca sclav, ca să ne servească pe mine şi pe familia mea. Închipuie-ţi! Un bastard patrician, servitor într-o casă de plebei. Zâmbi sinistru, încântat de idee.

— Dar, Lucius, copilul e nepotul tău!

— Ba nu! Copilul e sclavul meu.

— Şi cu mine ce se va-ntâmpla, frate?

— Cunosc un negustor grec din Croton, la capătul Magnei Graecia. A acceptat să te ia pentru soţia lui. O să te îmbarci mâine, din Ostia. Nu trebuie să vorbeşti niciodată de copil. Nu trebuie să te întorci niciodată la Roma. Viaţa ta va fi aşa cum ţi-o vei face. Tu şi eu nu vom mai vorbi niciodată.

— Lucius! O asemenea cruzime…

— Soarta e crudă, Icilia. Parcele sunt crude. Fortuna e crudă. Ele mi-au luat-o pe Verginia…

— Aşa că tu îmi iei acum copilul?

— Copilul e un bastard şi nu merită să trăiască. Ăsta e un act de clemenţă, soră.

— Lasă-mă să-l văd!

— Nu.

Icilia îşi dădu seama că Lucius era de neclintit.

— Atunci fă ceva pentru mine, frate. Nu-ţi cer decât un singur lucru! Dă-i asta din partea mea. Cu mâini tremurânde, îşi scoase lănţişorul de la gât.

Lucius îl înşfăcă din mâinile ei şi îl studie furios.

— Ce-i asta? Un soi de talisman? Nu pare a fi de la cineva din familia noastră. Titus Potitius ţi l-a dat, nu-i aşa?

— Da.

Lucius privi amuleta îndelung, apoi încuviinţă încet.

— De ce nu? Pare să fie făcut din aur; aş putea să-l opresc eu şi să-l topesc pentru valoarea lui, dar o să fac ce-mi ceri. I-l voi da sclavului, ca pe o podoabă vulgară care să-i împodobească gâtul. Asta îmi va aminti de originea lui. Neamul străvechi al lui Potitius va continua să trăiască în venele unui sclav, iar sclavul poate să poarte acest talisman ca pe un semn al ruşinii!

către Veii
către confluența râurilor
Tibru și Allia
Câmpul lui Marte
Quirinal
Viminal
Roma
Colina Capitoliului
Forumul
Esquilinus
Forum
Bovarium
Palatinus
Caelius
Circus
Maximus
fortificațiile lui Servius Tullius
Aventinus
Harta VI – legendă:
temple:
1 Jupiter Capitolinus
2 Vesta • 3 Fortuna
4 Ceres • 5 Diana
6 Fortuna Muliebris
7 Castor 8 Iunona Regina
9 Aius Locutius
clădiri de stat:
1 Casa Senatului
2 Casa Vestalelor
altare:
1 Dis • 2 Mars • 3 Vulcan
4 Quirinus • 5 Asylaues
6 Ara Maxima • 7 Consus
Stânca Tarpeia
Tullianum (temniță)
Coliba lui Romulus
Cloaca Maxima
500 m.
© MMVII Steven Saylor

VI

Vestala

Anul 393 î.H.

În ajunul celei mai mari nenorociri care avea să lovească oraşul, cetăţenii Romei sărbătoreau fără griji cel mai răsunător triumf al lor. Unul dintre cei mai vechi inamici ai oraşului fusese, în sfârşit, învins.

Oraşul Veii se afla la mai puţin de treizeci de kilometri de Roma. Un bărbat cu picioare puternice ar fi parcurs distanţa într-o zi. Un călăreţ putea să facă drumul dus-întors în câteva ceasuri. Cu toate acestea, de-a lungul a numeroase generaţii, chiar în timp ce Roma cucerea duşmani aflaţi la mai mare depărtare, Veii îşi păstrase cu mândrie independenţa, aflându-se uneori în relaţii paşnice cu Roma, iar alteori, în război. Cu timpul, Veii devenise un oraş foarte prosper. Alianţele sale cu alte cetăţi din regiune începeau să ameninţe supremaţia Romei asupra drumului sării şi a navigaţiei pe Tibru.

Zece veri la rând, armatele Romei asediaseră Veii, dar la venirea iernii zidurile cetăţii erau încă în picioare. Era nevoie de un mare general pentru a supune oraşul Veii, spuneau oamenii. În cele din urmă, apăru un astfel de general. Numele lui era Marcus Furius Camillus.

Parada triumfală a lui Camillus avea să rămână în amintirea tuturor celor care asistaseră la ea. Toţi erau de părere că era de departe cel mai mare triumf de până atunci; numărul prizonierilor, prăzile impresionante (mulţumită bogăţiei oraşului Veii) şi entuziasmul mulţimii întreceau toate triumfurile anterioare. Dar, oricât de copleşitoare ar fi fost, nu aceste detalii au făcut evenimentul de neuitat, ci apariţia lui Camillus într-un car de luptă tras de patru cai albi.

De la tribuna rezervată clerului, vestala Pinaria scoase o exclamaţie de surpriză. O întrebă în şoaptă pe vestala de lângă ea:

— Foslia, ai mai văzut vreodată aşa ceva?

— Cred că nu. Nimeni nu a mai văzut aşa ceva! Patru cai albi!

Pinaria clătină din cap cu uimire.

— Seamănă cu cvadriga lui Jupiter din vârful templului de pe Capitoliu.

— Niciun general nu a mai făcut aşa ceva vreodată, remarcă Foslia. Având doar şaptesprezece ani, Pinaria era cea mai tânără dintre cele şase vestale. Foslia, deşi cu doar cinci ani mai în vârstă, era foarte studioasă şi un fel de atotştiutoare, având cunoştinţe vaste, în special în privinţa ceremoniilor religioase; asemenea oricărei manifestări publice din Roma, un triumf era un ritual religios.

— Romulus a mers pe jos la fiecare triumf. Tarquinius I a fost primul care s-a suit într-o cvadrigă, dar niciun general nu a îndrăznit vreodată să-l imite pe Jupiter şi să înhame patru cai albi la carul său!

— Crezi că este un act lipsit de pietate? întrebă Pinaria.

— Nu sunt eu în măsură să judec, răspunse Foslia cu afectare.
— Chiar şi-aşa, este o privelişte impresionantă.
— Este, într-adevăr, îi răspunse Foslia zâmbind. Iar generalul este atât de chipeş – chiar şi cu faţa pictată în roşu!
Cele două tinere se uitară una la alta şi izbucniră în râs. În pofida dezaprobării lui Virgo Vestalis Maxima, toate vestalele se complăceau în astfel de conversaţii. Pinariei i se părea că atunci când nu discutau chestiuni religioase, vorbeau, de obicei, despre bărbaţi şi, de multe ori, chiar despre Camillus. La cei cincizeci de ani ai săi, generalul era mai vânjos decât mulţi bărbaţi cu mult mai tineri decât el, având o coamă splendidă de păr alb, pieptul lat şi mâini şi picioare puternice.
— Crezi că ştie cât de tare îi scot în evidenţă părul cărunt cei patru cai albi? întrebă Foslia.
— Sunt sigură că bărbatul care a cucerit Veii nu are timp pentru vanitate, răspunse Pinaria.
— Prostii! Cine e mai mândru decât un general, mai ales în ziua triumfului său? Ia uite-acolo, în urma lui vine statuia Iunonei Regina!
Dintre toate obiectele luate din Veii, acesta era cel mai preţuit: statuia uriaşă a ocrotitoarei divine a oraşului, regina-mamă a zeilor, Iunona, în onoarea căreia fusese construit cel mai grandios templu din Veii. Timp de generaţii, Iunona Regina îi apărase pe veieni. În seara dinaintea bătăliei decisive, Camillus jurase că dacă Veii va cădea, o va aduce pe Iunona Regina la Roma şi îi va construi un templu mai grandios decât cel din cetatea cucerită. Acum îşi ţinea prima parte a jurământului.
Oamenii, care răguşiseră aclamându-l pe Camillus, se entuziasmară şi mai tare la vederea statuii. Era transportată într-un car masiv, tras de prizonieri veieni, printre ei aflându-se şi foştii preoţi ai Iunonei, care fuseseră dezbrăcaţi de robele lor şi puşi în lanţuri. Statuia era făcută din lemn, dar nu se vedea nicio urmă de îmbinare; suprafaţa fusese cioplită şi şlefuită de cei mai buni sculptori etrusci, fiind apoi vopsită în culori luminoase şi poleită cu aur. Iunona Regina era aşezată pe un tron, ţinând într-o mână un sceptru, iar în cealaltă un pocal cu vin; la picioarele ei stătea un păun.
— E minunată! exclamă Foslia. Nu cred că există alta care să o întreacă. Nici măcar statuia sculptată de marele Vulca pentru Templul lui Jupiter nu se poate măsura cu ea. Aceasta este mult mai mare – de trei ori mai mare decât orice muritor! Privirea zeiţei este de-a dreptul sublimă! Şi păunul acela uriaş cu aripile întinse – ai mai văzut vreodată o asemenea bogăţie de culori?
În timpul acesta, un băiat, îmboldit de prietenii săi, ţâşni din mulţime şi apucă bucata de pânză care acoperea coapsele unui preot captiv, o smulse de pe el şi fugi înapoi în mulţime, chiuind şi fluturând pânza ca pe un trofeu. Preotul, un

bărbat de vârstă mijlocie, care se împleticea de istovit ce era, se înroşi şi începu să plângă de ruşine, neputând să se acopere pentru că mâinile îi erau legate de funia de pe umăr. Pinaria scoase o exclamaţie, iar Foslia ridică o sprânceană, dar niciuna nu-şi întoarse privirea.

— Mă întreb ce-o crede zeiţa despre asta? spuse Pinaria.

— Fii atentă în continuare. Ar putea să-ţi arate în orice moment!

— Vorbeşti serios?

— De ce nu? Ştii povestea: Când Camillus a trimis soldaţii să ia statuia din templul său din Veii, unul dintre bărbaţi a vrut să glumească, aşa că a făcut o plecăciune şi a întrebat-o pe zeiţă dacă i-ar plăcea să fie dusă în noua ei casă. Ce spaimă îngrozitoare au tras când statuia a încuviinţat cu capul – iar apoi le-a vorbit cu glas tare! Au crezut că cineva le joacă o festă, aşa că au întrebat-o din nou şi aceasta a răspuns, la fel de limpede cum îţi vorbesc eu ţie acum: „Da, duceţi-mă la Roma de îndată!” Se spune că părea mânioasă; Reginei Iunona nu-i place să se repete. Fireşte că voia să vină aici. Dacă nu şi-ar fi pierdut iubirea faţă de veieni, aceştia n-ar fi fost cuceriţi niciodată. Camillus a ordonat construcţia unui nou templu pe Aventinus, special ca să adăpostească statuia. Bogăţiile veienilor vor plăti materialele. Sclavii veieni vor asigura forţa de muncă. Preotul acela dezbrăcat n-ar trebui să mai roşească. Un sclav nu are nevoie de haine ca să sape un şanţ sau să care cărămizi.

— Crezi că aşa s-au purtat grecii cu troienii după ce i-au cucerit? întrebă Pinaria. În ultima vreme, vestalele avuseseră numeroase discuţii, comparând căderea oraşului Veii cu cea a Troiei, o povestire pe care romanii o aflaseră de la coloniştii greci din sud.

La fel ca asediul Troiei, şi cel asupra oraşului Veii durase zece ani. Aşa cum grecii cuceriseră oraşul prin vicleşug – folosindu-se de faimosul cal troian conceput de Odiseu la fel şi romanii triumfaseră în cele din urmă printr-un şiretlic ingenios: săpaseră un tunel pe sub ziduri, astfel încât soldaţii romani să se poată furişa noaptea în cetate şi deschide porţile.

— Fireşte, răspunse Foslia. Femeile troiene, în frunte cu regina Hecuba şi prinţesele, au fost luate sclave. La fel şi bărbaţii, cel puţin cei care nu au fost ucişi. O cetate este cucerită doar dacă locuitorii săi i-au supărat pe zei; cuceritorii ştiu că prin omorârea sau înrobirea locuitorilor le fac pe plac zeilor. Poporul Romei a ştiut asta întotdeauna. Umilirea duşmanilor noştri este modul în care îi mulţumim pe zei; dacă facem pe placul zeilor, continuăm să prosperăm.

Ca întotdeauna, logica religioasă a Fosliei era irefutabilă, iar Pinaria acceptă cu bucurie părerea ei, deşi vederea preotului veian în dizgraţie o deranja. Îşi întoarse capul, uitându-se la carul de triumf, care se îndepărta acum de ele, mergând în direcţia Capitoliului. Camillus, care se întorcea când într-o parte,

când în alta ca să facă cu mâna mulţimii, se întâmplă să privească peste umăr. Privirea lui se opri dintr-odată asupra Pinariei. Mâna îi încremeni în aer, îşi înclină capul şi schiţă un zâmbet enigmatic.

Foslia o apucă de braţ şi ţipă de încântare:

— Pinaria, se uită drept la tine! Şi de ce nu? Eşti atât de încântătoare, chiar şi cu părul tuns scurt. Of, cred c-aş muri dacă s-ar uita aşa la mine!

Pinaria se făcu roşie ca focul şi îşi plecă privirea. Când îndrăzni să ridice din nou ochii, carul făcuse o cotitură şi nu se mai vedea.

Mulţimea izbucni în hohote de râs şi aplauze. În urma statuii Iunonei Regina venea un cârd de gâşte. Păsările albe păşeau ţanţoş, desfăcându-și aripile şi bătând din ele, întinzându-şi gâturile şi gâgâind. Erau gâştele sacre ale Iunonei, capturate de la veieni odată cu statuia ei, obiecte de veneraţie religioasă, dar şi de bună dispoziţie. Răsfăţatele creaturi păreau să-şi cunoască poziţia solemnă, privind mulţimea cu capete trufaşe ţinute sus. Una dintre gâşte îşi luă dintr-odată avânt către preotul care fusese dezbrăcat şi îl ciupi de gleznă. Bărbatul scoase un vaiet.

— Se răzbună pe fostul îngrijitor pentru vreo greşeală, n-am nicio îndoială, murmură Foslia.

Mulţimea râdea cu hohote.

***

Cu o oră înainte de apus, după sacrificarea unui bou alb pe altarul din faţa Templului lui Jupiter şi ritualul strangulării prizonierilor de vază în Tullianum, când petrecerile şi dansul de pe străzi începură să se mai domolească, vestalele se reuniră la Templul Vestei.

Cât timp urmăriseră triumful, una dintre ele fusese lăsată, ca de obicei, să se îngrijească de flacăra sacră din templul circular. Acum, cele cinci fecioare surori i se alăturaseră pentru recitarea rugăciunilor de seară, conduse de cea mai în vârstă dintre ele, Postumia, Virgo Maxima. Supravegherea flăcării sacre era principala îndatorire a ordinului vestalelor. Dacă focul s-ar fi stins, Roma ar fi fost lovită de catastrofe şi nenorociri.

Respectarea jurămintelor de castitate era o obligaţie la fel de importantă. Dacă o vestală şi-ar fi încălcat jurământul, ar fi putut ascunde nelegiuirea faţă de ceilalţi muritori, dar niciodată faţă de zeiţă. Vesta ar fi aflat şi, în consecinţă, focul din vatră ar fi ars cu o flacără micşorată, pâlpâitoare. Doar o fecioară neprihănită putea menţine o flacără constantă în vatra Vestei.

Vestalele îşi uniră mâinile şi făcură un cerc în jurul focului, în timp ce se legănau uşor şi fredonau la unison, Virgo Maxima intona rugăciunea de seară:

— Zeiţă Vesta, ascultă-ne! Ţi-am păstrat flacăra încă o zi, iar acum o altă noapte coboară peste noi, întunericul ei fiind luminat, ca şi până în aceste clipe,

de lumina ta nepieritoare. Tu ne încălzeşti. Tu ne luminezi calea. Acelaşi foc neabătut, care i-a adus mângâiere copilului Romulus la naştere, ne aduce şi nouă alinare, aici, în templul tău.

Postumia era cea mai vârstnică, dar părul ei scurt şi grizonat avea încă şuviţe negre, iar vocea sa era puternică, fără tremur. Fredonă şi se legănă împreună cu celelalte fecioare o clipă, uitându-se la flacără, apoi reluă rugăciunea:

— Fiecare dintre noi a jurat să te slujească timp de treizeci de ani, zeiţă Vesta. Venim la tine înainte să împlinim zece ani; timp de zece ani învăţăm; alţi zece ani săvârşim ritualurile publice; în ultimii zece ani le învăţăm pe nou-venite. Apoi suntem libere să plecăm sau să rămânem.

Binecuvântează-mă, zeiţă Vesta! Cei treizeci de ani ai mei au trecut de mult, dar am ales să rămân în slujba ta. Îngăduie-mi să stau atâta timp cât am ochi să pot vedea flacăra sacră şi putere să o îngrijesc, atâta timp cât am destulă înţelepciune şi cuvintele potrivite să le învăţ pe fecioarele mai tinere tot ce e de ştiut.

Binecuvântează-ne pe toate, zeiţă Vesta, dar deschide-ţi braţele mai ales pentru cea mai tânără dintre noi, Pinaria. De şapte ani se află printre noi. Acum, că Foslia a trecut în cel de-al zecelea an, Pinaria a rămas singura novice. Mai are încă multe de învăţat. Oferă-i îndrumare, zeiţă Vesta.

Pinaria, care intrase într-un fel de transă în timp ce murmura cu ochii la flacără, tresări uşor când îşi auzi numele. Rareori le spunea Virgo Maxima vestalelor pe nume în rugăciunile ei. De ce făcea asta acum şi de ce o pomenea tocmai pe ea? Vorbele care urmară o neliniştiră şi mai tare.

— Ne rugăm, zeiţă, să-ţi aminteşti de toate vestalele care au fost înaintea noastră, până în zilele regelui Romulus, care le-a numit pe primele patru vestale din Roma, şi ale lui Tarquinius I, care a ridicat numărul nostru la şase şi care, în înţelepciunea sa, a stabilit o pedeapsă mult mai cumplită decât simpla moarte pentru orice vestală care şi-ar fi încălcat jurământul – pedeapsă aflată în vigoare şi în zilele noastre.

Pinaria îşi ţinu răsuflarea, la fel ca celelalte vestale, gândurile lor senine fiind invadate dintr-odată de imagini ale celei mai îngrozitoare morţi. Legănatul şi murmurele încetară. Micul templu deveni incredibil de tăcut, cu excepţia trosnetului flăcărilor. Inima Pinariei bătea atât de repede, încât se gândi că celelalte puteau să o audă. De ce pomenise Virgo Maxima numele ei în rugăciune, iar în clipa imediat următoare amintise de cumplita pedeapsă aplicată vestalelor care îşi încalcă jurământul?

— Dă-ne tuturor putere, zeiţă Vesta, murmură Postumia. Calea unei vestale nu este întotdeauna uşoară, iar pentru unele este mai dificilă decât pentru altele. Doar prezenţa focului tău în inimile noastre ne poate păstra inocenţa.

Rugăciunea se sfârşi. Vestalele îşi desprinseră mâinile. Dincolo de uşa deschisă a templului, amurgul se prefăcuse în întuneric.

— Puteţi să aprindeţi fiecare câte o lumânare de la focul sacru, ca să vă lumineze drumul înapoi spre Casa Vestalelor. Este rândul Pinariei să se îngrijească de flacără în următoarele patru ore. De vreme ce e novice, voi rămâne o vreme cu ea.

— Dar, Virgo Maxima, am mai avut grijă de flacăra sacră de multe ori şi de una singură. Ştiu cum să… Pinaria văzu privirea nimicitoare a Postumiei şi lăsă ochii în jos. Fireşte, Virgo Maxima. Sunt onorată că vei sta cu mine.

Vestalele plecară una câte una, cu lumânările în mâini. Foslia, rămasă la coadă, îi aruncă Pinariei o privire vinovată înainte să închidă uşa în urma ei.

O vreme, Postumia rămase cu privirea aţintită asupra focului, fără să spună nimic. În cele din urmă, trase adânc aer în piept şi vorbi:

— Poate c-o să-ţi vină greu să crezi, Pinaria, dar am avut şi eu cândva vârsta ta. Nu eram la fel de frumoasă ca tine – nu, nici pe departe aşa de frumoasă ca tine! De bine, de rău, tu, Pinaria, cu părul tău castaniu şi ochii verzi şi luminoşi, eşti o fată cum nu se poate mai încântătoare. Dar am fost şi eu tânără şi destul de drăguţă şi foarte, foarte mândră, aşa cum poate fi numai o fată tânără.

Mi-am luat jurământul de castitate în serios, crede-mă, dar în acelaşi timp nu vedeam nimic rău în a mă împodobi. Purtam brăţări de argint, iar uneori un colier de carneol, care îi aparţinuse bunicii mele; le spuneam oamenilor că mi se părea că piatra roşie se asorta cu bentiţa cu fir roşu cu alb pe care o purtăm în jurul capului, dar, de fapt, eu mă gândeam că îmi scotea în evidenţă bujorii din obraji. Îmi ungeam mâinile şi faţa cu un ulei parfumat adus tocmai din Egipt – sau, cel puţin, aşa susţinea negustorul care venea o dată pe lună la Casa Vestalelor ca să ne ofere astfel de lucruri.

— Şi Virgo Maxima îngăduia una ca asta? întrebă Pinaria. Postumia nu le permitea să poarte bijuterii sau să se dea cu parfumuri sau pomezi, iar bărbaţii, deşi aveau voie să intre în Casa Vestalelor în timpul zilei – niciodată după lăsarea întunericului –, nu puteau face asta decât dacă aveau treburi oficiale sau de familie cu vreuna dintre fecioare. Unui vânzător de uleiuri parfumate nu i s-ar fi dat niciodată voie înăuntru!

— Virgo Maxima noastră era foarte îngăduitoare. Ţinea nespus de mult la vestalele mai tinere şi, în special, la mine; eu eram preferata ei. Mă încuraja mereu. „Cât de bine vine colierul acela la gâtul tău, Postumia”, spunea ea. Sau: „Vai, ce piele încântătoare ai, atât de netedă şi fără de cusur!” N-o pot învinui pe ea de vanitatea mea, dar pot să spun că nu a făcut nimic s-o descurajeze. Nu mi-a descurajat nici înclinaţia spre flirt. Vezi tu, vanitatea duce la flirt. La ce bun să fii drăguţă, dacă nu observă nimeni? Şi cum poate o fată să ştie când este remarcată,

dacă nu-i priveşte pe ceilalţi în ochi? La început, le acceptă privirile admirative, apoi le acceptă vorbele dulci şi după aceea… Postumia clătină din cap. O asemenea purtare este periculoasă pentru o vestală. Foarte periculoasă! Şi totul începe cu ochii. Un bărbat se uită la noi, iar noi îi acceptăm uitătura cu plăcere şi plăcerea aceea, care pare atât de nevinovată, ne face să dorim alte plăceri.

Pinaria se încruntă.

— Virgo Maxima, nu-nţeleg de ce-mi spui asta. Eu nu port niciodată bijuterii; tu nu ne dai voie şi chiar dacă ai face-o, n-am de gând să…

— Camillus s-a uitat la tine astăzi.

Pinaria clipi.

— Poate.

— S-a uitat la tine cu plăcere.

Pinaria ridică din umeri.

— Crezi? Nu am putut să-mi dau seama dacă…

— Şi ţi-a plăcut, nu-i aşa? Că un om atât de important, eroul zilei, atât de puternic şi de chipeş, a dorit să te privească.

Pinaria se făcu roşie ca focul.

— N-am făcut nimic greşit, Virgo Maxima.

— I-ai întors privirea.

— Poate, dar numai o clipă!

Pinaria se încruntă. Primul ei gând, necuviincios, a fost că Virgo Maxima era geloasă pe privirea pe care i-o aruncase Camillus. L-a alungat repede.

— Virgo Maxima, Camillus sigur e un om evlavios. Niciun alt roman nu are mai mult respect faţă de zei şi nu e mai iubit de aceştia decât el. Înainte de asediul final din Veii, a făgăduit să ridice un nou templu măreţ pentru Iunona Regina, iar zeiţa l-a lăsat, în schimb, să cucerească oraşul. I-a făgăduit, de asemenea, zeului Apollo a zecea parte din toată prada…

— Nu pun la îndoială pietatea lui Camillus. Dar un bărbat pios rămâne, cu toate acestea, bărbat. Pinaria, Pinaria! Nu vreau să spun că el reprezintă o ameninţare pentru tine – doar dacă nu îl ispiteşti. Ameninţarea vine dinăuntrul tău.

— Dar, Virgo Maxima…

— Linişte! Pieptul Postumiei se ridica şi cobora, pradă unui acces neaşteptat de emoţie. Privi flăcările până când se linişti. Ascultă-mă, Pinaria. După cum ţi-am spus, la vârsta ta eram foarte mândră. Mă împodobeam. Acceptam privirile bărbaţilor – şi le răspundeam. Râdeam când îmi spuneau lucruri amuzante. Încercam să fiu şi eu spirituală, iar când bărbaţii râdeau, mă simţeam cât se poate de încântată. Nu am făcut nimic greşit – nimic care să încalce jurământul meu către Vesta, cu siguranţă. Dar purtarea mea a atras atenţia.

În anul în care am fost trecută de la novice la preoteasă cu drepturi depline, s-a întâmplat o serie de nenorociri. O capră a fătat un ied cu două capete. În timpul unei furtuni de vară, a plouat cu broaşte mici. Mai mult chiar, augurii toţi prevesteau înfrângeri pe câmpul de luptă. Oamenii erau speriaţi. Voiau să afle cauza. Oare comandanţii militari nu le făcuseră sacrificiile cuvenite zeilor? Oare de vină era Pontifex Maximus, cea mai înaltă autoritate religioasă din stat? Oare nu-şi îndeplinise el sarcinile cum se cuvine? Sau preoţii care ţineau Cărţile Sibiline nu interpretaseră corect profeţiile şi îi îndrumaseră pe oameni pe căi greşite? Au fost cercetate toate aceste bănuieli, dar nu s-a găsit nicio greşeală în îndeplinirea vreunuia dintre ritualurile sacre şi nu li s-a găsit nicio vină celor însărcinaţi cu săvârşirea acelor ritualuri. Iar apoi… cercetarea s-a abătut asupra mea.

Din nou, Postumia a rămas mult timp tăcută, cu privirea aţintită asupra focului.

— Ştii care este pedeapsa care i se dă unei vestale despre care se află că nu mai este fecioară?

Pinaria abia reuşi să şoptească:

— Fireşte că ştiu, Virgo Maxima.

— Atunci, spune-mi.

Pinaria îşi drese glasul.

— Dacă o vestală este acuzată că şi-a încălcat jurământul de castitate, Pontifex Maximus însuşi cercetează cazul. Un consiliu de preoţi face judecata. Dacă este găsită vinovată…

— Continuă.

— Preoţii o dezbracă de veşminte. Bărbatul cu care şi-a încălcat jurământul este adus înaintea ei în lanţuri şi bătut până la moarte, sub privirile ei. Apoi preoţii îşi întorc furia asupra vestalei. O biciuiesc cu nuielele, până când nu se mai poate ţine pe picioare. O îmbracă în haine de mort, toată în negru, şi o leagă cu fâşii de piele de un catafalc, atât de strâns, încât nici nu poate striga de durere. Pun catafalcul pe un car mortuar împodobit cu falduri negre, iar carul este plimbat prin cetate ca să îl vadă toţi, de parcă vestala ar fi deja moartă şi ar duce-o s-o înmormânteze…

— Mai departe.

— O duc într-un loc unde s-a săpat o criptă, sub zidul oraşului. O iau din car şi o coboară în criptă. Sigilează intrarea şi o acoperă cu o movilă de pământ. Nu i se face niciun fel de ritual funerar. Nu se mai vorbeşte niciodată despre ea. Gura Pinariei era atât de uscată, încât abia mai putea vorbi. Nimeni nu o ucide. Nimeni nu o vede murind. Ceea ce se întâmplă cu ea în mormânt este ştiut doar de Vesta.

Postumia încuviinţă cu gravitate.

— Care este numele ultimei vestale care a primit pedeapsa asta?

Pinaria se încruntă.

— Haide, haide, Pinaria! Foslia ar răspunde într-o clipită.

— Acum îmi amintesc. S-a întâmplat cu aproape o sută de ani în urmă…

— S-a întâmplat acum exact şaptezeci şi nouă de ani, răspunse Postumia cu asprime, în vremea bunicii mele.

— După cum spui tu, Virgo Maxima.

— În ce împrejurări s-a petrecut una ca asta? Care era numele vestalei?

— O chema Urbinia. Femeile din Roma căzuseră pradă unei epidemii, mai ales femeile însărcinate, care îşi pierdeau feţii unele după altele. Pontifex Maximus a bănuit că se petrecuse ceva impur. S-a descoperit că Urbinia avusese relaţii nu cu un singur bărbat, ci cu doi, dar îndrăznea încă să se îngrijească de flacăra sacră. Urbinia a fost judecată şi găsită vinovată. După ce a fost pedepsită, epidemia s-a stins, iar femeile au început să aducă din nou pe lume copii sănătoşi.

Postumia încuviinţă.

— Urbinia a fost ultima vestală găsită vinovată de impuritate şi pedepsită. Dar nu a fost prima. Provii dintr-o familie foarte veche, nu-i aşa, Pinaria?

— Da, Virgo Maxima.

— O familie mai veche decât republica, mai veche decât regii; o familie care i-a dat Romei mulţi consuli şi magistraţi, mulţi războinici şi preoţi şi la fel de multe vestale. Dar chiar şi cele mai respectabile familii au pete în istoria lor. Regele Tarquinius I a fost cel care a pus la cale metoda de pedepsire a vestalelor. Şi care a fost numele primei vestale pedepsite după această metodă?

— Numele ei… Pinariei i-a stat inima în loc.

— Haide, copilă! Doar ştii răspunsul…

— Numele ei era la fel ca al meu: Pinaria. O străbună a mea a fost prima vestală…

— Îngropată de vie! murmură Postumia. Răsuflă adânc. Le-au îngropat de vii – asta le-au făcut Pinariei şi Urbiniei. Asta voiau să-mi facă şi mie. Nici măcar acum nu pot vorbi despre asta fără să-mi tremure glasul.

— Dar erai nevinovată, fără-ndoială.

— Bineînţeles că eram nevinovată, prostuţo! Dacă lucrurile ar fi stat altfel, n-aş mai fi fost astăzi aici! În cele din urmă, slavă zeiţei, am reuşit să-l conving pe Pontifex Maximus. Dar cercetarea în sine… frica pe care am simţit-o… umilinţa… groaza… coşmarurile pe care încă le mai am, după atâţia ani! Postumia îşi drese glasul. Când am devenit Virgo Maxima, mi-am făgăduit că nicio vestală aflată în grija mea nu va trece vreodată printr-un astfel de chin. Nu e suficient să-ţi păstrezi jurământul. Nevinovăţia nu e suficientă! O vestală

trebuie să fie mai presus de tentaţie, da, dar trebuie să fie şi mai presus de bănuială! Înţelegi, Pinaria?

— Da, Virgo Maxima. Înţeleg. Pinaria se cutremură şi începu să plângă.

Postumia o îmbrăţişă, ţinând-o strâns şi mângâindu-i părul tuns scurt.

— Gata, gata! Te-am speriat, copilă, dar am făcut-o pentru binele tău. Pentru binele nostru, al tuturor.

Cu toate că uşa era închisă, un curent neaşteptat mătură camera, de parcă templul însuşi ar fi răsuflat. Focul sacru din vatră pâlpâi, iar o clipă păru că se va stinge cu totul.

Anul 390 î.H.

— Desigur, interzicerea căsătoriilor între plebei şi patricieni n-ar fi trebuit niciodată anulată, susţinea Postumia.

Foslia râse zgomotos.

— Dar, Virgo Maxima, ce legătură poate avea asta cu aşa-numita Chestiune Veii?

Postumia, care se pregătea să muşte dintr-o umplutură în frunză de viţă-de-vie, pe care o ţinea delicat între degetul mare şi arătător, lăsă jos mâncarea şi îşi drese glasul. Era uşor vexată de râsul nepoliticos al Fosliei.

— Toate chestiunile care pun problema ce e rău şi ce e bine au legătură unele cu altele. În ceea ce priveşte chestiunile religioase – şi nu există probleme care să nu aibă legătură cu religia – fiecare subiect e important pentru toate celelalte.

Foslia era neîncrezătoare.

— Din câte ştiu eu, interzicerea căsătoriilor între clase n-a durat prea mult, fiindcă nu era pe placul poporului, nu-i aşa? Şi totul s-a întâmplat cu foarte mult timp în urmă. Oamenii de vârsta mea abia dacă îşi mai amintesc că a existat vreodată o astfel de interdicţie!

Discuţia avea loc la cină, în Casa Vestalelor. Vremea era frumoasă. Preotesele luau masa de seară în grădină, sub cerul liber, tolănite pe divane. Cel al lui Virgo Maxima se afla în capul grupului. În capătul opus stătea cea mai tânără vestală – tot Pinaria, pentru că în cei trei ani care se scurseseră de la triumful lui Camillus nu se retrăsese şi nu murise nicio preoteasă, aşa că nu fuseseră acceptate alte novice în rândurile ordinului.

Servitoarele se mişcau în tăcere printre ele, aducând platouri cu mâncare şi luându-le pe cele goale. „Ochii şi urechile lui Pontifex Maximus”, aşa le numea Foslia pe servitoare.

— Ne urmăresc ca vulturii, îi spusese aceasta Pinariei, odată. Ne ascultă fiecare cuvânt. Dacă o vestală s-ar îndepărta vreodată de la calea cea dreaptă, Pontifex Maximus ar afla înaintea zeiţei, mulţumită iscoadelor lui vigilente! Foslia spunea astfel de lucruri în glumă, dar Pinariei nu i se păruse amuzant.

Nici Virgo Maxima nu era amuzată de felul în care Foslia îi respinsese comentariul despre căsătorie.

— Ţin să-ţi reamintesc, Foslia, că o căsătorie între doi patricieni implică un ritual religios, pe când orice căsătorie între plebei nu este decât o chestiune civilă. În vremea decemvirilor, era unul dintre cele mai puternice argumente împotriva căsătoriilor mixte, într-o astfel de uniune, jumătatea patriciană este privată de ceremonia religioasă – mai mult ca sigur că o astfel de situaţie i-ar

insulta pe zei. Un patrician n-ar trebui să se căsătorească decât cu un alt patrician, respectând ritualurile sacre. Da, interdicţia a fost anulată, dar asta nu înseamnă că nu va reveni.

Postumia mai muşcă o dată din umplutura în frunză de viţă-de-vie, apoi puse restul pe un platou mic de argint şi îi făcu semn servitoarei să îl ia. Terminase de mâncat şi se pregătea să predice în folosul vestalelor mai tinere.

— Vremurile de pietate şi de impietate au ciclurile lor. Eu am crescut în vremuri mai îngăduitoare, dar acum am intrat într-o epocă foarte asemănătoare cu cea a decemvirilor. În ultimii ani, din cauza războaielor care nu mai contenesc, alegerea consulilor a fost suspendată, iar Roma este condusă de şase tribuni militari. Cât despre neînţelegerile dintre clase, acestea pot degenera mai mult decât pe timpul decemvirilor, pentru că patricienii se retrag continuu, iar plebeii cer din ce în ce mai multe drepturi – mai multe pământuri pe care să se stabilească, mai multe scutiri de datorii, mai multe drepturi de vot. Dacă cei care ne conduc şi-ar folosi puterea pentru a reinstaura interdicţia căsătoriilor mixte, Roma ar fi măcar în această privinţă în armonie cu voinţa zeilor, iar clasele şi-ar relua locurile cuvenite în stat. Ideea nu-mi aparţine; ea vine de la tatăl nostru sfânt, Pontifex Maximus, care mi-a spus chiar ieri că vrea să le ceară tribunilor militari să restabilească interdicţia căsătoriilor mixte; iar noi, cei din această casă, nu vorbim împotriva voinţei lui Pontifex Maximus. Dacă ai vreo părere contrară, Foslia, păstreaz-o pentru tine!

— Fireşte, Virgo Maxima. Tonul sarcastic al Fosliei părea să arate că, deşi îşi păstra părerile pentru ea, nu avea nicio intenţie să renunţe la ele. Şi fireşte că ai dreptate când spui că o căsătorie, sau cel puţin una care implică un patrician, e o chestiune religioasă, dar noi discutam despre Chestiunea Veii, iar aceasta are în vedere, din ce ştiu eu, doar două lucruri: banii şi politica.

Postumia clătină din cap.

— Dimpotrivă, Foslia, nu-ţi dai seama că această Chestiune Veii este în mare parte o chestiune religioasă? Pinaria, eşti foarte tăcută în seara asta. Oi fi tu cea mai tânără dintre noi, dar nu mai eşti novice. Vorbeşte!

Pinaria înghiţi o măslină umplută cu brânză de capră.

— Foarte bine, Virgo Maxima. Mie mi se pare, mai mult ca niciodată, că victoria Romei asupra oraşului Veii este o oglindire a cuceririi Troiei de către greci. În primul rând, a ţinut zece ani. În al doilea rând, a fost obţinută printr-un şiretlic mai degrabă decât prin forţă. În al treilea rând, deşi la momentul respectiv părea să ne rezolve toate problemele, am descoperit, în schimb, la fel ca grecii după căderea Troiei, că victoria nu a făcut decât să inflameze neînţelegerile de acasă.

Postumia încuviinţă gânditoare.

— Continuă.

— Oraşul Veii era atât de bogat, încât oamenii au crezut că o asemenea pradă va potoli tensiunile dintre clase. Cu siguranţă, s-au gândit ei, e suficient şi chiar mai mult decât suficient ca să ajungă pentru toţi romanii. Dar când a venit vremea să se împartă prada, nimeni n-a fost mulţumit. Templul zeiţei Iunona Regina şi ceremoniile de sfinţire a templului costă mult mai mult decât s-ar fi aşteptat cineva. Pe lângă asta, Camillus le promisese a zecea parte din pradă lui Apollo şi preoţilor săi. Plebeii au susţinut că li s-a furat prada pentru care şi-au vărsat sângele. Patricienii le-au răspuns plebeilor că este un sacrilegiu să pretinzi o pradă care le-a fost promisă zeilor.

— Şi consecinţa?

— Acuzaţii înverşunate de nedreptate şi lăcomie, din partea ambelor părţi.

— Lucru care n-ar trebui să mai mire pe nimeni, interveni Foslia, care nu putea să stea prea mult deoparte într-o discuţie. De generaţii, patricienii au susţinut, pe bună dreptate, că toată lumea trebuie să lucreze împreună pentru binele comun. Că trebuie să ne unim sub conducătorii noştri şi să fim cu toţii dispuşi la sacrificiu, în faţa atâtor ameninţări venite din partea nenumăraţilor noştri inamici. Iar în tot acest timp, plebeii egoişti şi mărginiţi n-au făcut decât să se plângă. Uneori, chiar au refuzat să intre în serviciul militar!

— Desigur că… începu Pinaria, apoi ezită. Anumite idei auzite în afara Casei Vestalelor nu erau întotdeauna acceptate de celelalte preotese şi în special de Virgo Maxima.

— Zi mai departe, o îndemnă Postumia.

— Da, zi mai departe, spuse şi Foslia, cu o licărire răutăcioasă în ochi, căci spera să o vadă pe Virgo Maxima furioasă.

Pinaria vorbi încet şi cu grijă:

— Vreau să înţelegeţi că acestea nu sunt ideile mele, dar că nu ai cum să nu auzi anumite lucruri. De exemplu, există unii care susţin că, deşi templul o cinsteşte pe Iunona Regina, banii pentru ridicarea lui intră, de fapt, în buzunarele constructorilor aleşi de stat. Cei mai mulţi dintre aceştia sunt patricieni care au adunat deja destule bogăţii. În plus, din cauză că aceşti constructori se folosesc îndeosebi de sclavi – bărbaţi capturaţi în război, pe care i-au cumpărat ieftin de la stat muncitorii plebei nu se vor alege cu niciun câştig de pe urma unui astfel de proiect.

— Câştigul lor e bunăvoinţa zeiţei, care e mulţumită de templul ei! declară Virgo Maxima. Să reduci construcţia unui templu, un act sacru, la o ceartă pe marginea banilor e un adevărat sacrilegiu, de felul celor comise de cei mai înrăiţi agitatori ai gloatei. Zău aşa, Pinaria, trebuie să înveţi să nu le mai dai atenţie unor astfel de vorbe. Gândeşte-te: bunul-simţ spune că zeii trebuie să primească

prima şi cea mai mare parte a prăzilor de război. Altfel am putea pierde bunăvoinţa lor şi unde am ajunge atunci? În loc să-i fi cucerit noi pe cei din Veii, ne-ar fi cucerit ei pe noi! După zei, următorii care trebuie să-şi primească partea cuvenită sunt conducătorii noştri abili, care muncesc din greu pentru cetate, bărbaţii care se îngrijesc de venerarea corespunzătoare a zeilor. Şi abia după aceea urmează gloata plebee, care ar trebui să se mulţumească cu ce rămâne din pradă – aşa cum ar trebui să se mulţumească să se căsătorească în cadrul clasei lor! În loc să nutrească idei nebuneşti, cum că ar fi vrednici să conducă statul, ar trebui să li se supună celor ale căror familii s-au dovedit cele mai capabile să îndrume destinul Romei. Trăim într-o lume periculoasă, plină de inamici. Doar conducerea care şi-a dovedit meritele şi care este pe placul zeilor poate să ne apere de nenorociri.

Pinaria lăsă capul în jos.

— Virgo Maxima vorbeşte cu înţelepciune.

Celelalte vestale, inclusiv Foslia, încuviinţară şi îi repetară cuvintele:

— Virgo Maxima vorbeşte cu înţelepciune!

— Şi totuşi… Glasul Postumiei tremura de emoţie. Şi totuşi uneori pare că cei mai aprigi duşmani ai noştri sunt înăuntrul oraşului şi nu în afara lui. Poate că mulţimea nu e potrivită să conducă, dar există încă tribunii şi alţi bărbaţi puternici, care le apără interesele după cum ni s-a dovedit foarte limpede în ultima vreme.

Celelalte vestale lăsară mâncarea deoparte. Virgo Maxima făcea referire la un subiect foarte dureros pentru ele.

Foslia sparse tăcerea stânjenitoare.

— Nu există nicio speranţă pentru Camillus, Virgo Maxima?

Postumia oftă.

— Situaţia rămâne neschimbată. Chiar în timp ce vorbim, Marcus Furius Camillus se pregăteşte să părăsească Roma. Va pleca în exil, nedorind să înfrunte judecata. Toate ştim cum s-a ajuns la această situaţie regretabilă: înfuriată de modul în care au fost distribuite prăzile din Veii, mulţimea s-a hotărât să-şi reverse ura asupra bărbatului răspunzător de această împărţeală. L-au acuzat pe Camillus că a încălcat legea, susţinând că i-a îmbogăţit pe nedrept pe prietenii şi membrii familiei sale.

— Sigur e nevinovat, spuse una dintre vestale.

Virgo Maxima clătină din cap.

— Din păcate, cei care cunosc legile mai bine mi-au spus că, după litera strictă a legii, Camillus chiar a comis nedreptăţi, neputând să justifice toate bogăţiile care au fost împărţite. Tribunalele tratează astfel de chestiuni cu toată seriozitatea şi nu se pot face că nu le văd. Pe cinstea mea, aceste legi par să fi

fost scrise cu intenţia de a oferi o armă împotriva oricărei persoane din viaţa publică. Cu cât un om se ridică mai sus şi deciziile lui sunt mai cuprinzătoare, cu atât devine mai vulnerabil la acuzaţiile de corupţie. Şi astfel, Camillus – iubitul nostru Camillus! — este alungat din Roma. N-au trecut nici trei ani de când fiecare bărbat, femeie şi copil îi striga numele pe străzi, slăvindu-l ca pe un salvator. Iar acum, asta! Să mă ierte Vesta că spun aşa ceva, dar dacă ar fi ca generalul Camillus să ridice armele împotriva noastră, aşa cum a făcut Coriolanus, cu greu aş putea spune că oraşul n-a meritat-o! Dar fireşte că el nu va face niciodată una ca asta. Camillus este un bărbat prea nobil şi un roman prea devotat, chiar dacă duşmanii săi l-au prefăcut într-un proscris. În seara asta, când ne vom aduna la templu, va trebui să-l pomenim toate în rugăciunile noastre. Fie ca el să fie alinat şi încălzit de focul Vestei, oricât de departe de templu va călători!

— Fie ca focul Vestei să-l încălzească! repetară toate vestalele, iar câteva începură să plângă în linişte; multe lacrimi fuseseră vărsate în ultimele zile în Casa Vestalelor din cauza nenorocirilor lui Camillus. În anii care trecuseră de la triumful său, toate vestalele, în frunte cu Virgo Maxima, ajunseseră să-l privească pe cuceritorul oraşului Veii cu un fel de veneraţie. Vorbeau pe un ton respectuos despre victoriile sale militare şi construcţiile sale publice măreţe şi comentau în şoaptă trăsăturile lui sculpturale şi trupul vânjos, model de bărbăţie romană. Vestalele construiseră un adevărat cult în jurul lui Camillus, iar căderea lui le copleşise.

Pinaria nu plângea. Îşi amintea ziua triumfului lui Camillus şi tulburarea care o încercase la vederea celor patru cai albi care îi trăgeau carul. Cu siguranţă că şi Jupiter, care vedea totul dintre nori, băgase de seamă cei patru cai albi. Oare zeul crezuse cumva că un muritor îl sfidează? Virgo Maxima părea să vadă voinţa zeilor în toate lucrurile; de ce nu o vedea aşadar şi în declinul lui Camillus? Dar Pinaria o provocase deja o dată pe Virgo Maxima în seara aceea; nu voia s-o facă din nou, atribuindu-i vreo vină bărbatului pe care vestalele îl respectau atât de tare.

Pinariei îi trecu prin minte că, în timpul discuţiilor din seara aceea, subiectul de la care se pornise era exact cel pe care nimeni nu-l discutase: Chestiunea Veii.

Prada din Veii fusese împărţită; locuitorii fuseseră vânduţi în sclavie, iar oraşul cucerit fusese spoliat de orice podoabă – romanii fuseseră ca vulturii care ciugulesc toată carnea de pe un stârv. Dar până şi cei mai lacomi vulturi lasă oase în urma lor, iar oasele din Veii rămăseseră: casele, zidurile, bazinele, fântânile, sălile de consiliu, străzile, grădinile şi templele. Casele din Veii rămăseseră goale. Veii era un oraş fără locuitori.

Ce era de făcut cu el?

O facţiune, în frunte cu un tribun al plebeilor pe nume Sicinius, susţinea că jumătate din populaţia Romei ar trebui să-şi lase casele şi să se mute la Veii, în locuinţele goale de acolo. Astfel, arendaşii puteau deveni proprietari, iar cei înglodaţi în datorii puteau să ia viaţa de la capăt. Fermierii cărora li se promiseseră mici gospodării în ţinutul îndepărtat al volscilor puteau, în schimb, să primească loturi în afara oraşului Veii, bucurându-se de confortul unui oraş gata construit şi locuind aproape de rudele şi prietenii din Roma. Cu două oraşe care să găzduiască populaţia unuia singur, mare parte dintre diferenţele între cetăţenii avuţi şi cetăţenii săraci ai Romei puteau fi înlăturate peste noapte.

Susţinătorii propunerii lui Sicinius erau înflăcăraţi, dar opoziţia era aprigă. Moşierii şi cămătarii din Roma aveau totul de pierdut şi nimic de câştigat. Cei aflaţi în fruntea statului anticipau o slăbire a autorităţii lor; ce se întâmpla dacă Veii devenea nu o continuare a Romei, ci un oraş rival, cu propriii săi magistraţi şi preoţi? Adversarii îl acuzau pe Sicinius că plănuieşte să se îmbogăţească prin controlul asupra distribuirii proprietăţilor din Veii; poate că intenţiona chiar să devină rege în Veii. Pentru opoziţie, migraţia propusă nu era decât o altă secesiune a plebeilor – numai că de data aceasta secesiunea avea să fie permanentă. Zeii îşi arătaseră bunăvoinţa faţă de un singur oraş, Roma, iar Roma trebuia să rămână aşa cum era. Veii trebuia ras din temelii.

Camillus se aflase printre cei care criticaseră cel mai vehement ideea de a ocupa oraşul Veii. Într-un discurs adresat Senatului, rostise o propoziţie care avea să devină strigătul unanim al opoziţiei:

— Orice oraş abandonat de zei nu trebuie să mai fie locuit niciodată de oameni!

Unii spuneau că exilul era preţul pe care îl plătea pentru că se ridicase împotriva lui Sicinius şi a susţinătorilor lui. Aceştia îi aduseseră acuzaţii de corupţie împotriva cărora Camillus nu putuse să se apere, dar adevăratul motiv fusese poziţia lui faţă de Chestiunea Veii.

Roma trebuia să fie un singur oraş sau două? Veii trebuia locuit sau distrus? Chestiunea nerezolvată punea în umbră orice altă preocupare în legătură cu oraşul. Discuţiile erau aprige şi neînduplecate, ducând adesea la izbucniri violente în Forum. Nu părea să existe cale de mijloc; după unii, migraţia era soluţia tuturor problemelor, după alţii, ameninţa să distrugă Roma. Miza era foarte mare. Nu era de mirare că Foslia izbucnise în râs la declaraţia lui Virgo Maxima cu privire la căsătoriile mixte, când se adusese în discuţie Chestiunea Veii.

Şi totuşi, aşa cum susţinuse şi Postumia, toate aceste chestiuni erau într-o oarecare măsură legate unele de altele. Politica complica lucrurile, despicând fiecare chestiune în alte chestiuni, toate controversate şi imposibil de rezolvat:

fiecare om îşi impunea propria voinţă, iar cine era mai puternic la un moment dat triumfa. Religia unea toate problemele într-una singură, la care nu exista decât un singur răspuns: voinţa zeilor.

Pinariei i se părea adesea că lumea din afara Casei Vestalelor era un haos învolburat, în care domneau violenţa şi nesiguranţa. Inamicii Romei urmăreau pieirea ei, aşa cum Roma urmărea pieirea lor. Cetăţenii Romei se luptau între ei pentru putere şi bogăţie; chiar şi în interiorul familiilor, fiii se luptau unii cu alţii, nesocotind uneori voinţa lui paterfamilias, iar soţiile se răzvrăteau împotriva soţilor lor. Dar toate aceste conflicte nu erau decât umbrele a ceva mult mai mare şi totuşi greu de văzut, aşa cum un templu, prin măreţia sa, este greu de observat de o furnică: voinţa zeilor. Înţelepciunea nu venea dinăuntrul fiecăruia sau de la alţi muritori; înţelepciunea răsărea din aflarea voinţei zeilor. Dar cum se putea face asta? Chiar şi după atâţia ani de studiu, calea îi părea adesea nedesluşită Pinariei.

Era bucuroasă că cina luase sfârşit, iar discuţia se încheiase; acum vestalele aveau să se îndrepte spre templul zeiţei, pentru rugăciunea de seară. Oricât de multă încântare le-ar fi oferit jocurile de cuvinte oamenilor inteligenţi ca Foslia sau predicatorilor ca Virgo Maxima, vorbitul nu rezolva niciodată nimic. Pacea era adusă doar de săvârşirea ritualului, iar pacea cea mai minunată se simţea în acele momente preţioase, când Pinaria putea să privească fără întrerupere şi liberă de toate gândurile sâcâitoare în vatra Vestei, ştiind că acesta era unicul lucru din lume care era pur şi nemuritor.

— Se apropie! Se apropie! Trebuie să înştiinţez pe toată lumea! Se apropie!

***

Nebunul dăduse buzna în Casa Vestalelor, împingându-le cât colo pe servitoarele care încercaseră să-l oprească. Străbătuse cu iuţeală vestibulul până în atrium, unde se oprise, în mijlocul impluviului. Era ziua în amiaza mare, iar soarele îl scălda în lumina lui. Când bătu din picioare în apa adâncă până la glezne, ca un copil răzgâiat, razele soarelui aprinseră curcubeie în mijlocul apei care vălurea.

— Se apropie! strigă el, încleştându-şi pumnii pe lângă corp şi încruntându-se. De ce nu m-ascultă nimeni?

Vestalele şi servitoarele lor răvăşite rămaseră la distanţă, privindu-l fascinate. Foslia, care abia sosise, îi şopti Pinariei la ureche:

— Cine-i individul ăsta?

— Nu ştiu. Dar l-am mai văzut înainte, pe strada care duce la Templul Vestei.

— Arată ca un cerşetor, judecând după zdrenţe şi după părul murdar şi barba neîngrijită! A ameninţat pe cineva?

— Nu. Se pare că încearcă să ne prevină cu privire la ceva. Virgo Maxima s-a dus după Pontifex Maximus…

— Cred că glumeşti! Probabil s-a dus după nişte lictori înarmaţi, care să-l scoată de-aici în lanţuri.

— Părea să-l ia în serios.

Se auzi gălăgie la intrare. Postumia şi Pontifex Maximus îşi făcură apariţia în vestibul şi se îndreptară în grabă către atrium, urmaţi de o suită de preoţi şi auguri.

Nebunul căzu în genunchi, iar apa pleoscăi în jurul lui.

— Pontifex Maximus! în sfârşit! Tu vei pleca urechea la adevărul pe care-l am de spus.

Marele preot purta o togă specifică, ale cărei falduri numeroase se adunau şi se prindeau cu un nod chiar deasupra taliei; gluga care i-ar fi acoperit capul la ceremonii era dată pe spate, dezvăluind un creştet chel, mărginit de fire de păr alb. Îşi mângâie barba albă şi lungă şi îl privi dispreţuitor pe bărbatul din impluviu.

— Marcus Caedicius! Cât de jos ai căzut în lume, şi nu vorbesc doar de faptul că eşti îngenuncheat.

— Pontifex Maximus, îl cunoşti pe-acest bărbat? întrebă Postumia.

— Da. Caedicius era cândva un plebeu respectabil, un piuar care spăla şi vopsea lână – uitaţi-vă la petele întunecate de sub unghiile lui –, dar cu ceva vreme în urmă a închis atelierul şi a devenit vagabond. Frecventează un anumit loc de pe strada care e mai sus de Templul Vestei. Nu l-aţi văzut umblând de colo-colo,fără rost, şi vorbind singur? Ei bine, Caedicius, ce-i cu aiurelile astea? Ce-a fost în capul tău de-ai intrat cu forţa în această clădire sacră, să înspăimânţi fecioarele divine? Ce ai de spus în apărarea ta?

— O, Pontifex Maximus, trebuie să mă asculţi!

— Chiar asta fac, neghiobule, vorbeşte!

— Am auzit o voce. Eram pe stradă, singur – nu se zărea niciun muritor, v-o jur –, iar o voce mi-a vorbit, la fel de limpede şi desluşit cum vă vorbesc eu acum. O voce de nicăieri! Caedicius îşi frângea mâinile şi îşi muşca buza de jos.

— Pe Hercules, omule, vorbeşte! Crezi că nu am nimic mai bun de făcut? Ce ţi-a spus vocea aceea?

— A spus: „Vin galii!“ Asta a spus, la fel de limpede cum mă auziţi voi acum: „Vin galii!“

Pontifex Maximus se încruntă.

— Galii?

Unul dintre subalterni lui se apropie de el.

— Un trib de sălbatici veniţi dintr-un ţinut aflat departe în nord, dincolo de un mare lanţ muntos numit Alpii, Pontifex Maximus.

Acum câţiva ani, au descoperit o trecătoare prin Alpi. O parte din ei s-au mutat în Italia şi au fondat un oraş numit Mediolanum. Poeţii spun că setea lor de vin i-a atras pe gali în Italia; în ţinutul lor de baştină nu se găseşte nimic asemănător. Se zice că limba lor e o combinaţie de mormăituri, foarte aspră şi neplăcută la auz.

— Da. Am auzit de aceşti gali, replică Pontifex Maximus. De ce să vină ei aici, Marcus Caedicius, şi de ce-ar trebui să ne pese?

Caedicius lovi apa deloc adâncă cu mâinile, pe cale să izbucnească în plâns.

— Vin galii! Nu-nţelegi? Venirea lor va fi cumplită, cel mai îngrozitor lucru care s-a-ntâmplat vreodată! Condamnare! Moarte! Distrugere! Avertizează-i pe magistraţi! Fugi de îndată şi ia-le şi pe vestale cu tine! Rugaţi-vă la zei pentru salvarea noastră!

De ceva timp, un preot mic şi rotofei din suita lui Pontifex Maximus cerceta un pergament, rotindu-l şi studiind textul cu atenţie. Bărbatul tresări brusc, atrăgându-i atenţia Pinariei.

Şi Foslia îl băgă de seamă. O apucă pe Pinaria de braţ şi îi şopti la ureche:

— Îţi dai seama ce are preotul ăla în mâini? E una dintre Cărţile Sibiline!

— N-are cum, murmură Pinaria. Nu sunt păstrate pe Capitoliu, într-o criptă de sub templul lui Jupiter?

— Ba da, acolo studiază preoţii versurile greceşti, le traduc în latină şi le discută înţelesul. Individul acela dolofan trebuie să fie unul dintre preoţi, iar aceea trebuie să fie una dintre Cărţile Sibiline!

— Nu m-am gândit că o să văd vreodată una, spuse Pinaria, simţind un fior de teamă. Versurile tainice nu erau consultate decât în momente cruciale.

Preotul tresări din nou şi scoase un strigăt de emoţie.

— Pontifex Maximus, am găsit ceva! Ştiam că am mai văzut menţiunea; în sfârşit, am găsit-o. Sibila însăşi a prevăzut acest moment. A scris un verset să ne îndrume.

— Ce spune? Citeşte oracolul cu glas tare.

Micul preot ridică privirea de pe pergament. Se uită cu ochi mari la Marcus Caedicius vreme îndelungată, apoi clipi, îşi drese glasul şi citi:

Bărbatul îngenunchează în apă, dar nu se scufundă.
Le vorbeşte înţelepţilor, ca să le dea de gândit.
Înţelepţii ar face bine să-şi plece urechea la spusele lui.

Micul preot lăsă pergamentul în jos. Toţi cei aflaţi în încăpere îşi aţintiră privirile asupra bărbatului îngenuncheat în apa deloc adâncă, care pretindea că auzise un avertisment rostit de o voce fără trup, care vestea venirea galilor.

***

Nu mult după ce Caedicius rostise avertismentul, a sosit vestea că o mare armată a galilor coborâse din nord şi asedia oraşul Clusium, situat pe un afluent al Tibrului, la o sută şaizeci de kilometri în amonte de Roma.

Mai-marii oraşului s-au întrunit să se sfătuiască. Profeţia lui Caedicius şi cuvintele Sibilei au fost întoarse pe toate părţile. Au hotărât să trimită o delegaţie la Clusium, care să-i vadă pe gali cu ochii lor. Dacă erau la fel de numeroşi pe cât susţinea zvonul şi la fel de ameninţători pe cât credea Caedicius, atunci solii trebuia să folosească diplomaţia – promisiuni, pacte sau ameninţări – pentru a-i întoarce pe gali de la Clusium sau cel puţin pentru a-i convinge să nu înainteze spre sud şi să-şi aţintească privirile asupra Romei.

Ambasadorii romani erau trei fraţi din distinsa familie Fabius. Galii îi primiseră cu politeţe, pentru că auziseră de Roma şi ştiau că oraşul era o forţă demnă de luat în seamă. Dar când Fabii întrebară ce rău le făcuseră locuitorii din Clusium galilor pentru ca aceştia să le atace oraşul şi dacă începerea unui război nejustificat nu era o jignire la adresa zeilor, căpetenia galilor le râse în faţă. Brennus era un bărbat cu fălci puternice, cu o barbă roşie zbârlită şi o coamă roşie neîngrijită, vânjos, înalt şi lat în umeri, părând cioplit într-un bloc de granit. Galii erau o rasă de uriaşi, iar Brennus îi domina pe ambasadorii romani. Deşi avea un soi de umor grosolan, romanilor li se părea că le vorbeşte de sus.

— Cu ce ne-au supărat locuitorii din Clusium? întrebă Brennus. Cu faptul că au prea mult, în timp ce noi avem prea puţin! Cu faptul că sunt atât de puţini, în timp ce noi suntem atât de mulţi! Cât despre jignirea zeilor, ai voştri s-ar putea să fie diferiţi de ai noştri, dar legea naturii e aceeaşi peste tot: cei slabi li se supun celor puternici. Şi între zei, şi între animale şi între oameni este la fel. După tot ce-am auzit despre voi, nici voi, romanii, nu sunteţi mai breji. N-aţi luat şi voi ceea ce era al altora, făcând din oameni liberi, sclavi, doar pentru că aţi fost mai puternici decât ei şi pentru că v-a venit bine? Fireşte că aşa aţi făcut! Aşa că nu ne cereţi să avem milă faţă de locuitorii Clusiumului. Poate c-ar trebui să ne fie milă de popoarele pe care le-aţi cucerit şi persecutat voi. Poate c-ar trebui să-i eliberăm şi să le dăm înapoi bunurile. V-ar plăcea, romanilor? Ce-aţi spune de una ca asta? Ha!

Brennus le râse în faţă. Pentru Fabii, insulta era cât se poate de mare, dar păstrară tăcerea.

Chestiunea s-ar fi putut încheia acolo, dar Quintus Fabius, cel mai tânăr şi mai nechibzuit dintre fraţi, era hotărât să verse nişte sânge gal. Toate popoarele,

inclusiv galii, recunoşteau statutul aparte al solilor, care se aflau sub protecţia zeilor; mesagerii trebuia primiţi ca nişte oaspeţi şi nu trebuia să li se facă niciun rău, iar aceştia, la rândul lor, nu aveau voie să ridice armele împotriva gazdelor. Quintus Fabius încălcă această lege sacră. În ziua următoare îmbrăcă o armură de soldat din Clusium şi li se alătură forţelor armate ale oraşului asediat în lupta împotriva galilor. Alegându-şi ca ţintă un gal de statură impunătoare, o porni călare direct spre acesta şi îl ucise cu o singură lovitură de sabie. Dorindu-şi un trofeu, Quintus Fabius descălecă şi începu să scoată armura de pe mort, dar, în timp ce făcea asta, coiful îi căzu de pe cap. Brennus, care lupta în apropiere, îi văzu chipul şi îl recunoscu pe loc.

Căpetenia galilor se înfurie la culme. Dacă ar fi reuşit să-l înfrunte pe Quintus Fabius acolo, pe câmpul de bătălie, moartea unuia dintre ei ar fi pus capăt problemei, dar în iureşul luptei se scăpară din ochi şi încheiară amândoi ziua nevătămaţi.

Fabii se înapoiară la Roma. Brennus, un bărbat impulsiv şi trufaş, se frământă toată noaptea. Dimineaţă, anunţă că asediul asupra Clusiumului luase sfârşit. Pentru că îl insultaseră grav – întâi prin sugestia că îi supărase pe zei, iar apoi prin încălcarea evidentă a legii sacre a ospitalităţii –, romanii trebuia pedepsiţi. Brennus porunci ca întreaga armată a galilor – peste patruzeci de mii de războinici – să pornească de îndată spre sud.

La Roma, Pontifex Maximus ceru pedepsirea lui Quintus Fabius, susţinând că toată vina trebuia să cadă asupra unui singur om, pentru a-i exonera pe ceilalţi cetăţeni şi pentru a-i cruţa de pedeapsa divină. Dar opinia publică era în favoarea lui Quintus Fabius, aplaudat pentru cutezanţa sa. Oamenii luau în râs răzbunarea zeilor sau a galilor; nu dovedise Quintus cât de uşor putea fi ucis un gal, oricât de uriaş ar fi fost el, şi nu-l însoţiseră zeii în siguranţă până acasă? Se apropia perioada alegerilor, aşa că în loc să-l pedepsească pe Quintus Fabius, oamenii îi aleseră pe el şi pe fraţii săi să fie tribuni militari. Auzind asta, Brennus se mânie şi mai tare. Discursurile lui îi înflăcărară pe gali. Hoarda gonea prin valea Tibrului, apropiindu-se cu iuţeala vântului de Roma.

Un singur bărbat dovedise abilitatea de a uni forţele romane şi de a le conduce spre victorie, chiar şi în împrejurările cele mai vitrege, dar bărbatul acela era în exil: Camillus. În fiecare noapte, vestalele se rugau pentru întoarcerea lui, văzând peste tot semne care preziceau nenorociri. Dar Camillus nu a fost rechemat din exil şi nu a fost numit niciun dictator pentru starea de urgenţă, Fabii şi ceilalţi trei tribuni militari luând decizia să îşi asume ei comanda. Deşi au reuşit să strângă o armată la fel de numeroasă ca a galilor, cei mai mulţi soldaţi erau recruţi fără experienţă de luptă. Mulţi nu ţinuseră niciodată o sabie în mână şi nu aruncaseră niciodată cu suliţa; plini de bravadă ca şi conducătorii lor, erau

dezordonaţi, nedisciplinaţi şi excesiv de încrezători în forţele lor. În seara dinaintea luptei, comandanţii nu se sinchisiră să ia auspiciile sau să facă sacrificii zeilor, neuitând că preoţii ceruseră pedepsirea lui Quintus Fabius. Roma avea să-l înfrunte pe Brennus fără Camillus, cu o armată insuficient pregătită şi fără bunăvoinţa zeilor.

Lupta se dădu la solstiţiul de vară. Cea mai lungă zi din an deveni cea mai nenorocită zi din istoria Romei.

Forţele romane avansau în amonte, pe malul Tibrului, prost comasate şi în neorânduială, din cauza ordinelor contradictorii primite de la comandanţi. Pe măsură ce se apropiau de confluenţa râului Allia cu Tibrul, într-un defileu abrupt, la circa şaisprezece kilometri de oraş, auzeau tot mai limpede ceva ce aducea cu nişte răgete de animale. Răgetele erau din ce în ce mai puternice şi mai aproape, până când romanii îşi dădură seama că era vorba de marşul galilor, rostit în limba lor sălbatică. Cercetaşii nu dăduseră niciun avertisment şi părea imposibil ca galii să fi ajuns aşa departe, atât de repede. Un fior de frică străbătu rândurile din faţă. În clipa următoare, se aflau faţă în faţă cu inamicul.

Romanii se panicară, rupseră rândurile şi fugiră. Mii de soldaţi au fost împinşi în râu, înecându-se. Alte câteva mii s-au refugiat în defileul îngust; cei care n-au fost călcaţi în picioare de camarazii lor au fost măcelăriţi de gali. Cei care scăpaseră cu viaţă din luptă îşi datorau supravieţuirea doar faptului că Brennus, uimit de uşurinţa victoriei, îşi închipuise că la mijloc era o capcană. Le ordonă soldaţilor lui să nu înainteze atât de repede pe cât ar fi putut şi permiţându-le astfel romanilor să arunce cât colo armele şi armurile şi să o ia la sănătoasa, salvându-şi pielea, dar pierzând orice rămăşiţă de demnitate. Pentru că cetatea Veii era mai aproape, cei mai mulţi alergară spre Veii şi nu spre Roma. Doar câţiva reuşiră să se întoarcă în oraş cu veşti despre nenorocirea petrecută.

Armata romană era nimicită. Soldaţii rămaşi în viaţă erau neînarmaţi şi împrăştiaţi care încotro. Bine dispuşi de reuşita lor, dar epuizaţi de atâta vărsare de sânge, galii se odihniră în noaptea aceea. A doua zi, adunară prăzile de la cei căzuţi în luptă; fuseseră ucişi atât de mulţi romani, încât treaba aceasta le luă toată ziua.

În dimineaţa următoare, galii o porniră zoriţi spre Roma. Când ajunseră, la căderea nopţii, văzură o cetate cu porţile deschise şi niciun străjer pe ziduri. Nu se vedea nicio mişcare. Priveliştea era atât de stranie, încât Brennus făcu tabără în afara zidurilor în noaptea aceea, temându-se din nou de o capcană. Aşteptă până dimineaţă ca să intre în oraşul lipsit de apărare.

***

Singură în templul Vestei, Pinaria dormea. Nici măcar zeiţa nu era prezentă, pentru că focul sacru al Vestei se stinsese. În vatră rămăsese doar cenuşa.

Cu o zi în urmă, pe când ceilalţi se pregăteau să fugă, trecând în fugă, îngroziţi, pe lângă Casa Vestalelor, Pinaria se simţise cuprinsă de dorinţa de a mai petrece măcar câteva clipe, oricât de puţine, în Templul Vestei. Intenţionase să se furişeze iute în templu şi să se întoarcă la fel de repede, dar mulţimea de oameni de pe stradă îi zădărnicise planurile. Cetăţenii Romei părăseau oraşul cu miile. Unii fugeau pe jos, doar cu hainele de pe ei. Alţii împingeau cărucioare încărcate până în vârf cu lucrurile lor. Unii puseseră măgarii la căruţe şi încercau să-şi ia cu ei toată averea.

În timp ce Pinaria îşi croia cu greu drum prin mulţime, unii, văzându-i veşmintele sacre, încercau să-i facă loc, dar în multe locuri mulţimea era pur şi simplu prea densă. Pinaria era împinsă dintr-o parte în alta. Fiind toiul verii, căldura era înăbuşitoare. Oamenii oftau şi se văitau. O femeie ţipa că i-a căzut copilul şi că este călcat în picioare. Pinaria se întoarse să se uite, dar mulţimea o purtă înainte împotriva voinţei ei.

În cele din urmă, ajunse la templu. Ieşi din mulţime şi urcă iute scările goale. Uşile erau deschise. Înăuntru nu era ţipenie de om. Pinaria închise uşile în urma ei şi răsuflă adânc.

De ce venise? Vesta nu mai era acolo; zeiţa putea fi găsită numai acolo unde se afla şi focul din vatră, iar flacăra eternă fusese mutată într-un cuptor care urma să fie dus departe de Roma, la loc sigur. Pontifex Maximus şi Virgo Maxima supravegheaseră trista ceremonie, în timp ce vestalele se uitau şi plângeau; atâta timp cât focul din vatra Vestei putea fi păstrat, exista o speranţă, oricât de slabă, că oraşul Roma avea să dăinuie.

Locaşul circular era învăluit în întuneric şi pustiu. Încăperea era surprinzător de liniştită; uşile masive înăbuşeau zarva mulţimii de afară. Un sentiment de pace coborî asupra Pinariei.

— Ce rost au profeţiile? rosti ea cu glas tare, deşi nu era nimeni să o audă.

Marcus Caedicius îi prevenise pe magistraţi şi pe preoţi în privinţa galilor, dar avertismentul său nu folosise la nimic. În pofida eforturilor lor de a împiedica venirea galilor – de fapt, chiar din cauza acelor eforturi! Galii se îndreptau acum spre Roma şi nimeni nu putea să-i oprească. Profeţia lui Caedicius nu se dovedise cu nimic mai folositoare decât profeţiile prinţesei troiene Cassandra, care prevăzuse pieirea oraşului ei şi totuşi nu putuse să facă nimic pentru a o preveni. Oare soarta Troiei avea să fie şi soarta Romei?

Pinaria se cutremură şi închise ochii. Se simţi dintr-odată foarte obosită. Îngenunche pe podea şi se rezemă de vatra goală.

Nu avusese de gând să doarmă. De fapt, i s-ar fi părut imposibil să adoarmă, având în vedere tumultul ce cuprinsese oraşul, dar Somnus, zeul somnului, o copleşise, însoţit de fiul său, Morpheus, făuritorul viselor.

***

Pinaria se trezi. Se dezmetici subit, cuprinsă de un sentiment acut de înstrăinare.

Unde se afla? Clipind, îşi dădu seama că era în Templul Vestei. Tresări. Oare adormise în timp ce îngrijea flacăra sacră? Se uită la vatră. Era rece şi neagră, focul se stinsese! Inima începu să îi bată cu putere şi începu să se învârtă pământul cu ea, apoi îşi aminti: veneau galii. Flacăra fusese luată şi dusă la loc sigur.

Simţea că se scurseseră multe ceasuri de când intrase în templu. Murmurul mulţimii nu mai răzbea prin uşile masive; nu se auzea nici cel mai mic zgomot de afară. Nu era noapte, fiindcă razele de soare se strecurau pe sub uşi.

Pinaria deschise uşile şi îşi puse mâna streaşină la ochi, orbită de lumina strălucitoare a dimineţii. Mâna lui Somnus fusese probabil foarte apăsătoare, de vreme ce dormise o zi întreagă.

Şi Morpheus o vizitase, îşi amintea un vis care îi bântuise somnul. Foslia era în vis, sporovăind şi etalându-şi erudiţia. Tot ce spunea o enerva pe Pinaria şi o făcea şi mai nefericită…

— Romulus a mers pe picioarele lui la triumfuri. Crezi că Brennus va merge într-o cvadrigă prin Roma, asemenea lui Camillus? Mă întreb dacă Brennus este la fel de chipeş…

Mai erau şi altele, deşi în vis Pinaria protesta şi încerca să-şi acopere urechile.

— Femeile troiene au fost luate ca sclave. Crezi că noi, vestalele, vom deveni sclave? Îmi închipui că galii nu ne vor permite să rămânem fecioare mult timp…

Cu toate că Pinaria îi striga să se oprească, Foslia continua, hotărâtă să se dea mare cu incontestabila ei logică religioasă.

— O cetate este cucerită doar dacă locuitorii săi i-au supărat pe zei; cuceritorii ştiu că prin omorârea sau înrobirea locuitorilor le fac pe plac zeilor. Acum galii au cucerit Roma. Ce crezi că înseamnă asta, Pinaria? Ce spune asta despre Roma?

Ce coşmar înfricoşător! Pinaria tremura, chiar dacă era o zi călduroasă. Coborî scările şi se uită în jur, dar ceea ce vedea era la fel de neliniştitor şi ciudat ca visul.

Pe stradă erau împrăştiate o grămadă de obiecte, toate lucrurile pe care oamenii crezuseră că le pot lua cu ei când fugiseră, dar pe care le lăsaseră în urmă când panica sau simţul practic prevalaseră: obiecte de lut, saci plini cu haine, cutii încărcate cu podoabe fără valoare şi amintiri, jucării de lemn sau paie, chiar şi scaune şi mese mici cu trei picioare. Căruţe şi cărucioare părăsite erau răsturnate la marginea drumului.

Nu se zărea niciun om şi nu se auzea niciun glas. Pinaria trăise toată viaţa în oraş; era obişnuită cu forfota, cu mulţimile gălăgioase şi grăbite. Era straniu să vadă oraşul pustiu. Roma era ca o cochilie goală, ca un mormânt fără cadavru.

Până şi zeii plecaseră. Înainte de a fugi, romanii luaseră din temple toate obiectele sacre. Focul sacru al Vestei, statuile zeilor, talismanele sacre ale regilor, Cărţile Sibiline – toate fuseseră luate pentru a fi puse la adăpost sau îngropate în locuri tainice din cetate. Doar Somnus şi Morpheus rămăseseră; poate că pluteau încă pe deasupra ei, pentru că Pinariei i se părea că se află în peisajul straniu şi ireal al unui coşmar.

O luă spre Forum, tresărind uneori speriată de ecoul paşilor săi în locurile publice pustii. Când dădu colţul, trase adânc aer în piept. Nu era singură. Pe un scaun fără spătar, aşezat în faţa intrării în reşedinţa sa oficială, stătea Pontifex Maximus. O auzi oftând, tresări şi întoarse capul, la fel de surprins să o vadă cum fusese ea când îl văzuse.

Fata alergă spre el. Pontifex Maximus rămase pe loc, drept şi nemişcat, încruntându-se.

— Pinaria! Ce faci aici? Toate vestalele au plecat de ieri.

Ea îngenunche lângă scaunul lui.

— Da, Pontifex Maximus, iar eu trebuia să plec cu ele, dar am vrut să mai o dată vizitez Templul Vestei. Aveam de gând să stau doar o clipă, dar…

— Şşt! auzi?

Pinaria ridică capul. La început, sunetul era îndepărtat şi slab, apoi se auzi mai aproape şi mai clar. Erau voci de bărbaţi care vorbeau, strigau şi râdeau aspru.

— Galii, murmură Pontifex Maximus. Au venit până la urmă!

— Dar, Pontifex Maximus, de ce eşti încă aici? De ce n-ai fugit?

— Pentru că unii dintre noi sunt încă romani. Să părăsesc cetatea? Niciodată!

— Dar când te vor găsi galii…

— Nu sunt singurul. Mergi prin oraş şi îi vei vedea pe ceilalţi care au rămas. În mare parte bătrâni, ca mine; bărbaţi care nu au fugit niciodată în viaţa lor din faţa unui inamic şi nu au nicio intenţie să facă asta acum. Nici nu ne vom ascunde în casele noastre. Fiecare şi-a scos un scaun în faţa casei şi aşteaptă ceea ce va veni, cu demnitatea noastră romană neştirbită.

— Dar galii sunt nişte monştri! Sunt uriaşi, de două ori mai mari decât oamenii obişnuiţi. Beau sânge de om, sacrifică nou-născuţi şi îşi ard victimele de vii.

— Îmi pot distruge trupul, dar nu-mi vor lua demnitatea. Ascultă, Pinaria… se apropie! Trebuie să fugi!

— Unde?

— Treci strada, repede! Ascunde-te între ramurile acelui copac de tisă şi nu scoate niciun cuvânt, indiferent ce-o să vezi. Du-te!

Pinaria îl părăsi fără tragere de inimă. Se ascunse chiar înainte ca un grup de gali să năvălească pe stradă, râzând şi agitându-şi săbiile pentru plăcerea de a auzi lamele despicând aerul. Erau într-adevăr mari, dar nu atât de uriaşi cum crezuse Pinaria. Nu erau nici atât de urâţi cum îşi închipuise; unii ar fi putut să treacă chiar drept chipeşi, în pofida părului împletit ciudat şi a bărbilor neîngrijite.

Galii îl văzură pe Pontifex Maximus şi rămaseră un moment tăcuţi. Se apropiară, studiindu-l curioşi. Acesta încremenise, cu mâinile pe genunchi şi cu privirea aţintită drept înainte. Galii se gândeau probabil că este o statuie pictată. Îl înconjurară încet, îşi spuseră ceva în limba lor sălbatică, râseră şi se prefăcură că îl lovesc cu săbiile. Pontifex Maximus nu reacţionă în niciun fel; nici măcar nu clipi. În cele din urmă, unul dintre gali – un uriaş cu păr roşu de la care ceilalţi primeau ordine – se aplecă şi îl cercetă pe Pontifex Maximus, ochi în ochi şi nas lângă nas. Îl apucă de barba lungă şi albă, rânji şi trase cu putere.

Pontifex Maximus reacţionă pe loc: îl pălmui pe gal peste faţă. Pocnetul loviturii răsună în susul şi în josul străzii. Pinaria îşi ţinu răsuflarea.

Galul sări înapoi şi urlă. Scoase o sabie lungă şi o învârti deasupra capului. Pontifex Maximus nu se mişcă, dar faţa i se făcu albă ca varul. Galul îndreptă cu toată puterea sabia asupra gâtului lui Pontifex Maximus. Se auzi un sunet dezgustător, apoi capul preotului zbură prin aer, barba lui albă fluturând în urmă asemenea unei cozi de cometă. Căzu în stradă, săltă o dată, apoi se rostogoli şi se opri la doar câţiva paşi de locul unde stătea ascunsă Pinaria.

Fără să vrea, aceasta deschise gura să ţipe, dar o mână se strecură din spate să-i acopere gura, iar un braţ o strânse atât de tare, încât nu mai avu suflu să strige.

Trupul decapitat al lui Pontifex Maximus deveni o fântână din care ţâşnea sânge. Membrele i se zvârcoleau, iar degetele i se încleştară cu furie. Galii râseră, părând înviοraţi de ploaia de sânge care cădea peste ei. Priveliştea era atât de înfricoşătoare, încât Pinaria se zbătea să scape din braţele care o ţineau prizonieră, disperată să fugă, dar bărbatul nu îi dădea drumul. Simţea în spate că inima lui bate la fel de repede ca a ei. Corpul unei vestale era sacru; Pinaria nu era obişnuită să fie atinsă. Senzaţia de a fi ţinută atât de strâns era în acelaşi timp înfricoşătoare şi ciudat de liniştitoare.

Galii azvârliră trupul lui Pontifex Maximus de pe scaun, îl loviră de câteva ori cu picioarele, apoi îşi văzură de drum. Comandantul lor dădu un ordin, zbierând, iar unul dintre oamenii săi o luă la fugă, întorcându-se să ia capul tăiat. Se apropie atât de tare de Pinaria, încât ar fi putut s-o vadă cu uşurinţă, dacă ar fi

cercetat frunzişul copacului de tisă, dar îşi ţinu privirea aţintită asupra capului, pe care îl apucă de barbă şi fugi cu el înapoi, învârtindu-l deasupra capului.

Galii se îndepărtară, dispărând din vedere.

Bărbatul slăbi treptat strânsoarea asupra Pinariei. Aceasta se eliberă şi se întoarse, dând cu ochii de un tânăr cam de aceeaşi vârstă ca ea. Era îmbrăcat într-o tunică zdrenţuită. Încălţările lui erau nişte simple fâşii de piele, atât de roase, încât abia mai puteau fi purtate. Pinaria se uită la mâna care îi acoperise gura, apoi la cea care îi atinsese sânul.

— Unde ţi-e inelul? întrebă ea.

Tânărul ridică o sprânceană. Avea ochi albaştri luminoşi şi era foarte chipeş, în pofida unei tunsori atât de neregulate, încât părul îi flutura în toate părţile, ca nişte mănunchiuri de paie.

— Inelul tău de cetăţean? întrebă Pinaria. Unde e? Potrivit unui obicei grecesc, fiecare cetăţean roman purta un inel, de obicei un cerc simplu de fier. Uneori inelele erau gravate cu iniţialele purtătorului sau cu însemne specifice. Cei care trimiteau scrisori sau documente foloseau inelul ca să-şi imprime însemnele în pecetea de ceară.

— Nu am inel, răspunse tânărul, dar am asta. Arătă spre o amuletă care îi atârna la gât, pe o cureluşă de piele. Părea să fie făcută din plumb şi modelată foarte grosolan, în forma unui membru masculin înaripat.

Pinaria păli.

— Eşti sclav, nu-i aşa?

— Da.

— Un sclav a îndrăznit să mă atingă!

Tânărul râse.

— Ai fi preferat să te las să strigi? Galii te-ar fi găsit, n-ai tu grijă, şi m-ar fi găsit şi pe mine. Şi de vreme ce sunt mai drăguţ decât tine, cine ştie pe care dintre noi l-ar fi siluit? Nu ştiu ce părere ai tu, dar mie nu mi-ar plăcea să fiu jucăria unui uriaş însetat de sânge.

Pinaria îl privi, uluită. Niciun bărbat nu-i mai vorbise aşa de vulgar. Puţini sclavi i se adresaseră vreodată, în afara răspunsurilor la ordinele ei. Nimeni nu o privise în ochi şi nu îi zâmbise atât de neruşinat.

Sclavul o măsură din cap până-n picioare.

— Cred că eşti vestală.

— Sunt!

— Ce mai faci în oraş? Credeam c-aţi plecat de ieri.

Pinaria era pe cale să izbucnească în plâns. Răsuflă adânc, să se liniştească.

— Eşti foarte insolent.

— Asta îi vei spune şi lui Brennus, când te va lega cu picioarele desfăcute în mijlocul Forumului, iar şirul de gali aşezaţi la coadă să facă cunoştinţă cu tine se va întinde până la Aventinus?

Pinaria îl pălmui, apoi începu să plângă, necontrolat. Sclavul nu făcu nicio mişcare să o atingă, ci se dădu înapoi şi îşi încrucişă braţele.

— Te-am speriat?

— Da.

— Bine! Pentru că alţi gali vor ajunge aici în orice clipă, iar acesta nu e un loc bun de ascunzătoare. Pinaria încercă să se oprească din plâns.

— Trebuie să ies din oraş.

— Imposibil.

— Atunci, unde să mă duc?

— Ia-mă de mână.

— Ce?

— Vin galii. Nu-i auzi?

Pinaria ascultă. Auzi glasuri de bărbaţi care zbierau un cântec de marş în limba urâtă a galilor. Păreau beţi.

— Apropo, numele meu e Pennatus. Acum ia-mă de mână şi nu-mi da drumul. O să fugim foarte repede.

— Unde?

— De unde să ştiu eu? Ne vom încrede în zei să ne îndrume.

— Zeii au părăsit Roma, replică Pinaria, dar îl apucă de mână.

***

Alergară fără ţintă, în susul şi în josul colinelor, încercând să se ţină departe de gali. Apăreau din ce în ce mai mulţi gali, invadând oraşul ca nişte şobolani care invadează o corabie, aşa că le era din ce în ce mai greu să se ferească din calea lor. Uneori erau zăriţi, iar galii strigau şi alergau după ei, dar reuşiseră să scape de fiecare dată. Pennatus părea să cunoască fiecare alee şerpuitoare şi fiecare gaură din zidurile oraşului.

Văzuseră multe întâmplări cumplite. Şi alţii se hotărâseră, asemenea lui Pontifex Maximus, să-i înfrunte pe gali fără teamă, aşezaţi ca nişte statui în faţa caselor lor. Unii fuseseră decapitaţi, ca Pontifex Maximus, alţii fuseseră strangulaţi sau înjunghiaţi până la moarte. Unii fuseseră spânzuraţi de copaci.

Păreau să fie surprinzător de mulţi romani în oraş, care, asemenea Pinariei, intenţionaseră să fugă, dar nu reuşiseră s-o facă înainte de sosirea galilor. Oraşul devenise un teren de vânătoare; galii erau vânătorii, iar romanii, prada. Bărbaţii erau măcelăriţi, iar femeile şi copiii, violaţi sub privirile Pinariei.

Jefuiseră prăvăliile. Incendiaseră clădirile. Galii rămăseseră cu gura căscată la vederea locuinţelor luxoase de pe Palatinus, fiind şi mai uluiţi de coliba

rudimentară a lui Romulus, păstrată ca monument rustic în mijlocul celor mai frumoase clădiri din oraş. Oare puteau înţelege creaturile acelea fără inimă, aproape inumane, ce reprezenta coliba sacră? În timp ce Pinaria privea din umbră, un grup de gali beţi se aşezaseră în cerc în jurul colibei şi urinaseră pe ea, chiuind şi făcând o întrecere din profanarea lor. Niciuna dintre grozăviile văzute în ziua aceea nu o insultase pe Pinaria la fel de profund şi nu o făcuse să simtă cu mai multă deznădejde că istoria Romei se sfârşise pentru totdeauna.

Acea zi îngrozitoare părea să nu se mai termine. În cele din urmă, trecând pe sub stânca Tarpeia, Pinaria şi Pennatus auziră voci care îi strigau de deasupra.

— Aici! Aici, sus! O să fiţi în siguranţă dacă o să ajungeţi în vârful Capitoliului!

Uitându-se în sus, văzură nişte siluete mici, care le făceau semne disperate.

— Galii! Foarte aproape de voi, chiar în spatele acelei clădiri! Fugiţi! Repede! Dacă puteţi ajunge la cărarea care duce la Capitoliu…

Pinaria nu mai putea gândi şi nu se mai putea mişca, atât de înspăimântată şi de obosită era. Pennatus o trase după el, ţinând-o de mână. În timp ce traversau Forumul, au fost zăriţi de acelaşi grup de gali care îl decapitase pe Pontifex Maximus; unul dintre uriaşi căra încă capul preotului, drept trofeu, ţinându-l de barbă. Pinaria ţipă. Galii râseră şi o luară la fugă după ei.

Cei doi ajunseră la cărarea ce ducea spre vârful Capitoliului, acelaşi drum pe care fiecare procesiune triumfală ajungea la Templul lui Jupiter. Secătuită de suferinţă, împietrită de groază, Pinaria ajunsese la capătul puterilor, dar, cu Pennatus alături, care o târa după el, părea să zboare pe poteca şerpuită. Se gândi că sclavul trebuia să aibă într-adevăr aripi, după cum sugera şi numele lui, căci cum altfel o ducea când membrele ei nu se mai puteau mişca, iar voinţa îi secătuise?

Cu pantele sale abrupte, Capitoliul avusese întotdeauna una dintre cele mai bune poziţii naturale de apărare în ţinutul celor Şapte Coline. De-a lungul veacurilor, înmulţirea monumentelor şi clădirilor legate între ele prin ziduri şi metereze o transformase, mai presus de toate, într-o fortăreaţă. Apărătorii din vârf nu trebuia decât să umple cu prundiş câteva deschizături şi conducte pentru a asigura perimetrul. Asta şi făceau, când Pennatus şi Pinaria ajunseră în vârf, la capătul potecii şerpuite.

În mijlocul pietrelor şi al buştenilor îngrămădiţi la repezeală pentru a bloca trecerea, rămăsese un spaţiu îngust. În deschizătură stătea un bărbat, făcându-le semne frenetice cu mâna.

— Galii sunt chiar în spatele vostru! strigă el.

Un alt roman apăru în vârful stăvilarului, ridică un arc şi slobozi o săgeată care aproape că îi atinse capul Pinariei. Vâjâitul săgeţii fu urmat de un urlet, atât

de aproape în spatele ei, încât Pinaria clipi. Urmăritorii erau foarte aproape, suflându-le practic în ceafa.

Pennatus trecu repede prin deschizătură, trăgând-o după el. Pinaria se împiedică şi se zgârie la umăr într-un buştean crestat, dar trecuse în partea cealaltă, era în siguranţă.

Alte săgeţi vâjâiră prin aer, în timp ce bărbaţii se grăbeau să acopere spărtura. Arcaşul scoase un strigăt de triumf.

— Se retrag! L-am nimerit pe unul în ochi, iar pe altul în umăr. Chiar şi uriaşii se întorc şi o iau la fugă dacă le arăţi cine-i mai puternic.

Arcaşul sări de pe baricadă, iar armura îi zăngăni. Îşi scoase coiful, dezvăluind o faţă proaspăt rasă, nişte ochi de un verde deschis şi o claie de păr negru. Îşi îndreptă umerii laţi, stând perfect nemişcat.

— Gaius Fabius Dorso, se prezentă el cu o voce gravă, enunţându-şi numele cu o asemenea plăcere, încât efectul era aproape comic. Îi studie veşmintele. E posibil ca tu să fii una dintre vestale?

— Mă numesc Pinaria, răspunse ea, încercând să păstreze un ton ferm.

— Ce-i asta? întrebă Dorso, uitându-se la umărul ei. Materialul robei fusese sfâşiat. Pielea palidă era străbătută de o zgârietură şi pătată cu picături de sânge de un roşu aprins. Îşi feri privirea, conştient de sfinţenia trupului ei. Cum s-a întâmplat aşa ceva? Cred că sclavul s-a purtat foarte neglijent! Dacă trebuie să fie pedepsit…

— Nu fi caraghios, replică Pinaria. Rana e o nimica toată, iar sclavul mi-a salvat viaţa.

Îşi acoperi zgârietura cu mâna şi tresări, conştientizând dintr-odată durerea. Se uită la Pennatus. Poate că nu era chiar atât de chipeş pe cât crezuse; văzându-l alături de Gaius Fabius Dorso, părea uşor caraghios, cu părul tuns neglijent şi hainele ponosite. Cu toate acestea, când îi zâmbi – atâta neruşinare din partea unui sclav! – nu se putu abţine să nu-i întoarcă zâmbetul. Se înroşi şi lăsă ochii în pământ.

***

— Dac-ai fi avut într-adevăr aripi, ai fi putut zbura departe, spuse Pinaria. Ce bine-ar fi fost…

Stătea în spatele unor metereze de pe Capitoliu, privind de sus Forumul şi colinele care îl înconjurau. Trecuseră multe zile de la venirea galilor. Vederea Romei ocupate de sălbatici – înfiorătoare şi stranie la început – devenise acum un lucru obişnuit. Rareori mai auzeau acum romanii asediaţi din vârful Capitoliului ţipetele unor cetăţeni nefericiţi scoşi de gali din ascunzătorile lor pentru a fi torturaţi şi violaţi. Majoritatea celor ascunşi fuseseră descoperiţi chiar în primele zile de ocupaţie; câţiva norocoşi reuşiseră să ajungă pe Capitoliu. Cu

toate acestea, atacurile galilor asupra oraşului continuau în fiecare zi. După ce o casă era prădată, galii îi dădeau adesea foc, aparent fără niciun alt motiv decât pentru a-i savura distrugerea sau pentru a-i înfuria pe romanii care priveau de pe Capitoliu. În ziua aceea, din tot oraşul se ridicau în văzduh coloane uriaşe de fum. Deasupra colinelor, fumul se unea într-o pătură cenuşie care ascundea soarele arzător de miez de vară şi transforma amiaza în amurg.

Puţinii apărători din vârful Capitoliului – căci aşa voia Gaius Fabius Dorso să-şi zică, apărători, şi nu captivi, pentru că erau romani şi stăteau pe pământ roman – aveau, deocamdată, suficientă mâncare şi băutură. În primele zile de ocupaţie, întăriseră apărarea. Ridicaseră posturi de pază, săpaseră şanţuri şi chiar mai cioplisera puţin unii versanţi pentru a-i face mai abrupţi. Atâta timp cât stăteau de strajă zi şi noapte, postul lor era practic de necucerit. Şi, totuşi, deznădejdea era mereu prezentă. Vederea oraşului lor iubit demolat, casă după casă, pierderea oricărei legături cu cei care fugiseră, teama că zeii îi părăsiseră – toate aceste temeri îi torturau în timpul zilei şi le întunecau visele.

Doar dacă cineva ar fi avut aripi; doar dacă cineva ar fi putut zbura departe…

Aflat lângă ea, Pennatus zâmbi. El era întotdeauna zâmbitor, în pofida situaţiei lor nefericite. Nu semăna cu nicio persoană cunoscută vreodată de Pinaria. Cei mai mulţi dintre sclavii pe care-i întâlnise erau tăcuţi şi sfioşi, dorindu-şi doar să treacă neobservaţi. Majoritatea oamenilor liberi pe care îi cunoscuse fuseseră plini de respect în prezenţa ei, stingheri sau rezervaţi. Pennatus nu era deloc aşa. El glumea tot timpul şi trata situaţia lor cu uşurinţă, iar statutul ei solemn părea să nu aibă nicio importanţă pentru el. Pennatus părea să nu aibă niciun fel de scrupule religioase şi nicio convingere religioasă. Spunea adesea lucruri care mergeau dincolo de profanare, nu doar vorbindu-i de rău pe zei, ci tăgăduindu-le chiar existenţa.

Pinaria nu mai întâlnise niciodată un asemenea om şi nici nu-şi imaginase că ar putea exista. Se părea că Pennatus nu se temea să-i spună nimic. Uneori se gândea că flirta cu ea, deşi avea atât de puţină experienţă în astfel de chestiuni, încât nu-şi putea da seama cu adevărat. Ce bine ar fi fost dacă Foslia ar fi fost cu ea, pentru ca Pinaria să aibă cu cine să vorbească despre sentimentele stranii pe care i le trezea acel sclav neobişnuit!

— De bine, de rău, spuse Pennatus, în pofida numelui meu, nu am şi nici nu am avut vreodată aripi. Nu ţi-am spus cum mi-am căpătat numele?

Pinaria clătină din cap.

— Mi l-a dat stăpânul meu când eram copil. Şi mama mea a fost sclava lui.

— Dar tatăl tău?

Pennatus ridică din umeri.

— Nu l-am cunoscut niciodată. Din câte ştiu eu, stăpânul cel bătrân m-a zămislit.

Pinaria roşi. Pennatus plescăi din limbă.

— Serios, pe voi, vestalele, chiar nu vă învaţă nimic despre cum vin pe lume copiii? Fireşte că nu. La ce i-ar folosi unei fecioare vestale asemenea cunoştinţe?

Pinaria roşi mai puternic.

— Serios, Pennatus! O să mă rog la Vesta să devii mai respectuos cu slujitoarele ei.

— De ce să-ţi baţi capul? Nu sunt decât un sclav. Cred că zeiţei tale nu-i pasă de mine mai mult decât mie de ea.

Pinaria oftă, exasperată.

— Îmi povesteai cum ţi-ai primit numele.

— De la amuleta asta pe care o port la gât. După cum poţi vedea, are aripi. Şi mama mea a purtat-o, a apărat-o de chinurile facerii, dar după aia a vrut să mi-o dea mie. Mi-a pus-o pe un şnur în jurul gâtului la scurt timp de la naştere. Bătrânul meu stăpân avea vederea slabă, aşa că tot ce putea distinge din talisman era că avea aripi, aşa că mi-a pus numele Pennatus: „înaripatul”. Eram încă destul de mic atunci când a murit mama. Darul ei mă ajută să mi-o amintesc.

Pinaria studie obiectul negru de la gâtul lui Pennatus. Tunica era croită grosolan, iar deschizătura largă pentru cap dezgolea o mare porţiune din pieptul său, astfel încât talismanul era întotdeauna la vedere. Nu era prima oară când Pinaria observa că musculatura pieptului său era destul de pronunţată, iar pielea fermă, arsă de soare, era acoperită cu păr moale auriu.

— Din ce e făcută amuleta?

El zâmbi ciudat, ca la o glumă tainică.

— Din ce pare să fie făcută?

Ea ridică din umeri.

— Plumb?

El încuviinţă.

— Şi ce stăpân s-ar obosi să ia o amuletă fără valoare, din plumb, de la un sclav? Dacă ar fi fost făcut dintr-un metal preţios - argint sau chiar aur orice stăpân ar fi luat talismanul, fie ca să-l poarte, fie ca să-l vândă. Chiar şi un stăpân bătrân, binevoitor şi blând, care abia se mai ţine pe picioare, ar putea face asta.

— Probabil, răspunse Pinaria, care rareori se gândea la vieţile sclavilor şi la problemele şi umilinţa cu care se confruntau. Lumea era aşa cum o făcuseră zeii şi nimeni nu îi contesta rânduiala. Dar dacă toţi oamenii ar fi fost ca Pennatus, care părea să nu creadă în zei, cât de diferită ar fi fost lumea şi locuitorii ei…

Pennatus fusese norocos. Stăpânul lui se purtase bine cu el, iar Pennatus, în schimb, îi arătase mult devotament bătrânului, care avea nevoie de îngrijire

permanentă. Când au venit galii, stăpânul era prea slăbit şi nu putea fi mutat. Pennatus rămăsese cu el, pierzând astfel şansa de a părăsi oraşul. Şocul evenimentelor se dovedise a fi prea mult pentru bătrân. Inima lui încetase să mai bată chiar în dimineaţa când sosiseră galii, lăsându-l pe Pennatus în voia sorţii. Aşa ajunsese el să rătăcească prin oraş când o întâlnise pe Pinaria.

Pinaria oftă şi se uită la coloanele de fum care se ridicau din tot oraşul. Un zgomot de dedesubt îi atrase atenţia. Jos, în Forum, un grup de gali beţi ataca cu nişte şipci o statuie de marmură a lui Hercules. Şipcile se sfărâmau mereu de piatră, dar galii cu feţele roşii, râzând ca nebunii, continuau să o atace cu încăpăţânare. În cele din urmă, un deget al statuii se rupse şi se rostogoli zăngănind pe pietrele care pavau strada. Galii începură să ţopăie de bucurie şi chiuiră triumfal.

Pennatus râse.

— Ce idioţi!

— Ce monştri! Pinaria nu era amuzată. Jalnicul spectacol o umplea de mâhnire şi deznădejde. Ridică privirea către norul întins de fum, care acoperea soarele de un roşu închis. Dacă ai avea într-adevăr aripi, Pennatus, nu ţi-ai lua pe loc zborul şi ai pleca departe? Departe, departe de tot?

El ridică o sprânceană.

— Poate. Sau poate că mi-aş ţine aripile strânse şi aş rămâne aici cu tine.

— Ce prostii poţi să spui! murmură Pinaria, dar se simţi dintr-odată mai puţin tristă.

Se uitară unul la celălalt îndelung, apoi se întoarseră amândoi când auziră nişte paşi care se apropiau de ei. Era Gaius Fabius Dorso. Ca de obicei, se ţinea drept, milităreşte, dar nu purta armura. Era îmbrăcat cu o togă roşie cu centură ceremonială de aur şi purta o bentiţă din acelaşi material, de parcă urma să ia parte la un ritual religios. În mâini ducea, puţin stângaci, mai multe vase mici din bronz.

— Eşti gata, Pennatus? Pot să duc eu însumi urcioarele cu vin şi ulei, dar o să am nevoie de ajutorul tău pentru a duce vasele cu sare şi faină de mei.

Pennatus încuviinţă. Se ridică să ia vasele din braţele lui.

— Ce se-ntâmplă? întrebă Pinaria.

Dorso se îndreptă şi ridică bărbia.

— Asta e ziua sacrificiului anual al Fabiilor, de pe Quirinal. De vreme ce sunt singurul Fabius rămas în Roma, o să mă îngrijesc eu de ritual.

— Dar unde vei oferi acest sacrificiu?

— La vechiul altar de pe Quirinal, desigur.

— Dar cum? Cred că sunt o mie de gali între Capitoliu şi Quirinal.

— Da, şi încă o mie mişună pe Quirinal ca şobolanii. Cu toate acestea, e datoria mea să îndeplinesc ritualul şi asta am de gând să fac.

— Dar e imposibil!

— Ritualul a fost săvârşit în fiecare an în această zi, fără excepţie, de veacuri. Cu mult timp în urmă, în timpul primului război împotriva locuitorilor cetăţii Veii, o armată alcătuită doar din Fabii – trei sute şapte în cap – a plecat să lupte pentru Roma. Au fost prinşi într-o ambuscadă, din care s-a întors un singur Fabius. Pentru a preveni repetarea unei asemenea nenorociri, îi ducem în fiecare an o ofrandă Părintelui Romulus, care ia înfăţişarea divină a zeului Quirinus. A venit ziua.

— Dar, Dorso, ar fi curată nebunie să pleci de pe Capitoliu!

— Poate, dar ar fi o nebunie şi mai mare să nu îndeplinesc sacrificiul. Credeam că tu, dintre toţi oamenii, o să înţelegi asta, ca vestală ce eşti. O să traversez oraşul, direct către altar. Voi îndeplini ritualul şi mă voi întoarce pe acelaşi drum. Dacă galii mă vor provoca, le voi spune că stau în calea unei procesiuni sacre. Galii aceştia sunt nişte oameni ciudaţi. Par să aibă puţine cunoştinţe despre zei, dar sunt foarte superstiţioşi şi pot fi impresionaţi cu uşurinţă.

— Dar nici măcar nu le vorbeşti limba!

— Vor vedea că duc vase sacre. Vor afla de pe chipul meu că îndeplinesc un lucru sfânt. Zeul Quirinus mă va apăra.

Pinaria clătină din cap. Se uită la Pennatus şi simţi un gol în stomac.

— Trebuie să-l iei pe Pennatus cu tine?

— Un Fabius este însoţit de un sclav de fiecare dată când săvârşeşte ritualul, ca să-l ajute să ducă vasele.

— Dar Pennatus nu este sclavul tău.

— Nu, nu e şi nu îl oblig să meargă cu mine. L-am rugat să vină, iar el a fost de acord.

— E adevărat, Pennatus?

Sclavul ridică din umeri şi schiţă un zâmbet.

— Mi s-a părut un lucru bun la momentul respectiv. Mă plictisesc să stau închis aici zi de zi. Cred că ar putea fi o mare aventură.

Pinaria clătină din cap.

— Nu, nu e bine. Pennatus… Pennatus nu e un om pios de felul lui! Nu poate lua parte la un astfel de ritual. Nu are mai multă consideraţie faţă de zei decât au galii.

— Şi mai bine! susţinu Dorso. Dacă eu nu voi reuşi să-i intimidez, poate că galii vor vedea în Pennatus un suflet înrudit şi ne vor lăsa în pace de dragul lui. Îi zâmbi lui Pennatus, care îi răspunse în acelaşi fel.

Prietenia care părea să se fi înfiripat între cei doi tineri o nedumerea foarte tare pe Pinaria. Nu existau doi muritori mai diferiţi decât ei. Gaius Fabius Dorso era un războinic patrician pios şi cinstit. Era, în mod curios, uşor să-l placi, în pofida orgoliului şi înfumurării evidente. Pennatus era un sclav lipsit de pietate, care nu părea să respecte nimic şi pe nimeni. Şi totuşi, aduşi de soartă în vârful Capitoliului, într-o împrejurare în care constrângerile obişnuite ale societăţii nu mai existau, cei doi bărbaţi legaseră o prietenie care devenea din ce în ce mai strânsă în fiecare zi. Acum, spre uimirea şi spaima Pinariei, erau pe cale să pornească amândoi într-o aventură nesăbuită, care avea să le aducă, fără îndoială, sfârşitul.

Pinaria înaintă spre Dorso şi îşi puse mâna pe braţul lui.

— Te rog, te implor, nu face asta! Renunţă la ritual. Zeii – dacă mai au vreun pic de iubire pentru noi – vor înţelege şi vor ierta.

Atingerea ei îl înduioşă pe Dorso, care îşi plecă ochii.

— Te rog, vestală, am nevoie de binecuvântarea ta, nu de cuvinte de descurajare. Adevărul e acesta: m-am întors în oraş după lupta de la râul Allia şi am rămas aici, în pofida venirii galilor, doar pentru a îndeplini acest ritual. Sunt… Trase adânc aer în piept şi cobori glasul la nivelul unei şoapte. Sunt cât se poate de conştient de rolul jucat de rudele mele în atragerea furiei galilor şi poate a mâniei zeilor asupra Romei. Nu pot da timpul înapoi să opresc răul făcut de Quintus, vărul meu necugetat şi lipsit de pietate. Pentru nelegiuirea lui, Quintus ar fi trebuit să fie pedepsit – însuşi Pontifex Maximus a spus asta –, dar a fost, în schimb, lăudat de poporul Romei şi făcut comandantul legiunilor. Acum nenorocirea ne-a copleşit şi e datoria mea să-i slăvesc pe zei şi pe strămoşii mei prin îndeplinirea acestui ritual străvechi. Dacă… Oftă din nou. Dacă voi muri în această încercare, poate că sângele meu îi va domoli pe zei. Poate că vor accepta sacrificiul meu în locul celui al vărului meu Quintus şi îşi vor întoarce din nou faţa la Roma.

Pinaria era atât de mişcată, încât mult timp nu reuşi să vorbească. Îi venea să plângă şi în cele din urmă spuse:

— Dacă Virgo Maxima ar fi aici, te-ar binecuvânta – dar Virgo Maxima a plecat, la fel şi celelalte vestale. Eu sunt singura rămasă în Roma, aşa că te voi binecuvânta eu, Gaius Fabius Dorso. Du-te şi fă sacrificiul – şi întoarce-te nevătămat!

Dorso plecă capul în faţa ei, apoi se întoarse şi se îndreptă spre metereze, ducând urcioarele cu vin şi ulei.

Pennatus rămase o clipă în urmă. Îi aruncă o privire ciudată Pinariei; ochii lui păreau să zâmbească, nu şi buzele. Îşi coborî privirea asupra vaselor cu sare şi

mei, se încruntă şi îşi încreţi fruntea, apoi îşi umflă obrajii şi păru să ia o hotărâre.

— Cu bine, aşadar! I-am spus că o să-l însoţesc şi asta am de gând să fac.

— Întoarce-te sănătos, Pennatus! şopti ea. Dădu să îi atingă braţul, aşa cum îl atinsese pe al lui Dorso, dar îşi retrase mâna în ultima clipă. Zeiţei cu siguranţă nu i-ar fi plăcut ca o vestală să atingă un sclav.

Pennatus îşi îndreptă umerii şi respiră adânc.

— Bineînţeles că o să mă-ntorc. Zeii tăi nu mă vor apăra? Dacă galii ne vor împresura, voi face cumva să-mi crească aripi şi voi zbura înapoi la tine.

Cei doi bărbaţi traversară Capitoliul, Dorso mergând în faţă, iar Pennatus, în urma lui. Se răspândise vestea despre intenţiile lui Dorso, iar oamenii se adunaseră să-i vadă plecând. Soldaţii se grăbiră să-i ajute pe cei doi bărbaţi să treacă de baricadă, cu vasele de ceremonie în braţe. Nu se pierdu niciun fir de sare sau de mei şi nu se vărsă nicio picătură de ulei sau de vin, ceea ce era considerat de bun augur. Soldaţii se îngrămădiră pe metereze ca să-i vadă pe Dorso şi pe Pennatus coborând pe poteca şerpuită.

Capetele se întoarseră şi se lăsă tăcerea, fiindcă Pinaria se urcase lângă soldaţi. Aceştia se dădură la o parte să-i facă loc vestalei. Pinaria îi privi pe cei doi bărbaţi îndepărtându-se şi începu să-şi mişte buzele fără să scoată un sunet. Gândindu-se să i se alăture în rugăciune, bărbaţii murmurară rugăminţi către zeul Quirinus, pentru apărarea celor care îl slăveau, dar cuvintele formate de buzele Pinariei nu erau adresate niciunui zeu.

„Întoarce-te! imploră ea în gând. Întoarce-te la mine, Pennatus!”

***

Orele treceau încet. Soarele de după-amiază scălda cerul înecat de fum într-o lumină roşiatică şi începea să coboare spre dealurile îndepărtate, de dincolo de Tibru. Căţăraţi pe metereze, iscoade cu privirea ageră stăteau cu ochii pe Quirinal, dar nu se vedea nimic care să indice soarta lui Dorso şi Pennatus.

Pinaria bătea Capitoliul în lung şi-n lat. Murmura din reflex rugăciuni către Vesta, dar simţea în inima ei că se roagă în zadar. Focul din vatra Vestei părăsise Roma, iar templul ei fusese pângărit de nişte sălbatici necredincioşi. Vesta era probabil departe, foarte departe, se gândi Pinaria, imposibil de ajuns chiar şi de către cea mai credincioasă vestală. Chiar dacă zeiţa ar fi fost pe-aproape şi ar fi auzit-o, nu s-ar fi uitat oare în inima Pinariei şi n-ar fi văzut că rugăciunea ei era profană? Era firesc ca o vestală să se roage pentru întoarcerea în siguranţă a lui Dorso; el era cetăţean roman, plecat într-o misiune sfântă. Dar rugăciunea care veni neinvitată pe buzele Pinariei nu era pentru Dorso şi nu avea nimic de-a face cu îndeplinirea ritualurilor sacre. Ce-ar crede zeiţa dacă ar auzi-o pe una dintre fecioarele sale rugându-se cu atâta disperare pentru întoarcerea unui sclav? Era

mai bine că zeiţa lipsea şi nu putea să audă rugăciunea Pinariei, nu putea să vadă dorinţa din inima ei. Un strigăt al cercetaşilor o făcu să se dezmeticească din reveria ei sumbră.

— Acolo! La poalele Capitoliului! Îi văd! Dorso şi sclavul… şi gali, sute de gali…

Cuvintele îi oferiră Pinariei o licărire de speranţă, apoi o afundară la loc în deznădejde. Şi-i închipui pe Dorso şi Pennatus alergând cât îi ţineau picioarele, urmăriţi de războinicii gali; îşi imagină capetele lor tăiate, înfipte în ţăruşi de galii batjocoritori. Alergă spre metereze, se căţără în vârful lor şi cercetă versantul abrupt.

— Acolo! îi arătă iscoada. Pe cărare, vin spre noi.

Ceea ce văzu era ultimul lucru la care se aşteptase. Păşind cu mândrie şi ducând vasele ceremoniale goale, Dorso şi Pennatus urcau pe potecă cu pas sigur şi fără grabă. O mulţime numeroasă de gali înarmaţi cu săbii şi suliţe îi urma, păstrând însă distanţa şi nefăcând nimic să le împiedice înaintarea.

Soldatul de pe baricadă clătină din cap.

— Galii ăştia şi jocurile lor nemiloase! Vor aştepta până când Dorso va ajunge aproape de metereze, apoi îl vor doborî sub privirile noastre. Ce creaturi josnice! Ar trebui să tragem asupra lor acum, cât Dorso mai are o şansă să scape. Arcaşi! Pregătiţi arcurile!

— Nu! strigă Pinaria. Nu le vedeţi chipurile? E aşa cum a prevăzut Dorso. Galii sunt cuprinşi de veneraţie faţă de el. Vedeţi cum păstrează distanţa? Vedeţi cum şoptesc între ei şi se înghiontesc, încercând să-l vadă mai bine? A aruncat un fel de vrajă asupra lor. Dacă trageţi, veţi rupe vraja. Lăsaţi arcurile în jos! Nu faceţi nimic! Nu spuneţi nimic!

Bărbaţii de pe baricadă coborâră arcurile şi rămaseră tăcuţi.

Urmând poteca şerpuită, Dorso şi Pennatus se apropiau din ce în ce mai mult. Galii veneau în urma lor. Inima Pinariei tresăltă. Aşteptarea era chinuitoare. De ce mergeau atât de încet? Zări chipul lui Dorso în timp ce trecea de ultima cotitură; văzu expresia senină a unui om împăcat cu el însuşi şi cu soarta lui, gata să trăiască sau să moară, după cum găseau de cuviinţă zeii. Apoi îl văzu pe Pennatus. Inima îi sări din piept când ochii lui îi întâlniră pe ai ei. El îi zâmbi, iar apoi îi făcu cu ochiul!

Cei doi bărbaţi ajunseră la baricadă. Mâinile se întinseră să ia vasele şi să-i ajute să urce. Dorso se căţără pe baricadă şi se uită peste umăr.

— Gali idioţi, murmură el. Arcaşi! Asta-i şansa voastră să ucideţi câţiva ticăloşi. Ochiţi şi trageţi pe loc, înainte să poată fugi!

Săgeţile şuierară prin aer, urmate de ţipetele galilor care se retrăgeau, îmbulzindu-se, cuprinşi de panică.

Dorso o trase repede pe Pinaria de lângă baricadă.

— Binecuvântarea ta, vestală, a făcut totul, îi şopti el. Am simţit cum zeiţa vetrei a vegheat asupra noastră la fiecare pas.

— Serios? Aţi simţit într-adevăr prezenţa Vestei? Pinaria se uită la Dorso, apoi la Pennatus.

— Ceva ne-a apărat, asta-i sigur, spuse Pennatus. A fost uluitor! Galii erau împietriţi. Se dădeau înapoi din toate părţile, ca grânele secerate de coasă. Niciunul nu a îndrăznit să se apropie de noi. Niciunul nu a ridicat nici măcar vocea.

Dorso şi Pennatus se uitară unul la altul şi se îmbrăţişară spontan, râzând ca doi băieţi după o mare aventură. Pinaria îşi dorea să se poată alătura îmbrăţişării lor. Îşi dorea să-l îmbrăţişeze îndeosebi pe Pennatus şi să fie ţinută în braţe de el, să se convingă că trăieşte şi respiră, să simtă căldura trupului său, să-i atingă pieptul acoperit cu păr, acolo unde pandantivul negru atârna între muşchii fermi. Asemenea gânduri o făceau să se simtă slabă şi ruşinată, dar nu le putea controla.

Oare era aşa cum spusese Dorso? Oare Vesta îi veghease şi îi apărase pe amândoi, în pofida sentimentelor necuviincioase ale Pinariei? Sau Pennatus supravieţuise doar pentru că – sau tocmai pentru că – zeiţa lipsea, pentru că nu mai era prezentă ca s-o pedepsească pe vestala care greşea şi pe obiectul dorinţei ei?

Fie Vesta ştia de pasiunea Pinariei pentru sclav şi o aproba – ce gând nebunesc! –, fie zeiţa plecase, poate pentru totdeauna, şi nu mai avea nicio putere asupra fecioarei ei credincioase – alt gând nebunesc! în orice caz, se gândi Pinaria într-o străfulgerare, nu mai rămăsese niciun obstacol să-i ţină sentimentele în frâu.

Se uită la Pennatus. El îi susţinu privirea. Ochii lor vorbeau o limbă secretă. Pinaria ştiu că şi el simte la fel.

În clipa aceea, Pinaria era pierdută şi o ştia. Izbucni in plâns. Cei care se adunaseră să-l întâmpine pe Dorso credeau că sunt lacrimi de bucurie şi uşurare, iar bărbaţii îşi plecară capetele la vederea fecioarei sacre, atât de mişcate că zeii se arătau iarăşi binevoitori faţă de poporul Romei.

***

Deşi apărătorii de pe Capitoliu nu aveau parte de prea multă intimitate, s-a făcut tot posibilul ca vestalei care trăia printre ei să i se dea un loc mai retras. Pe când ceilalţi dormeau sub cerul liber sau înghesuiţi în temple şi clădiri publice, Pinariei i s-a dat o cămăruţă doar pentru ea, la baza Templului lui Jupiter.

Intrarea în camera Pinariei se făcea prin spatele templului, ascunsă vederii. Pennatus îi sugerase lui Dorso că ar fi bine să pună un zăvor la uşă, pe dinăuntru,

ca nimeni să nu poată intra la vestală neanunţat sau din greşeală. De vreme ce Pennatus ştia să facă un astfel de zăvor, lui i se încredinţă sarcina de a-l făuri.

— Ce băiat deştept eşti! comentă Dorso, după ce Pennatus montă zăvorul.

Într-o noapte, Pinaria auzi un ciocănit uşor la uşă.

Era târziu, dar nu dormea. Se ridică din pat şi se îndreptă imediat spre uşă. Nu întrebă cine bătea.

Deschise uşa şi îi văzu capul şi umerii poleiţi de lumina lunii. Primul ei gând a fost că era nebun să vină la ea într-o noapte când luna era atât de strălucitoare şi îl putea da de gol. Dacă îl văzuse cineva?

În clipa următoare, era înăuntru, închizând uşa în urma lui. Apoi braţele lui o înconjurară, iar trupul lui se lipi de al ei. Pinaria îl sărută prima, apăsându-şi buzele pe ale lui. Nu mai sărutase niciodată un bărbat. I se părea că împărţeau aceeaşi suflare, iar inimile lor băteau la unison.

Nu era obişnuită să fie goală, nici măcar în prezenţa celorlalte vestale, dar aşa o voia el. Îl lăsă să o dezbrace, apoi îl ajută să-şi dea jos tunica; nu voia să se prefacă că ceea ce se petrecea era doar din iniţiativa lui sau împotriva voinţei ei. Orice urma să se întâmple, avea să se întâmple nu doar pentru că ea permisese asta, ci şi pentru că preluase iniţiativa.

Ştia câte ceva despre actul împerecherii, dar nu şi-ar fi putut închipui senzaţiile pe care i le trezea. Atingerea pielii lui de a ei era tulburătoare, dar nimic nu se compara cu senzaţia pe care a simţit-o când o parte din trupul lui a intrat efectiv în al ei şi a început să se mişte înăuntru. Simţi o durere ascuţită la început, care păli în faţa plăcerii care urmă. Ritmul actului era ca un dans complicat sau un cântec de o frumuseţe nepământeană, uneori încet şi languros, alteori grăbit şi pasional. Ritmul lui o inspiră să găsească un ritm înăuntrul ei; se strădui să se armonizeze cu mişcările lui, ţipă frustrată de stângăcia ei, iar apoi, râzând fără suflare şi apucându-i strâns şoldurile, impuse propriul ritm. El cedă, se împotrivi, cedă din nou. O perioadă părură să se afle în competiţie, apoi în dezacord, iar apoi, pe neaşteptate, într-o armonie perfectă şi extatică.

Atinseră punctul culminant în acelaşi timp. Îl simţi tremurând şi încordându-se înăuntrul ei şi, în acelaşi timp, un val de plăcere nemaiîntâlnită se revărsă asupra întregului ei trup.

Se întâmplase. Nu mai exista cale de întoarcere.

***

Ocupaţia galilor continuă pe timpul verii fierbinţi şi în toamnă. Zilele mai răcoroase le aduseseră puţină alinare apărătorilor de pe Capitoliu, dar foamea sporise. Raţiile fuseseră reduse la un colţ de pâine şi o cupă de vin pe zi.

Galii continuau să jefuiască şi să ardă casele şi clădirile oraşului de dedesubt, otrăvind aerul cu fum. După nereuşita primelor încercări, renunţaseră la asediul Capitoliului, dar bărbaţii făceau încă de strajă, zi şi noapte.

Era o noapte de toamnă. Aerul era răcoros, dar mirosea înţepător a fum, iar Pinaria şi Pennatus stăteau culcaţi în patul ei, goi. Razele lunii pătrundeau printr-o fereastră mică, aflată aproape de tavan, scăldându-le trupurile asudate. Era miezul nopţii, dar niciunul dintre îndrăgostiţi nu dormea; rămăsese încă multă plăcere pe care trupurile lor şi-o puteau oferi, aşa că nu le ardea de somn.

Pinaria fusese încântată, dar nu surprinsă să descopere că Pennatus era un iubit atât de pătimaş. Ceea ce o surprinsese era intensitatea propriei sale dorinţe, care era la fel de mare ca a lui, dacă nu chiar mai mare. Devotamentul cu care îngrijise cândva vatra sacră era dedicat acum slujirii focului care se aprindea înăuntrul lor de fiecare dată când trupurile li se întâlneau. Când se contopea cu Pennatus, avea senzaţia că este dusă într-un loc aflat dincolo de lumea muritorilor, pe un tărâm mistic, asemenea celui în care trăiau, probabil, zeii. Îi venera trupul, vehiculul care o ducea către locul acela divin; îi adora sexul, acea parte din el, atât de virilă şi totuşi atât de expusă şi vulnerabilă, pe care o punea cu înfocare în adăpostul ei. Asemenea gânduri erau lipsite de pietate, fără îndoială; dar zeii plecaseră, iar vestala nu mai era fecioară şi un sclav devenise stăpânul ei. Lumea era un loc absurd şi distrus, dar Pinaria nu se mai simţise niciodată atât de vie şi împlinită.

Prin mica fereastră auziră un strigăt slab – „Nu se vede niciun pericol!” – venit dinspre cel mai apropiat străjer. Strigătul se repetă în diferite locuri pe metereze. În liniştea care se lăsă, o gâscă scoase un singur gâgâit plângător. Gâştele sacre ale Iunonei fuseseră aduse aici de la noul templu al zeiţei de pe Aventinus, pentru a fi salvate de gali, şi erau ţinute într-un ocol făcut lângă Templul lui Jupiter.

— În curând, va trebui să le mâncăm, spuse Pennatus.

— Gâştele? Sunt sacre pentru Iunona, replică Pinaria.

— Dar ce-ar face zeiţa cu gâştele, dacă toţi cei care i se închină ar muri de foame?

— Nimeni n-ar îndrăzni să le atingă.

— Dar am observat că li s-a redus raţia de grâne. Gâştele sunt îngrozitor de slabe. În curând nu va mai fi niciun pic de carne pe ele care să poată fi mâncată. Mai bine să le mâncăm acum, cât mai putem să ne alegem cu câte ceva.

— Oamenii ar mânca mai degrabă câinii!

— Dar câinii cel puţin folosesc la ceva. Stau de veghe noaptea, împreună cu străjerii. Bătrânului meu stăpân îi plăcea cel mai mult ficatul de gâscă. Spunea că e foarte gustos.

— Ce lucruri îngrozitoare poţi să spui, Pennatus!

Acesta se cuibări mai aproape de ea.

— Ca lucrurile pe care ţi le şoptesc la ureche când sunt înăuntrul tău?

Ea se înfioră şi îi apucă sexul, care era umflat şi tare în mâna ei. Terminaseră cu doar câteva clipe în urmă, iar el era din nou excitat. O mângâie pe sân, sărutându-i sfârcul. Un val de plăcere pură se revărsă asupra ei.

Suspină.

— Camillus va veni înainte ca cineva să se gândească să mănânce gâştele sacre.

Aceasta era speranţa de pe buzele tuturor. Nu trecuseră decât câteva zile de când un soldat cutezător, pe nume Pontius Cominius, reuşise să treacă de gali şi să ajungă la apărătorii de pe Capitoliu. Îşi umpluse tunica cu bucăţi de plută şi plutise în jos pe Tibru; apoi se furişase pe străzi la adăpostul întunericului şi se căţărase pe Capitoliu pe un versant pe care galii nu îl ţineau sub ochi, atât de stâncos şi de abrupt era. Străjerul roman care fusese martor la sosirea acestuia fusese uimit să vadă un om căţărându-se pe stânca abruptă ca un păianjen şi chiar mai uimit când bărbatul strigase la el în latină. Pontius Cominius adusese vestea că forţele armate romane se regrupau treptat sub conducerea exilatului Camillus, care cerea ca cei câţiva senatori blocaţi pe Capitoliu să-l învestească formal cu puterile unui dictator. Senatorii îl trimiseseră pe Pontius Cominius înapoi la Camillus cu promisiunea sprijinului lor deplin şi făgăduiala că se vor ruga pentru victoria lui. Reuşise oare solul să treacă de forţele galilor nevătămat şi să se întoarcă la Camillus? Nimeni nu ştia, dar veştile din afară le reînnoiseră speranţele celor de pe Capitoliu. Camillus pornise în marş spre Roma şi putea sosi în orice clipă. Camillus, cuceritorul oraşului Veii, îi va salva şi-i va alunga pe gali din Roma!

Pennatus se rostogoli pe spate. Membrul lui devenise mai moale în mâna ei.

— Şi pe urmă? Tu o să fii din nou vestală, iar eu o să fiu din nou un simplu sclav.

Transpiraţia se răci pe trupul Pinariei. Îşi retrase mâna de pe sexul lui şi îşi acoperi sânii cu aşternutul. Viitorul pe care îl sugerase Pennatus – întoarcerea la traiul dinainte de venirea galilor – nu era la fel de oribil ca cel pe care şi-l imagina ea. Pinaria ştia prea bine ce li se întâmpla vestalelor găsite vinovate de încălcarea jurământului de castitate şi ce păţeau iubiţii lor.

— Cine poate spune ce va aduce viitorul? murmură ea. Cine ştia că generalul Camillus va fi exilat sau că Brennus şi galii vor veni şi vor schimba totul? Cine ştia că tu vei deveni iubitul meu – cine şi-ar fi putut închipui aşa ceva! Cine ştia că eu…

Schimbarea neaşteptată din vocea Pinariei îl făcu să se încrunte.

— Continuă, Pinaria. Ce voiai să spui?
Ea răsuflă adânc.
— S-ar putea să mă-nşel. Poate că tensiunea asediului a provocat întreruperea. Cred că li se-ntâmplă uneori femeilor – într-o perioadă de criză sau când sunt înfometate…
— Pinaria, ce vrei să spui?
— Luna plină a venit şi a trecut şi a venit din nou, dar… dinăuntrul meu nu a curs nicio picătură de sânge. Nu ştiu prea multe despre lucrurile astea – dar chiar şi eu ştiu ce-nseamnă când se opreşte menstruaţia unei femei!
El se ridică în capul oaselor şi o privi intens. Umbrele îi ascundeau chipul.
— Eşti gravidă?
— Nu ştiu sigur. După cum am spus, poate că există o altă explicaţie…
El se dădu mai aproape de ea. Lumina lunii îi dezvălui chipul plin de uimire.
— Dar e minunat! îngrozitor şi minunat în acelaşi timp!
Pinaria se înfioră şi se chirci.
— Mai devreme sau mai târziu, o să se vadă. Ce-o să mă fac atunci?
— Poate că n-o să observe nimeni.
— Să nu observe? Eu o să mă îngraş, în timp ce toată lumea o să slăbească!
— Poţi să-ţi lărgeşti robele. Poţi să spui că ai nevoie de singurătate. Eu o să am grijă de tine şi n-o să las pe nimeni să se apropie. Şi poate Camillus o să ajungă în curând, o să ne elibereze şi o să putem să părăsim Capitoliul…
— Şi unde să ne ducem? Nu mi-aş putea ascunde sarcina de cei din Casa Vestalelor.
— Atunci ne vom ascunde. Sau vom fugi. Ne vom duce la gali şi vom trăi printre păgâni! Nu ştiu ce vom face, Pinaria, dar ne vom gândi la ceva. E aşa cum ai spus, nimeni nu poate şti ce aduce viitorul.
Se strecură lângă ea sub cuvertură. Mâna lui o căută pe a ei şi o apucă strâns. Împreună, rămaseră cu privirea aţintită asupra colţurilor întunecate ale camerei.
— Ştiu că ţi-e frică, spuse el. Te temi de ce ne vor face ceilalţi dacă vor afla. Dar… nu e cumva mai mult de-atât?
— Despre ce vorbeşti?
— Eşti nefericită pentru că… pentru că înăuntrul tău creşte copilul unui sclav?
— Pennatus! Nu m-am aşteptat niciodată să port copilul niciunui bărbat. Nu ştiu ce simt. N-am spus că sunt nefericită…
— Pentru că… pentru că e ceva ce nu ştii despre mine, ceva ce ar putea să schimbe întru câtva situaţia.
Se întoarse cu faţa spre el. Îi atinse obrazul şi se uită în ochii lui, care reflectau lumina slabă a lunii.

— Ştiu că eşti foarte curajos, Pennatus. Şi foarte amuzant. Şi, uneori, răutăcios – vai, ce lucruri spui câteodată! Ştiu că nu semeni cu nicio persoană pe care am întâlnit-o vreodată şi că te iubesc. Ştiu că şi tu mă iubeşti. Iubirea aceasta, a noastră, e un lucru atât de preţios! Uneori mă gândesc că poate să fie un cadou de la zeiţă, cu toate că ştiu că e imposibil. N-aş putea să regret niciodată că mi-ai dăruit un copil, Pennatus. Aş vrea doar…

— Şi eu aş vrea ca lucrurile să fie diferite. Mi-aş dori să nu fi fost vestală. Mi-aş dori să nu mă fi născut sclav! Dacă soarta nu mi-ar fi fost potrivnică, aş fi putut fi la fel de nobil ca tine, pentru că am sânge de patrician.

— Ce vrei să spui?

— Amuleta pe care o port… e mai mult decât se vede cu ochiul liber. Şi la fel sunt şi eu!

Ridică amuleta neagră care îl reprezenta pe Fascinus.

— Nu e din plumb, Pinaria. A fost doar înmuiată în plumb, ca să ascundă ce se află dedesubt şi ca niciun stăpân să nu încerce să mi-o ia. Dacă răzuieşti plumbul, iese la iveală strălucirea galbenă pură. E făcută din aur, Pinaria: o amintire de familie. E foarte veche, mai veche decât Roma însăşi – mai veche decât toţi zeii şi zeiţele Romei! Fascinus a fost aici întâi, chiar înaintea lui Jupiter.

Ea clătină din cap.

— Altă blasfemie, Pennatus? Nu e amuzant.

— Nu e nici blasfemie, nici glumă. E adevărul, Pinaria. Înainte să moară, mama mi-a spus din ce neam mă trag şi cine sunt cu adevărat. M-am născut sclav, e drept, şi ea la fel, dar tatăl ei era fiul lui Titus Potitius, un roman din cea mai veche familie de patricieni, şi al Iciliei, sora lui Lucius Icilius, care a fost tribun al plebeilor. Fiul lui Titus Potitius şi al Iciliei era nelegitim şi a fost făcut sclav la naştere din cauza duşmăniei unchiului său. Dar chiar şi ca sclav a purtat la gât talismanul Potitilor şi Titus Potitius însuşi i-a spus în secret povestea naşterii sale. Sclavul i-a transmis amuleta fiicei lui, mama mea. Ea s-a născut ca sclavă în casa lui Icilius, dar a fost mai târziu vândută stăpânului meu, în a cărui casă m-am născut eu. Înainte de a muri, mi-a dat mie talismanul. Îl reprezintă pe zeul Fascinus, străveche zeitate venerată de romani. Fascinus era cunoscut chiar înainte de Hercules şi de Jupiter şi cu mult înaintea zeilor care au ajuns la noi prin intermediul grecilor.

Pinaria rămase tăcută mult timp.

— Nu mi-ai mai spus asta până acum.

— E cel mai mare secret al meu, Pinaria.

— Sfidezi zeii.

— Cred în Fascinus!

— Dar îţi baţi joc de cei care s-au născut liberi. Râzi de mândria patricienilor.

— Sunt patrician – prin sânge, dacă nu prin naştere! Titus Potitius a fost străbunicul meu. Nu-ţi dai seama, Pinaria, că acest copil pe care-l porţi în pântece nu e urmaşul unui nimeni, al unui sclav venit de nicăieri, care nu are strămoşi demni să fie amintiţi? Copilul dinăuntrul tău are sângele celor dintâi locuitori ai Romei, atât din partea mamei lui, cât şi a tatălui. Orice ar spune lumea şi oricum m-ar considera legea, nu trebuie să-ţi fie ruşine de copil. Poţi fi mândră, chiar dacă trebuie s-o faci în taină!

— Pennatus! Nu mi-e ruşine de ce-am făcut sau de ce-a ieşit din asta. Poate că nici măcar nu e un păcat. Dacă Vesta a plecat într-adevăr şi toţi zeii şi-au părăsit templele de pe Capitoliu, poate că zeul tău Fascinus stăpâneşte singur peste Roma, aşa cum a făcut cândva, iar noi doi îi facem voia şi totul e drept. Cine poate şti, într-o lume în care totul se poate schimba cât ai clipi din ochi? Nu, Pennatus, nu mi-e ruşine, dar mă tem, mă tem pentru tine, pentru mine şi pentru copilul nostru. Clătină din cap. Nu voiam să-ţi spun, dar ceva m-a îmboldit să-ţi vorbesc. Aveam de gând să păstrez totul pentru mine, până când eram sigură, sau să…

Îşi muşcă limba şi nu mai spuse nimic. De ce să-i spună lui Pennatus ce era în mintea ei de fiecare dată când se gândea la copilul care probabil creştea înăuntrul ei? Existau metode prin care o femeie putea scăpa de un copil nedorit. Pinaria avea o vagă idee că existau poţiuni care puteau fi băute, unele periculoase, otrăvitoare, sau că se putea introduce o nuia subţire în corp, făcută poate dintr-o salcie mlădioasă, care să provoace pierderea dorită. Dar lucrurile nu erau limpezi şi nu exista nicio persoană căreia să-i poată cere sfatul sau ajutorul şi nu exista nicio cale de a obţine o astfel de poţiune. În plus, pe Capitoliu nu era nicio salcie! Iar acum, după ce îi spusese lui Pennatus despre copil, iar el îi împărtăşise la rândul său cea mai mare taină a lui şi se arătase atât de mândru de ideea că îi va dărui un copil…

Clătină din cap. Vocea vestalei sacre, care sălăşluia încă înăuntrul ei, murmură: Ce întâmplare, ca un sclav să fie mândru de copilul său! Ce lume, în care o vestală se amăgeşte cu gândul că sarcina ei ar putea fi pe placul unui zeu!

Dintr-odată, în tăcerea adâncă a nopţii, una dintre gâştele Iunonei scoase un gâgâit puternic. Zgomotul neaşteptat risipi încordarea dintre ei. Pennatus râse. Pinaria reuşi să zâmbească slab.

Gâscă nu mai tăcea.

— Dacă mai continuă aşa, o anumită gâscă va fi probabil jumulită, chiar dacă este sacră pentru Iunona, murmură Pennatus. Îşi lipi buzele de ale ei. Se sărutară. Dădu să o îmbrăţişeze, apoi se retrase. Toate gâştele făceau acum o zarvă de nedescris. Ce bine că nu încercăm să dormim!

— E vina străjerului, le-a trezit cu strigătul lui, spuse Pinaria.

— Dar asta a fost cu ceva vreme în urmă, puteau s-adoarmă la loc. Pennatus se încruntă. Nu numai ele, ci şi străjerul…

Zarva continua.

— Stai aici, şopti Pennatus. Încuie uşa după plecarea mea. Se vor mai trezi şi alţii din cauza gâştelor. Nu cred că mă mai întorc în noaptea asta, să nu fiu văzut. Sărută-mă, Pinaria!

Pennatus se desprinse din braţele ei, îşi luă sabia – Dorso insistase să-l înarmeze, în pofida statutului său – şi se furişă afară.

Aşteptă până când o auzi încuind, apoi se grăbi spre postul de strajă de dincolo de ocolul gâştelor.

Versantul stâncos al Capitoliului era foarte abrupt în acel punct – într-adevăr, era chiar locul pe unde Pontius Cominius făcuse ascensiunea lui incredibilă şi aproape imposibilă. Dar dacă el reuşise, puteau şi alţii să facă la fel. Era oare posibil ca, într-o noapte cu lună plină, o mână de luptători gali să găsească punctele de sprijin folosite de Pontius Cominius pentru a ajunge în vârful Capitoliului?

Părea imposibil. Şi, fără îndoială, în liniştea nopţii, un străjer ar fi auzit dacă cineva ar fi încercat să se caţere şi ar fi cercetat versantul şi i-ar fi văzut cu mult înainte să ajungă în vârf. Doar dacă nu cumva…

Gâştele erau tot agitate.

Pennatus zări străjerul stând la postul său din vârful stâncii – apoi îşi dădu seama că silueta luminată slab de lună nu era un roman, ci un gal! Sub ochii lui Pennatus apărură alţi doi gali, care se căţăraseră pe buza stâncii.

Îi îngheţă sângele în vine. Strânse mânerul sabiei cu putere. Nu mai folosise o astfel de armă, doar când se antrenase cu Dorso. Duse mâna la amuleta lui Fascinus şi făcu ceva ce nu mai făcuse niciodată: murmură o rugăciune pentru curaj şi putere.

— Dă-te din calea mea, sclavule! O siluetă îmbrăcată în armură îl izbi într-o parte şi trecu în grabă pe lângă el. Pennatus îl recunoscu pe Marcus Manlius, un prieten al lui Dorso şi fost consul. Veteranul cărunt se îndrepta spre gali. Cu un strigăt puternic, îl lovi pe cel mai apropiat cu scutul. Bărbatul se dădu înapoi, clătinându-se, şi căzu ţipând de pe stâncă, trăgându-i cu el şi pe ceilalţi doi.

Alţi gali veneau din urmă, căţărându-se pe muchia stâncii. Manlius îi lovea cu scutul şi îi străpungea cu sabia. Pennatus scoase un strigăt şi alergă să i se alăture.

Sabia lui se lovi de metal cu un zăngănit asurzitor. Lovi din nou, iar de data asta reuşi să străpungă carnea. Ciocnirea îngrozitoare păru să îi străbată braţul,

iar din el, tot corpul. Pennatus nu mai rănise niciodată pe cineva, nici nu ucisese vreun om. Sângele de pe pietrele care pavau drumul lucea, negru, în lumina lunii.

Auzi un strigăt, se răsuci şi îl văzu pe Dorso. Războinicul îşi năpusti cu atâta furie sabia asupra grumazului expus al unui gal, încât aproape că îl decapită. Din rană ţâşni o fântână de sânge. Chipul lui Dorso era feroce, înspăimântător, plin de ură. Galii îi distruseseră oraşul, îi alungaseră pe zei şi îi nimiciseră lumea. Acum, Dorso avea, în sfârşit, prilejul să se răzbune, semănând moarte şi suferinţă în rândul galilor care ajunseseră până la ei.

Dar ce-i făcuseră galii lui Pennatus? Invazia lor îi adusese o neaşteptată libertate, o prietenie pe care n-ar fi cunoscut-o în alte împrejurări şi o iubire la care nu ar fi îndrăznit niciodată să viseze. Se temea de gali, dar nu i-ar fi putut urî niciodată ca Dorso. Apoi se gândi la Pinaria. Dacă era cucerit Capitoliul, totul era pierdut. Şi Pinaria, cea mai minunată şi desăvârşită făptură din lume – ce-ar fi putut să-i facă Pinariei?

În mod miraculos, galul care fusese lovit de Dorso era încă în viaţă, clătinându-se când într-o parte, când în cealaltă. Cu un strigăt puternic, Pennatus alergă spre el, ridică sabia şi termină ceea ce începuse Dorso. Capul galului zbură cât colo şi dispăru în prăpastie, de unde tot apăreau alţi gali.

Gâştele gâgâiau fără oprire. Bărbaţii strigau şi urlau. Dintr-odată, erau mult mai mulţi gali şi la fel de mulţi romani. Ceea ce începuse ca o încăierare deveni pe neaşteptate o luptă, cu săbii care zăngăneau de jur împrejur şi sânge peste tot. Lupta sub clar de lună părea incredibil de crâncenă şi totuşi de-a dreptul ireală pentru Pennatus, asemenea unui vis ciudat; dar nu era mai ciudat – sau mai periculos – decât visul adevărat, în care Pennatus devenise iubitul secret al unui vestale decăzute.

***

Atacul galilor fusese respins. Pentru că sărise primul în apărarea romanilor, Marcus Manlius a fost declarat erou şi răsplătit cu porţii suplimentare de pâine şi vin. Şi gâştelor sacre le-a fost restabilită raţia integrală de grâne, deoarece gălăgia făcută de ele îi alertase pe apărători.

În ceea ce priveşte soarta străjerilor din noaptea aceea, comandanţii militari declaraseră întâi că vor fi condamnaţi cu toţii la moarte pentru neglijenţă, la fel şi câinii care stătuseră de pază cu ei. S-a presupus că adormiseră toţi la posturi, inclusiv câinii, deoarece niciun câine nu lătrase. Gâştele se dovediseră a fi nişte străji mai bune!

Dorso se împotrivi pedepsei în masă, subliniind că romanii nu-şi puteau permite să piardă atât de mulţi oameni, iar soldaţii obişnuiţi protestară şi ei zgomotos. S-a hotărât să fie pedepsit doar străjerul răspunzător de zona unde avusese loc atacul.

Omul nu recunoştea că ar fi adormit. Spunea că auzise în tăcerea nopţii un bărbat şi o femeie vorbind. Plictisit, îşi părăsise postul, îndreptându-se spre Templul lui Jupiter, încercând să-şi dea seama de unde se auzeau glasurile. Scuza pe care o invocă nu îi aduse niciun fel de înţelegere. A fost aruncat de pe buza stâncii de unde galii îşi porniseră atacul. Ca pedeapsă simbolică, un câine de pază a fost şi el aruncat de pe stâncă.

Romanii îşi sporiră vigilenţa. La fel făcură şi galii, hotărâţi să nu mai lase niciun mesager din afară să ajungă pe Capitoliu.

***

Ocupaţia şi asediul continuară pe timpul iernii. Ploaia le aduse romanilor apă proaspătă de băut, dar mâncarea se împuţinase.

— Măcar dac-ar ploua cu peşte, spuse Pennatus într-o zi, stând sub frontonul Templului lui Jupiter şi uitându-se cum plouă.

— Sau prăjituri cu miere! adăugă Dorso.

— Sau cu pastramă de vită, spuse şi Marcus Manlius, care avea o predilecţie pentru raţiile militare.

Traiul de pe Capitoliu era din ce în ce mai deznădăjduit, dar la fel părea să fie şi cel al galilor. Întrucât nu locuiseră niciodată într-un oraş, aceştia nu ştiau nimic despre salubritate şi evacuarea propriilor gunoaie. Cum Roma devenise o cocină de porci, nu trecu mult şi izbucni o epidemie de ciumă. Muriră atât de mulţi, într-un timp atât de scurt, încât supravieţuitorii renunţară să mai îngroape trupurile separat, făcând în schimb cadavrele grămezi şi dându-le foc.

Flăcările şi coloanele de fum înconjurară din nou Capitoliul, ca la începutul asediului. Priveliştea rugurilor aprinse era înfiorătoare. Fumul şi duhoarea emanată de cadavrele care ardeau erau înăbuşitoare. După cum îi spusese Pennatus lui Dorso, dezgustat:

— Galii ăştia au o mare pasiune pentru arderi. După ce au aprins toate casele, acum îşi dau foc unii altora!

Galii începuseră să sufere şi de foame. La începutul asediului, incendiaseră fără să se sinchisească mai multe depozite pline cu grâne. Acum le părea cum nu se poate mai rău de grânele acelea. Deşi romanii de pe Capitoliu nu ştiau, soldaţii lui Camillus preluaseră controlul unei mari părţi din provincie, aşa că galii nu mai puteau să jefuiască după bunul lor plac, pentru a-şi umple din nou magaziile. Oraşul pe care îl revendicaseră ca pe un premiu începea să se transforme într-o capcană şi un mormânt.

În public, Pinaria lua parte la rugăciunile zilnice făcute pentru venirea cât mai grabnică a lui Camillus şi salvarea lor. În particular, însă, trăia cu o frică permanentă. Făcu tot ce se putea ca să ascundă semnele vizibile ale sarcinii. Până atunci reuşise, poate deoarece copilul care creştea înăuntrul ei era mic şi

subnutrit. Dar ce avea să se întâmple când îl va aduce pe lume? Chiar dacă s-ar fi putut ascunde în camera ei să nască în taină, cum ar fi reuşit să ascundă un copil care plânge? Ar fi lăsat-o oare inima să ucidă copilul imediat după ce se năştea? Mulţi copii erau lăsaţi să moară în fiecare zi, mai ales dacă aveau defecte, dar nici măcar cea mai insensibilă mamă nu putea ucide un copil nedorit cu propriile mâini; era luat de la ea şi lăsat în câmp, să fie ucis de forţele naturii sau de animalele sălbatice. Cea mai rapidă şi mai uşoară cale de a scăpa de copil ar fi fost să-l arunce de pe Capitoliu, dar şi asta se putea dovedi imposibil, pentru că meterezele erau acum atât de strict supravegheate. Oare Pennatus ar face-o, dacă l-ar ruga? Ce lucru îngrozitor, să-i ceară unui tată să-şi ucidă propriul copil!

Şi totuşi, dacă copilul se năştea şi era lăsat să trăiască, ar fi fost descoperit – dovada nelegiuirii lor – şi ar fi fost condamnaţi toţi trei la moarte. De nenumărate ori, Pinaria se trezi din coşmaruri în care îl vedea pe Pennatus bătut până la moarte, iar ea era închisă într-o criptă sub pământ, fără lumină sau aer. Copilul era îngropat împreună cu ea, iar în întunericul desăvârşit al criptei, plânsetul său era ultimul lucru pe care îl auzea.

În clipele de deznădejde, îşi închipuia că bebeluşul se va naşte mort. Asta ar fi pus capăt fricii şi neliniştii – dar ce mamă să fie aceea care să-şi dorească să dea naştere unui copil mort! Poate că ar fi fost mai bine să se arunce în prăpastie, cât mai curând, înainte ca fătul din pântecele ei să crească mai mare. Galii i-ar fi găsit trupul zdrobit şi l-ar fi ars pe rug. Oamenii i-ar fi slăvit apoi amintirea; s-ar fi spus că ea, o vestală inocentă, se oferise drept sacrificiu zeilor. Copilul nenăscut ar fi murit împreună cu ea, iar vina lui Pennatus n-ar fi fost aflată niciodată. Sclav sau nu, un bărbat atât de isteţ avea în faţă o viaţă care merita trăită. Va uita repede de ea şi de copilul care fusese zămislit din nelegiuirea lor. Va fi ca şi cum Pinaria n-ar fi trăit niciodată…

Singura urmare pe care nu voia să şi-o imagineze – pentru că era imposibilă şi, în consecinţă, prea dureroasă – era că fătul se va naşte sănătos şi întreg, iar ea îi va privi chipul şi se va mândri cu el, îngrijindu-l cu tot devotamentul şi dragostea unei mame obişnuite. Aşa ceva nu se va întâmpla niciodată.

Aceste gânduri negre o mistuiau. Se îndepărtase de Pennatus. Nu mai făceau dragoste. Actul care îi oferise atât de multă plăcere i se părea acum o trădare, o capcană în care căzuse prosteşte.

Un timp se mai întâlniseră în secret, dar în loc să facă dragoste, stăteau de vorbă – dar despre ce puteau să vorbească în afară de suferinţa pe care le-o pricinuia asediul şi suferinţa mult mai mare care-i aştepta? În cele din urmă, îi interzise lui Pennatus să mai vină în camera ei, spunându-i că făcea asta pentru propria lui siguranţă, când în realitate nu suporta să fie singură cu el.

Deveni mai apropiată de Dorso, care o trata întotdeauna cu respect şi consideraţie. Pennatus, ca prieten al lui Dorso, se afla adesea în tovărăşia lor, dar avea destulă minte cât să nu o trateze cu prea mare familiaritate. Îşi ascundea durerea şi tulburarea făcând comentarii răutăcioase şi glume crude şi nimeni nu observă că purtarea lui nu mai era la fel. Oamenii remarcară totuşi o schimbare în privinţa Pinariei şi făcură comentarii pe această temă. Bărbaţii o numiră vestala melancolică, dar se gândeau că suferă pentru ei şi îi respectau tristeţea ca semn al pietăţii sale.

***

Şapte luni ţinu ocupaţia galilor în Roma, din miezul verii până în miezul iernii. La idele lui februarie, Pinaria traversa Capitoliul, cufundată în gândurile ei negre, când primi vestea de la Dorso.

Acesta alergă spre ea. Îi spuse ceva. Era atât de distrată, încât nu auzi cuvintele, dar înţelese din privirea lui însufleţită că se întâmplase ceva foarte important. Zări mişcare cu colţul ochiului. Se uită în jur şi văzu că tot Capitoliul era în mare freamăt. Oamenii alergau dintr-o parte în alta, se îmbrăţişau, şuşoteau sau strigau, râdeau ori plângeau.

— Ce se-ntâmplă, Dorso?

— A venit un mesager – un roman! Galii l-au lăsat să treacă. A venit chiar pe drum.

— Un mesager? Cine l-a trimis?

— Camillus, fireşte! Vino, să auzim ce are de spus! O conduse spre Templul lui Jupiter. Un soldat în armură, dar neînarmat, stătea în picioare pe treapta cea mai de sus a templului, ca să vorbească mulţimii. Oamenii se dădură la o parte, ca să o lase pe Pinaria să ajungă în primele rânduri ale mulţimii.

Bărbaţii nu mai pridideau cu întrebările, aşa că mesagerul ridică mâna.

— Aveţi răbdare! le spuse el. Aşteptaţi să se adune toată lumea, altfel va trebui să repet de o sută de ori.

— Priveşte! strigă Marcus Manlius. A sosit Gaius Fabius Dorso, cu vestala melancolică. S-au adunat toţi cei care contează! Spune ce ai de spus!

Oamenii izbucniră în râs. Era o atmosferă veselă, căci toţi citeau pe chipul solului că venise cu veşti bune.

— Foarte bine. În ultimele luni, armatele noastre s-au regrupat sub conducerea dictatorului Marcus Furius Camillus…

Mulţimea izbucni în urale.

— … care s-a luptat cu galii într-un şir de bătălii minore. Nu putem susţine că am învins inamicul, dar i-am rănit în repetate rânduri, iar galilor le-a ajuns. Sunt gata să părăsească Roma.

Aclamaţiile erau asurzitoare. Mesagerul le făcu semn să tacă.

— Dar galii nu vor să plece fără o răscumpărare.
— Răscumpărare? strigă Marcus Manlius. N-au prădat deja tot ce era de valoare în Roma?
— Ba da, dar cer mai mult. Vor o răscumpărare în bijuterii şi metale preţioase. Camillus a adunat deja tot ce s-a putut de la romanii aflaţi în exil şi a făcut apel la prietenii noştri pentru contribuţii…
— Cei din Clusium ar trebui să plătească răscumpărarea! strigă Manlius. Nu ne-am sacrificat ca să-i salvăm şi să nu fie prădaţi de gali?
— Cei din Clusium au contribuit cu multă generozitate, la fel şi mulţi alţii, spuse mesagerul, dar tot nu e îndeajuns. Camillus contează pe voi, cei de pe Capitoliu, care nu aţi părăsit nicio clipă Roma, să contribuiţi cu ultima parte a răscumpărării.
Se auziră strigăte de protest.
— Noi? se revoltă Manlius. Luni întregi nu am mâncat decât faină plină de molii şi nu am băut decât apă de ploaie! Oamenii aceştia nu mai au nimic de dat!
— Eşti sigur? Poate că unii dintre voi ştiu unde au fost îngropate comori, pentru a nu cădea în mâinile galilor. Poate că unora dintre femei le-au mai rămas încă nişte bijuterii. Toate femeile romane din exil au contribuit deja cu fiecare bijuterie pe care o aveau.
— Nu e drept! protestă Manlius. Femeile noastre n-ar trebui să rămână fără nicio podoabă doar pentru a satisface lăcomia lui Brennus.
— Nu există nicio altă cale, răspunse mesagerul. Galii trebuie plătiţi. De îndată ce vor pleca, oraşul va fi din nou al nostru şi vom putea începe să-l reconstruim.
Dorso se uită peste umăr la Pennatus şi zâmbi răutăcios.
— Poate că şi tu ar trebui să donezi micul talisman pe care îl porţi cu atâta mândrie.
Pennatus duse mâna la talismanul lui Fascinus. Se încruntă şi îl strânse atât de tare, încât i se albiră încheieturile degetelor.
Dorso râse.
— Linişteşte-te, Pennatus! Era o glumă. Nici măcar un gal nu ar râvni la bucata aceea de plumb, fără valoare!

***

Răscumpărarea a fost plătită în Forum.
Brennus a insistat să se facă o ceremonie formală, la care a participat Camillus însuşi. Cei de pe Capitoliu urmăriră tranzacţia cu teamă amestecată cu uşurare. Galii aduseseră o balanţă pe care se putea cântări un bou întreg. Pe un taler au pus greutăţi de plumb. Emisarii romani au îngrămădit răscumpărarea pe

celălalt taler. Comoara de lingouri, monede şi bijuterii creştea din ce în ce mai mare, până când, în sfârşit, greutăţile de plumb au început să se ridice şi ele.

Cele două talere ajunseseră la echilibru. Mulţimea adunată pe Capitoliu scoase un oftat, văzând o asemenea avere plătită pentru recuperarea oraşului care le aparţinea de drept.

Jos, în Forum, Brennus păşi ţanţoş prin faţa balanţei şi râse.

— Tot nu e de-ajuns! strigă el.

Camillus îl privi, încruntându-se.

— Ce vrei să spui? Talerele sunt la egalitate.

— Am uitat să adaug asta. Vrei să o pun deoparte, nu-i aşa? Brennus îşi scoase sabia şi o aruncă deasupra greutăţilor de plumb.

Din rândurile delegaţiei romane se ridicară strigăte de mânie şi dezgust. Câţiva ofiţeri îşi duseră mâinile la săbii, dar Camillus ridică mâna să-i oprească.

— Mai avem o mică rezervă. Puneţi-o pe cântar.

Alte bijuterii şi metale preţioase se adăugară la răscumpărare, până când talerele erau din nou echilibrate. Brennus scoase un strigăt de triumf şi bătu din palme. Galii izbucniră în râsete şi urale zgomotoase. Chiar şi de pe Capitoliu, privitorii văzură cum faţa lui Camillus se face roşie de furie şi supărare.

Pinaria, care privea împreună cu ceilalţi, simţi dintr-odată prezenţa lui Pennatus lângă ea. Mâna lui o căută pe a ei. Ea acceptă să-şi împletească degetele cu ale lui.

— Orice s-ar întâmpla, eu te iubesc, Pinaria! îi şopti el.

— Şi eu… Nu reuşi să rostească cuvintele. I se tăie respiraţia, îşi retrase mâna şi o puse pe abdomen. Fătul dădea din picioare. Simţea că i se apropie sorocul.

***

Galii se retraseră din Roma asemenea unui val distrugător. Procesul dură mai multe zile; erau foarte mulţi şi nu se grăbeau. Au continuat să caute prăzi şi să incendieze clădirile până în ultima clipă a ocupaţiei.

Deşi nerăbdători, romanii de pe Capitoliu aşteptară până la plecarea ultimului gal înainte de a începe să se caţere pe baricade şi să coboare pe poteca şerpuită. Bucuroşi că erau, în sfârşit, liberi, dar îngroziţi la vederea distrugerii oraşului lor iubit, aceştia se împrăştiară pe cele şapte coline, căutând fiecare ruinele unei case şi aşteptară întoarcerea lui Camillus şi a exilaţilor.

Dorso împreună cu Pennatus o însoţiră pe Pinaria până la intrarea în Casa Vestalelor. Clădirea rămăsese în picioare, deşi uşile fuseseră sparte şi rămăseseră atârnate în balamale.

Pinaria păşi înăuntru cu teamă. Dorso se pregăti să o urmeze, dar Pinaria clătină din cap.

— Nu, rămâi afară. Trebuie să fac singură ceea ce am de făcut aici.

— Dar nu avem de unde să ştim că nu mai există nicio primejdie. Nu te pot lăsa singură, vestală.

— Ba poţi! Crezi că zeiţa care m-a apărat atâta timp o să mă părăsească tocmai acum, aici, în Casa Vestalelor? Du-te, Dorso. Lasă-mă, vreau să purific casa înainte de întoarcerea celorlalte vestale. Nu eşti nerăbdător să afli ce s-a-ntâmplat cu propria ta casă?

Dorso se încruntă.

— Şi tu, Pennatus? Unde te vei duce?

Acesta ridică din umeri.

— Înapoi la casa vechiului meu stăpân, cred – dacă a mai rămas ceva din ea.

— Foarte bine, atunci, spuse Dorso. Cei trei se despărţiră.

La doar câteva clipe după ce trecu pragul, Pinariei i se rupse apa şi începură durerile facerii. Se îndreptă clătinându-se către camera ei. Încăperea era murdară, iar patul, răvăşit; un gal dormise acolo în absenţa ei. Simţi repulsie, dar nu avea altă soluţie decât să se prăbuşească pe pat.

După o vreme, deschise ochii. Pennatus era aplecat deasupra ei. În delirul ei, crezu la început că era o imagine trimisă de Vesta, ca să-i amintească de greşeala ei, dar apoi Pennatus zâmbi şi înţelese că era adevărat. Luă şnurul de la gâtul său şi îl puse la gâtul Pinariei.

— Fascinus apără femeile care trec prin chinurile facerii, îi şopti el. Nu te teme, Pinaria! O să stau cu tine.

— Dar ce ştii tu despre naştere?

El zâmbi.

— Ce nu ştiu? Când eram mic, mă uitam cum sclavele năşteau bastarzii stăpânului meu. Când am mai crescut, le aduceam moaşelor ce le trebuia. Ştiu ce e de făcut, Pinaria. Şi tu, şi copilul veţi fi în siguranţă cu mine.

— Pennatus, Pennatus! Vei înceta vreodată să mă uimeşti?

— Niciodată! Te iubesc, Pinaria.

— Asta mă uimeşte cel mai mult.

***

Era o naştere prematură şi copilul era mic, dar sănătos; strigă cu putere când Pennatus îl ridică să-l cerceteze, ca să vadă dacă este întreg. Pinaria îl ţinu în braţe vreme de un ceas.

Zilele de iarnă erau scurte şi începea deja să se întunece. Se auziră glasuri din stradă. Primii exilaţi intraseră deja în oraş. Vestalele puteau sosi în orice clipă.

— Pennatus, ce-o să facem cu bebeluşul?

— S-a născut întreg şi sănătos. Asta înseamnă că zeii vor ca el să trăiască.

— Chiar crezi asta?

— Vreau să trăiască, indiferent ce cred zeii.

— Blasfemie, Pennatus! Clătină din cap şi reuşi să râdă cu tristeţe. Cine s-a găsit să te mustre! Cineva care tocmai a născut un copil în Casa Vestalelor!
— O să rămâi aici, Pinaria?
— Nu am unde să mă duc.
— Copilul nu poate rămâne aici cu tine.
— Nu.
— Te lasă inima să renunţi la el?
Se uită la copilul din braţele ei.
— Unde îl vei duce, Pennatus? Ce vei face cu el?
— Am un plan.
— Întotdeauna ai. Ingeniosul meu Pennatus…
Acesta luă cu blândeţe copilul din braţele ei. Lacrimile se rostogoleau pe obrajii Pinariei. Atinse talismanul de la sân.
— Trebuie să iei şi asta, pentru copil.
Pennatus clătină din cap.
— Fascinus e pentru tine. Te va feri de deochi. Te va apăra de privirile cercetătoare ale celorlalte vestale.
— Nu, Pennatus…
— Fascinus e darul meu pentru tine. Vreau să-ţi amintească de mine, Pinaria, aşa cum mi-a amintit mie de mama mea.
— Mama ta e moartă, Pennatus.
— Şi eu la fel, în lumea în care trebuie să te întorci. Nu ne vom mai vedea niciodată, Pinaria, cel puţin nu aşa. Nu vom mai fi niciodată singuri, nu ne vom mai spune niciodată cuvinte de dragoste. Dar vei şti că fiul nostru trăieşte şi e bine, dovada iubirii împărtăşite pe Capitoliu. Îţi promit asta!
Pinaria închise ochii şi începu să plângă. Când îi deschise din nou, Pennatus şi copilaşul dispăruseră. În cameră se lăsă întunericul. După un timp, camera începu să se lumineze treptat. Din casă se auziră voci, nedesluşite la început, apoi din ce în ce mai aproape şi mai puternice. Erau glasuri de femei care vorbeau cu exaltare.
Pinaria recunoscu glasul lui Virgo Maxima şi pe cel al Fosliei. O strigară.
— Pinaria! Pinaria! Eşti aici?
Se întorseseră vestalele.

***

— Mai spune-mi o dată, unde şi când ai găsit acest copil? întrebă Dorso, încruntându-se.
— Ieri. Fusese părăsit în tufişurile de lângă ruinele casei fostului meu stăpân, spuse Pennatus. Mi-a fost limpede că era un nou-născut.
— Şi cine crezi că este mama?

— Cu siguranţă, nu o femeie din neamul galilor. Copilul e prea chipeş să fie gal, nu crezi?

Dorso cercetă copilul.

— E, într-adevăr, un flăcău chipeş. Şi prea micuţ ca să fie gal! Să fie copilul unui roman care s-a întors, atunci?

— Aşa intuiesc eu. Fără îndoială că mama a trecut prin mari încercări în timpul ocupaţiei, iar când s-a întors în oraş şi a văzut că tot ce avea fusese ars ori era în ruine, ideea de a se îngriji şi de nou-născut a fost prea mult pentru ea. Încă o moştenire crudă lăsată de gali: femeile romane sunt atât de înfricoşate şi de îngrijorate de viitor, încât îşi abandonează copiii! Şi un copil atât de frumos ca flăcăul acesta micuţ!

— Pari să fii foarte ataşat de acest copil, Pennatus.

— Are ceva foarte special. Nu-ţi dai seama? Cred că a fost un semn, ca eu să găsesc copilul chiar în ziua în care au plecat galii şi s-au întors romanii – o făgăduială din partea zeilor că oraşul va renaşte şi că îl aşteaptă cei mai buni ani.

— Cuvinte pioase şi pline de optimism din partea ta, Pennatus?

— Sunt alt om după lunile petrecute pe Capitoliu.

— Şi vei fi şi un om liber, dacă voi avea şi eu un cuvânt de spus în privinţa asta. M-ai însoţit când am făcut sacrificiul de pe Quirinal. Ai luptat alături de noi când galii au ajuns în vârful Capitoliului şi au speriat gâştele. Ţi-ai câştigat pe drept libertatea, iar stăpânul tău e mort şi nu mai are nevoie de tine. Am de gând să vorbesc cu moştenitorii lui şi să le plătesc o sumă rezonabilă ca să te elibereze. Ce ai de spus în privinţa asta, Pennatus?

— Zeii îmi zâmbesc cu siguranţă! Nu numai că l-a salvat pe acest copil, dar am primit şi o asemenea promisiune din partea ta, şi totul în decursul a două zile! Dar…

— Ce este, Pennatus? Vorbeşte!

— Dacă vrei cu adevărat să răsplăteşti un sclav umil pentru ajutorul oferit pe Capitoliu, am o altă rugăminte. Nu atât pentru mine – căci ce sunt eu, dacă nu un fir rupt din ţesătură uriaşă a Sorţii? —, ci de dragul acestui copil neajutorat şi inocent.

Chipul lui Dorso nu trăda nimic.

— Continuă.

— La ce îmi foloseşte libertatea? Pe cont propriu, într-un oraş atât de pustiit, un tip nepriceput ca mine ar muri probabil de foame. Aş prefera să mă cumperi tu şi să mă păstrezi ca sclavul tău. Promit că mă voi strădui în fiecare zi să mă dovedesc vrednic să te slujesc. Mă voi simţi onorat să fiu sclavul celui mai viteaz descendent al celei mai viteze familii romane, Fabii. Şi dacă, într-o zi, după anii de serviciu, vei găsi de cuviinţă să mă eliberezi, voi purta cu mândrie numele

unui sclav eliberat, care îl onorează pe cel al fostului stăpân: Gaius Fabius Dorso Pennatus.

Dorso nu era insensibil la linguşiri, nici măcar la cele venite din partea unui sclav.

— Îţi înţeleg punctul de vedere. Voi fi fericit să-ţi onorez rugămintea. Vei fi cel mai important sclav din familia mea şi prietenul meu de nădejde.

— Şi te-aş mai ruga – cu toate că ştiu că-ţi cer foarte mult, dar mă simt obligat să-ţi adresez această rugăminte – să-l adopţi pe acest copil găsit şi să-l creşti ca pe fiul tău. Văzând privirea surprinsă de pe chipul lui Dorso, Pennatus continuă. Nu există o tradiţie antică în această privinţă? Romulus şi Remus au fost copii găsiţi, aruncaţi pe mal de un val puternic; şi acest copil a fost lăsat în urmă când s-au retras, în sfârşit, galii. Faustulus i-a adoptat pe gemeni şi nu a avut niciodată motiv să regrete, pentru că asta fusese voinţa zeilor, şi nici tu nu vei regreta dacă vei adopta acest copil găsit.

Dorso ridică o sprânceană. De ce era Pennatus atât de interesat de acel copil? Susţinea că îl văzuse pe nou-născut ca pe un semn, dar nu era în firea lui Pennatus să vadă semne şi să se încline în faţa voinţei zeilor, doar dacă lunile de captivitate de pe Capitoliu nu îl schimbaseră cu adevărat. Oare nu era mai probabil ca grija lui Pennatus faţă de nou-născut să fie bazată pe un motiv mai personal? Dorso făcuse deja nişte calcule simple în minte. Ocupaţia şi asediul ţinuseră exact şapte luni; o sarcină obişnuită avea în jur de nouă luni. Nu era greu să-şi imagineze că Pennatus se bucurase de un flirt cu puţin înainte de venirea galilor, iar apoi, în timpul ocupaţiei, fusese despărţit de iubita lui – probabil o sclavă, dar ar fi putut fi o femeie liberă, poate chiar una de viţă nobilă, pentru că se întâmplau asemenea lucruri. Acum Pennatus coborâse de pe Capitoliu ca să afle că era tatăl unui nou-născut. Sclavă sau liberă, mama se văzuse nevoită să abandoneze copilul, iar acum sclavul viclean încerca să facă din propriul bastard fiul unui Fabius.

Dorso ar fi vrut să-i strige lui Pennatus că minte şi să-i ceară adevărul. Şi totuşi… zeii aveau căile lor misterioase prin care-şi făceau cunoscută voinţa, folosindu-se de sceptici şi necredincioşi sau chiar de sclavi ca mijlocitori. Poate că Pennatus credea că îl duce de nas pe noul său stăpân, dar poate că, de fapt, zeii îi îndrumau pe cei doi bărbaţi să facă exact ceea ce doreau ei.

Dorso îşi aminti lungul drum pe care îl făcuse de la Capitoliu la Quirinal, cu Pennatus în urma lui. Privind în urmă, cutezanţa nebunească a actului îi tăia răsuflarea şi totuşi se dovedise cel mai bun lucru pe care îl făcuse vreodată. Acţiunea aceea îi adusese faima; numele lui avea să fie rostit şi venerat mult timp după moartea sa. În acea zi, Dorso devenise nemuritor – iar Pennatus fusese acolo cu el, la fiecare pas, ajutându-l să-şi păstreze curajul prin simplul fapt că

nu arătase niciun pic de teamă. Pennatus nu făcuse mai puţin decât Dorso şi totuşi el avea să fie uitat de posteritate. Nu-i era Dorso îndatorat lui Pennatus – atât de profund îndatorat, încât era nevoie de o răsplată la fel de cutezătoare ca drumul spre Quirinal?

Dorso încuviinţă cu gravitate.

— Foarte bine, Pennatus. Îţi voi adopta… voi adopta copilul. Va fi fiul meu. Luă copilul în braţe şi îi zâmbi, apoi începu să râdă zgomotos la vederea uimirii de pe chipul lui Pennatus. Nu te aşteptai să spun da?

— Speram… visam… mă rugam… Pennatus căzu în genunchi, apucă mâna lui Dorso şi o sărută. Zeii să te binecuvânteze, stăpâne! Întinse mâna din reflex să atingă amuleta lui Fascinus de la gât, dar degetele îi atinseră doar pielea.

***

Exilaţii împrăştiaţi în cele patru zări se întoarseră la Roma. Încetul cu încetul, se restabili ordinea în oraşul devastat. Magistraţii îşi reluară posturile.

Aproape în acelaşi timp, se redeschise şi chestiunea Veii. Camillus era hotărât să rezolve problema o dată pentru totdeauna.

Câţiva dintre tribunii mai radicali susţineau că oraşul era atât de distrus, iar locurile sale sacre, atât de pângărite de gali, încât Roma trebuia fără doar şi poate abandonată. Propuneau în schimb ca toată populaţia să fie strămutată la Veii, unde se adăpostiseră mulţi exilaţi pe perioada ocupaţiei şi unde începuseră să se simtă ca acasă. Respingând toate celelalte variante, Camillus se agăţă de o idee şi hotărî să rişte totul pe o carte: cetăţenii doreau să abandoneze Roma cu totul şi să se mute la Veii sau voiau să dărâme toate clădirile din Veii pentru materiale de construcţii şi să reclădească Roma cu ele?

Având asigurat sprijinul Senatului, Camillus veni în faţa oamenilor adunaţi în Forum. Se urcă pe platforma oratorică ca să le vorbească.

— Concetăţeni, aceste controverse stârnite de tribunii plebeilor sunt atât de dureroase pentru mine, încât tot timpul cât am trăit în aspru exil, singura mea alinare a fost că m-am aflat departe de aceste certuri fără sfârşit! Nu m-aş fi întors nici dacă m-aţi fi chemat printr-o mie de decrete senatoriale, nedorind să mai am de-a face cu astfel de absurdităţi. Dar acum m-am întors, pentru că oraşul meu avea nevoie de mine – şi are nevoie de mine din nou, într-o bătălie şi mai cumplită, purtată pentru însăşi existenţa lui! De ce am suferit şi ne-am vărsat sângele să îl eliberăm de inamicii noştri, dacă acum vrem să-l părăsim? Cât galii au ocupat oraşul, un mic grup de oameni curajoşi a rezistat în vârful Capitoliului, refuzând să părăsească Roma. Acum tribunii vor să facă ceea ce galii nu au reuşit – să-i forţeze pe acei romani cutezători, precum şi pe noi, ceilalţi, să părăsim oraşul. Este aceasta o victorie, ne vom încumeta să pierdem lucrul care ne este cel mai drag?

Mai presus de orice, trebuie să luăm în considerare voinţa zeilor. De fiecare dată când am ascultat de îndrumarea divină, totul a mers bine. Când ne-am făcut că n-o auzim, a venit nenorocirea! Un glas din ceruri i-a anunţat lui Marcus Caedicius venirea galilor

— Un avertisment clar să fim cu ochii în patru – şi totuşi, la scurt timp după aceea, unul dintre ambasadorii noştri la gali a încălcat legea sacră şi a ridicat armele împotriva lor. În loc să fie aspru pedepsit de popor, cel care a încălcat legea a fost recompensat. La scurt timp după aceea, zeii ne-au pedepsit, permiţându-le galilor să pună mâna pe iubita noastră Romă.

Dar în timpul ocupaţiei au fost săvârşite nişte acte atât de pioase, încât am recâştigat bunăvoinţa zeilor. În pofida unor obstacole ce păreau de netrecut, Gaius Fabius Dorso a săvârşit o faptă miraculoasă. Pentru a i se închina întemeietorului divin al oraşului, a părăsit adăpostul de pe Capitoliu şi a pornit-o către Quirinal, neînarmat şi fără să ţină seama de pericole. Aura de sfinţenie care l-a protejat a fost atât de puternică, încât s-a întors nevătămat! Şi cu toate că apărătorii de pe Capitoliu au suferit cumplit din cauza foamei, nu s-au atins de gâştele sacre ale Iunonei – un act de pietate care le-a adus salvarea.

Cât de norocoşi suntem să stăpânim un oraş întemeiat de Romulus cu aprobarea zeilor! Urmaşii lui au construit temple şi altare, aşa că zeii sălăşluiesc în fiecare colţişor al oraşului. Se vor găsi nesăbuiţi care vor spune: „Dar pot fi veneraţi şi la Veii, la fel de bine ca aici, la Roma.” Prostii! Blasfemie! Dacă zeii ar fi vrut să trăiască la Veii, n-ar fi permis ca acesta să fie cucerit. Dacă nu ar fi vrut să locuiască la Roma, nu ne-ar fi lăsat niciodată să redobândim oraşul. Bunăvoinţa divină faţă de un anumit loc nu e un lucru pe care-l poţi împacheta ca să-l iei cu tine!

Da, Roma e în ruine, iar o vreme o vom duce greu, dar şi de va fi să trăim din nou în colibe „nu ne vom da bătuţi. Romulus a trăit într-o colibă! Strămoşii noştri erau porcari şi refugiaţi, dar în câţiva ani au reuşit să ridice un oraş în mijlocul unor păduri şi mlaştini. Le vom urma exemplul şi vom reconstrui oraşul mai frumos decât era înainte.

Urgia adusă de gali nu e decât o întâmplare trecătoare. Roma are un destin măreţ. Povestea ei abia a început. Aţi uitat cum şi-a dobândit numele Capitoliul? Acolo a fost dezgropat un cap de om, iar preoţii l-au considerat un semn de la zei: acolo se va afla într-o zi capul unei mari puteri, care va stăpâni lumea. Ziua aceea nu a venit încă – dar va veni! Dacă veţi părăsi Roma, vă veţi părăsi destinul; vă veţi condamna urmaşii la uitare!

Uitaţi-vă în sufletele voastre, romani! Aceasta este casa voastră de suflet. Vreau să vă spun, din proprie experienţă, că nimic nu este mai dureros decât dorul de casă. Cât am fost în exil, n-am încetat nicio clipă să visez aceste coline

şi văi, Tibrul şerpuit, priveliştile de pe culmi, cerul nesfârşit sub care m-am născut şi am crescut. Aici e locul meu. Aici e locul vostru. Aici şi nicăieri în altă parte, acum şi pentru totdeauna!

Mulţimea era profund mişcată, dar rămânea nehotărâtă. Răspunsul mulţimii la ultimele cuvinte rostite de Camillus a fost o tăcere prelungită şi nefirească.

Chiar în momentul acela, o companie de soldaţi care se întorcea de la strajă apăru în capătul îndepărtat al forumului. Străjerii de schimb întârziaseră. Comandantul, iritat, le ordonă oamenilor să se oprească.

— N-are rost să mergem în altă parte, spuse el. N-avem decât să rămânem aici.

Cuvintele lui răsunară tare şi limpede în tot forumul, fiind auzite de toţi ascultătorii lui Camillus, de parcă ar fi venit din cer.

Oamenii se priviră unii pe alţii, nedumeriţi. Se auziră râsete nervoase şi exclamații de uimire.

— E un semn! strigă cineva. Un semn de la zei! Vocea i-a vorbit lui Marcus Caedicius înainte să înceapă toată povestea asta. Acum vocea ne vorbeşte din nou! N-avem decât să rămânem aici.

— Să rămânem aici! repetară oamenii ca un ecou. Să rămânem aici! Să rămânem aici!

Mulţimea izbucni în urale, râsete şi lacrimi de bucurie. Camillus, care putea vedea până în capătul celălalt al forumului şi ştia exact de unde se auzise glasul, era mâhnit. După tot discursul lui elocvent şi înflăcărat, remarca întâmplătoare a unui soldat necunoscut fusese cea care înclinase balanţa.

Vestalele erau aşezate la loc de onoare, păstrându-şi calmul în pofida zarvei mulţimii. Virgo Maxima stătea perfect dreaptă, îngăduindu-şi un zâmbet slab. Foslia, mai fascinată ca niciodată de Camillus, îl privea absorbită pe dictator. Mâna ei o căută pe a Pinariei şi o apucă strâns.

— Of, Pinaria! îi şopti ea. Am trecut prin atâtea – tu mai mult decât oricare dintre noi –, dar totul va fi bine din nou. Vesta nu a încetat nicio clipă să ne apere, iar acum slujitorul ei Camillus ne va îndruma din nou către virtute!

Pinaria nu-i răspunse. Pierderea copilului şi despărţirea de Pennatus îi provocaseră o tristeţe profundă. Reluarea îndatoririlor zilnice de vestală nu-i aducea nicio alinare. Contemplarea focului sacru nu făcea decât s-o umple de îndoieli. Celelalte vestale o asiguraseră că în timpul cât nu se aflase în Roma focul nu pâlpâise niciun pic, ci arsese la fel de puternic ca întotdeauna. Cum de fusese posibil aşa ceva, când Pinaria îşi încălcase în repetate rânduri jurământul de castitate? Greşelile ei ar fi trebuit să stingă flacăra de tot!

Ce însemna asta, că Pinaria păcătuise fără nicio urmare? Era zeiţa atât de nepăsătoare sau iertătoare, sau pur şi simplu nu exista? Dacă se săvârşise un

păcat, Pinaria trebuia să fi murit. Dacă nu fusese niciun păcat, atunci n-ar fi trebuit să se despartă de copilul ei!

Foslia o strânse de mână şi îi zâmbi compătimitor; biata Pinaria suferise atât de mult în timpul asediului, încât nu era de mirare că îi venea să plângă! Când Pinaria lăsă capul în jos şi îşi încleștă mâna pe sân, Foslia crezu că sora ei vestală suferă de o durere în piept, neştiind de talismanul care era ascuns sub hainele Pinariei.

Anul 373 î.H.

Cetăţenii au votat să dărâme cetatea Veii şi să reconstruiască Roma. În semn de comemorare, au ridicat un templu pe locul în care Marcus Caedicius primise avertismentul divin. Acesta a fost închinat unui zeu nou, numit Aius Locutius, Profetul, cel care anunţă vorbind.

Camillus a instituit, de asemenea, o ceremonie anuală care să onoreze gâştele, pentru că îi salvaseră pe romanii de pe Capitoliu. Procesiunea solemnă urma să fie deschisă de o gâscă sacră a Iunonei, aşezată la loc de cinste pe o cuvertură într-o lectică, urmată de un câine tras în ţeapă.

Oraşul a fost reconstruit în grabă şi, de multe ori, la întâmplare. Vecinii construiau unii pe proprietăţile celorlalţi. Noile construcţii încălcau adesea priorităţile publice, reducând străzile la alei înguste sau blocându-le complet. Disputele legate de proprietate aveau să se întindă pe multe generaţii, la fel şi plângerile că ţevile colectoare care trecuseră la început pe sub străzile publice treceau acum direct pe sub casele oamenilor. Timp de secole, vizitatorii Romei aveau să remarce că planul de ansamblu al oraşului semăna mai degrabă cu o aşezare ridicată la întâmplare, decât cu un oraş proiectat cu atenţie, cum erau aşezările grecilor.

Fiul Pinariei şi al lui Pennatus – care moştenise fără să ştie sângele patrician al Pinarilor şi Potitilor – fusese adoptat legal de familia aproape la fel de străveche a Fabilor. Dorso îi pusese băiatului numele Kaeso şi îl crescuse cu dragoste, ca şi cum ar fi fost sânge din sângele lui. La drept vorbind, tânărul Kaeso se bucurase chiar de mai multă atenţie decât fraţii săi, pentru că îi amintea constant lui Dorso de cele mai frumoase zile ale tinereţii sale. Nicio altă perioadă a vieţii sale nu avea să-i fie mai scumpă lui Dorso decât lunile de captivitate petrecute pe Capitoliu, când nimic nu părea imposibil şi fiecare zi era un dar de la zei.

Pennatus rămase până la sfârşitul vieţii sclavul devotat al lui Gaius Fabius Dorso. Isteţimea şi înţelepciunea lui îl scoseseră pe stăpânul său din multe necazuri de-a lungul anilor, adesea fără ştirea lui Dorso. Pennatus avea grijă îndeosebi de tânărul Kaeso. Prietenii de familie puneau afecţiunea specială a lui Pennatus pentru tânărul său protejat pe seama faptului că el îl găsise şi îl salvase când era foarte mic. Era frumos să-i vezi pe cei doi plimbându-se pe Palatinus, Pennatus uitându-se cu o dragoste neţărmurită la băiat, iar băiatul uitându-se la sclav cu încredere deplină.

Pinaria rămase vestală toată viaţa, deşi era chinuită de îndoieli pe care nu le-a destăinuit nimănui. În schimb, nu ascundea preţuirea pe care o avea faţă de darul

oferit de Pennatus, de pe care înlătură cu grijă stratul de plumb, redându-i strălucirea aurie, şi pe care îl purtă în public după ce muri Postumia, iar Foslia deveni Virgo Maxima. Când celelalte vestale o întrebară ce e cu el, Pinaria le explică vechimea lui Fascinus, fără să le dezvăluie de unde avea talismanul.

Pe Foslia o interesau îndeosebi virtuţile protectoare pe care le avea Fascinus. Ca Virgo Maxima, îl introduse pe Fascinus în procesiunile triumfale, comandând o copie după originalul Pinariei, pe care o punea sub carul generalului victorios, pentru a-l feri de orice rău care putea fi cauzat de privirile invidioase. Aşezarea sub car a acestui obiect numit fascinum deveni o îndatorire a vestalelor. Amulete similare, prelucrate din metale obişnuite, se răspândiră iute în popor. Cu timpul, aproape fiecare femeie însărcinată din Roma avea la gât un fascinum care să o apere pe ea şi pe copil de vrăjile rele. Unele amulete aveau aripi, dar cele mai multe, nu.

Pinaria se ataşase foarte tare de Dorso în timpul captivităţii lor de pe Capitoliu. După aceea, a avut grijă să păstreze o distanţă respectuoasă, de teamă ca prietenia lor să nu trezească suspiciuni supărătoare. Cu toate acestea, drumurile lor se intersectau frecvent la ceremoniile publice. În astfel de ocazii, Pinaria îl zărea uneori pe Pennatus. Evita să-l privească în ochi şi nu i-a vorbit niciodată.

Aceste ocazii îi permiteau, de asemenea, Pinariei să-şi vadă fiul la diferite vârste. Când Kaeso ajunse la majorat şi îşi sărbători a şaisprezecea aniversare îmbrăcând toga de bărbat, nimănui, nici măcar lui Kaeso, nu i se păru ciudat că Pinaria fusese invitată la aniversare. Toată lumea ştia că vestala fusese martoră la faimosul drum al tatălui său prin cetatea ocupată de gali şi că acesta avea un respect deosebit pentru ea.

Dar tânărul Kaeso a fost puţin surprins când Pinaria l-a rugat s-o însoţească în grădină. A fost şi mai surprins de cadoul pe care i-l făcu ea. Era un lănţişor de aur pe care atârna o amuletă strălucitoare de aur, ca cele cunoscute sub numele de fascinum.

Kaeso zâmbi. Cu părul său ciufulit de culoarea spicelor de grâu şi ochii albaştri, luminoşi, îi părea încă un copil Pinariei.

— Dar nu sunt copilaş. Şi nici gravidă, asta-i sigur! Sunt bărbat. Asta-i şi ideea acestei zile!

— Chiar şi aşa, vreau să primeşti darul meu. Cred că o forţă primară – o putere mai veche decât zeii – l-a însoţit pe tatăl tău şi l-a apărat în timpul faimosului drum pe care l-a făcut prin Roma. Acea forţă locuieşte chiar în această amuletă.

— Vreţi să spuneţi că tatăl meu a purtat-o când a mers printre gali?

— Nu, dar a fost foarte aproape de el. Foarte aproape! Nu e un fascinum obişnuit, ca cele pe care le poate cumpăra oricine de la piaţă, pe câteva monede. Este prima amuletă de acest fel, originalul. Acesta e Fascinus, care a sălăşluit la Roma cu mult înaintea oricărui alt zeu, chiar înaintea lui Jupiter sau a lui Hercules.

Kaeso era uimit. Erau cuvinte ciudate din partea unei vestale. O imagine a creatorului masculin al vieţii era un dar neobişnuit din partea unei fecioare sacre. Cu toate acestea, îşi puse ascultător talismanul la gât. Cercetă amuleta. Marginile sale purtau patina timpului.

— Pare într-adevăr foarte vechi.

— E antic – la fel de vechi ca puterea divină pe care o reprezintă.

— Dar e prea valoros! Nu-l pot primi.

— Poţi. Trebuie! Îi luă mâinile în ale sale şi le ţinu strâns. La această a şaisprezecea aniversare a ta, Kaeso Fabius Dorso, eu, vestala Pinaria, ţi-l dăruiesc pe Fascinus. Îţi cer să-l porţi la ocazii speciale şi să i-l dai, când va veni vremea, propriului tău fiu. Îmi vei face voia, Kaeso?

— Fireşte. Sunt onorat.

Auziră un zgomot uşor şi se întoarseră. Sclavul Pennatus îi privea de pe portic. Pe chipul acestuia se aşternuse o expresie pe care Kaeso, care îl cunoştea pe sclav de o viaţă, nu o mai văzuse niciodată, un amestec neobişnuit de tristeţe şi bucurie, împlinire şi regret. Tulburat, Kaeso se uită din nou la vestală şi remarcă, uluit, aceeaşi expresie aşternută şi pe chipul ei.

Pennatus intră în casă. Pinaria se îndepărtă de Kaeso şi o luă în altă direcţie, lăsându-l singur în grădină cu amuleta pe care i-o dăruise.

Adulţii erau atât de misterioşi! Kaeso se întreba dacă era pregătit să devină unul dintre ei, chiar dacă era ziua majoratului său.